ORATIONVM M. T. CICERONIS,

VOLVMEN III.

Collegij Rom. Societ. Iesu.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM LVGDVNI,
1546.

IACOBO SADOLETO ANDREAS NAVGERIVS.

SAEPE ego mecum, Sadolete, tum à natura editas, tum ab hominibus inuentas res, animo reputans, eundem in omnibus certa quadã ratione seruari ordinẽ, ac progressum animaduerto. Primò quidem paruo quodam à principio ortum omnes trahunt: tum deinde augescentes eò paulatim per gradus quasi quosdam perueniunt, quod in uniuscuiusq; natura perfectissimum est: tum uerò, postquã id adeptæ fuerint, referri rursum, ac senescere incipiunt, atq; ita sensim minui, ut postremò ad interitum etiã dilabantur. Id & in natis è terra stirpibus, & in omni animantum genere intueri licet: quæ ut imbecilla primò in lucem exierunt, hinc uires in dies sumant, mox quæ acquisierint paulatim dependant, ac conficiantur deniq; necesse est. Neq; uerò fieri potuit, ut non eandem hanc conditionem omnes item artes, omnia opera, omnia inuenta hominum sequerentur: sed & hæc cùm ab ortu adoleuerint, eadem postea uetustate tandem extabescunt. Tulit hanc scilicet legem natura, quæ nulla unquam ui abrogari posset, sed una sine ulla exceptione inferiora hæc omnia necessitate quadam immutabili

contin

contineret. Ac ne multis ego exemplis conquirendis longius in re manifesta immorer, quàm necesse est, uel ex ipsa id eloquentia, cuius causa hæc à nobis dicta sunt, cognosci potest. Hæc (ut Græcos omittam, quibus tamen hoc idem euenisse reperietur) cùm primùm Romæ exorta est, per parua quædam incrementa longo tempore paulatim se ad summum euexit. cùm rudis antea, & propè infans esset, primus Cato ei multũ addidit, longius Galba, Porcinna, Carbo, Gracchi prouexerunt: Græcorum eam gloriæ Antonius, Crassus, Hortensius æquauerũt. Ita summa demum illi manus ab Cicerone imposita est, ut nihil præterea cuiusquam neq; ingenio, neq; industria, neq; ullo doctrinæ genere addi posset. Ab eo ruere, & ferri in peius cœpit: ac primò quidem, sublata è ciuitate pax, & ea, cum qua simul creuerat, extincta libertas est. Nam cùm bellis cuncta ciuilibus diutius agitata essent, eorum deniq; is finis fuit, ut oppressa tandem post multas ciuium clades Respublica, in unius potestatem concesserit. Tum uerò cùm omnia ex unius nutu penderent, nulla maiorũ more iudicia exercerentur, nullæ in Senatu sentẽtiæ, aut eæ certè non liberæ dicerẽtur, nullæ ad populum conciones haberentur, sed omne penitus sublatum eloquentiæ theatrum esset, alijs quibusdam artibus, & his prauis plerunq;, ac flagitiosis summa omnia homines

consequerentur: simul præclarißimæ artis restingui in dies studiũ, simul ea euanescere paulatim cœpit. Pòst uerò cùm illa omnium populorum uictrix, ac totius terrarum orbis imperio diu potita, eò tandem (ut humanarum rerũ uices sunt) redacta gens esset, ut nulli non nationi contemptui ac prædæ esset, ac nouæ quotidie, & eæ ab omni humanitate alienæ gentes, uel ab extremis etiam orbis finibus, Italiã deuastarent: extincto Latinæ linguæ usu, deleto penè Romano nomine, factum est, ut è tot cladibus uix umbra quædam ad nos eloquentiæ peruenerit. Sed & hæc etiam penè è manibus nuper elapsa, penè omnis funditus extincta est. Quam enim post tot incommoda recreari iam aliquantùm decuit, eam noua quædam calamitas excepit. Exorta opinio est, & ea per plurimorum iam animos peruaserat, ut nemo satis eruditus, nemo satis ullo doctrinæ genere excultus iudicaretur, qui cognitis, & usitatis uerbis uteretur. Hi demum præclarè locuti, hi omni laude, omni admiratione digni præter cæteros putabantur, qui ita aliquid scripserant, ut uix id percipi ab ullo posset. Imperiti quidam, & nullo usu, nullo ingenio homines, cùm ea plerũque plurimi fieri uulgi iudicio uiderent, quæ ab omnibus ignorarentur, nec sibi aliud ad commendationem hominum patefieri iter animaduerterent: eò se posse per tenebras peruenire ar-

bitrati sunt, quò pauci luce potuissent. Quod cùm primò illis in maxima Latinæ linguæ, atque omnium bonarũ artium inscitia rectè cessisset, tum non pauci eos secuti, eò tandem rem adduxerant, ut breui tempore ueterem illam dicendi gloriam hac caligine obrui, atq; aboleri penitus necesse esset. Nullas hi non uetustatis latebras perscrutabantur: hinc uerba uel ipsi etiam Romulo, & priscis illis Latinis iam tum obsoleta, & desita proferebant. Quin ut obscuriora ea essent, quæ dicerent, Græca etiam sæpe pleraq;, sæpe barbara congerebant: digni qui eo naturæ munere, quo tam malè abutebantur, omnino carerent. Cùm enim ob id nobis sermo datus sit, ut hoc ea, quæ animo occultantur, depromi poßint: quid fieri alienius potest, quàm ita quenquam loqui, ut nihilo magis intelligatur, quàm si omnino nihil loqueretur? Nulla unquam res magis omnem euertere eloquentiam potuit. quippe & labefactatæ iam ac propè dirutæ, inciderat: & sublata uerborũ elegantia, ipsum etiam illius solum, ac fundamenta eruebantur. Quid, quòd insolentibus & sordidis illis uerbis hæ sententiæ suberant, ut rectè hoc saltem fecisse uideri queant, quòd tam abiectas res, tam sedulò, tantis uerborum tenebris occultarint? Sed bene id profectò cecidit, quòd non melior huic quàm cæteris rebus conditio data est. Cùm latè serperet, ac non

 par

paruã iam Italiæ partem occupaſſet, atq; ubi- que iam ſe terrarum diffunderet, medio in cur- ſu concidit. Nonnulli his ſcilicet ſe uiri doctiſ- ſimi, ut infeſtiſsimis Latini nominis hoſtibus obiecerunt, quorum ope factum eſt, ut fœda illa barbarie profligata, ab propinquo iam interitu eloquentia uindicata ſit. Et initium quidẽ bene gerendæ rei ab Romanis ortum eſt: una Roma, quaſi tutiſsima arx quædam fuit, à qua ſemper hæc labes reiecta ſit, quò nullo unquam conatu irruperit. hîc tanquam pro aris, ac focis ſum- ma ui certatum eſt, ut, cùm cætera à maioribus tradita, amiſſa eſſent, hæc ſaltem parentũ laus retineretur. Repreſſo igitur fœdiſsimorum ho- ſtium impetu, facilior de illis uictoria facta eſt. Ac ne omnes à me hi, quorum egregia in hac re opera extitit, commemorentur, tu certè præter cæteros acerrimè illos ſemper inſecta- tus es: tu afflictam ſemper eloquentiam prote- xiſti: tu tuis ſcriptis, quorum nemo non maxi- mè elegantiam admiratur, quæ illius, quæ La- tinæ linguæ uox eſſet, oſtendiſti. Factum eſt igi- tur, ut nemo iam tota Italia ſit, qui obſcurum id, & incultum dicendi genus non magnopere contemnat: qui non unum ſibi maximè Cicero- nem, tum ut quiſq; Ciceronis ſimillimus eſt, & ſæpiſsimè perlegendos, & omni ſtudio ſequen- dos putet. Quin & tranſalpinæ etiam nationes iam ſe nobis coniunxerunt: nec minus ab his

feliciter arma pro Latino nomine sumpta sunt. Ne omnes ex his recenseam, atq; ipsi tantum à me duces nominentur: Budæus & Longolius propinqua è Gallia, è Germania [redacted] ita rem gerunt, ita longius quotidie Romanæ linguæ fines proferũt: ea, extrema etiam è Britannia, tum à Reginaldo Polo, & nobilißimo iuuene, & qui generis sui nobilitatem hac maximè laude commendari posse existimarit, tum à plurimis item alijs eruditißimis uiris opera nauatur, ut si id desperandum sit, posse aliquando eloquentiam in antiquam illam, ex qua deiecta est, restitui dignitatem, id certè affirmari poßit, eam linguam, quæ quondam, tum cùm maximè floruit, Italiæ tantum finibus, aut paulò certè latioribus cõtinebatur, nunc breui tempore in nullas non totius orbis partes peruenturam. Neq; tamen cessandum est: sed si usquam latet, & ubiq; locorum perquirenda, & omni ratione ejcienda penitus hæc pestis est. Ego quidem, quantum in me uirium est, id omne in hanc rem confero, & cùm maiora non audeam, id saltem enitor, ut Ciceronis scripta, quæ incuria quadam ac uetustate deformata circunferuntur, ex antiquis exemplaribus meo labore suæ dignitati reddantur, & emendatiora in lucem prodeant. Atque alia quidem aliás, nũc eius orationes damus. Quarum cùm iam duo uolumina, alterum Leoni X. alterum

PRO

PRO P. SESTIO.

ORATIO XXXIII.

SI QVIS *antea Iud. mirabatur, quid esset, quòd pro tantis opibus Reip. tantaq́; dignitate imperij nequaquam satis multi ciues forti & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm si quem aut timidũ, aut sibi potius, quàm Reip. consulentem. Nam ut omittatis de uniuscuiusq; casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum Senatu, cum bonis omnibus, Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solùm alacres lætosq́; uolitare, sed etiam uoluntarios fortissimis atque optimis ciuibus periculũ moliri, de se nihil timere. In quo cùm multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendum, quàm quòd iam nõ per latrones suos, non per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur:*

tur: & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra autoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. Ego autem Iud. qua uoce mihi in agendis gratijs, commemorandoq; eorum, qui de me optimè sunt meriti, beneficio, esse utendum putabam, ea nũc uti cogor in eorum periculis depellendis: ijs potissimùm uox hæc seruiat, quorum opera & mihi, & uobis, & pop. Rom. restituta est. Et quanquàm à Q. Hortensio clarissimo uiro, atque eloquentissimo causa est P. Sestij perorata: nihilq; ab eo prætermissum est, quod aut pro Rep. conquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendũ, ne mea propugnatio ei potissimùm defuisse uideatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. Atq; ego sic statuo Iud. à me in hac causa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius quàm defensionis, querelæ quàm eloquẽtiæ, doloris quàm ingenij partes esse susceptas. Itaq; si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui antè me dixerunt, peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quãtum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis. neq; enim officio cõiunctior dolor ullius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis de me optimè meriti periculo: neq; iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorũ scelere, qui

re, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. Sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sestij de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruā. læ salutis cōmunis atq; otij: contendamq́; (si modò id consequi potero) ut in hac confusa, atq; uniuersa defensione, nihil à me quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermissum esse uideatur. Et quoniam in grauißimis temporibus ciuitatis, atq; in ruinis euersæ atq; afflictæ Reip. P. Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus, nō aggrediar ad illa maxima atque amplißima, prius quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tātæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sestius natus est Iud. homine (ut pleriq; meministis) & sapiente, & sancto, & seuero: qui cùm Trib. pl. primus inter homines nobilißimos tēporibus optimis factus esset, reliquis honoribus nō tam uti uoluit, quàm dignus uideri. eo autore duxit honestißimi & spectatißimi uiri C. Albini filiā: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauißimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utriq; eorū & charus maximè, & iucundus esset. Ademit Albino soceri nomē mors filiæ, sed charitatē illius neceßitudinis, & beneuolētiam non

ademit.

ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillimè potestis ex hac uel aßiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. Duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosißimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, quod & Maßiliã statim profectus est, ut socerum uidere, consolariq; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum uestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq;, si non omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad uixit, & filiæ solitudinẽ sustẽtauit. Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu militari, de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Questor hic C. Antonij collegæ mei Iud. fuit sorte, sed societate consiliorum meus. Impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, religione, quò minus exponam, quàm multa ad me detulerit, quãta antè prouiderit. Atq; ego de Antonio nihil dico, præter unũ; nunquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis, neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipso suspicionem, aut inficiando tollere, aut dißimulando sedare uoluisse. In

quo

quo collega sustinendo atq; moderando, si meā in illum indulgentiam coniunctam cum summa custodia Reipublicæ laudare uerè solebatis: par propè laus P. Sestij esse debet, qui suum ita Consulem obseruauit, ut & illi Quæstor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. Idem, cùm illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupisset, palamq; armata uolitaret, uenit cum exercitu Capuam: quam urbem propter plurimas belli opportunitates, ab illa impia & scelerata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanum Trib. militum Antonij Capua præcipitem eiecit, hominem perditum, & non obscurè Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa coniuratione uersatum. Idemq; C. Marcellum, cùm is nō solùm Capuam uenisset, uerùm etiam se quasi armorum studio in maximam familiā cōiecisset, exterminandū ex illa urbe curauit. Qua de causa & tum cōuentus ille Capuæ, qui propter salutem illius urbis Consulatu conseruatam meo me unum patronum adoptauit, huic apud me P. Sestio maximas gratias egit, & hoc tempore ijdem homines nomine commutato coloni, Decurionesq;, fortißimi atq; optimi uiri beneficium P. Sestij testimonio declarant, periculumq; decreto suo deprecantur. Recita quæso P. Sesti quid decreuerint Capuæ Decuriones, ut iam uirilis tua uox poßit aliquid significare

inimi

inimicis nostris, quidnam cùm se corroborârit, effectura esse uideatur. DECRETVM DECVRIONVM. Non recito decretum officio aliquo expressum uicinitatis, aut clientelæ, aut hospitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplißimi beneficij, uicem officij præsentis, testimonium præteriti temporis. Atq; illis temporibus ijsdem, cùm iam Capuam metu Sestius liberasset, urbem Senatus, atq; omnes boni, deprehensis atque oppresis domesticis hostibus, me duce ex periculis maximis extraxissent: ego literis eum Capua accersiui cum illo exercitu, quem tum secum habebat. quibus hic literis lectis ad urbem confestim incredibili celeritate aduolauit. Atq; ut illius temporis atrocitatem recordari poßitis, audite literas, & uestram memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate. LITERAE CIC. CONSVLIS. Hoc aduentu P. Sestij, Tribunorum plebis nouorum, qui tum extremis diebus Consulatus mei res eas, quas gesseram, uexare cupiebant, reliquiq; coniurationis impetus, & conatus sunt retardati. Ac posteaquam est intellectum, Catone Tribuno plebis fortißimo atque optimo ciue Rempublicam defendente, per seipsum S. P. Q. R. sine militum præsidio tueri facilè maiestatem suam, & dignita

gnitatem eorum qui ſalutem communem periculo ſuo defendiſſent: Seſtius, cum illo ſuo exercitu ſumma celeritate eſt Antonium conſecutus. Hîc ego quid prædicem, quibus hic rebus Conſulem ad rem gerẽdam excitarit? quot ſtimulos admouerit homini ſtudioſo fortaſsis uictoriæ, ſed tamen nimium communem Martem, belliq; caſum metuenti? longum eſt omnia dicere: ſed hoc breue dicam. Si M. Petreij non excellens animus, & amore Reipub. præſtans in Repub. uirtus, non ſumma autoritas apud milites, non mirificus uſus in re militari extitiſſet, neque adiutor ei P. Seſtius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuiſſet: datus illo in bello eſſet hyemi locus, neque unquam Catilina cùm è pruina Apennini, atq; è niuibus illis emerſiſſet, atq; æſtatem integram nactus, Italiæ caulas, & paſtorum ſtabula prædari cœpiſſet, ſine multo ſanguine, ac ſine totius Italiæ uaſtitate miſerrima concidiſſet. Hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Seſtius, ut Quæſturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora ueniam. quanquam non eſt omittenda ſingularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi ueſtigia non preſſa leuiter ad exigui prædicationem temporis, ſed fixa ad memoriam illius prouinciæ ſempiternam. Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuen-

IACOBO SADOLETO ANDREAS NAVGERIVS.

SAEPE ego mecum, Sadolete, tum à natura editas, tum ab hominibus inuentas res, animo reputans, eundem in omnibus certa quadã ratione seruari ordinẽ, ac progressum animaduerto. Primò quidem paruo quodam à principio ortum omnes trahunt: tum deinde augescentes eò paulatim per gradus quasi quosdam perueniunt, quod in uniuscuiusq; natura perfectißimum est: tum uerò, postquã id adeptæ fuerint, referri rursum, ac senescere incipiunt, atq; ita sensim minui, ut postremò ad interitum etiã dilabantur. Id & in natis è terra stirpibus, & in omni animantum genere intueri licet: quæ ut imbecilla primò in lucem exierunt, hinc uires in dies sumant, mox quæ acquisierint paulatim dependant, ac conficiantur deniq; necesse est. Neq; uerò fieri potuit, ut non eandem hanc conditionem omnes item artes, omnia opera, omnia inuenta hominum sequerentur: sed & hæc cùm ab ortu adoleuerint, eadem postea uetustate tandem extabescunt. Tulit hanc scilicet legem natura, quæ nulla unquam ui abrogari posset, sed una sine ulla exceptione inferiora hæc omnia necesßitate quadam immutabili

contineret. Ac ne multis ego exemplis conquirendis longius in re manifesta immorer, quàm necesse est, uel ex ipsa id eloquentia, cuius causa hæc à nobis dicta sunt, cognosci potest. Hæc (ut Græcos omittam, quibus tamen hoc idem euenisse reperietur) cùm primùm Romæ exorta est, per parua quædam incrementa longo tempore paulatim se ad summum euexit. cùm rudis antea, & propè infans esset, primus Cato ei multũ addidit, longius Galba, Porcinna, Carbo, Gracchi prouexerunt: Græcorum eam gloriæ Antonius, Crassus, Hortensius æquauerũt. Ita summa demum illi manus ab Cicerone imposita est, ut nihil præterea cuiusquam neq; ingenio, neq; industria, neq; ullo doctrinæ genere addi posset. Ab eo ruere, & ferri in peius cœpit: ac primò quidem, sublata è ciuitate pax, & ea, cum quã simul creuerat, extincta libertas est. Nam cùm bellis cuncta ciuilibus diutius agitata essent, eorum deniq; is finis fuit, ut oppressa tandem post multas ciuium clades Respublica, in unius potestatem concesserit. Tum uerò cùm omnia ex unius nutu penderent, nulla maiorũ more iudicia exercerentur, nullæ in Senatu sẽtẽtiæ, aut eæ certè non liberæ dicerẽtur, nullæ ad populum conciones haberentur, sed omne penitus sublatum eloquentiæ theatrum esset, alijs quibusdam artibus, & his prauis plerunq;, ac flagitiosis summa omnia homines

consequerentur: simul præclarissimæ artis restingui in dies studiũ, simul ea euanescere paulatim cœpit. Pòst uerò cùm illa omnium populorum uictrix, ac totius terrarum orbis imperio diu potita, eò tandem (ut humanarum rerũ uices sunt) redacta gens esset, ut nulli non nationi contemptui ac prædæ esset, ac nouæ quotidie, & eæ ab omni humanitate alienæ gentes, uel ab extremis etiam orbis finibus, Italiã deuastarent: extincto Latinæ linguæ usu, deleto penè Romano nomine, factum est, ut è tot cladibus uix umbra quædam ad nos eloquentiæ peruenerit. Sed & hæc etiam penè è manibus nuper elapsa, penè omnis funditus extincta est. Quam enim post tot incommoda recreari iam aliquantùm decuit, eam noua quædam calamitas excepit. Exorta opinio est, & ea per plurimorum iam animos peruaserat, ut nemo satis eruditus, nemo satis ullo doctrinæ genere excultus iudicaretur, qui cognitis, & usitatis uerbis uteretur. Hi demum præclarè locuti, hi omni laude, omni admiratione digni præter cæteros putabantur, qui ita aliquid scripserant, ut uix id percipi ab ullo posset. Imperiti quidam, & nullo usu, nullo ingenio homines, cùm ea plerũque plurimi fieri uulgi iudicio uiderent, quæ ab omnibus ignorarentur, nec sibi aliud ad commendationem hominum patefieri iter animaduerterent: eò se posse per tenebras peruenire ar-

bitrati sunt, quò pauci luce potuissent. Quod cùm primò illis in maxima Latinæ linguæ, atque omnium bonarũ artium inscitia rectè cessisset, tum non pauci eos secuti, eò tandem rem adduxerant, ut breui tempore ueterem illam dicendi gloriam hac caligine obrui, atq; aboleri penitus necesse esset. Nullas hi non uetustatis latebras perscrutabantur: hinc uerba uel ipsi etiam Romulo, & priscis illis Latinis iam tum obsoleta, & desita proferebant. Quin ut obscuriora ea essent, quæ dicerent, Græca etiam sæpe pleraq;, sæpe barbara congerebant: digni qui eo naturæ munere, quo tam malè abutebantur, omnino carerent. Cùm enim ob id nobis sermo datus sit, ut hoc ea, quæ animo occultantur, depromi poßint: quid fieri alienius potest, quàm ita quenquam loqui, ut nihilo magis intelligatur, quàm si omnino nihil loqueretur? Nulla unquam res magis omnem euertere eloquentiam potuit. quippe & labefactatæ iam ac propè dirutæ, inciderat: & sublata uerborũ elegantia, ipsum etiam illius solum, ac fundamenta eruebantur. Quid, quòd insolentibus & sordidis illis uerbis hæ sententiæ suberant, ut rectè hoc saltem fecisse uideri queant, quòd tam abiectas res, tam sedulò, tantis uerborum tenebris occultarint? Sed bene id profectò cecidit, quòd non melior huic quàm cæteris rebus conditio data est. Cùm latè serperet, ac non

parvã iam Italiæ partem occupasset, atq; ubique iam se terrarum diffunderet, medio in cursu concidit. Nonnulli his scilicet se uiri doctissimi, ut infestißimis Latini nominis hostibus obiecerunt, quorum ope factum est, ut fœda illa barbarie profligata, ab propinquo iam interitu eloquentia uindicata sit. Et initium quidẽ bene gerendæ rei ab Romanis ortum est: una Roma, quasi tutißima arx quædam fuit, à qua semper hæc labes reiecta sit, quò nulla unquam conatu irruperit. hic tanquam pro aris, ac focis summa ui certatum est, ut, cùm cætera à maioribus tradita, amissa essent, hæc saltem parentũ laus retineretur. Represso igitur fœdißimorum hostium impetu, facilior de illis uictoria facta est. Ac ne omnes à me hi, quorum egregia in hac re opera extitit, commemorentur, tu certè præter cæteros acerrimè illos semper insectatus es: tu afflictam semper eloquentiam protexisti: tu tuis scriptis, quorum nemo non maximè elegantiam admiratur, quæ illius, quæ Latinæ linguæ uox esset, ostendisti. Factum est igitur, ut nemo iam tota Italia sit, qui obscurum id, & incultum dicendi genus non magnopere contemnat: qui non unum sibi maximè Ciceronem, tum ut quisq; Ciceronis simillimus est, & sæpißimè perlegendos, & omni studio sequendos putet. Quin & transalpinæ etiam nationes iam se nobis coniunxerunt: nec minus ab his feliciter

feliciter arma pro Latino nomine sumpta sunt. Ne omnes ex his recenseam, atq; ipsi tantum à me duces nominentur: Budæus & Longolius propinqua è Gallia, è Germania [redacted]ita rem gerunt, ita longius quotidie Romanæ linguæ fines proferũt: ea, extrema etiam è Britannia, tum à Reginaldo Polo, & nobilißimo iuuene, & qui generis sui nobilitatem hac maximè laude commendari posse existimarit, tum à plurimis item alijs eruditißimis uiris opera nauatur, ut si id desperandum sit, posse aliquando eloquentiam in antiquam illam, ex qua deiecta est, restitui dignitatem, id certè affirmari posßit, eam linguam, quæ quondam, tum cùm maximè floruit, Italiæ tantum finibus, aut paulò certè latioribus cõtinebatur, nunc breui tempore in nullas non totius orbis partes peruenturam. Neq; tamen cessandum est: sed si usquam latet, & ubiq; locorum perquirenda, & omni ratione eijcienda penitus hæc pestis est. Ego quidem, quantum in me uirium est, id omne in hanc rem confero, & cùm maiora non audeam, id saltem enitor, ut Ciceronis scripta, quæ incuria quadam ac uetustate deformata circunferuntur, ex antiquis exemplaribus meo labore suæ dignitati reddantur, & emendatiora in lucem prodeant. Atque alia quidem aliàs, nũc eius orationes damus. Quarum cùm iam duo uolumina, alterum Leoni X. alterum

Petro Bembo missum sit, tertium hoc Sadolete sub tuo nomine in manus hominum perueniet. Rectè tu mihi Bembo adiungi uisus es: ambo eiusdem Pont. à secretis estis: ambo & literis, & omni morum elegantia præstantißimi: quin eo etiam inter uos amore deuincti, ut exemplo esse poßitis, nullum esse ad confirmandam amicitiam arctius uinculum, quàm morum similitudinem, ac studiorum societatem. Sed & ego tanti te facio, ut egregias tuas uirtutes neq; admirari, neq; de ijs, quoties aliqua offertur occasio, prædicare unquam desinam. Id adeò cùm mea ipse sponte libens facio, tum eò libentius etiam, quòd nihil arbitror posse à me Bembo gratius accidere. Multæ mihi cum illo, ac magnæ neceßitudinis causæ intercedunt: coniunxit patria communis utriusq; nostrum parens: mea quædam præstantis ingenij admiratio, & non alienus illius à me animus coniunctiores fecit: auctam in dies beneuolentiam aßidua familiaritas confirmauit: plurimis illius in me meritis hæc omnia cumulata sunt. Quam ob rem, ut nihil me aliud ad id impellat, qui possum non summa te beneuolētia prosequi, cuius summa cum amicißimo mihi uiro coniunctione nihil sit illustrius? Cùm uerò animi ad id tui ea etiam accedant ornamenta, quæ uel ignotos etiam ut amemus cogere consueuerunt, quam tandem meam in te esse uoluntatem decet? eam

scilicet, quæ & amicißimo, & omni laude præstantißimo uiro debetur. Accipe igitur paruum hoc mei in te amoris pignus: neq; eum tamẽ ex hoc metiri uelis, sed ex eo potius, quòd profectus à Leone Pont. Max. cui literarum amantißimo omnia literarum nonimenta deberi uidentur, & Petro Bembo, cui ego omnia debeo, neminem habui, quem tibi præferendum putarim.

INDEX ORATIONVM TERTII TOMI.

PRO

PRO P. SESTIO.

ORATIO XXXIII.

SI QVIS antea Iud. mirabatur, quid esset, quòd pro tantis opibus Reip. tantaq; dignitate imperij nequaquam satis multi ciues forti & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm si quem aut timidū, aut sibi potius, quàm Reip. consulentem. Nam ut omittatis de uniuscuiusq; casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum Senatu, cum bonis omnibus, Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes: eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solùm alacres lætosq; uolitare, sed etiam uoluntarios fortißimis atque optimis ciuibus periculū moliri, de se nihil timere. In quo cùm multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendum, quàm quòd iam nō per latrones suos, non per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur:

tur;

tur: & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra autoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. Ego autem Iud. qua uoce mihi in agendis gratijs, commemorandoq́; eorum, qui de me óptimè sunt meriti, beneficio, esse utendum putabam, ea nũc uti cogor in eorum periculis depellendis: ijs potissimùm uox hæc seruiat, quorum opera & mihi, & uobis, & pop. Rom. restituta est. Et quanquàm à Q. Hortensio clarissimo uiro, atque eloquentissimo causa est P. Sestij perorata: nihilq́; ab eo prætermissum est, quod aut pro Rep. conquerendum fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendũ, ne mea propugnatio ei potissimùm defuisse uideatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. Atq; ego sic statuo Iud. à me in hac causa, atque hoc extremo dicendi loco, pietatis potius quàm defensionis, querelæ quàm eloquẽtiæ, doloris quàm ingenij partes esse susceptas. Itaq; si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui antè me dixerunt, peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quãtum & pio dolori, & iustæ iracundiæ concedendum putetis. neq; enim officio cõiunctior dolor ullius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis de me optimè meriti periculo: neq; iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorũ scele-

re, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendum iudicauerunt. Sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sestij de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruãdæ salutis cõmunis atq; otij: contendamq; (si modò id consequi potero) ut in hac confusa, atq; uniuersa defensione, nihil à me quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermissum esse uideatur. Et quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atq; in ruinis euersæ atq; afflictæ Reip. P. Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus, nõ aggrediar ad illa maxima atque amplissima, prius quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tãtæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sestius natus est Iud. homine (ut pleriq; meministis) & sapiente, & sancto, & seuero: qui cùm Trib. pl. primus inter homines nobilissimos tẽporibus optimis factus esset, reliquis honoribus nõ tam uti uoluit, quàm dignus uideri. eo autore duxit honestissimi & spectatissimi uiri C. Albini filiã: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utriq; eorũ & charus maximè, & iucundus esset. Ademit Albino soceri nomẽ mors filiæ, sed charitatẽ illius necessitudinis, & beneuolẽtiam non ademit.

ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillimè potestis ex hac uel aßiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. Duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosißimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, quod & Maßiliã statim profectus est, ut socerum uidere, consolarią; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorum suorum uestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq;, si non omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærumnam, quoad uixit, & filiæ solitudinẽ sustẽtauit. Possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu militari, de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij collegæ mei Iud. fuit sorte, sed societate consiliorum meus. Impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, religione, quò minus exponam, quàm multa ad me detulerit, quãta antè prouiderit. Atq; ego de Antonio nihil dico, præter unũ; nunquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis, neque communem metum omnium, neque propriam nonnullorum de ipso suspicionem, aut inficiando tollere, aut dißimulando sedare uoluisse. In

quo

æquo collega sustinendo atq; moderando, si meã in illum indulgentiam coniunctam cum summa custodia Reipublicæ laudare uerè solebatis: par propè laus P. Sestij esse debet, qui suum ita Consulem obseruauit, ut & illi Quæstor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. Idem, cùm illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupisset, palamq; armata uolitaret, uenit cum exercitu Capuam: quam urbem propter plurimas belli opportunitates, ab illa impia & scelerata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanum Trib. militum Antonij Capua præcipitem eiecit, hominem perditum, & non obscurè Pisauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa coniuratione uersatum. Idemq; C. Marcellum, cùm is nõ solùm Capuam uenisset, uerùm etiam se quasi armorum studio in maximam familiã cõiecisset, exterminandũ ex illa urbe curauit. Qua de causa & tum cõuentus ille Capuæ, qui propter salutem illius urbis Consulatu conseruatam meo me unum patronum adoptauit, huic apud me P. Sestio maximas gratias egit, & hoc tempore ijdem homines nomine commutato coloni, Decurionesq; fortißimi atq; optimi uiri beneficium P. Sestij testimonio declarant, periculumq; decreto suo deprecantur. Recita quæso P. Sesti quid decreuerint Capuæ Decuriones, ut iam uirilis tua uox poßit aliquid significare

inimi

inimicis nostris, quidnam cùm se corroborarit, effectura esse uideatur. DECRETVM DECVRIONVM. Non recito decretum officio aliquo expressum uicinitatis, aut clientelæ, aut hospitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplißimi beneficij, uicem officij præsentis, testimonium præteriti temporis. Atq; illis temporibus ijsdem, cùm iam Capuam metu Sestius liberasset, urbem Senatus, atq; omnes boni, deprehensis atque oppreßis domesticis hostibus, me duce ex periculis maximis extraxissent: ego literis eum Capua accersiui cum illo exercitu, quem tum secum habebat. quibus hic literis lectis ad urbem confestim incredibili celeritate aduolauit. Atq; ut illius temporis atrocitatem recordari poßitis, audite literas, & uestram memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate. LITERAE CIC. CONSVLIS. Hoc aduentu P. Sestij, Tribunorum plebis nouorum, qui tum extremis diebus Consulatus mei res eas, quas gesseram, uexare cupiebant, reliquiq; coniurationis impetus, & conatus sunt retardati. Ac posteaquam est intellectum, Catone Tribuno plebis fortißimo atque optimo ciue Rempublicam defendente, per seipsum S. P. Q. R. sine militum præsidio tueri facilè maiestatem suam, & dignita

gnitatem eorum qui salutem communem periculo suo defendissent: Sestius, cum illo suo exercitu summa celeritate est Antonium consecutus. Hîc ego quid prædicem, quibus hic rebus Consulem ad rem gerēdam excitarit? quot stimulos admouerit homini studioso fortaßis uictoriæ, sed tamen nimium communem Martem, belliq; casum metuenti? longum est omnia dicere: sed hoc breue dicam. Si M. Petreij non excellens animus, & amore Reipub. præstans in Repub. uirtus, non summa autoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neque adiutor ei P. Sestius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuisset: datus illo in bello esset hyemi locus, neque unquam Catilina cùm è pruina Apennini, atq; è niuibus illis emersisset, atq; æstatem integram nactus, Italiæ caulas, & pastorum stabula prædari cœpisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima concidisset. Hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius, ut Quæsturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora ueniam. quanquam non est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuen-

tes, & respectantes relinquamus. Ad Tribunatum, quia ipse ad sese iandudum uocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contento studio, cursuq; ueniamus. De quo quidem Tribunatu ita dictum à Q. Hortensio, ut eius oratio non defensionem modò criminum uideretur continere, sed etiam memoria digna niti, & Reipublicæ capessendæ autoritatem, disciplinamq; præscribere. Sed tamen quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meum nomen causamq; sustinuit, necessariò mihi de ijsdem rebus esse arbitror, si non subtilius disputandum, at certè Iud. dolentius deplorandum. Qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellem, quis non concederet, ut eos, quorum sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? Sed ut agam moderatè, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui occultè à salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fecerunt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent & quiescunt, nos quoque simus obliti: si qui se offerunt insolenter, & insectantur, quoad ferri poterunt, perferemus: neque quenquam offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eum non inuasisse, sed incurrisse uideamur. Sed necesse est, antequam de Tribunatu P. Sestij dicere incipiam, me totum superioris anni Reipublicæ naufragium exponere: in

quo

quo colligendo, ac reficienda salute communi, omnia reperientur P. Sestij dicta, facta, consilia uersata. Fuerat ille annus in Republica magno metu, & multorum timore tanquam intentus arcus in me unum, sicut uulgò ignari rerum loquebantur, re quidem uera in uniuersam Remp. traductione ad plebẽ furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, sed multò acrius otij, & communis salutis inimici. Hunc uir clarißimus, mihiq; multis repugnantibus amicißimus Cn. Pompeius omni cautione fœdere, execratione deuinxerat, nihil in Tribunatu contra me esse facturum. at ille nefarius, ex omnium scelerum colluuione natus, parum se fœdus uiolaturũ arbitratus, nisi ipsum cautorẽ alieni periculi suis proprijs periculis terruisset. hãc tetram immanemq; belluam uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum catenis, soluit subitò legum cura Consul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certè, & imprudens impendentium tantorum scelerum ac malorum. qui Tribunus pleb. felix in euertenda Repub. fuit nullis suis neruis. qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris, omni inaudita libidine infamis? Sed fuit profectò quædam illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus, atque amens Tribunus plebis nan-

ciſceretur, quid dicam Conſules? hoccine ut ego appellem nomine euerſores huius imperij proditores ueſtræ dignitatis, hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum Senatũ, affligendum, Equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura, atq; inſtituta maiorum, ſe illis faſcibus, cæterisq; inſignibus ſummi honoris atque imperij ornatos eſſe arbitrabantur. Quorum, per deos immortales, ſi nondum ſcelera uulneraq; inuſta Reip. uultis recordari, uultũ, atq; inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus ueſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. Alter unguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac ueteres uexatores ætatulæ ſuæ, puteali, & fœneratorum gregibus inflatus, atq; perculſus, olim ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam adhæreſceret, in Tribunatus portũ perfugerat. contemnebat Equites Romanos, minitabatur Senatui, uenditabat ſe operis, atq; ijs ſe ereptum, ne de ambitu cauſam diceret, prædicabat: ab ijſdemq; ſe etiam inuito Senatu prouinciam ſperare dicebat: eamq;, niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur. Alter, ò dij boni, quàm teter incedebat, quã truculentus, quàm terribilis aſpectu! unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen Reip. diceres intueri: ueſtitus aſper noſtra hac pur-

pura plebeia ac penè fuſca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipſe tum imaginis formandæ cauſa Duumuiratum gerebat, Seplaſiam ſublaturus uideretur. Nam quid ego de ſupercilio dicam, quod tum hominibus nõ ſupercilium, ſed pignus Reip. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio Reſp. tanquam Atlante cœlum, niti uideretur. Erat deniq; hic omnium ſermo: eſt tamen Reip. magnum firmumq́; ſubſidium: habeo, quem opponam labi illi, atq; cœno: uultu mediusfidius collegæ ſui libidinem, leuitatemq́; franget: habebit Senatus in hunc annum, quem ſequatur: non deerit autor, & dux bonis. mihi deniq; homines præcipuè gratulabantur, quòd habiturus eſſem contra Tribunum pleb. furioſum, & audacem, cùm amicum, & affinem, tum etiam fortem, & grauem Cõſulem. Atq; eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tãti imperij tenere & gubernacula Reip. tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominẽ emerſum ſubitò ex diuturnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq́; confectum, cùm is præter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet, qui non modò tempeſtatem intueri impendentem temulentus, ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet? Alter multos planè in omnes partes fefellit. erat enim hominum opinioni nobilitate

ipsa blanda conciliatricula commendatus. Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia utile est Reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia ualet apud nos clarorum hominum & bene de Rep. meritorum memoria etiam mortuorum. quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridũ atq; incultũ uidebant, & quòd erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur, fauebãt, gaudebant, & ad integritatẽ maiorũ spe sua hominẽ uocabant, materni generis obliti. Ego autẽ (nerè hoc dicam Iud.) tantum esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipse cum Rep. sensi, nunquàm putaui: nequã esse hominẽ, & leuem, & falsa opinione errore hominũ ab adolescentia commendatum sciebã. etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur: sed hæc obstructio, nec diuturna est, nec obducta ita, ut curiosis oculis perspici non possit. Videbamus genus uitæ, desidiam, inertiam: inclusas eius libidines, qui paulò propius accessent, intuebantur. deniq; etiam sermonis ansas dabat, quibus recõditos eius sẽsus tenere possemus. Laudabat homo doctus philosophos nescio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: sed eos tamen laudabat maximè, qui dicuntur præter cæteros esse autores & laudatores uoluptatis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat: uerbum ipsum omnibus

modis

modis animi & corporis deuorabat: eosdemq; preclarè dicere aiebat, Sapientes omnia sua causa facere: Rempublicam capessere hominem bene sanum non oportere: nihil esse prestabilius otiosa uita, & plena, & conferta uoluptatibus. eos autem, qui dicerent dignitati esse seruiendũ, Reipub. consulendum, officij rationem in omni uita, non commodi esse ducendam, subeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque insanire dicebat. Ex his aßiduis eius quotidianisq; sermonibus, & quòd uidebam quibuscum hominibus in interiore ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonis indicia redoleret: statuebam sic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certè nihil pertimescendum. Sed ita est Iud. ut si gladium paruo puero, aut si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat: sin ad nudum uel fortißimi uiri corpus accesserit, poßit acie ipsa & ferri uiribus uulnerari: ita cùm hominibus eneruatis, atque exanguibus Consulatus tanquam gladius esset datus, qui per se pungere neminem unquam potuissent, hi summi imperij nomine armati, Rempub. contrucidauerunt: fœdus fecerunt cum Tribuno pl. palàm, ut ab eo prouincias acciperent, quas ipsi uellent, exercitum, & pecuniam quantam uellent, ea lege, si ipsi prius Tribuno pleb. afflictam

Rempub.tradidissent.id autem fœdus meo sanguine ictum sanciri posse dicebant. Qua re patefacta (neq; enim dissimulari tantum scelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, & de prouincijs Consulum, nominatim Consularibus. Hic tum Senatus solicitus, uos Equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum, atq; ordinum ciues summæ Reip. à Consulibus, atq; à summo imperio petendum esse auxilium arbitrabantur, cùm illi soli essent, præter furiosum illum Tribunum, duo Reip. turbines, qui non modò præcipitanti patriæ nõ subuenirent, sed etiam nimium tardè concidere mœrerent. Flagitabatur ab his quotidie cum querelis bonorũ omnium, tum etiam precibus Senatus, ut meam causam susciperent, agerent aliquid, deniq; ad Senatum referrent. hi nõ modò negando, sed etiã irridendo amplissimum quenq; illius ordinis insequebantur. Hîc subitò cùm incredibilis in Capitolium multitudo ex tota Vrbe cunctaq; Italia conuenisset, uestem mutandam omnes, meq; etiam omni ratione priuato consilio (quoniam publicis ducibus Respub. careret) defendendũ putarunt. Erat eodem tempore Senatus in æde Cõcordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriam Consulatus mei, cùm flens uniuersus ordo cincinnatum Consulem orabat. nam alter ille horridus,

&

& seuerus consultò se domi cõtinebat. qua tum superbia cœnum illud ac labes, amplissimi ordinis preces, & clarissimorum ciuium lacrymas repudiauit! me ipsum ut contempsit helluo patriæ! nam quid ego patrimonij dicam, quod ille cùm quasi quæstum faceret, amisit? cùm uenisset ad Senatũ, uos, uos, inquam, Equites Ro. & omnes boni ueste mutata, uos, inquam, pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis, cùm uestris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, constantia, L. Mummius ad Senatum de Rep. retulit, Senatusq; frequens uestem pro mea salute mutandam censuit. O diem illum Iud. funestum Senatui bonisq; omnibus, Reipub. luctuosum, mihi ad domesticum mœrorem grauem, ad posteritatis memoriã gloriosum. Quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro uno ciue et bonos omnes priuato consensu, & uniuersum Senatum publico consilio mutasse uestem? Quæ quidem tum mutatio non deprecationis causa est facta, sed luctus. quẽ enim deprecarentur, cùm omnes essent sordidati, cumq; hoc satis esset signi, esse improbum, qui mutata ueste non esset? Hac mutatione uestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omnium rerum diuinarum humanarumq; prædo fecerit, qui adesse nobilissimos adolescentes, honestissimos

Equites Rom. deprecatores salutis meæ iusserit, eosq́; operarum suarum gladijs & lapidibus obiecerit: de Consulibus loquor, quorum fide Respub. niti debuit. exanimatus euolat ex Senatu, non minus perturbato animo atq; uultu, quàm si antè annis paucis in creditorum conuentum incidisset: aduocat concionem: habet orationem talem Consul, qualem nuquam Catilina uictor habuisset: errare homines, si etiam tum Senatum aliquid in Repub. posse arbitrarentur: Equites uerò Rom. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cū gladijs in cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs qui in timore fuissent (coniuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. Si dixisset hoc solùm, omni supplicio esset dignus: nam oratio ipsa Consulis perniciosa, potest Rempub. labefactare. quid fecerit, uidete: L. Lamiam, qui cùm me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, unicè diligebat, tum pro Repub uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit; edixitq; ut ab Vrbe abesset M. passus, quòd esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. Quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hostem tam sceleratum reserues? qui, ut omittam cætera, quæ sunt ei cum collega immani impuroq́; coniuncta atq; communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex Vrbe,

releg

relegarit, non dico Equitem Romanum, non ornatißimum, atque optimum uirum, non amicißimum Reipub. ciuem, non illo ipso tempore unà cum Senatu, et cùm bonis omnibus casum amici Reiq; pub. lugentem, sed ciuem Romanum sine ullo iudicio, aut edicto ex patria Cõsul eiecerit. Nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quàm id, quod perrarò accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo cõmuni incommodo nulla in quenquam propriu ignominia nominatim cadebat. hoc uerò quid est? exterminabit ciues Romanos edicto Cõsul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Repub. fore putasset, si deniq; imaginem iudiciorum, aut simulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidisset, nunquam ausus esset Senatum de Repub. tollere, Equitum Rom. preces aspernari, ciuium deniq; omnium nouis et inauditis edictis ius, libertatemq́; euertere. Etsi me attentißimis animis summa cum benignitate auditis Iudices: tamen uereor, ne quis fortè uestrũ miretur, quid hæc mea oratio tam longa, ac tam altè repetita uelit, aut quid ad P. Sestij causam, eorum qui ante huius Tribunatum Rempublicam uexarunt, delicta pertineant. nihi autem hoc propositũ est ostendere,

inimicis nostris, quidnam cùm se corroborarit, effectura esse uideatur. DECRETVM DECVRIONVM. Non recito decretum officio aliquo expressum uicinitatis, aut clientelæ, aut hospitij publici, aut ambitionis, aut commendationis gratia: sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplißimi beneficij, uicem officij præsentis, testimonium præteriti temporis. Atq; illis temporibus ijsdem, cùm iam Capuam metu Sestius liberasset, urbem Senatus, atq; omnes boni, deprehensis atque oppreßis domesticis hostibus, me duce ex periculis maximis extraxissent: ego literis eum Capua accersiui cum illo exercitu, quem tum secum habebat. quibus hic literis lectis ad urbem confestim incredibili celeritate aduolauit. Atq; ut illius temporis atrocitatem recordari poßitis, audite literas, & uestram memoriam ad timoris præteriti cogitationem excitate. LITERAE CIC. CONSVLIS. Hoc aduentu P. Sestij, Tribunorum plebis nouorum, qui tum extremis diebus Consulatus mei res eas, quas gesseram, uexare cupiebant, reliquiq; coniurationis impetus, & conatus sunt retardati. Ac posteaquam est intellectum, Catone Tribuno plebis fortißimo atque optimo ciue Rempublicam defendente, per seipsum S. P. Q. R. sine militum præsidio tueri facilè maiestatem suam, & dignita

gnitatem eorum qui salutem communem periculo suo defendissent: Sestius, cum illo suo exercitu summa celeritate est Antonium consecutus. Hìc ego quid prædicem, quibus hic rebus Consulem ad rem gerēdam excitarit? quot stimulos admouerit homini studioso fortaßis uictoriæ, sed tamen nimium communem Martem, belliq; casum metuenti? longum est omnia dicere: sed hoc breue dicam. Si M. Petreĳ non excellens animus, & amore Reipub. præstans in Repub. uirtus, non summa autoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neque adiutor ei P. Sestius ad excitandum Antonium, cohortandum, impellendum fuisset: datus illo in bello esset hyemi locus, neque unquam Catilina cùm è pruina Apennini, atq; è niuibus illis emersisset, atq; æstatem integram nactus, Italiæ caulas, & pastorum stabula prædari cœpisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima concidisset. Hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius, ut Quæsturam Macedoniæ relinquam, & aliquando ad hæc propiora ueniam. quanquam non est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuen-

tes, & respectantes relinquamus. Ad Tribunatum, quia ipse ad sese iandudum uocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contento studio, cursuq; ueniamus. De quo quidem Tribunatu ita dictum à Q. Hortensio, ut eius oratio non defensionem modò criminum uideretur continere, sed etiam memoria digna niti, & Reipublicæ capessendæ autoritatem, disciplinamq; præscribere. Sed tamen quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meum nomen causamq; sustinuit, necessariò mihi de ijsdem rebus esse arbitror, si non subtilius disputandum, at certè Iud. dolentius deplorandum. Qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellem, quis non concederet, ut eos, quorum sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? Sed ut agam moderatè, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui occultè à salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fecerunt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent & quiescunt, nos quoque simus obliti: si qui se offerunt insolenter, & insectantur, quoad ferri poterunt, perferemus: neque quenquam offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eum non inuasisse, sed incurrisse uideamur. Sed necesse est, antequam de Tribunatu P. Sestij dicere incipiam, me totum superioris anni Reipublicæ naufragium exponere: in

quo

quo colligendo, ac reficienda salute communi, omnia reperientur P. Sestij dicta, facta, consilia uersata. Fuerat ille annus in Republica magno metu, & multorum timore tanquam intentus arcus in me unum, sicut uulgò ignari rerum loquebantur, re quidem uera in uniuersam Remp. traductione ad plebē furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, sed multò acrius otij, & communis salutis inimici. Hunc uir clarißimus, mihiq; multis repugnantibus amicißimus Cn. Pompeius omni cautione fœdere, execratione deuinxerat, nihil in Tribunatu contra me esse facturum. at ille nefarius, ex omnium scelerum colluuione natus, parum se fœdus uiolaturū arbitratus, nisi ipsum cautorē alieni periculi suis proprijs periculis terruisset. hāc tetram immanemq; belluam uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum catenis, soluit subitò legum cura Consul, uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certè, & imprudens impendentium tantorum scelerum ac malorum. qui Tribunus pleb. felix in euertenda Repub. fuit nullis suis neruis. qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris, omni inaudita libidine infamis? Sed fuit profectò quædam illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus, atque amens Tribunus plebis nan-

 ciscere

ciſceretur, quid dicam Conſules? hoccine ut ego appellem nomine euerſores huius imperij proditores ueſtræ dignitatis, hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum Senatũ, affligendum, Equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura, atq; inſtituta maiorum; ſe illis faſcibus, cæterisq́; inſignibus ſummi honoris atque imperij ornatos eſſe arbitrabantur. Quorum, per deos immortales, ſi nondum ſcelera uulneraq́; inuſta Reip. uultis recordari, uultũ, atq; inceſſum animis intueamini. facilius facta eorum occurrent mentibus ueſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. Alter unguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens conſcios ſtuprorum, ac ueteres uexatores ætatulæ ſuæ, puteali, & fœneratorum gregibus inflatus, atq; perculſus, olim ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad columnam adhæreſceret, in Tribunatus portũ perfugerat. contemnebat Equites Romanos, minitabatur Senatui, uenditabat ſe operis, atq; ijs ſe ereptum, ne de ambitu cauſam diceret, prædicabat: ab ijſdemq́; ſe etiam inuito Senatu prouinciam ſperare dicebat: eamq́;, niſi adeptus eſſet, ſe incolumem nullo modo fore arbitrabatur. Alter, ò dij boni, quàm teter incedebat, quã truculentus, quàm terribilis aſpectu! unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columen Reip. diceres intueri: ueſtitus aſper noſtra hac purpura

pura plebeia ac penè fusca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ causa Duumuiratum gerebat, Seplasiam sublaturus uideretur. Nam quid ego de supercilio dicam, quod tum hominibus nõ supercilium, sed pignus Reip. uidebatur? tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo supercilio Resp. tanquam Atlante cœlum, niti uideretur. Erat deniq; hic omnium sermo: est tamen Reip. magnum firmumq; subsidium: habeo, quem opponam labi illi, atq; cœno: uultu mediusfidius collegæ sui libidinem, leuitatemq; franget: habebit Senatus in hunc annum, quem sequatur: non deerit autor, & dux bonis. mihi deniq; homines præcipuè gratulabantur, quòd habiturus essem contra Tribunum pleb. furiosum, & audacem, cùm amicum, & affinem, tum etiam fortem, & grauem Cõsulem. Atq; eorum alter fefellit neminem. quis enim clauum tãti imperij tenere & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur hominẽ emersum subitò ex diuturnis tenebris lustrorum, ac stuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum, cùm is præter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esset, qui non modò tempestatem intueri impendentem temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? Alter multos planè in omnes partes fefellit. erat enim hominum opinioni nobilitate

ipsa blanda conciliatricula commendatus. Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia utile est Reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia ualet apud nos clarorum hominum & bene de Rep. meritorum memoria etiam mortuorum. quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridũ atq; incultũ uidebant, & quòd erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur, fauebãt, gaudebant, & ad integritatẽ maiorũ spe sua hominẽ uocabant, materni generis obliti. Ego autẽ (uerè hoc dicam Iud.) tantum esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quantum ipse cum Rep. sensi, nunquàm putaui: nequã esse hominẽ, & leuem, & falsa opinione errore hominũ ab adolescentia commendatum sciebã. etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur: sed hæc obstructio, nec diuturna est, nec obducta ita, ut curiosis oculis perspici non possit. Videbamus genus uitæ, desidiam, inertiam: inclusas eius libidines, qui paulò propius accesserant, intuebantur. deniq; etiam sermonis ansas dabat, quibus recõditos eius sẽsus tenere possemus. Laudabat homo doctus philosophos nescio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: sed eos tamen laudabat maximè, qui dicuntur præter cæteros esse autores & laudatores uoluptatis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat: uerbum ipsum omnibus

modis

modis animi & corporis deuorabat; eosdemq; præclarè dicere aiebat, Sapientes omnia sua causa facere: Rempublicam capessere hominem bene sanum non oportere: nihil esse præstabilius otiosa uita, & plena, & conferta uoluptatibus. eos autem, qui dicerent dignitati esse seruiendũ, Reipub. consulendum, officij rationem in omni uita, non commodi esse ducendam, subeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque insanire dicebat. Ex his aßiduis eius quotidianisq; sermonibus, & quòd uidebam quibuscum hominibus in interiore ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonis indicia redoleret: statuebam sic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certè nihil pertimescendum. Sed ita est Iud. ut si gladium paruo puero, aut si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat: sin ad nudum uel fortißimi uiri corpus accesserit, poßit acie ipsa & ferri uiribus uulnerari: ita cùm hominibus eneruatis, atque exanguibus Consulatus tanquam gladius esset datus, qui per se pungere neminem unquam potuissent, hi summi imperij nomine armati, Rempub. contrucidauerunt: fœdus fecerunt cum Tribuno pl. palàm, ut ab eo prouincias acciperent, quas ipsi uellent, exercitum, & pecuniam quantam uellent, ea lege, si ipsi prius Tribuno pleb. afflictam

Rempub.tradidissent.id autem fœdus meo sanguine ictum sanciri posse dicebant. Qua re patefacta (neq; enim dissimulari tantum scelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, & de prouincijs Consulum, nominatim Consularibus. Hic tum Senatus solicitus, uos Equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omnium generum, atq; ordinum ciues summæ Reip. à Consulibus, atq; à summo imperio petendum esse auxilium arbitrabantur, cùm illi soli essent, præter furiosum illum Tribunum, duo Reip. turbines, qui non modò præcipitanti patriæ nō subuenirent, sed etiam nimium tardè concidere mœrerent. Flagitabatur ab his quotidie cum querelis bonorū omnium, tum etiam precibus Senatus, ut meam causam susciperent, agerent aliquid, deniq; ad Senatum referrent. hi nō modò negando, sed etiā irridendo amplissimum quenq; illius ordinis insequebantur. Hîc subitò cùm incredibilis in Capitolium multitudo ex tota Vrbe cunctaq; Italia conuenisset, uestem mutandam omnes, meq; etiam omni ratione priuato consilio (quoniam publicis ducibus Respub. careret) defendendū putarunt. Erat eodem tempore Senatus in æde Cōcordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriam Consulatus mei, cùm flens uniuersus ordo cincinnatum Consulem orabat. nam alter ille horridus,

&

& seuerus consulò se domi cõtinebat. qua tum superbia cœnum illud ac labes, amplissimi ordinis preces, & clarissimorum ciuium lacrymas repudiauit! me ipsum ut contempsit helluo patriæ! nam quid ego patrimonij dicam, quod ille cùm quasi quæstum faceret, amisit? cùm uenisset ad Senatũ, uos, uos, inquam, Equites Ro. & omnes boni ueste mutata uos, inquam, pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis, cùm uestris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, constantia, L. Mummius ad Senatum de Rep. retulit, Senatusq; frequens uestem pro mea salute mutandam censuit. O diem illum Iud. funestum Senatui bonisq; omnibus, Reipub. luctuosum, mihi ad domesticum mœrorem grauem, ad posteritatis memoriã gloriosum. Quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro uno ciue et bonos omnes priuato consensu, & uniuersum Senatum publico consilio mutasse uestem? Quæ quidem tum mutatio non deprecationis causa est facta, sed luctus. quẽ enim deprecarentur, cùm omnes essent sordidati, cumq; hoc satis esset signi, esse improbum, qui mutata ueste non esset? Hac mutatione uestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omnium rerum diuinarum humanarumq; prædo fecerit, qui adesse nobilissimos adolescentes, honestissimos

Equites Rom. deprecatores salutis meæ iusserit, eosq; operarum suarum gladijs & lapidibus obiecerit: de Consulibus loquor, quorum fide Respub. niti debuit. exanimatus euolat ex Senatu, non minus perturbato animo atq; uultu, quàm si antè annis paucis in creditorum conuentum incidisset: aduocat concionem: habet orationem talem Consul, qualem nuquam Catilina uictor habuisset: errare homines, si etiam tum Senatum aliquid in Repub. posse arbitrarentur: Equites uerò Rom. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cũ gladijs in cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs qui in timore fuissent (coniuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. Si dixisset hoc solùm, omni supplicio esset dignus: nam oratio ipsa Consulis perniciosa, potest Rempub. labefactare. quid fecerit, uidete: L. Lamiam, qui cùm me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cum patre eius erat, unicè diligebat, tum pro Repub uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit: edixitq; ut ab Vrbe abesset M. passus, quòd esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. Quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hostem tam sceleratum reserues? qui, ut omittam cætera, quæ sunt ei cum collega immani impuroq; coniuncta atq; communia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex Vrbe,

relegarit, non dico Equitem Romanum, non ornatissimum, atque optimum uirum, non amicissimum Reipub. ciuem, non illo ipso tempore unà cum Senatu, et cum bonis omnibus casum amici Reiq́; pub. lugentem, sed ciuem Romanum sine ullo iudicio, aut edicto ex patria Cõsul eiecerit. Nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quàm id, quod perrarò accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo cõmuni incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat. hoc uerò quid est? exterminabit ciues Romanos edicto Cõsul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Repub. fore putasset, si deniq; imaginem iudiciorum, aut simulacrum aliquod futurum in ciuitate reliquum credidisset, nunquam ausus esset Senatum de Repub. tollere, Equitum Rom. preces aspernari, ciuium deniq; omnium nouis et inauditis edictis ius, libertatemq́; euertere. Etsi me attentißimis animis summa cum benignitate auditis Iudices: tamen uereor, ne quis fortè uestrũ miretur, quid hæc mea oratio tam longa, ac tam altè repetita uelit, aut quid ad P. Sestij causam, eorum qui ante huius Tribunatum Rempublicam uexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propositũ est ostendere,

omnia

omnia consilia P. Sestij, mentemq; totius Tribunatus hanc fuisse, ut afflictæ & perditæ Reipub. quantum posset, mederetur. Ac si in exponendis uulneribus illis, de me ipso plura dicere uidebor, ignoscitote. nam et illam meam cladem uos, et omnes boni maximum esse Reip. uulnus iudicastis: & P. Sestius est reus non suo, sed meo nomine: qui cùm omnem uim sui Tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meam causam præteriti temporis cum huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu Senatus: squalebat ciuitas publico consilio mutata ueste: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nullum collegium, aut concilium, aut omnino aliquod commune consilium, quod tum non honorificentißimè decreuisset de mea salute: cùm subitò edicunt duo Consules, ut ad suum uestitum Senatores redirent. Quis unquam Consul Senatum ipsius decretis parêre prohibuit? quis tyrannus miseros lugere uetuit? parum'ne est Piso, ut omittam Gabinium, quòd tantum homines fefellisti, ut negligeres autoritatem Senatus? optimi cuiusque consilia contemneres? Rempub. proderes? Consulare nomen affligeres? etiam'ne edicere audeas ne mœrerent homines meam, suam, Reipub. calamitatem? ne'ue hunc suum dolorem ueste mutata significarent? siue illa uestis

muta

mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandum ualebat, quis unquam tam crudelis fuit, qui prohiberet quenquam, aut sibi mœrere, aut cæteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis uestitum mutare non solent? pro te ipso Piso nemo'ne mutauit? ne isti quidem, quos Legatos non modò nullo Senatusconsulto, sed etiam regnante Senatu tute tibi legasti? Ergo hominis desperati & proditoris Reipub. casum lugebunt fortasse qui uolent: ciuis florentißimi beneuolentia bonorum, et optimè de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere Senatui nō licebit? Iidem Consules (si appellandi sunt Consules, quos nemo est, qui non modò ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet) pacto iam fœdere prouinciarū, producti in circo Flaminio in concionem ab illa furia, ac peste patriæ maximo cū gemitu uestro, illa omnia, quæ tum contra me cōtraq́; Rempub. dixerant, uoce ac sententia sua comprobauerunt. Iisdem Consulibus sedentibus, atq; inspectantibus lata lex est, ne auspicia ualerent, ne quis obnuntiaret: ne quis legi intercederet: ut omnibus festis diebus legem ferri liceret: ut lex Aelia, lex Fusia ne ualeret. qua una rogatione, quis est, qui non intelligat uniuersam Remp. esse deletā? Iisdem COSS. inspectantibus, seruorū delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegio-

rum

rum, cùm uicatim homines conscriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. Iisdem COSS. arma in templum Castoris palàm comportabantur, gradus eiusdem templi tollebantur, armati homines forum & conciones tenebant, cædes lapidationesq́; fiebant: nullus erat Senatus, nihil reliqui magistratus: unus omnem omnium potestatem armis & latrocinijs posidebat, non aliqua ui sua, sed cùm duos Consules à Repub. prouinciarum fœdere retraxisset, insultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiam spe & promißis tenebat. Quæ cùm essent eiusmodi Iudices, cùm Senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet: Equester ordo reus à Consulibus citaretur: Italiæ totius autoritas repudiaretur: alij nominatim relegarentur, alij metu ac periculo terrerētur: arma essent in templis, armati in foro: eaq́; non silentio Consulum dißimularentur, sed & uoce, & sententia comprobarentur: cùm omnes urbem nondum excisam, & euersam, sed iam captam, atq; oppressam uideremus: tamen his tantis malis, tanto bonorum studio Iud. restitissemus. Sed me alij metus, atq; aliæ curæ, suspicionesq́; mouerunt. Exponam enim hodierno die Iud. omnem rationem facti & consilij mei: neque huic uestro tanto studio audiēdi, neq; uerò huic tantæ multitud

titudini, quãta mea memoria nunquam ullo in iudicio fuit, deero. nam si ego in causa tam bona, tanto studio Senatus, consensu tã incredibili bonorum omniũ tam parato, tota deniq; Italia ad omnem cõtentionem expedita, cessi Trib. pl. despicatissimi hominis furori, cõtemptissimorũ Consulum leuitatem, audaciamq́; pertimui: nimium me timidũ, nullius animi, nullius consilij fuisse confiteor. quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam etsi omnes boni probabant, tamẽ neq; Senatus publicè, neq; ullus ordo propriè, neq; suis decretis Italia tota susceperat. ad suam enim magis quãdam ille gloriam, quàm ad perspicuam salutem Reipub. spectarat, cùm unus in legem per uim latam iurare noluerat: deniq; uidebatur ea conditione tam fortis fuisse, ut cum patriæ charitate constantiæ gloriam commutaret. erat autem ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Marium conseruatorem patriæ, sextum iam illum Consulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterum Tribuno pl. uigilante homine, & in causa populari si non moderatè, at certè populariter agente. attamen nec tergiuersatus cessit, ne aut uictus à fortibus uiris cum dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus Rempub. orbaret. Meam causam Senatus palàm, Equester ordo acerrimè, cuncta Italia publicè, omnes boni propriè enixéq; susceperant:

eas

eas res gesseram, quarum non unius autor, sed dux omnium uoluntatis fuissem, quæq; non modò ad singularem meam gloriam, sed ad salutem communem omnium ciuium, & propè gentium pertinerent: ea conditione gesseram, ut meum factum semper omnes præstare tueriq; deberent. Erat autem mihi contentio non cum uictore exercitu, sed cum operis cõductis, et ad diripiendam urbem cõcitatis: habebam inimicũ non C. Marium terrorem hostium, spem, subsidiũq; patriæ, sed duo importuna prodigia, quos egestas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. cõstrictos addixerat. Nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quòd à se Quæstore Ostiensi per ignominiam ad principẽ & Senatus & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translatam sciebat, dolorem suum magna cõtentione animi persequebatur: sed cum scurrarum locupletum scorto, cum sororis adultero, cum stuprorum sacerdote, cum uenefico, cum testamentario, cum sicario, cum latrone. quos homines, si, id quod facilè factu fuit, & quod fieri debuit, quodq; à me optimi & fortißimi ciues flagitabant, ui armisq; superassem, non uerebar, ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet, aut perditorum ciuium, uel potius domesticorum hostium mortem mœreret. sed me illa mouerunt. omnibus in concionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret cõtra

salutem

ſalutem meam, facere autore Cn. Pompeio clariſsimo uiro, mihiq́; & nunc, & quoad licuit, amiciſsimo. M. Craſſus, quo cum mihi erant omnes amicitiæ neceſsitudines, uir fortiſsimus, ab eadem illa peſte infeſtiſsimus eſſe meis fortunis prædicabatur. C. Cæſar, qui à me nullo meo merito alienus eſſe debebat, inimiciſsimus eſſe meæ ſaluti ab eodem quotidianis concionibus dicebatur. his ſe tribus autoribus in conſilijs capiendis, adiutoribus in re gerēda eſſe uſurum dicebat. ex quibus unum habere exercitū maximū in Italia: duos, qui priuati tum eſſent, & præeſſe, & parare, ſi uellent, exercitū poſſe: idq́; facturos eſſe dicebat. nec mihi ille iudicium populi, nec legitimam aliquam contētionem, nec diſceptationem, aut cauſæ dictionem, ſed uim, arma, exercitus, Imperatores, caſtra denuntiabat. Quid ergo? inimici oratio, uana præſertim, tā improbè in clariſsimos uiros coniecta me mouit? me uerò non mouit illius oratio, ſed eorum taciturnitas, in quos illa oratio tam improba conferebatur: qui tum, quāquàm ob aliam cauſam tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiādo confiteri uidebantur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa, atq; omneis res ſuperioris anni labefactari à Prætoribus, infirmari à Senatu atq; principibus ciuitatis putabant, Tribunum popularem à ſe alienare no-

 lebant

lebant, suaq; sibi propiora pericula esse, quàm mea, loquebantur. Sed tamẽ & Crassus à Consulibus meam causam suscipiendam esse dicebat, & eorum fidẽ Pompeius implorabat, neq; se priuatum causæ publicè susceptæ defuturum esse dicebat. quẽ uirum studiosum mei, cupidissimum Reip. conseruãdæ, domi meæ certi homines ad eam rem compositi monuerunt, ut esset cautior: eiusq; uitæ à me insidias apud me domi positas esse dixerunt: atq; hanc ei suspicionẽ alij literis mittendis, alij nuntijs, alij corâm ipsi excitauerũt, ut ille, cùm à me certè nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendũ putaret. Ipse autem Cæsar, quẽ maximè ignari homines ueritatis mihi esse iratũ putabãt, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq; eo exercitu ipsius Tribuni plebis inimici mei fratrem præfecerat. Hæc ego cùm uiderẽ (neq; enim erant occulta) Senatum sine quo ciuitas stare nõ posset, omnino de ciuitate esse sublatum: Consules, qui publici consilij duces esse deberẽt, perfecisse, ut per ipsos publicum consiliũ funditus tolleretur: eos qui plurimum possent, opponi omnibus concionibus falsò, sed formidolosè tamen, autores ad perniciem meã: conciones haberi quotidie contra me: uocem pro me, ac pro Rep. neminẽ mittere: intenta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis uestris falsò, sed putari tamen:

coniur

coniuratorum ueteres copias, & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunã nouo duce, & insperata commutatione rerũ esse renouatam: hæc cùm uiderem, quid agerẽ Iudices? scio enim tum non mihi uestrum studiũ, sed meum propè uestro defuisse. contenderem contra Tribunum pl. priuatus armis? uicissent improbos boni, fortes inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina sola potuit à Reip. peste depelli. quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid deniq;? erat dubium, quin ille sanguis Tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, Consules ultores, & defensores esset habiturus? cùm quidem in cõcione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis esse uincẽdum. quid erat bis uincere? id profectò, ut cum amẽtissimo Trib. pleb. cùm decertassem, cum Consulibus, cæterisq; eius ultoribus dimicarem. Ego uerò si mihi uni pereundum fuisset, ac nõ accipienda plaga mihi insanabilis, illi mortifera, quam Reip. imposuissem: semel perire tamen Iud. maluissem, quàm bis uincere. Erat enim illa altera eiusmodi contentio, ut neq; uicti, neq; uictores Remp. tenere possemus. Quid, si in prima contentione ui Tribunitia uictus in foro cum multis bonis uiris concidissem? Senatum Consules credo uocassent, quem totum de ciuitate delerant: ad arma uocarent, qui ne uestitu quidem defendi Rempublicam siuissent:

à Tribuno pl. post interitũ meum disceßissent, qui eandem horam meæ pestis & suorũ præmiorum esse uoluissent. Vnũ enim mihi restabat illud, quod forsitã non nemo uir fortis, & acris animi, magniq; dixerit: restitisses, repugnasses, mortẽ pugnans oppetisses. de quo te, te inquã, patria obtestor, & uos penates patriiq; dii, me uestrarum sedium templorumq; causa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior uita, dimicationẽ cædemq; fugisse. Etenim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauigãti hoc Iud. accidisset, ut multi ex multis locis prædones claßibus eã nauem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi dedidissent: si id uectores negarent, ac mecum simul interire, quàm me tradere hostibus mallent: iecissem me ipse potius in profundum, ut cæteros cõseruarem, quàm illos mei tam cupidos non modò ad certam mortem, sed in magnum uitæ discrimen adducerẽ. Cùm uerò in hanc Reip. nauem, ereptis Senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego unus deditus essem, incursuræ uiderentur: cùm proscriptio, cædes, direptio denuntiarẽtur: cùm alii me suspicione periculi sui non defenderent, alii uetere odio bonorum incitarentur, alii inuiderent, alii obstare sibi me arbitrarentur, alii ulcisci dolorem suum aliquem uellent,

alii

alij rem ipsam publicam atq; hunc bonorũ statum otiũq; odissent, et ob hasce causas tot tãq; uarias me unum deposcerent: depugnarẽ potius cum summo, nõ dicam exitio, sed periculo certè uestro, liberorumq; uestrorũ, quàm non id quod omnibus impendebat, unus pro omnibus susciperem ac subirem? Victi essent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui sine armis Remp. etiã Consul conseruarat. sin uicti essent boni, quid superesset? non ad seruos uidetis rem uenturam fuisse? an mihi ipsi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem'ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cùm gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos uersabantur? non hæc deniq; à me tum, tanquam fata, in ipsa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tãta disiunctione, tanta acerbitate, tãta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expers cõsilij, aut ingenij? nihil audierã? nihil uideram? nihil ipse legendo, quærẽdoq; cognoueram? nesciebã uitæ breuem esse cursum, gloriæ sempiternum? cùm esset omnibus definita mors, optandũ esse, ut uita quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ uideretur? nesciebam inter

sapientißimos homines hanc contentionē fuiſſe, ut alij dicerent animos hominum, ſenſusq́; morte restingui, alij autem tum maximè mentes ſapiētum ac fortium uirorum, cum è corpore exceßiſſent, ſentire ac uigere? quorum alterū fugiendum nō eſſe, carere ſenſu: alterum etiam optādum, meliore eſſe ſenſu. deniq; cùm omnia ſemper ad dignitatem retuliſſem, nec ſine ea quicquam expetendum eſſe homini in uita putaſſem, mortē, quam etiam uirgines Athenis, Regis, opinor, Erechthei filiæ, pro patria contempſiſſe dicuntur, ego uir Conſularis tātis rebus geſtis timerē? præſertim cùm eius eſſem ciuitatis, ex qua Q. Mutius ſolus in caſtra Porſenæ ueniſſet, eumq́; interficere propoſita ſibi morte conatus eſſet: ex qua P. Decius primùm pater, poſt aliquot annos patria uirtute præditus filius, ſe ac uitam ſuā inſtructa acie pro ſalute pop. Rom. uictoriaq́; deuouiſſet: ex qua innumerabiles alij partim adipiſcendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis cauſa mortem in uarijs bellis æquißimis animis oppetiſſent: in qua ciuitate ipſe meminiſſem patrem huius M. Craßi fortißimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem ſibi manu uitā exhauſiſſe, qua mortem ſæpe hoſtibus obtuliſſet. Hæc ego, & multa alia cogitans, hoc uidebam, ſi cauſam publicā mea mors peremiſſet, neminem unquam fore, qui auderet ſuſcipere

contra

contra improbos ciues Reip. salutem. itaq; non solùm si ui interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabam, ut exemplum Reip. conseruãdæ mecum simul interiret. Quis enim unquam me à Senatu populoq; Romano tanto bonorum omnium studio nunc restituto, omnia adire pericula pro Repub. dubitabit? quòd certè, si essem interfectus, nunquam accidere potuisset, ut quisquam ullam Reipub. partem cum sua minima inuidia auderet attingere. Seruaui igitur Rempub. discessu meo Iudices: cædem à uobis, liberisq; uestris, uastitatem, incendia, rapinas, meo dolore luctuq; depuli: & unus Rempublicam bis seruaui, semel gloria, iterum ærumna mea. neque enim in hoc me hominem esse inficiabor unquam, ut me optimo fratre, charissimis liberis, fidissima coniuge, uestro conspectu, patria, hoc honoris gradu, sine dolore caruisse glorier. quod si fecissem, quod à me beneficium haberetis, cùm pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimum, quòd cùm abesse ab ea non possem sine summo dolore, hũc me perpeti, quàm illã labefactari ab improbis malui. Memineram Iud. diuinũ illum uirũ atq; ex iisdẽ, quibus nos, radicibus natũ ad salutem imperij huius, C. Mariũ, summa senectute, cùm propè uim iustorũ armorum profugisset, primò senile

corpus paludibus occultasse demersum: deinde ad infimorum ac tenuißimorum hominũ Minturnis misericordiã cõfugisse: inde nauigio peruo, cùm omneis portus terrasq; fugeret, in oras Africæ desertißimas peruenisse. atq; ille uitam suam, ne inultus esset, ad incertißimam spem, & ad Reip. statũ reseruauit: ego qui (quẽadmodũ multi in Senatu me absente dixerunt) periculo Reip. uiuebam, quiq; ob eam causam Consularibus literis de Senatus sentẽtia exteris nationibus commendabar, non'ne si meam uitam deseruissem, Remp. prodidissem? in quo quidem nunc me restituto uiuit mecum simul exemplum fidei publicæ, exemplũ Reip. defendendæ. quod si immortale retinetur, quis nõ intelligit immortalem hanc ciuitatem futuram? Nam externa bella Regum, gentium, nationũ, iampridem ita extincta sunt, ut præclarè cum ijs agamus, quos pacatos esse patiamur. deniq; ex bellica uictoria non ferè quẽquam est inuidia ciuium consecuta: domesticis malis, & audacium ciuium consilijs sæpe est resistendũ: eorumq; periculorum est in Rep. retinenda medicina, quã omnem Iud. perdidissetis, si meo interitu Senatui populoq; Romano doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. Quare moneo uos adolescẽtes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriam spectatis, ne si qua uos aliquando necessitas ad

Remp.

Remp. contra improbos ciues defendendam uocabit, segniores sitis, & recordatione mei casus à consiliis fortibus refugiatis. Primùm non est periculum, nequi unquam sint in ciuitate eiusmodi Cōsules, præsertim si erit his, id quod debetur, persolutum. deinde nunquā iam, ut spero, quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare Remp. dicet, illis tacentibus, nec armati exercitus terrorem opponet togatis: neq; erit iusta causa ad portas sedenti Imperatori, quare terrorem suum falsò iactari opponiq; patiatur. nunquam enim erit tam oppressus Senatus, ut ei ne supplicādi quidem ac lugendi sit potestas: tam captus Equester ordo, ut Equites Romani à Consule relegentur. Quæ cùm omnia, atq; etiam multò alia maiora, quæ cōsultò prætereo, accidissent, uidetis me tamen in pristinam meam dignitatem, breui temporis dolore interiecto, Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositum, omnibus malis illo anno scelere Consulum Remp. esse confectam: primùm illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cùm ego me è cōplexu patriæ, conspectuq; uestro eripuissem, & metu periculi uestri, nō mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, patriamq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatem reliquissem, cùm meum illum

casum tam horribilẽ, tam grauem, tam repentinum, non solùm homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo uestrum forum, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet: illo, inquã, ipso die: die dico? imò hora, atq; etiam puncto temporis eodem, mihi Reiq; pub. pernicies, Gabinio & Pisoni prouincia rogata est. Prò dij immortales custodes & conseruatores huius urbis atq; imperij, quæ'nam illa in Rep. monstra, quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is, qui Remp. ex Senatus autoritate cum omnibus bonis defenderat, & expulsus non alio aliquo, sed eo ipso crimine: erat autẽ expulsus sine iudicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio deniq; concitato: lex erat lata uastato ac relicto foro, & sicarijs, seruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, Senatus fuerat ueste mutata. Hac tãta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem Consules inter meũ discrimen & eorum prædã interesse passi sunt: statim me perculso, ad meũ sanguinem hauriendum, & spirante etiam Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerunt. omitto gratulationes, epulas, partitionem ærarij, beneficia, spem, promissa, prædam, lætitiam paucorum in luctu omnium. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis Consulis pedibus supplex reijciebatur: bona diripiebantur, eaq; ad Consules deferebantur: domus ardebat in Palatio:

Cõsules epulabantur. Quòd si meis incommodis lætabãtur, urbis tamen periculo commouerentur. Sed ut à mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestes recordamini, sic enim facillimè perspicietis, quantam uim omnium remediorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit. legum multitudinem, cùm earũ, quæ latæ sunt, tum uerò quæ promulgatæ fuerunt, dicam? nam latæ quidem sunt Consulibus illis tacentibus, imò uerò approbantibus etiam: ut Censoria notatio, & grauißimum iudicium sanctißimi magistratus de Repub. tolleretur: ut Collegia non modò illa uetera contra Senatusconsultũ restituerẽtur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberẽtur: ut remißis semißibus & trientibus, quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si Remp. prodidißet, pactus erat, Syria daretur: ut uni helluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret prouinciæ cõmutandæ. Mitto eam legem, quæ omnia iura religionũ, auspiciorum, potestatũ, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit: mitto omnem domesticã labem: etiam exteras nationes illius anni furore conquassatas uidebamus. lege Tribunitia Matris Magnæ Peßinuntius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanũq; sanctißimarũ atq; antiq

antiquißimarum religionum uēditum pecuniæ grādi Brogitaro impuro homini, atq; indigno illa religione: præſertim cùm ea ſibi ille non colendi, ſed uiolandi cauſa appetiſſet: appellati Reges à populo, qui id nunquàm ne à Senatu quidem poſtulaſſent: reducti exules Byzantiū condemnati tum, cùm indemnati ciues è ciuitate eÿciebantur. Rex Ptolemæus, qui ſi nondum erat ipſe à Senatu ſocius appellatus, erat tamen frater eius Regis, qui cùm eſſet in eadem cauſa, iam erat à Senatu honorem iſtum conſecutus, erat eodem genere, ÿſdemq́; maioribus, eadem uetuſtate ſocietatis, denique erat Rex, ſi nondum ſocius, at non hoſtis: pacatus, quietus, fretus imperio Pop. Rom. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil ſuſpicante, eiſdem operis ſuffragium ferentibus, eſt rogatum, ut ſedens cum purpura, & ſceptro, & illis inſignibus regÿs præconi publico ſubÿceretur, & imperante Populo Rom. qui etiam bello uictis Regibus regna reddere conſueuit, Rex amicus, nulla iniuria commemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. Multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamē illi ſceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud ſcio, an rectè hoc proximum eſſe dicam. Antiochum illum magnū maiores noſtri magna belli contentione terra

mariq́;

mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum mulctarũt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. Cum Armeniorum Rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq́; gesſimus, cùm ille iniuriis in socios nostros inferendis bello propè nos laceſsiſſet. hic & ipſe per ſe uehemens fuit, & acerrimum hostem huius imperij Mithridatem pulſum Ponto, opibus ſuis regnoq́; defendit, & à Lucullo ſummo uiro atq; Imperatore pulſus, animo tamen hostili cum reliquis copiis ſuis in pristina mẽte mãſit. hunc Cn. Pompeius, cùm in ſuis castris ſupplicẽ abiectumq́; uidiſſet, erexit, atq; inſigne regiũ, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit, & imperatis certis rebus regnare iuſsit: nec minus & ſibi, & huic imperio glorioſum putauit, conſtitutũ à ſe Regẽ, quàm constrictũ uideri. Tulit, geſsit, qui & ipſe hostis fuit Pop. Rom. & acerrimum hostem in regnum recepit, qui conflixit, qui ſigna contulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, & amicitiæ nomen ac ſocietatis, quod armis uiolarat, id precibus eſt cõſecutus. Ille Cyprius miſer, qui ſemper ſocius, ſemper amicus fuit, de quo nulla unquã ſuſpicio durior aut ad Senatũ, aut ad Imperatores noſtros allata eſt, uiuus (ut aiunt) eſt & uidens cũ uictu, ac ueſtitu ſuo publicatus. En, cur cæteri Reges ſtabilẽ eſſe ſuam fortunã arbitrentur, cùm hoc

illius

illius funesti anni perdito exemplo uideat, per Tribunũ aliquem, & sexcentas operas se fortunis spoliari, & regno omni posse nudari. At etiam eo negotio M. Catonis splendorẽ maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid deniq; uirtus ualeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atq; hæret in patria, splẽdetq; per se semper, neq; alienis unquã sordibus obsolescit. Nõ illi ornãdum M. Catonẽ, sed relegandum: nec illi cõmittendum illud negotium, sed imponendum putauerunt, qui in concione palàm dixerint, linguã se euellisse M. Catoni, quæ semper cõtra extraordinarias potestates libera fuisset. Sentiẽt, ut spero, breui tẽpore, manere libertatem illam: atq; hòc etiã, si fieri poterit, esse maiorẽ, quòd cum Consulibus illis M. Cato, etiam cùm iã desperasset aliquid autoritate sua proficere posse, tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, & post meum discessum ijs Pisonẽ uerbis, flens meũ, & Reip. casum, uexauit, ut illum hominem perditissimum, atq; impudentissimum penè iam prouinciæ pœniteret. Cur igitur rogationi paruit? quasi uerò ille non in alias quoq; leges, quas iniustè rogatas putaret, iam antè iurarit. nõ offert se ille istis temeritatibus, ut cùm Reip. nihil prosit, se ciue Remp. priuet. Consule me, cùm esset designatus Tribunus plebis, obtulit

tulit in discrimen uitam suam: dixit eam sententiam, cuius inuidiam capitis periculo sibi præstandam uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea quæ sensit, præ se tulit: dux, autor, actor rerum illarũ fuit: non quò periculũ suum non uideret, sed in tanta Reipub. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis cogitandum putabat. Cõsecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meministis illum diem, cùm templo à collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri, & ciuis timentibus, ipse animo fortißimo uenit in templum, & clamorem hominum autoritate, impetum improborum uirtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob causam: quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. At si isti Cypriæ rogationi sceleratißimæ non paruisset, hæreret illa nihilominus in Repub. turpitudo. Regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset, dubitatis, quin ei uis esset allata, cùm omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? Atq; etiã hoc uidebat: quoniã illa in Rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni poßit in Repub. prouenire, id utilius esse per se conseruari, quàm per alios. Atque ille etiam si alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex

has

hac urbe, facilè pateretur. etenim qui superiore anno Senatu caruisset, quò si tũ ueniret, me tamẽ socium suorũ in Rep. consiliorum uidere posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum uniuerso Senatu, tum sententia sua condemnata, in hac urbe esse posset? ille uerò eidem tempori, cui nos, eidem furori, eisdem Consulibus, eisdẽ minis, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorẽ. His de tot, tantisq; iniurijs in socios, in Reges, in liberas ciuitates, Consulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela Reges, atq; exteræ nationes semper fuerunt. ecqua uox unquam est audita Consulum? quanquam quis auderet, si maximè queri uellet? de Cyprio Rege quererẽtur, qui me ciuẽ nullo meo crimine, patriæ nomine laborantẽ, non modò stantem non defenderunt, sed ne iacẽtem quidem protexerũt? Cesseram, si alienam à me plebem fuisse uultis, quæ non fuit, inuidiæ: si cõmoueri omnia uidebantur, tempori: si uis suberat, armis: si societas, magistratuum pactioni: si periculum ciuium, Reipub. Cur, cùm de capite ciuis (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cùm & sacratis legibus, & XII. tabulis sancitum esset, ut neq; priuilegium irrogari liceret, neq; de capite, nisi comitijs centuriatis rogari, nulla uox est audita Consulum? constitutumq; illo anno est, quãtum

in

in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim Trib. pleb. consilio ex ciuitate exturbari. Quæ uerò promulgata illo anno fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam non erat alicui destinatus? cuius negotij publici cogitari, optari, fingiq; procuratio potuit, quæ non esset attributa atq; descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut conflandæ pecuniæ non reperiebatur? quæ regio, oráue terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autem Rex, qui illo anno non aut emendum sibi, quod non habebat, aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab Senatu petebat? Damnatis de ui, restitutio, Consulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti comparabatur. Hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat Tribunus pl. Consules adiuuabant. Hîc aliquando, serius quàm ipse uellet, Cn. Pōpeius, inuitißimis ijs, qui mentē optimi ac fortißimi uiri suis cōsilijs ac fictis terroribus à defensione mea salutis auerterāt, excitauit illam suam non sopitam, sed suspicione aliqua retardatam consuetudinem Reipub. bene gerendæ. Non est passus ille uir, qui sceleratißimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas natio-

nes, qui Reges, qui gentes feras atq; inauditas, qui prædonũ infinitam manum, qui etiam seruitia uirtute uictoriaq́; domuisset, qui omnibus bellis terra mariq; compreſsis, imperium Pop. Rom. orbis terrarum terminis definiſſet, Remp. euerti scelere paucorũ, quam ipse nõ solùm consilijs, sed etiam sanguine suo sæpe defendisset: acceſsit ad causam publicã: restitit autoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædam ad meliorẽ spem inclinatio uisa est. decreuit Senatus freqũes de meo reditu Calẽd. Iunij, diſſentiente nullo, referẽte L. Mummio, cuius in mea causa nunquã fides, uirtusq́; contremuit. Interceſsit Ligus iste nescio qui, additamentũ inimicorum meorũ. res erat & causa nostra eò iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quisquis erat, qui aliquam partẽ in meo luctu sceleris Clodiani attigiſſet, quocũq; uenerat, quod iudicium cunq; subierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui se suffragium de me tuliſſe confiteretur. deceſſerat ex Asia frater meus magno squalore, sed multò etiam maiore mœrore: huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cum lacrymis gemituq́; proceſſerat: loquebatur liberius Senatus: concurrebant Æquites Romani. Piso ille gener meus, cui fructum pietatis suæ neq; ex me, neq; à Pop. Ro. ferre licuit, à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia Senatus reijciebat, nisi de me

prim

primum Cōsules retulissent. Quæ cùm res iam manibus teneretur, & cùm Consules prouinciarum pactione libertatē omnem perdidissent, qui cùm in Senatu priuati ut de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant: cùm hæc nō possent iam diutius sustinere, initur consilium de interitu Cn. Pompeij: quo patefacto, ferroq; deprehenso, ille inclusus domi tandiu fuit, quandiu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nonnulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos uoluntatem semper eandem, libertatem non eandem semper habuisse. nam ex nouem Tribunis, quos tunc habueram, unus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Æliorū imaginibus arripuit, quò magis nationis eius esse, quàm generis uideretur. Hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cùm omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidem cōuertissent, princeps P. Lentulus autoritate ac sentētia sua, Pisone & Gabinio repugnantibus, causam suscepit, Tribunisq; plebis octo referētibus, præstantissimam de me sententiam dixit. qui cùm ad gloriam suā, atq; ad amplißimi beneficij gratiam magis pertinere uideret causam illā integram ad suum Consulatum reseruari: tamen

rem talem per alios citius, quàm per se tardius confici malebat. Hoc interim tempore P. Sestius Iudices designatus, iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. equidem existimo, si ille (ut arbitror) æquus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum: sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atque integritatem hominis uideris. Ingredior iam in Sestij Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit: pertinere & ad concordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animum Cæsaris à causa non abhorrere. Abijt ille annus, respirasse homines uidebantur, nondum re, sed spe Reipub. recuperandæ. exierunt malis ominibus atq; execrationibus duo Vulturij paludati: quibus utinam ipsis euenissent ea, quæ tum homines precabantur: neq; nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neq; equitatum in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. Ineunt magistratum Tribuni pleb. qui se omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes, Gracchum uocabāt: quoniam id etiam fatum ciuitatis fuit, ut illa ex uepreculis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. Alter uerò non ille Serranus ab aratro, sed ex deserto * Gaui Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lælios insitus,

tus, subitò nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. Veniunt Calend. Ian. (uos hæc melius scire potestis: equidem audita dico) quæ tum frequētia Senatus, quæ expectatio populi, qui concursus Legatorum ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli Consulis fuit! quæ etiam Collegæ eius moderatio de me! qui cùm inimicitias sibi mecum ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se Patribus Conscriptis dixit, & temporibus, & Reip. permissurum. Tum princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit, nihil de me actum esse iure, nihil more maiorum, nihil legibus: non posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite non modò ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs Centuriatis: uim fuisse illam, flammam quassatæ Reip. perturbatorumq; temporum, iure, iudicijsq; sublatis: magna rerum perturbatione impendente, declinasse me paululum, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse. quare cùm absens Rempub. nō minus magnis periculis, quàm quodam tempore præsens liberassem, non restitui me solùm, sed etiam ornari à Senatu decere. Disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimum, & profligatissimum hostem pudoris, & pudicitiæ scripsisse quæ scripserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut etiam si iure esset

rogatum, tamen uim habere non posset. quare me, qui nulla lege abessem, non restitui lege, sed reuocari Senatus autoritate oportere. hunc nemo erat, quin uerißimè sentire diceret. Sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq; Cottæ sententia, dixit, sese otij mei causa, ut omni populari concitatione defungerer, censere, ut ad Senatus autoritatem, populi quoq; Rom. beneficium erga me adiungeretur. Cùm omnes certatim, aliusq; alio grauius, atque ornatius, de mea salute dixißet, fieretq; sine ulla uarietate discesßio: surrexit, ut sciatis, Attilius hic Gauianus: nec ausus est, cùm esset emptus, intercedere: noctem sibi ad deliberandum postulauit. Clamor Senatus, querelæ, preces, socer ad pedes abiectus. Ille se affirmare postero die moram nullam esse facturũ. creditum est: discessum est. Illi intereà deliberatori merces, lõga interposita nocte, duplicatà est. Consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos Senatũ haberi liceret: sed tamẽ actũ nihil, nisi de me. Cùm omni mora, ludificatione, calũnia, Senatus autoritas impediretur, uenit tandem consilij de me agẽdi dies, VIII. Calẽd. Feb. Princeps rogationis uir mihi amicißimus Q. Fabricius, templum aliquantò ante lucem occupauit. Quietus eo die Sestius, is qui est de ui reus, actor hic, defensorq; causæ meæ: nihil progreditur, cõsilia expectat inimicorum

corum

torum meorum. quid illi, quorum consilio P. Sestius in iudicium uocatur, quo se pacto gerunt? cùm forum, comitiũ, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisq; occupauissent, impetum faciunt in Fabricium, manus afferunt, occidunt nõnullos, uulnerant multos: uenientem in forum uirum optimum, & constantißimum M. Cispium Tribunum pleb. ui depellunt: cædem in foro maximam faciunt: uniuersiq; districtis gladijs, & cruētis in omnibus fori partibus fratrē meum uirum optimũ, fortißimum, meiq; amantißimum, oculis quærebant, uoce poscebant: quorum ille telis libenter in tãto luctu ac desiderio mei nõ repugnandi, sed moriendi causa corpus obtulisset suum, nisi suam uitam ad spem mei reditus reseruasset. subijt tamen uim illam nefariam consceleratorum latronum: & cùm ad fratris salutem à Populo Rom. deprecandam uenisset, pulsus è rostris, in comitio iacuit, seq; seruorum & libertorũ corporibus obtexit, uitamq; tum suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. Meministis tum Iud. corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, è foro spongijs effundi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificũ apparatum, non priuatum aut plebeium, sed patritiũ, & Prætorium esse arbitrarentur: nihilq; neq; ante hoc tēpus, neq; hoc ipso turbulētißimo die

criminandum Sestium. Atqui uis in foro uersata est. certè: quando enim maior? lapidationes persæpe uidimus: non ita sæpe, sed nimium tamen sæpe, gladios: cædem uerò tantam, tantos aceruos corporum extructos, nisi fortè illo Cinnano atq; Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex concertatione animorum? nam ex pertinacia, aut constantia intercessoris oritur sæpe seditio, culpa atq; improbitate latoris, cōmodo aliquo imperitis aut largitione proposita: oritur ex cōcertatione magistratuum: oritur sensim ex clamore primū, deinde aliqua discessione concionis: uix serò, et rarò ad manus peruenitur: nullo uerò uerbo facto, nulla concione aduocata, nulla lege, concitatam nocturnā seditionē quis audiuit? An uerisimile est, ut ciuis Romanus, aut homo liber quisquam cū gladio in forū descenderit ante lucē, ne de me ferri pateretur, præter eos qui ab illo pestifero ac perdito ciue iampridē Reip. sanguine saginantur? Hîc iā de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cū multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certè non fuit. Victa igitur est causa Reip. & uicta, non auspicijs, nō intercessione, non suffragijs, sed ui, manu, ferro. nam si obnuntiasset Fabricio, is Trib. pleb. qui seruasse de cœlo dixerat, accepisset Respub. plagam, sed eam, quam acceptam gemere posset. Si intercesisset collega Fabricio,

læsisset Remp. sed Remp. iure læsisset. Gladiatores tu nouitios, pro expectata Aedilitate suppositos, cũ sicarijs à carcere emissis ante lucẽ in forum immittas? magistratus tẽplo deijcias? cædem maximam facias? forum purges? & cùm omnia ui & armis egeris, accuses eum, qui se præsidio munierit, non ut te oppugnaret, sed ut uitam suam posset defendere? Atqui ne ex eo quidẽ tempore id egit Sestius, ut à suis munitus, tutò in foro tum magistratũ gereret, Remp. administraret. Itaq; fretus sanctitate Tribunatus, cùm se nõ modò contra uim, & ferrum, sed etiam contra uerba, atq; intercessionẽ legibus sacratis esse armatũ putaret, uenit in templum Castoris, obnuntiauit Consuli: cùm subitò manus illa Clodiana in cæde ciuium sæpe iam uictrix, exclamat, incitatur, inuadit: inermem atq; imparatũ Tribunum alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis septorũ, & fustibus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & cõtrucidato se abiecit exanimatus: neq; ulla alia re ab se mortẽ, nisi opinione mortis, depulit. quem cùm iacentẽ, & concisum plurimis uulneribus extremo spiritu exanguẽ, & confectũ uiderent, defatigatione magis, & errore, quàm misericordia, & modo, aliquando cædere destiterunt. Et causam dicit Sestius de ui? quid ita? quia uiuit. at id non sua culpa. plaga una illa extrema defuit: quæ si accessisset,

reliquū spiritū exhausisset. Accusa Lætidium: non percußit locum: maledicito Sabino homini Reatino, cur tam temere exclamarit occisum. ipsum uerò quid accusas? num defuit gladijs? num repudiauit? nū, ut gladiatoribus imperari solet, ferrum nō recepit? an hæc ipsa uis est, non posse emori? an illa, quòd Tribunus plebis templum cruentauit? an, quòd cùm esset ablatus, primumq́; resipuisset, nō se referri iußit? ubi est crimen, quod reprehēditis? Hîc quæro Iudices, si illo die gens ista Clodia, quod facere uoluit, effecisset: si P. Sestius, qui ꝓ occiso relictus est, occisus esset: fuistis'ne ad arma ituri? fuistis'ne uos ad patrium illum animū, maiorumq́; uirtutem excitaturi? fuistis'ne aliquādo Rempub. à funesto latrone repetituri? an etiā tunc quiesceretis, cunctaremini, timeretis, cùm Rempub. à facinorosißimis sicarijs, & à seruis esse oppressam, atq; occupatā uideretis? Cuius igitur mortem ulcisceremini, si quidem liberi esse, & habere Rempub. cogitaretis, de eius uirtute uiri quid nos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? At uerò ipsi parricidæ, quorum effrænatus furor alitur impunitate diuturna, adeò nim facinoris sui perhorruerant, ut si paulò longior opinio mortis Sestij fuisset, Gracchum illum suum transferendi in nos criminis causa occidere cogitarint. sensit rusticulus non incautus (neque

enim

enim homines nequam tacere potuerunt) suum sanguinem quæri ad restinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulam arripuit, cum qua primum Romam ad comitia uenerat: messoria se corbe cōtexit: cùm quærerent alij Numerium, alij Quintium, gemini nominis errore seruatus est. atque hoc scitis omnes, usq; adeo hominem in periculo fuisse, quoad scitum sit Sestium uiuere. quod nisi esset patefactum paulò citius, quàm uellem, non illi quidem morte mercenarij sui transferre potuissent inuidiam in quos putabant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. Ac si tunc P. Sestius Iudices in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset: non dubito, quin, si modò esset in Repub. Senatus, si maiestas Populi Romani reuixisset, aliquando statua huic ob Rempub. interfecto in foro statueretur. Nec uerò illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atq; in rostris collocatos uidetis, esset P. Sestio aut acerbitate mortis, aut in Rempub. animo præponendus: qui cùm causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Repub. meriti, causam Senatus, causam Italiæ, causam Reipub. suscepisset: cumq; auspicijs, religioniq; parens obnuntiaret, quod senserat, luce palàm à nefarijs pestibus in Deorum, hominumq; conspectu esset occisus,
sanct

sanctißimo in templo, sanctißima in causa, sanctißimo in magistratu. Eius igitur uitā quisquam spoliandā ornamētis esse dicet, cuius mortem ornandā monimento sempiterno putaretis? Homines, inquit, emisti, coëgisti, parasti. quid uti faceret? Senatum obsideret? cineis indemnatos expelleret? bona diriperet? ædes incenderet? tecta disturbaret? tēpla deorum immortalium inflāmaret? Tribunos plebis ferro è rostris expelleret? ꝓuincias, quas uellet, quibus uellet, uenderet? Reges appellaret? rerum capitalium condemnatos in liberas ciuitates per Legatos nostros reduceret? principem ciuitatis ferro obsessum teneret? hæc ut efficere posset, quæ fieri, nisi armis oppressa Repub. nullo modo poterant, idcirco credo manū sibi P. Sestius, & copias comparauit. At nōdum erat maturum: nōdum res ipsa ad eiusmodi præsidia uiros bonos cōpellebat: pulsi nos eramus, non omnino ista manu sola, sed tamē non sine ista: nos taciti mirabamini. Captum erat forum anno superiore, æde Castoris, tanquam arce aliqua, à fugitiuis occupata: ferebatis. omnia hominū cùm egestate, tum audacia perditorū, clamore, concursu, ui, manu gerebantur: perferebatis. magistratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebantur: nemo resistebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehensi, in Senatum introducti, confeßi, in uincula coniecti à Milone,

missi

missi à Serrano: mẽtio nulla. forum corporibus ciuium Rom. constratum cæde nocturna: non modò nulla noua quæstio, sed etiam uetera iudicia sublata. Tribunum pleb. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundũq; uidistis. alterius Trib. pleb. diuini hominis (dicam enim quod sentio, & quod mecũ sentiunt omnes) diuini, insigni quadã, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus est oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano. Et tu hoc loco laudas Milonẽ, & iure laudas. quẽ enim unquam uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui nullo præmio proposito, præter hoc, quod iam contritũ & contemptum putatur, iudicium bonorũ, omnia pericula, summos labores, grauissimas contentiones, inimicitiasq; suscepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuisse, non uerbis, quid oporteret à præstantissimis uiris in Repub. fieri, & quid necesse esset: oportere hominũ audacium, euersorum Reipub. sceleri, legibus & iudicijs resistere: si leges non ualerent, iudicia nõ essent, si Respub. ui consensuq; audaciũ armis oppressa teneretur, præsidio & copijs defendi uitam & libertatem necesse esse. hoc sentire, prudẽtiæ est: facere, fortitudinis: & sentire uerò & facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. Adijt ad Rempub. Tribunus plebis Milo: de cuius laude plura dicam, non quò aut ipse hæc dici, quàm

exist

existimari malit, aut ego hunc laudis fructum præsenti libenter impertiã, præsertim cùm uerbis consequi non posim: sed quòd existimo, si Milonis causam accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. Adijt igitur T. Annius ad causam Reipub.* sic ut ciuem patriæ recuperare uellet Reipub. tum simplex causa, constans ratio, plena consensionis omnium, plena concordiæ, collegas adiutores habebat: Consulis alterius summum studium, alterius animus penè placatus: de Pretoribus unus alienus: Senatus incredibilis uoluntas: Equitum Rom. animi ad causam excitati: erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti et contempti tantam rem sustinere non potuissent, se causam quam susceperat, nullo labore peracturum uidebat. agebat autoritate, agebat consilio, agebat per summum ordinem, agebat exemplo bonorum & fortium ciuium: quid Repub. quid se dignũ esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis redderet deberet, diligentissimè cogitabat. Huic grauitati hominis, uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, parem esse nõ posse: ad ferrum, ad faces, ad quotidianam cædẽ, incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit: domum oppugnare, itineribus occurrere, ui lacessere, & terrere cœpit. Non mouit hominem summa grauitate, summaq;

naq; constantia: sed quanquam dolor animi, innata libertas, prompta excellensq; uirtus fortißimum uirum hortabantur, ui uim, oblatam præsertim sæpius, ut frangeret, & refutaret: tanta moderatio fuit hominis, tantum consiliu͂, ut contineret dolore͂: neq; eadem se re ulsciscaretur, qua esset lacesßitus: sed illum tot iam in funeribus Reipub. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. descendit ad accusandum: quis unquam tam propriè Reipub. causa? nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominum postulatione, aut etiam opinione id unquam esse facturum. fracti erant animi hominis. hoc enim accusante pristini illius sui iudicij turpitudinem desperabat. Ecce tibi Consul. Pr. Trib. pleb. noua noui generis edicta proponunt, Ne reus adsit, ne citetur, ne quæratur, ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat. Quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui sceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq; sublatis? ceruices Trib. pleb. priuato, præstantißimus uir profligatissimo homini daret? an causam susceptam affligeret? an se domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri etiam eripi reiecit: ut, quoniam sibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neq; in suo, neq; in Reip. periculo pertimesceret. Quomodo igitur in hoc genere præsidij*

comp

comparati accusas Sestium, cùm idem laudes Milonē? an qui sua tecta defendit, qui ab aris, focis, ferrum flammamq; depellit, qui sibi licere uult tuto esse in foro, in templo, in curia, qui uitæ præsidium cōparat, qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, monetur, ut aliquo præsidio caput, & ceruices, & iugulū, ac latera tutetur: hunc de ui accusandum putas? Quis enim uestrum Iud. ignorat, ita naturam rerum tulisse, ut quodam tempore homines, nondum neq; naturali neq; ciuili iure descripto, fusi per agros ac dispersi uagarentur, tantumq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædem ac uulnera aut eripere, aut retinere potuissent? qui igitur primi uirtute & consilio præstanti extiterunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis atq; ingenij, dißipatos unum in locum congregarunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam, atque mansuetudinem transduxerunt. tum res communem utilitatem continentes, quas publicas appellamus, tum conuenticula hominum, quæ postea ciuitates nominatæ sunt, tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus, inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. Atque inter hanc uitam perpolitam humanitate, et illam immanem, nihil tam interest, quàm ius, atq; uis. horum utro uti nolimus, altero est utendum. uim uolumus extingui? ius ualeat necesse est, id est iudicia, quibus

omne

omne ius continetur. iudicia displicent, aut nulla sunt? uis dominetur necesse est. Hæc uident omnes: Milo & uidit, & fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciã uinceret: altero usus necessariò est, ne uirtus ab audacia uinceretur. Eademq; ratio fuit P. Sestij, si minus in accusando (neq; enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certè in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq; contra uim & manum comparando. O Dij immortales, quemnam ostenditis exitum nobis? quam spem Reipub. datis? quotus quisq; inuenietur tanta uirtute uir, qui optimam quanq; causam Reip. amplectatur, qui bonis uiris deseruiat, qui solidam laudem, ueramq; quærat? cùm sciat illa duo Reipub. penè fata, Gabiniũ & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atq; opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, ut eorum ueteres, illibatasq; diuitias in profundissimum libidinum suarum gurgitẽ profundat: uillam ædificare in oculis omnium tantam, tugurium ut iam uideatur esse illa uilla, quam ipse Trib. pl. pictam olim in concionibus explicabat, quò fortissimum ac summũ ciuem in inuidiam homo castus ac non cupidus uocaret: alterum Thracibus ac Dardanis primum pacẽ maxima pecunia uendidisse: deinde, ut illi pecuniam conficere possent, uexandam

his Macedoniam & spoliandam tradidisse: eundemq; bona creditorum ciuium Rom. cum debitoribus Græcis diuisisse: cogere pecunias maximas à Dyrrachinis, spoliare Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniā imperauisse: neq; tamen ullo in publico, aut religioso loco, signum aut tabulam, aut ornamentum reliquisse? hos sic illudere, quibus omne supplicium, atq; omnis iure optimo pœna debetur? reos esse hos duos, quos uidetis? Omitto iā Numerium, Serranum, Aelium, quisquilias seditionis Clodianæ: sed tamē hi quoq; etiā nunc uolitant, ut uidetis: nec dū uos de uobis aliquid timebitis, illi unquam de se pertimescent. Nam quid ego de Aedile ipso loquar, qui etiam diē dixit, & accusauit de ui Milonem? Neq; hic tamen ulla unquam iniuria adducetur, ut cum tali uirtute, tantaq; firmitate animi se in Rēp. fuisse pœniteat: sed qui hæc uident adolescentes, quonam suas mentes conferent? ille, qui monimēta publica, qui ædes sacras, qui domos inimicorum suorum oppugnauit, excidit, incendit, qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum concitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerem totum in forum effudit, uolitat Aedilis, accusat eum qui aliqua ex parte eius furorem exultantem repress

presit: hic, qui se est tutatus sic, ut in priuata re deos penates suos, in Rep. iura Tribunatus auspiciaq; defenderet, accusare cum moderatè, à quo ipse nefariè accusatur, per Senatus autoritatem non est situs. Nimirum hoc illud est, quod de me potißimùm tu in accusatione quæsisti, quæ esset nostra natio optimatiū. sic enim dixisti. Rem quæris præclaram iuuentuti ad discendum, nec mihi difficilem ad perdocendum. de qua pauca Iud. dicam: & ut arbitror, nec ab utilitate eorum, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa P. Sestij abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui uersari in Rep. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates et haberi, & esse uoluerunt. qui ea, quæ faciebāt, quæq; dicebant, multitudini iucunda esse uolebant, populares: qui autē ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuiq; probarētur, optimates habebantur. Quis ergo optimus iste? quis? de numero si quæris, innumerabiles: neq; enim aliter stare possemus. sunt principes consilij publici: sunt, qui eorum sectam sequuntur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet Curia: sunt municipales rusticiq; Romani: sunt negotia gerentes: sunt etiam libertini optimates. numerus, ut dixi, huius generis latè & uariè diffusus est: sed genus uniuersum (ut tollatur

error) breui circunſcribi & definiri poteſt. Omnes optimates ſunt, qui neq; nocentes ſunt, nec natura improbi, nec furioſi, nec malis domeſticis impediti. Eſto igitur ut hi ſint, quam tu nationem appellaſti, & qui integri ſunt, & ſani, & bene de rebus domeſticis conſtituti. Horum qui uoluntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. ſeruiunt, defenſores optimatium, ipſiq; optimates grauiſsimi, & clariſsimi ciues nominãtur, & principes ciuitatis. Quid eſt igitur propoſitum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò curſum ſuũ dirigere debeant? id quod eſt præſtantiſsimum, maximeq; optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, cũ dignitate otium. hoc qui uolunt, omnes optimates: qui efficiunt, ſummi uiri, & conſeruatores ciuitatis putantur. Neq; enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut otio non proſpiciant, neq; ullum amplexari otium, quod abhorreat à dignitate. Huius autem otioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendẽda ſunt, religiones, auſpicia, poteſtates magiſtratuũ, Senatus autoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ, ſocij, imperij laus, res militaris, ærarium. Harum rerum tot, atq; tantarum eſſe defenſorem, & patronũ magni animi eſt, magni ingenij, magnæq; conſtantiæ. Etenim

in tanto ciuium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum suorum conscij, nouos motus cōuersionesq; Reipub. quærant, aut qui propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascātur, aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint, quàm suo, deflagrare. qui cùm autores sunt, & duces suorum studiorum, uitiorumq; nacti, in Repub. fluctus excitantur: ut uigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ depoposcerunt, enitendumq; omni scientia ac diligentia, ut conseruatis his, quæ ego paulò antè fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum poßint, & capere otij illum portum, & dignitatis. Hāc ego uiam Iudices si aut asperam atq; arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negē, mentiar: præsertim cùm id non modò intellexerim semper, sed etiam præter cæteros senserim. maioribus præsidijs & copijs oppugnatur Respub. quàm defenditur, propterea quòd audaces homines, & perditi, nutu impelluntur, et ipsi etiam sponte sua contra Rempub. incitantur: boni nescio quomodo tardiores sunt, & principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa deniq; neceßitate excitantur: ita ut nonnunquam cunctatione ac tarditate, dum otium uolunt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrunq; amittant. Propugnatores autem Reipub. qui

esse uoluerũt, si leniores sunt, desciscunt: si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia Reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit, qui à C. Graccho usq; ad C. Marium seditiosis omnibus restitit, quẽ nulla unquam uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ, qui cùm florentem hominem in popu-lari ratione L. Saturninum Censor notasset, cumq; insitiuum Gracchum contra uim multitudinis incitatæ censu prohibuisset, cumq; in eam legem, quam non iure rogatam iudicaret, iurare unus noluisset, de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri: aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquam, ne'ue eorum aliquem qui uiuunt, nominem: qualis nuper Q. Catulus fuit, quem neq; periculi tempestas, neq; honoris aura potuit unquam de suo cursu, aut spe, aut metu dimouere. Hæc imitamini per Deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc ampla sunt, hæc diuina, hæc immortalia: hæc fama celebrantur, monimẽtis annalium mandantur, posteritati propagantur. Est labor: non nego. pericula magna: fateor. multæ insidiæ sunt bonis: uerissimè dictum est.

Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant, Inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborẽ summa cum cura efferas nullũ. Idẽ alio

loco

loco dixit, quod exciperēt improbi ciues, Oderint, dum metuant. præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti. sed tamen hæc uia, hæc ratio Reipub. capeſſendæ olim erat magis pertimeſcenda, cùm multis in rebus multitudinis ſtudium ad Populi commodū ab utilitate Reipub. diſcrepabat. Tabellaria lex ab L. Caßio ferebatur: Populus libertatem agi putabat ſuam: diſſentiebāt principes, & in ſalute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimeſcebant. Agrariam Tib. Gracchus legem ferebat: grata erat Populo: fortunæ conſtitui tenuiorum uidebantur. nitebantur contrà optimates, quòd ea diſcordiam excitari uidebant, & cùm locupletes poſſeßionibus diuturnis mouerētur, ſpoliari Remp propugnatoribus arbitrabantur. Frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucunda res plebi Romanæ: uictus enim ſuppeditabatur largè ſine labore: repugnabant boni, quòd & ab induſtria plebem ad deſidiam auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebatur. Multa etiā noſtra memoria, quæ conſultò prætereo, fuerūt in ea contentione, ut popularis cupiditas à conſilio principum diſſideret. Nunc iam nihil eſt, quòd populus à delectis, principibusq; diſſentiat: nec flagitat rem ullam, neq; nouarum rerum eſt cupidus: & otio ſuo, et dignitate optimi cuiuſque, & uniuerſæ Reipublicæ gloria

delectatur. Itaque homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum Rom. concitare possunt, quòd plebs perfuncta grauißimis seditionibus ac discordijs otium malle uideatur, conductas habent conciones: neq; id agunt, ut ea dicant, aut ferant, quæ illi uelint audire, qui in concione sunt: sed pretio ac mercede perficiunt, ut quicquid dicant, id illi uelle audire uideãtur. Num uos existimatis Gracchos, aut Saturninum, aut quenquam illorum ueterum, qui populares habebantur, ullum unquam in concione habuisse conductum? nemo habuit. ipsa enim largitio, & spes commodi propositi, sine mercede ulla multitudinem concitabat. Itaq; temporibus illis, qui populares erant, offendebant illi quidem apud graues & honestos homines, sed populi iudicijs, atq; omni significatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi suffragijs, quod contenderant, consequebantur: horum homines nomen, orationem, uultum, incessum amabant. Qui autem aduersabantur ei generi, graues & magni homines habebantur: sed ualebant in Senatu multum, apud bonos uiros plurimum: multitudini iucundi non erant: suffragijs offendebatur sæpe eorum uoluntas: plausum uerò etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset, pertimescebat. Attamen si qua res erat maior, idem ille populus, horum autoritate ma-

ximè

ximè commouebatur. Nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est, ut si operas conductorum remoueris, omnes idem de Repub. sensuri esse uideantur. Etenim tribus locis significari maximè populi Romani iudicium, ac uoluntas potest, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq; consessu. Quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non conducta, sed uera, in qua populi Romani consensus perspici posset? Habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratißimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uultum aspicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. Erant, erant illæ conciones perditorum hominum necessariò turbulentæ. Habuit de eodem me P. Lentulus Consul concionem: concursus est populi Rom. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit causam summa cum grauitate copiaq; dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil ut unquam uideretur tam populare ad populi Rom. aures accidisse. Productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se non solum autorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo Rom. exhibuit: huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit. sic contendo, nunquam neq; sententiam eius autoritate, neq; eloquentiam iucunditate fuisse maiorem. Quo silentio sunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco

non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata: si satis de omnibus, infinita esse uideatur. Cedò nunc eiusdē illius inimici mei de me eodem ad uerum populum in campo Martio concionem. quis non modò approbauit, sed non indignissimum facinus putauit, illum non dicam loqui, sed uiuere ac spirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari Remp. seq; , si eum audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuum placet, siue legum. Leges uidemus sæpe ferri multas. omitto eas quæ feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant reperiantur: de me, quem tyrannum atque ereptorem libertatis esse dicebat, in illa ruina Reipub. dicit se legem tulisse, quis est, qui se, cùm contra me ferebatur, inisse suffragium confiteatur? cùm autem de me eodem ex Senatuscōsulto comitijs Centuriatis ferebatur, quis est qui non profiteatur se affuisse, & suffragium de salute mea tulisse? Vtra igitur causa popularis debet uideri? in qua omnes honestates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà consentiunt? an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reipub. conuolant? An, sicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus uiro clarissimo, atq; optimo Cōsule, et ordine Equestri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? est enim homo iste

*populo Rom. deditus. nihil uidi magis. qui cùm eius adolescētia in amplißimis honoribus summi uiri L. Philippi uitrici florere potuisset, usq; cò non fuit popularis, ut bona solus comesset. deinde ex impuro adolescente & petulante, posteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philosophorum regulam perduxit, Græculum se, atq; otiosum putari uoluit: studio literarum se subitò dedidit. Nihil sanè à te iuuabatur. Anagnostæ, libelli etiam pro uino sæpe oppignerabantur: manebat insaturabile abdomen: copiæ deficiebant. Itaq; semper uersabatur in spe rerum nouarum: otio & tranquillitate Reipub. consenescebat. Ecquæ seditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis seditiosus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unquam bono? bene dixit? imò, quem fortem & bonum ciuem nō petulantißimè est insectatus? qui ut credo, non libidinis causa, sed ut plebicola uideretur, libertinam duxit uxorē. is de me suffragium tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratulationibus parricidarum. in quo tamen est * me ultus cum illo re inimicus est meus suauiatus. qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eā ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. Vtrum ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij*

helluab

helluabare: ut, si ego Consul Rempub. contrà te & gregales tuos defendissem, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes aditum, sermonem, congressum tuum fugiunt: te sororis filius Posthumius adolescens grauis, senili iudicio notauit, cùm in magno numero tutorem liberis nō instituit. Sed elatus odio, & meo & Reip. nomine, quorum ille utri sit inimicior, nescio, plura dixi, quàm dicendum fuit, in furiosissimum atq; egentissimum ganeonem. Illuc reuertor, contra me cùm sit actum, capta urbe atq; oppressa, Gellium, Firmidium, Titium eiusdem modi furias, illis mercenarijs gregibus duces & autores fuisse: cū ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus abhorreret. At cùm de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec ualetudinis excusationē, nec senectutis satis iustā putauit: nemo fuit, qui se non Remp. mecum simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratuum. Fuit collegium nuper Tribunitiū, in quo tres minimè, uehemēter duo populares existimabantur. ex his qui populares nō habebātur, quibus in illo genere conductarū concionū consistendi potestas non erat, duos à Pop. Rom. Prætores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi, & suffragijs intelligere potui, præ se populus Romanus ferebat, sibi illum in Tribunatu Cn. Domitij animum constantem, &

egre

egregium, atq; Q. Ancharij fidem ac fortitudinẽ, etiam si nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratum fuisse. Iam de C. Fannio quæ sit existimatio, uidemus: quod iudicium Pop. Rom. in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esset debet. Quid, populares illi duo quid egerunt? alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil, senserat tantum de Repub. aliud, atq; homines expectabant, uir & bonus, & innocens, & bonis uiris semper probatus, quòd parum uidelicet intellexit in Tribunatu, quid uero populo probaretur, & quòd illum esse populum Rom. qui in cõcione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, nisi popularis esse uoluisset, facillimè peruenisset. alter, qui ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Aeliam, Senatus autoritatem, Consulem, collegas, bonorũ iudicium nihili putaret, Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, sed nõ præstantissimis opibus, & gratia: tribum suam non tulit: Palatinam deniq;, per quã omnes illæ pestes uexare Pop. Rom. dicebãtur, perdidit: nec quicquã illis comitijs, quod boni uiri uellent, nisi repulsam, tulit. Videtis igitur Populum ipsum, ut ita dicam, iam non esse popularẽ, qui ita uehementer eos, qui populares habentur, respuat: eos autem qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos. facit enim Iud. ue-

ster iste in me animorum, oculorumq́; contuitus, ut mihi iam licere putem remisſiore uti genere dicendi. Comitiorum & concionum significationes interdum ueræ sunt, nōnunquam uitiatæ, atq; corruptæ: theatrales gladiatoriją́; consessus dicuntur omnino solere leuitate nonnullorum emptos plausus & exiles & raros excitare. attamen facile est, cùm id fit, quemadmodum, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. Quid ego nūc dicam quibus uiris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem uestrum fallit. sit hoc sanè leue: quod non ita est, quoniā optimo cuique impertitur: sed si est leue, homini graui leue est: ei uerò, qui pendet à rebus leuisſimis, qui rumore, & (ut ipsi loquūtur) fauore populi tenetur & ducitur, plausum immortalitatē, sibilum mortē uideri necesse est. Ex te igitur Scaure potisſimum quæro, qui ludos apparatisſimos magnificentisſimosq́; fecisti, ecquis istorum popularium tuos ludos aspexerit? ecquis se theatro, populoq́; Rom cōmiserit? Ipse ille maximè ludius, non solū spectator, sed actor & acroama, qui omnia sororis embolia nouit, qui in cœtum mulierū pro psaltria adducitur, nec tuos ludos aspexit in illo ardenti Tribunatu suo, nec ullos alios, nisi eos, à quibus uix uiuus effugit. Semel, inquam, se ludis homo popularis commisit omnino, cùm in templo Virtutis honos

nos habitus esset Virtuti, C.q; Marij conseruatoris huius imperij monumentum municipi eius, & Reip. defensori sedem ad salutē præbuisset. quo quidem tempore, quid Pop. Rom. sentire se ostenderit, utroq; in genere declaratum est: primò, cùm audito S. C. ore ipsi atque absenti Senatui plausus est ab uniuersis datus: deinde, cùm Senatoribus singulis spectatum è Senatu redeuntibus. cùm uerò ipse qui ludos faciebat, Consul assedit, stantes & manibus paßis gratias agentes, & lacrymantes gaudio, suam erga me beneuolentiam, ac misericordiam declararūt. At cùm ille furibundus incitata illa sua uecordi mente uenisset, uix se Pop. Rom. tenuit, uix homines odium suum à corpore eius impuro, atq; infando repressērūt: uoces quidem, & palmarum intentus, & maledictorum clamorem profuderunt. Sed quid ego Pop. Rom. animum uirtutemq; commemoro, libertatem iam ex diuturna seruitute respicientis in eo homine, cui tum petenti iam Aedilitatem ne histriones quidem coràm sedenti pepercerunt? Nam cùm ageretur Togata, simulans, ut opinor, caterua tota, clarißima contentione in ore impuri hominis imminens concionata est.

Huic uitæ tuæ- &, Post principia, atque exitus uitiosæ uitæ. sedebat exanimatus, & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare

lebrare suas solebat, cãtorum ipsorum uocibus eijciebatur. Et quoniam facta mẽtio est ludorum, ne illud quidem prætermittam, in magna uarietate sententiarum, nunquam ullum fuisse locum, in quo aliquid à Poëta dictum cadere in tempus nostrũ uideretur, quod aut populum uniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. & quæso hoc loco Iud. nequa me leuitate ductum ad insolitum genus dicendi labi putetis, si de Poëtis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. non sum tam ignarus Iud. causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationem aucuper, & omnes undique flosculos carpam, atq; delibem. scio quid grauitas uestra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sestij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandam iuuentuti, qui essent optimates. in ea explicãda demonstrandum est, non esse populareis omneis eos, qui putẽtur. Id facillimè consequar, si uniuersi populi iudicium uerum & incorruptum, & si intimos sensus ciuitatis expressero. Quid fuit illud, quòd recenti nuntio de illo S.C. quod factum est in templo Virtutis, ad ludos scenamq; perlato, consessu maximo, summus artifex, & mehercule semper partium in Repub. tanquam in scena, optimatium, flens, & recenti lætitia, & misto dolore, ac desiderio mei egit

aperte multò grauioribus uerbis meam causam, quàm egomet de me agere potuissem? summi enim Poëtæ ingenium non solùm arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

Quàm enim certo animo qui Rempublicam adiuuerit, steterit cum Achiuis. uobiscum me stetisse dicebat, uestros ordines demonstrabat. reuocabatur ab uniuersis.

Re dubia, nec dubitarit uitam offerre, nec capiti pepercerit. Hæc quantis ab illo clamoribus agebantur! cùm iam omisso gestu uerbis Poëtæ, & studio actoris, & expectationi nostræ plauderetur.

Summum amicum summo in bello-
(nam illud ipse actor adiungebat amico animo: & fortaßis homines propter aliquod desiderium approbabant)

Summo ingenio præditum.

Tum illa quanto cum gemitu Pop. Rom. ab eodem paulò pòst in eadem fabula sunt acta?

O pater.

Me me ille absentem, ut patrem deplorandum putarat, quem Q. Catulus, quem multi alij sæpe in Senatu patrem patriæ nominarant. quanto cum fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis, cùm patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domum incensam euersamq́; ? sic egit, ut demonstrata pristina fortuna, cùm se conuertisset,

Hæc omnia uidi inflammari:

fletum etiam inimicis, atq; inuidis excitaret. Prò dij immortales, quid, illa quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta uidētur esse, ut uel à Catulo, si reuixisset, præclarè posse dici uiderentur (is enim liberè reprehendere & accusare populi nonnunquam temeritatē solebat, aut errorē Senatus)

O ingratifici Argiui, inanes Graij immemores beneficij.

Non erat illud quidem uerum: non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperant, non liceret: nec unus in quenquam unquam gratior, quàm in me uniuersi. sed tamen illud scripsit disertissimus Poëta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me, cùm omnes ordines demonstraret, Senatum, Equites Romanos, uniuersum populum Romanum accusaret,

Exulare sinitis, siuistis pelli, pulsū patimini.

Quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio uoluntatis ab uniuerso Pop. Rom. in causa hominis non popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui adfuerunt. Et quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cùm ita dolenter ageret causam meam, ut uox eius illa præclara, lacrymis impediretur. neq; Poëtæ, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq; Pop. Rom. non solū plau-

su

su, sed etiam genitu suo comprobauit. Vtrum igitur hæc Aesopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, si Pop. Rom. liber esset, an principes ciuitatis? Nominatim sum appellatus in Bruto, Tullius, q libertatē ciuibus stabiliuerat. millies reuocatū est. Parum'ne uidebatur, Pop. Rom. iudicare id à me, & à Senatu esse constitutū, quod perditi ciues sublatū per nos criminabātur? Maximū uerò Pop. Ro. iudicium uniuerso cōsessu gladiatorio declaratum est. erat enim munus Scipionis, dignū & eo ipso, & illo Q. Metello, cui dabatur. Id autem spectaculi genus erat, quod omni frequentia atq; omni genere hominum celebratur, quo multitudo maximè delectatur. in hunc consessum P. Sestius Trib. pleb. cùm ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam causam, uenit, & se populo dedit, non plausus cupiditate, sed ut ipsi inimici nostri uoluntatem uniuersi populi uiderent. uenit (ut scitis) ad columnam Meniam: tantus est ex omnibus spectaculis usq; à Capitolio, tantus ex fori cancellis plausus excitatus, ut nunquam maior consensio, aut apertior populi Romani uniuersi fuisse ulla in causa diceretur. Vbi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulsores? alius'ne est aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offensi inuisi'que fuerimus? Equidem existimo, nullum tempus

esse frequentioris populi, quàm illud gladiatorium: neq; concionis ullius, neq; uerò ullorũ comitiorũ. Haec igitur innumerabilis hominum multitudo, haec Pop. Rom. tanta significatio sine ulla uarietate uniuersi cùm illis ipsis diebus de me actũ iri putaretur, quid declarauit, nisi optimorũ ciuium salutem & dignitatem Pop. Rom. charam esse uniuerso? At uerò & ille Trib. pleb. qui de me nõ patris, aui, proaui, maiorũ deniq; suorũ omnium, sed Graeculorũ instituto, concionem interrogare solebat, Vellet'ne me redire: & cùm erat reclamatum semiuiuis mercenariorum uocibus, Pop. Rom. negare dicebat: is cùm quotidie gladiatores spectaret, nunquam est conspectus: cùm ueniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat, ut

Mater te appello-

dicturus uideretur. Itaque illa uia latebrosa, qua spectatum ille ueniebat, Appia iam uocabatur. Qui tamen quoquo tempore conspectus erat, non modò gladiatores, sed equi ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. Videtis'ne igitur, quantum inter Pop. Ro. & concionem intersit? dominos concionum omni odio populi notari: quibus autem consistere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi Romani significatione decorari? Tu mihi etiam M. Atilium Regulum commemoras, qui redire ipse Carthaginem sua uolũtate

ad supplicium, quàm sine his captiuis, à quibus ad Senatum missus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuisse, per familias comparatas, & homines armatos? uim scilicet ego desideraui, qui dum uis fuit, nihil egi, & quem, si uis non fuisset, nulla res labefactare potuisset? Hunc ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, ut ita redirem? Quē enim unquam Senatus ciuem, nisi me, nationibus exteris commendauit? cuius unquam propter salutem, nisi meam, Senatus publicè socijs Populi Rom. gratias egit? de me uno P.C. decreuerunt, ut qui prouincias cum Imperio obtinerent, qui Quæstores, Legatiq; essent, salutem & uitam meam custodirent. In mea una causa post Romam conditam factum est, ut literis Consularibus ex Senatusconsulto cuncta ex Italia, omnes qui Rempub. saluam uellent, conuocarentur. quod nunquam Senatus in uniuersæ Reipublicæ periculo decreuit, id in unius meæ salute conseruanda decernendum putauit. Quem curia magis requisiuit? quem forum luxit? quē æquè ipsa tribunalia desiderauerunt? omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. Quis est Italiæ locus, in quo non fixum sit in publicis monimentis studium salutis meæ, testimonium dignitatis? Nam quid ego illa de me diuina

Senatusconsulta commemorē? uel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum est, cùm uir is, qui tripertitas orbis terrarum oras, atq; regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi uni testimoniū patriæ conseruatæ dedit: cuius sententiam ita frequētißimus Senatus secutus est, ut unus dissentiret hostis: idq; ipsum tabulis publicis mandaretur ad memoriam posteri temporis sempiternā? uel quod est postridie decretum in curia, Pop. ipsius Rom. & eorum qui ex municipijs conuenerant, admonitu, ne quis de cœlo seruaret, ne quis morā ullam afferret: si quis aliter fecisset, eum planè euersorem Reipub. fore, idq; Senatum grauißimè laturū; & ut statim de eius facto referretur? Qua grauitate sua, cùm frequēs Senatus nonnullorū scelus audaciamq; tardasset, tum illud addidit, ni si diebus quinq;, quibus agi de me potuisset, nō esset actum, redirē in patriam dignitate omni recuperata. Decreuit eodē tempore Senatus, ut ijs, qui ex tota Italia salutis meæ causa cōuenerant, agerētur gratiæ: atq; ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirēt, rogarētur. Hæc erat studiorū in mea salute cōtentio: ut ij qui à Senatu de me rogabantur, ijdē Senatui pro me supplicarēt. Atq; ita in his rebus unus est solus inuentus, qui ab hac tā impēsa uolūtate bonorū palàm dißideret: ut etiā Q. Metellus COS. qui

mihi

mihi uel maximè ex magnis contentionibus Reip. fuisset inimic⁹, de mea salute retulerit. qui excitatus summa cũ autoritate P. Seruilij quadam grauitate dicẽdi, cùm ille omnes propè ab inferis euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo cõmune esset, dignitatem, propinqui sui mentem à Clodianis latrocinijs deflexisset: cumq; eum ad domestici exẽpli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum uel gloriosum, uel grauem conuertisset, collacrymauit, ut uir egregius, ac uerè Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiã tum tradidit. nec illam diuinam grauitatẽ, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdẽ sanguinis potuit sustinere, et mecum absens beneficio redijt in gratiam. Quod certè, si est aliquis sensus in morte præclarorũ uirorum, cũ omnibus Metellis, tum uerò uni uiro fortißimo et præstantißimo ciui gratißimũ fratri suo fecit, socio laborũ, periculorũ, consiliorum meorũ. Reditus uerò meus qui fuerit, quis ignorat? quẽadmodũ mihi aduenićti tanq̃ totius Italiæ, atq; ipsius patriæ dexteram porrexerint Brũdusini: cùm ipsis Nonis Sextilibus idẽ dies aduẽtus mei fuisset, qui reditus natalis: idẽ charißimæ filiæ, quã ex grauißimo tum primũ desiderio luctuq; conspexi: idem etiã ipsius coloniæ Brundusinæ: idẽ ut scitis: cumq; me domus eadẽ optimorũ et doctißimorum uirorũ Lenij Flacci et patris & fratris

eius lætißima accepiſſet, quæ ꝓximo anno mœrens receperat, & ſuo præſidio periculoq; defenderat: cumq; itinere toto urbes Italiæ feſtos dies agere aduentus mei uidebantur: uiæ multitudine Legatorum undiq; miſſorum celebrabãtur: ad urbem acceſſus incredibili hominum multitudine et gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium aſcenſus, domũ reditus erat eiuſmodi, ut ſumma in lætitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam, tam miſerã, atq; oppreſſam fuiſſe. Habes igitur, quod ex me quæſiſti, qui eſſent optimates. nõ eſt natio, ut dixiſti: quod ego uerbum agnoui. eſt enim illius, à quo uno maximè P. Seſtius ſe oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationem deleri et concidi cupiuit, qui C. Cæſarem mitem hominem et à cæde abhorrentẽ ſæpe increpuit, ſæpe accuſauit, cùm affirmaret illum nũquam, dum hæc natio uiueret, ſine cura futurũ. nihil profecit de uniuerſis: de me agere non deſtitit: me oppugnauit primùm per indicẽ Vectium, quem in concione de me & de clariſsimis uiris interrogauit. in quo tamen eos ciues coniunxit eodẽ periculo & crimine, ut à me inierit gratiam, quòd me cũ ampliſsimis & fortiſsimis uiris congregauit. Sed poſtea mihi nullo meo merito, niſi quòd bonis placere cupiebã, omnes eſt inſidias ſceleratiſsimè machinatus. Ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid effecti afferebat: ille ho-

minem

minem mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domũ metueret, atq; à me ipso caueret: ille se sic cum inimico meo copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignissimus quibus cum uiuit, tabulam esse, se scriptorẽ diceret: ille unus ordinis nostri, discessu meo, luctu uestro palàm exultauit. de quo ego, cùm quotidie rueret, uerbum feci Iud. nũquam: neq; putaui, cùm omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno sagittario me queri conuenire. Acta mea illi displicere, quis nescit? qui legem eam contemnat, quæ dilucidè uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. In quo eius temeritatem satis mirari Iudices non queo. facit apertissimè contra legem: facit is, qui neq; elabi ex iudicio iucunditate sua, neq; emitti gratia potest, neq; opibus, & potentia leges ac iudicia perfringere. Quæ res hominem impellit, ut sit tam intemperans? ista nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriam credo nactus est, speciosam, nobilem, gloriosam: norat studia Populi: uidebat clamores & concursus futuros. Hac expectatione elatus homo flagrãs cupiditate gloriæ, tenere se nõ potuit, quin hos gladiators induceret, quorũ esset ipse pulcherrimus. Si ob eam causam peccaret, & pro recenti Pop. Rom. in se beneficio, populari studio elatus, tamen ignosceret nemo:

cùm uerò ne de uenalibus quidem homines electos, sed ex ergastulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, et sortitò alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tanta licẽtia, tanta legum cõtemptio ne nõ habitura sit exitũ, pertimescit? Sed habet defensiones duas: primũ, Do, inquit, bestiarios: lex est scripta de gladiatoribus. festiué. accipite aliquid etiam acutius. dicet se nõ gladiatores, sed unum gladiatorẽ dare, & totã Aedilitatẽ in munus hoc transtulisse. Praeclara Aedilitas, unus leo, ducenti bestiarij. Verũ utatur hac defensione: cupio eum suæ causæ confidere. Solet enim Tribunos plebis appellare, et ui iudicium disturbare, cùm diffidit. quem non tam admiror, quòd meam legem contemnat hominis inimici, quã quòd se statuit omnino Consularem legẽ nullam putare. Aciliam, Didiã, Liciniam, Iuniã contẽpsit. etiam'ne eius, quem sua lege, & suo beneficio ornatũ, munitum, armatum solet gloriari, C. Cæsaris legem de pecunijs repetundis nõ putat esse legẽ? et aiunt alios esse, qui acta Cæsaris rescindant, cũ hæc optima lex, & ab illo socero eius, et ab hoc assecla negligatur? Et cohortari ausus est accusator in hoc causa uos Iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis Reipub? Non est ea medicina, cùm sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atq; integræ: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur Reipub. qui

execant

execant pestem aliquam, tanquam strumam ciuitatis. Sed ut extremũ habeat aliquid oratio mea, & ut ego antè dicendi finem faciam, quàm uos me tam attentè audiendi, concludam illud de optimatibus, eorumq́; principibus, ac Reipub. defensoribus: uosq́; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorum uestrorum imitationem excitabo, & qui ingenio & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerũt, cohortabor. Haec est una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris: à bonis uiris sapientibus, & bene natura constitutis laudari & diligi: nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientißimè constitutam: qui cùm Regum potestatẽ non tulissent, ita magistratus annuos creauerunt, ut consilium Senatus Reipub. praeponerent sempiternũ: deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq́; in illum summum ordinem omnium ciuium industriae, ac uirtuti pateret. Senatum Reipub. custodem, praesidem, propugnatorem collocauerunt: huius ordinis autoritate uti magistratus, & quasi ministros grauißimi consilij esse uoluerunt: Senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem et commoda tueri, atq; augere uoluerunt. haec qui pro uirili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscunq; sint ordinis:

qui autē præcipuè suis ceruicibus tanta munia, atq; Remp. sustinent, ij semper habiti sunt optimatium principes, autores et conseruatores ciuitatis. Huic hominum generi fateor, ut antè dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos et subeundos labores: sed mihi omnis oratio est cum uirtute, non cum desidia: cum dignitate, non cum uoluptate: cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuijs, et delectationi natos arbitrantur. Nam si qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, nec attingant Rempub. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola uerè gloria nominari potest, expetunt, alijs otium quærere debent & uoluptates, nō sibi. sudandum est his pro communibus cōmodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Repub. tēpestates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus, dimicandum. Hæc audiuimus de clarißimorum uirorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neq; eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando Populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mentes imperitorum, aut qui forteis & claros uiros, & bene de Repub. meritos in in-

inuidiam aliquam uocauerunt. leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uerò qui horum impetus & conatus represserunt, qui autoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi, consilijs audacium restiterunt: ij graues, ij principes, ij duces, ij autores huius dignitatis, atq; Imperij semper habiti sunt. Ac ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc uitæ uiam pertimescat: unus in hac ciuitate, quem quidem ego possim dicere, præclarè uir de Repub. meritus L. Opimius indignissimè concidit: cuius monimentum celeberrimum in foro, sepulcrum desertissimum in litore Dyrrachino relictũ est. Atq; hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi, semper ipse Populus Rom. periculo liberauit: alia quædam ciuem egregiũ iniqui iudicij procella peruertit. cæteri uerò aut repentina ui perculsi, ac tempestate populari, per Populum tamen ipsum recreati sunt, atq; reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq; uixerunt. At uerò ij, qui Senatus consilium, qui autoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse uoluerunt: omnes ferè Reipub. pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio dependerunt. Quòd si apud Athenienses, homines Græcos, longè à nostrorum hominum grauitate disiun-

ctos,

ctos, non deerant qui Rempub. contra populi temeritatem defenderent, cùm omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur: si Themistoclem illum conseruatorē patriæ non deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illam ciuitatem paulò antè seruarat, nec Aristidis fuga, qui unus omnium iustißimus fuisse traditur: si postea summi eiusdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari non est necesse, propositis tot exemplis iracundiæ leuitatisq; popularis, tamen suā Remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primum in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi uidetur: tum in tanta gloria insistentes, ut omnia humana leuiora uideri debeant: deinde ad eam Rempub. tuendam aggreßi, quæ tanta dignitate est, ut eam defendentem occidere non aliud sit, quàm oppugnantem rerum potiri. Homines Græci, quos antea nominaui, iniquè à suis ciuibus damnati, atq; expulsi, tamen, quia bene sunt de suis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria sunt, non in Græcia solùm, sed etiam apud nos, atq; in cæteris terris, ut eos, à quibus illi oppreßi sunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorū omnes anteponant. Quis Carthaginiensiū pluris fuit Annibale cōsilio, uirtute, rebus gestis? qui unus cum tot Imperatoribus nostris per tot annos de Imperio, & de gloria decertauit.

hunc

hunc sui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hostem literis nostris, et memoria uidemus esse celebratum. Quare imitemur nostros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, innumerabiles alios, qui hanc Rempub. stabiliuerunt: quos equidem in Deorum immortalium cœtu, ac numero repono: amemus patriam, pareamus Senatui, consulamus bonis: præsenteis fructus negligamus, posteritati & gloriæ seruiamus: id esse optimum putemus, quod erit rectissimum: speremus quæ uolumus, sed quod acciderit, feramus: cogitemus deniq; corpus uirorum fortium, magnorumq́; hominū esse mortale, animi uerò motus et uirtutis gloriam sempiternam: neq; hanc opinionē si in illo sanctissimo Hercule consecratā uidemus, cuius corpore ambusto uitam eius, et uirtutem immortalitas excepisse dicitur, minus existimemus eos, qui hanc tantam Remp. suis consilijs aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut seruarint, esse immortalē gloriam consecuturos. Sed me repentè Iudices de fortissimorum et clarissimorū ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aspectus in ipso cursu orationis repressit. uideo P. Sestium meæ salutis, uestræ autoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorē, autorem, reum: uideo hūc prætextatū eius filiū oculis lacrymantibus me

intuen

intuentẽ: uideo Milonem uindicem ueſtræ libertatis, cuſtodem ſalutis meæ, ſubſidium afflictæ Reipub. extinctorem domeſtici latrocinij, repreſſorem cædis quotidianæ, defenſorem templorum atq; tectorum, præſidium Curiæ, ſordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentẽ ſtatuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq́; noſtrarũ, in hoc miſero ſqualore et ſordibus: cui ſuperior annus idem et uirilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit, hũc hoc anno in hac toga, rogationis iniuſtiſsimè ſubitam acerbitatẽ pro patre fortiſsimo, & clariſsimo ciue deprecantem. Atq; hic tot & talium ciuium ſqualor, hic luctus, hæ ſordes ſuſceptæ ſunt propter unum me, quia me defenderũt, quia meum caſum, luctumq́; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti Senatui, poſcenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. Quod tantum eſt in me ſcelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cùm ad uos indicia, literas, confeſsiones communis exitij detuli? cũ parui uobis? At ſi ſceleſtum eſt amare patriã, pertuli pœnarũ ſatis: euerſa domus eſt, fortunæ uexatæ, diſsipati liberi, raptata cõiux, frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in ſqualore uolutatus eſt ad pedes inimiciſsimorũ: ego pulſus aris, focis, dijs penatibus, diſtractus à meis, carui patria, quã (uti leuiſsimè dicam) certè texeram:

ram: pertuli crudelitatem inimicorũ, scelus infidelium, fraudem inuidorũ. Si hoc non est satis, quòd hæc omnia deleta uidetur reditu meo: multò mihi, multò, inquã, Iudices præstat, in eandẽ ullam recidere fortunam, quàm tantam importare meis defensoribus, & conseruatoribus calamitatẽ. An ego in hac urbe esse possum, his pulsis, qui me huius urbis compotem fecerunt? non ero, nõ potero esse Iudices: neq; hic unquã puer, qui his lacrymis qua sit pietate declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumen uidebit: nec quotiescunq; me uiderit, ingemiscet, ac pestem suam, & patris sui sese dicet uidere. Ego uerò uos in omni fortuna, quæcũq; erit oblata, complectar: nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet: neq; eæ nationes, quibus me Senatus commendauit, quibus de me gratias egit, hunc exulem propter me sine me uidebunt: Sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, & P. Lentulus Consul, atq; ipsa Resp. qua nihil est sanctius, uestræ potestati Iudices commiserũt. uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborũ reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare Remp. potestis. Quare uos obtestor atq; obsecro, ut si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM.

ORATIO XXXIIII.

SI TVA *tantũmodo Vatini quid indignitas postularet, spectare uoluissem, fecissem id, quod his uehementer placebat, ut te, cuius testimonium propter turpitudinẽ uitæ, sordesq́; domesticas nullius momẽti putaretur, tacitus dimitterem. nemo enim horum aut ita te refutandum, ut grauẽ aduersarium, aut ita rogandum, ut religiosum testem arbitrabatur. sed fui paulò in te intẽperantior fortasse quàm debui. odio enim tui, in quo etsi omnes propter tuum in me scelus, superare debeo, tamen ab omnibus penè uincor; sic sum incitatus, ut cùm te non minus contemnerẽ, quàm odissem, tamen uexatum potius, quàm despectũ, uellẽ dimittere. Quare ne tibi hũc honorẽ à me haberi fortè mirere, quòd interrogẽ, quẽ nemo congressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitatẽ tuã istam comprimerẽ, & audaciam frangerem, & loquacitatẽ paucissimis interrogationibus irretitã retardarem. Etenim debuisti Vatini, etiã si falsò uenisses in suspicionem P. Sestio, tamen mihi ignoscere, si in tanto hominis de me optimè meriti periculo, & tempori, et eius uolũtati parêre uoluissem. sed hester-*

no pro

nō pro testimonio esse mentitum, cùm affirmares nullum tibi omnino cum Albinouano sermonem non modò de Sestio accusando, sed nulla unquā de re fuisse, paulò antè imprudens indicasti, qui & T. Claudium tecum communicasse, & à te consilium P. Sestij accusandi petisse, & Albinouanū, quem antea uix tibi notum esse dixisses, domum tuā uenisse, multa tecum locutū dixeris: deniq; conciones P. Sestij scriptas, quas neq; nosset, neq; reperire posset, te Albinouano dedisse, easq́; in hoc iudicio esse recitatas. In quorū altero es cōfessus, à te accusatores esse instructos, & subornatos, in altero inconstantiā tuam cùm leuitate, tum etiā periurio implicatam refellisti: cùm quem alienissimum à te esse dixisses, eum domi tuæ fuisse: quē præuaricatorē ab initio iudicasses, ei te, quos rogasset, ad accusandū libros dixeris dedisse. Nimiū es uehemens feroxq́; natura: nō putas fas esse uerbum ex ore exire cuiusquā, quod non iucundum, & honorificū ad aures tuas accedat. uenisti iratus omnibus: quod ego, simulac te aspexi, prius quàm loqui cœpisti, cū antè Gellius, nutricula seditiosorū omnium, testimoniū diceret, sensi atq; prouidi. repentè enim te, tanquam serpens è latibulis, oculis eminētibus, inflato collo, tumidis ceruicibus intulisti. ut* mihi renouatus ille tuus in te ueterem meū amicum, sed tamen tuum familiarem defenderim.

cùm in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc uteris, nonnunquā defendi, nonnunquā ui superari. Sed quæro à te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquā Cornelius contra auspicia tulerit? num Æliam? num Fusiā legem neglexerit? num Consuli uim attulerit? num armatis hominibus templū tenuerit? num intercessorem ui deiecerit? num religiones polluerit? ærarium exhauserit? Remp. compilarit? tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. codicem legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis suis, non recitandi causa legisse, sed recognoscendi. constabat tamen Cornelium consilium illo die dimisisse, intercessioni paruisse. Tu uerò, cui Cornelij defensio displicet, quā causam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam præscribis, quanto illis probro futurū sit, si te defenderint, cùm tu mihi Cornelij defensionem in maledictis obijciendā putaris. Attamen hoc Vatini memento, paulò post istam defensionem meam, quam tu bonis uiris displicuisse dicis, me cùm uniuersi populi Rom. summa uoluntate, tum optimi cuiusq; singulari studio magnificentißimè post hominum memoriam Consulem factū, omniaq; ea me pudenter uiuēdo consecutum esse, quæ tu impudenter uaticinando sperare te sæpe dixisti. Nam quòd mihi discessum obiecisti meum, & quòd horum, quibus ille dies acerbißimus

fuit,

fuit, qui idem tibi lætißimus, luctum et gemitũ renouare uoluisti: tantum tibi respondeo, me, cùm tu ceteræq; Reip. pestes armorum causam quæreretis, & cùm per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatem uestrã, odiumq; diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis: scelus & furorem uestrum cedendo maluisse frangere, quàm resistendo. Quare peto à te, ut mihi ignoscas Vatini, cùm patriæ pepercerim, quam seruaram: et si ego te perditorem, & uexatorem Reip. fero, tu me conseruatorẽ, & custodem feras. Deinde eius uiri discessum increpas, quem uides omniũ ciuium desiderio, ipsius deniq; Reip. luctu esse reuocatũ? At enim dixisti non mea, sed Reip. causa homines de meo reditu laborasse. quasi uerò quisquam uir excellenti animo in Remp. ingressus, optabilius quicquã arbitretur, quàm se à suis ciuibus Reipub. causa diligi. Scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, superba responsa, insolens uita: nemo humanitatem meam, nemo consuetudinem, nemo consilium, nemo auxilium requirebat, cuius desiderio (ut hæc minima dicam) forum mœstum, muta Curia, omnia deniq; bonarum artium studia siluerunt. Sed nihil sit factum mea causa: omnia illa Senatusconsulta, populi iussa, Italiæ totius, cunctarum societatũ, collegiorum

cùm in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nunc uteris, nonnunquã defendi, nonnunquã ui superari. Sed quæro à te, cur C. Cornelium non defenderem? num legem aliquã Cornelius contra auspicia tulerit? num Æliam? num Fusiã legem neglexerit? num Consuli uim attulerit? num armatis hominibus templũ tenuerit? num intercessorem ui deiecerit? num religiones polluerit? ærarium exhauserit? Remp. compilarit? tua sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectum est. codicem legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis suis, non recitandi causa legisse, sed recognoscendi. constabat tamen Cornelium consilium illo die dimisisse, intercessioni paruisse. Tu uerò, cui Cornelij defensio displicet, quã causam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iam præscribis, quanto illis probro futurũ sit, si te defenderint, cùm tu mihi Cornelij defensionem in maledictis obijciendã putaris. Attamen hoc Vatini memento, paulò post istam defensionem meam, quam tu bonis uiris displicuisse dicis, me cùm uniuersi populi Rom. summa uoluntate, tum optimi cuiusq; singulari studio magnificentißimè post hominum memoriam Consulem factũ, omniaq́; ea me pudenter uiuẽdo consecutum esse, quæ tu impudenter uaticinando sperare te sæpe dixisti. Nam quòd mihi discessum obiecisti meum, & quòd horum, quibus ille dies acerbißimus

fuit,

fuit, qui idem tibi lætissimus, luctum et gemitũ renouare uoluisti: tantum tibi respondeo, me, cùm tu cæteræq; Reip. pestes armorum causam quæreretis, & cùm per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatem uestrã, odiumq; diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis: scelus & furorem uestrum cedendo maluisse frangere, quàm resistendo. Quare peto à te, ut mihi ignoscas Vatini, cùm patriæ pepercerim, quam seruaram: et si ego te perditorem, & uexatorem Reip. fero, tu me conseruatorẽ, & custodem feras. Deinde eius uiri discessum increpas, quem uides omniũ ciuium desiderio, ipsius deniq; Reip. luctu esse reuocatũ? At enim dixisti non mea, sed Reip. causa homines de meo reditu laborasse. quasi uerò quisquam uir excellenti animo in Remp. ingressus, optabilius quicquã arbitretur, quàm se à suis ciuibus Reipub. causa diligi. Scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, superba responsa, insolens uita: nemo humanitatem meam, nemo consuetudinem, nemo consilium, nemo auxilium requirebat, cuius desiderio (ut hæc minima dicam) forum mœstum, muta Curia, omnia deniq; bonarum artium studia siluerunt. Sed nihil sit factum mea causa: omnia illa Senatusconsulta, populi iussa, Italiæ totius, cunctarum societatũ, collegiorum

omnium decreta, de me Reip. causa esse facta fateamur. Quid ergo homo imperitissime solidæ laudis ac ueræ dignitatis præstantius mihi potuit accidere, quid optabilius ad immortalitatem gloriæ, atq; ad memoriam mei nominis sempiternam, quàm omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis salutē cum mea unius salute esse coniunctam? Quod quidem ego tibi reddo tuū. nam ut tu me charum esse dixisti Senatui populoq; Rom. non tam mea causa quàm Reip. sic ego te, quanquam sis omni diritate atq; immanitate teterrimus, tamen dico esse odio ciuitati non tam tuo, quàm Reip. nomine. Atq; ut aliquando ad te ueniam, de me hoc sit extremum: quid quisq; nostrum de se ipse loquatur, non est sanè requirendum: boni uiri iudicent: id est maximi momēti & ponderis. Duo sunt tempora, quibus nostrorum ciuium spectētur iudicia de nobis: unum honoris, alterum salutis. honos talis populi Rom. uoluntate paucis est delatus, ac mihi: salus tanto studio ciuitais nemini reddita. de te autem homines quid sentiant, in honore experti sumus, in salute, expectamus. Et ne me cum homine uno non solùm impudētissimo, atq; infimo conferā, de te ipso homine & arrogantissimo, & mihi inimicissimo, quæro Vatini, utrum tandē putes, huic ciuitati, huic Reip. huic urbi, his tēplis, ærario, curiæ, uiris his quos uides, horū bonis, fortunis, liberis, ciuibus cæteris

teris, deniq; deorum immortaliũ delubris, auspi cijs, religionibus, melius fuisse et præstabilius, me ciuẽ in hac ciuitate nasci, an te? cùm mihi hæc responderis, aut ita impudẽter, ut manus à te homines uix abstinere poßint, aut ita dolenter, ut aliquãdo ista ilia, quæ sunt inflata, rumpãtur: tum memoriter respondeto ad ea, quæ de te ipso rogaro. Atq; illud tenebricosißimũ tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet impunè per me parietes in adolescẽtia perfoderis, uicinos compilaris, matrem uerberaris: habeat hoc premiũ tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudo obscuritate, & sordibus tuis obtegatur. Quæsturam petisti cum P. Sestio, cùm hic nihil loqueretur, nisi quod agebat: tu de altero Cõsulatu gerẽdo te diceres cogitare. Quæro abs te, teneas'ne memoria, cùm P. Sestius Quæstor sit cunctis suffragijs factus, tunc te uix inuitis omnibus non populi beneficio, sed Consulis, extremum adhæsisse? in eo magistratu, cùm tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missus'ne sis à me Cõsule Puteolos, ut inde aurum exportari, argentumq; prohiberes? in eo negotio, cùm te non custodem ad continendas, sed portitorẽ ad partiendas merces missum putares, cumq; omnium domos, apothecas, naueis furacißimè scrutarere, hominesq; negotia gerẽtes iudicijs iniquißimis irretires, mercatores è naui egrediẽtes terreres, conscendẽtes mo-

iarere: teneas'ne memoria tibi in conuentu Puteolis manus esse allatas? ad me Consulem Puteolanorũ querelas esse delatas? post Quæsturã exieris'ne Legatus in ulteriorem Hispaniã C. Cosconio Proconsule? cùm illud iter Hispaniẽse pedibus ferè confici soleat: aut si quis nauigare uelit, certa sit ratio nauigãdi: ueneris'ne in Sardiniam, atq; inde in Africam? fueris'ne, quod sine Senatusconsulto tibi facere nõ licuit, in regno Hiempsalis? fueris'ne in regno Mastanesosi? ueneris'ne ad fretum per Mauritaniam? quem scias unquam Legatum Hispaniensem in illam prouinciam istis itineribus peruenisse? Factus es Tribunus pleb. (quid enim te de Hispaniensibus flagitijs tuis, sordidißimisq; furtis interrogem?) quæro abs te, primùm, quod genus improbitatis, & sceleris in eo magistratu prætermiseris? Ac tibi iam inde præscribo, ne tuas sordes cum clarißimorum uirorum splendore permisceas. ego te quæcunq; rogabo, de te ipso rogabo, neque te ex amplißimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham: omniaq; mea tela sic in te conijcientur, ut nemo per tuum latus (quod soles dicere) sauciet ur: in tuis pulmonibus, ac uisceribus hærebunt. Et quoniam omnium rerum magnarum à dijs immortalibus principia ducũtur, uolo ut mihi respondeas tu, qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctißimi nomen tuis immanibus & barbaris

baris moribus prætendere, quæ te tanta prauitas mentis tenuerit, qui tantus furor, ut, cùm inaudita ac nefaria sacra susceperis, cùm inferorum animas elicere, cùm puerorũ extis deos manes mactare soleas: auspicia, quibus hæc urbs condita est, quibus omnis Respub. atq; imperium tenetur, contempseris? initioq; Tribunatus tui Senatui denuntiaris, tuis actionibus Augurum responsa, atq; eius collegij arrogantiam impedimẽto non futuram? Secundum ea, quæro, seruaris'ne in eo fidem? num quando tibi moram attulerit, quò minus concilium aduocares, legemq; ferres, quòd eo die scires de cœlo esse seruatum? Et quoniam hic locus unus est, quem tibi cum Cæsare communem esse dicas: seiungam te ab illo, non solum Reip. causa, uerũ etiam Cæsaris: ne qua ex tua summa indignitate labes illius dignitati aspersa uideatur. Primùm quæro, num tu Senatui causam tuã permittas, quod facit Cæsar? deinde, quæ sit autoritas eius, qui se alterius facto, non suo defendat? deinde (erumpet enim aliquando ex me uera uox, et dicam sine cunctatione quod sentio) si iam uiolentior aliqua in re C. Cæsar fuisset, si eum magnitudo contẽtionis, studium gloriæ, præstans animus, excellens nobilitas aliquò impulisset, quod in illo uiro & tum ferendũ esset, et maximis rebus, quas postea gessit, obliterandum: id tu tibi furcifer sumes, & Vatinij latro-

nis ac sacrilegi uox audietur, hoc postulatis, ut idem sibi concedatur, quod Cæsari? sic enim ex te quæro: Tribunus pleb. fuisti: seiunge te à Cōsule: collegas habuisti uiros forteis nouē: ex his tres erant, quos tu quotidie sciebas de cœlo seruare, quos irridebas, quos priuatos esse dicebas: de quibus duos prætextatos sedentes uides, te Aedilitiam prætextam togam, quam frustra confeceras, uēdidisse: tertium scis, ex illo obsesso atq; afflicto Tribunatu, Consularem autoritatem hominem esse adolescentem consecutū. Reliqui sex fuerunt, ex quibus partim planè tecū sentiebāt, partim medium quendam cursum tenebant. omnes habuerunt leges promulgatas: in his multas meus necessarius, etiam de mea sententia, C. Cosconius iudex noster: quem, tu dirumperis, cùm Aedilitium uides. Volo uti mihi respondeas, num quis ex toto collegio legem sit ausus ferre præter unum te? quæ tanta in te fuit audacia? quæ tanta uis? ut cùm tui nouem collegæ sibi timendum esse duxerint, id unus tu emersus è cœno omnium facilè omnibus rebus infimus, contemnendum, despiciendum, irridendum putares? num quem post urbem conditam scias Tribunum plebis egisse cum plebe, cùm constaret seruatum esse de cœlo? Simul etiam illud uolo uti respōdeas, cùm te Tribuno plebis esset etiam tum in Rep. lex Aelia, & Fusia, quæ leges sæpenumero Trib

ro Trib

*tn Tribunitios furores debilitarunt, & repres-
serunt, quas contra præter te nemo unquam est
facere conatus, quæ quidem leges anno post,
præsidentibus in templo duobus non Consuli-
bus, sed proditoribus huius ciuitatis, ac pesti-
bus, unà cũ auspicijs, cum intercessionibus, cum
omni iure publico conflagrauerunt: ecquando
dubitaris contra eas leges cum plebe agere, &
consilium conuocare? num quem ex omnibus
Trib. pleb. quicunq; seditiosi fuerint, tam auda
cem audieris fuisse, ut unquam contra legem
Aeliam, aut Fusiam concilium conuocaret?
Quæro illud etiam ex te, conatus'ne sis, uolue-
ris'ne, deniq; cogitaris, (est enim res eiusmodi,
ut si tibi modò in mẽtem uenit, nemo sit, qui te
ullo cruciatu esse indignum putet) cogitaris'ne,
in illo tuo intolerabili, non regno, nam cupis id
audire, sed latrocinio, Augur fieri in Q. Me
telli locum? ut quicunq; te aspexisset, duplicem
dolorem gemitumq́; susciperet, & ex desiderio
clarißimi & fortißimi ciuis, & ex honore tur
pißimi atq; improbißimi. Adeo'ne non labe-
factatam Remp. te Tribuno, neq; cõquassatam
ciuitatem, sed captam hanc urbẽ atq; euersam
putares, ut Augurem Vatinium ferre posse-
mus? Hoc loco quæro, si, id quod concupieras,
Augur factus esses: in qua tua cogitatione
nos, qui te oderamus, uix dolorẽ ferebamus: illi
autẽ, quibus eras in delicijs, uix risum tenebãt:*

sed

sed quæro, si ad cætera uulnera, quibus putasti Remp. deleri, hanc quoq; mortiferam plagam inflixisses Auguratus tui, utrũ decreturus fueris id, quod Augures omnes usq; à Romulo decreuerunt, Ioue fulgente cum populo agi nefas esse, an, quia tu semper sic egisses, auspicia fueris Augur dissoluturus? Ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quod inuitus facio, ut recorder ruinas Reip. neq; enim tu unquã stante non modò maiestate horum, sed etiam urbe, te Augurem fore putasti: uerũtamen ut somnia tua relinquã, ad scelera ueniam, uolo uti mihi respondeas: cùm M. Bibulum Consulẽ non dicam bene de Rep. sentientẽ, ne tu mihi homo potens irascare, qui ab eo dissensisti, sed hominẽ certè nusquã progredientem, nihil in Rep. molientẽ, tantum animo ab actionibus tuis dissentientẽ, cùm eum tu Consulem in uincula duceres, & à tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent: feceris'ne ante rostra pontem cõtinuatis tribunalibus, per quẽ Consul pop. Rom. moderatissimus et cõstantissimus, sublato auxilio, exclusis amicis, ui perditorũ hominum incitata turpissimè, miserrimoq; spectaculo nõ in carcerem, sed ad suppliciũ et ad necẽ duceretur? quæro, num quis ante te tã fuerit nefarius, qui id fecerit? ut sciamus utrum ueterũ facinorum sis imitator, an inuẽtor nouorũ. Idemq; tu cùm his atq; huiusmodi cõsilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæsaris

clemens

clemẽtißimi, atq; optimi uiri, ſcelere uerò atq; audacia tua, M. Bibulum foro, curia, templis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi contineres, cumq́; nõ maieſtate Imperij, non iure legũ, ſed ianuæ præſidio, & parietũ cuſtodijs Conſulis uita tegeretur: miſeris'ne Viatorẽ, qui M. Bibulũ domo ui extraheret, ut quod in priuatis ſemper eſt ſeruatũ, id te Trib. pleb. Conſuli domus exilium eſſe non poſſet. ſimulq́; mihi reſpõdeto tu, qui nos, qui de communi ſalute conſentimus, tyrannos uocas, fueris'ne non Trib. pleb. ſed intolerãdus ex cœno neſcio quò, atque ex tenebris tyrannus? qui primùm eam Remp. quæ auſpicijs inuẽtis conſtituta eſt, ijſdẽ auſpicijs ſublatis conarere peruertere: deinde ſanctißimas leges, Aeliam & Fuſiam dico, quæ in Gracchorum ferocitate, & in audacia Saturnini, & in colluuione Druſi, & in cõtentione Sulpitij, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma uixerunt, ſolus conculcaris, ac pro nihilo putaris: qui Conſulem morti obieceris, incluſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis: qui in eo magiſtratu nõ modò emerſeris ex mendicitate, ſed etiam diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'ne tãta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? Cùm L. Vectium, qui in Senatu cõfeſſus eſſet cum telo fuiſſe, Cn. Pompeio ſummo & clarißimo ciui ſuis ma-

nibus

nibus necē afferre uoluisse, in concionem produxeris, indicem in rostris, in illo, inquā, augurato tēplo, ac loco collocaris, quò autoritatis exquirendæ causa cæteri Tribuni pleb. principes ciuitatis producere consueuerūt, ibi tu indicem Vectium linguam, & uocem suam sceleri, & menti tuæ præbere uoluisti, ut diceret L. Vectius in cōcione tua rogatus à te, se autores & impulsores, & socios habuisse sceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate sublatis, quod tu eo tempore moliebare, ciuitas stare non posset. M. Bibulum, cuius inclusione contentus non eras, interficere uolueras, spoliaueras Consulatu, patria priuare cupiebas: L. Lucullum, cuius tu rebus gestis, quòd ipse ad Imperatorias laudes à puero uidelicet spectaras, uehementius inuidebas, C. Curionem, perpetuum hostem improborum omniū, autorem publici consilij, libertate communi tuenda maximè liberum cum filio principe iuuentutis, cum Repub. coniunctiore etiam, quàm ab illa ætate postulandum fuit, delere uoluisti: L. Domitium, cuius dignitas, & splendor perstringebat credo oculos Vatinij, quem tu propter commune odium in bonos, oderas, in posterum autem propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, antè aliquanto timebas: L. Lentulum hunc iudicem nostrum, Flaminem Martialem, quòd erat eo tempore Gabinij tui competitor, eiusdem Vectij indicio oppri

opprimere uoluisti. qui si tum illam labem, pestemq; uicisset, quòd ei tuo scelere non licuit, Resp. uicta nõ esset. Huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluisti. L. Paulũ, qui tum Quæstor Macedoniam obtinebat, quem ciuem! quem uirũ! qui duos nefarios patriæ proditores domesticos hostes legibus exterminarat, hominẽ ad conseruandam Rempub. natum, in idem Vectij indicium, atq; in eundem hunc numerum congregasti. Quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortißimorum ciuium numero seiungendum non putaris? Sed qui fuit ille tantus furor tuus, ut cùm iam Vectius ad arbitrium tuum perorasset, & ciuitatis lumina notasset, descendissetq; de rostris, cum repente reuocares, colloquerere Pop. Rom. uidente? deinde interrogares ecquosnam alios posset nominare? inculcaris'ne, ut C. Pisonem generum meum nominaret? qui in summa copia optimorum adolescentium, pari continentia, uirtute, pietate reliquit neminẽ: itemq; M. Laterensem hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgaris'ne impurißime, & perditißime hostis quæstionem de tot amplißimis & talibus uiris, indici Vectio præmia amplißima? quibus rebus omniũ mortaliũ nõ uolũtate, sed cõuicio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipsi illi Vectio, ne qđ

indi

iudicium corrupti in dicij extaret, eiusq; sceleris in te ipsum quæstio flagitaretur? Et quoniã crebrò usurpas legem te de alternis cõsilijs reijciendis tulisse, ut omnes intelligant te ne rectè quidem facere sine scelere potuisse, quæro, cùm lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiam alias tulisses, expectaris'ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lẽtulum & Q. Claudium? & posteaquam ille est reus factus, statim tuleris in eum, qui tuã post legem reus factus esset: ut homo Consularis exclusus miser pũcto temporis spoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ: Dices familiaritatem tibi fuisse cũ Q. Maximo. præclara defensio facinoris tui. nam Maximi quidẽ summa laus est, sumptis inimicitijs, suscepta causã, quæsitore, cõsilioq; delecto, cõmodiorem inimico suo contentionẽ reiectionis dare noluisse: nihilq; Maximus fecit alienũ aut sua uirtute, aut illis uiris clarißimis Paulis, Maximis, Africanis: quorũ gloriã huius uirtute renouatã non modò speramus, uerùm etiã iam uidemus. tua fraus, tuũ maleficium, tuũ scelus illud est, te id quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tẽpus distulisse: Ac nunc quidẽ C. Antonius hac una re miseriã suã consolatur, quòd imagines patris & fratris sui, fratrisq; filiam, non in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quàm uidere. Et quoniã pecunias aliorum

rũ despicis, de tuis diuitijs intolerãtißimè gloriaris: nolo uti mihi respondeas, feceris'ne fœdera Trib. pleb. cum ciuitatibus, cum Regibus, cũ Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tẽpore charißimas partim à Cæsare, partim à publicanis? Quæ cùm ita sint, quæro ex te, sis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere possent, à te non modò nostra acta, quos tyrannos uocas, sed etiam amicißimi tui legem esse contemptã. apud quem tu etiam nos criminari soles, qui illi sumus amicißimi, cùm tu ei contumeliosißimè toties maledicas, quotiès illi affinem te esse dicis. Atq; illud etiam scire ex te cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Q. Arij familiaris mei cũ toga pulla accumberes? quem unquam uideris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes te illas non probasse. optimè. nullæ fuerint supplicationes. uides'ne me nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi cum summis uiris commune esse uideatur, sed de tuis proprijs sceleribus ex te quærere? nulla supplicatio fuerit. cedò, quis unquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum, Pop. Rom. festum diem, argento, ueste, omni apparatu, ornatuq; uisen-

do: quis unquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla unquam data est? cùm tot hominum millia accumberent, cùm ipse epuli dominus Q. Arrius albatus esset, tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, cæterisq; tuis furijs funestum intulisti. quis tum non ingemuit? quis nõ doluit Reipub. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hanc tantam & tam grauem ciuitatem subiectam esse non modò furori, uerùm etiã irrisioni tuæ? Hũc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer aut adolescens inter coquos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paulò antè ex epulo magnificẽtissimo famẽ illam ueterem tuam nõ expleras? quem accumbere atratum uideras, dominũ cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta tenuit amentia, ut tu nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi uiolasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem ueterem, eius qui te inuitarat autoritatem, parũ putares testificatũ esse, supplicationes te illas non putare? Quæro illud etiam ex te, quod priuatus admisisti in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clarissimis uiris causam tuam esse cõiunctam: postulatus'ne sis lege Licinia & Iulia? edixerit'ne C. Mẽmius Prætor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cùm is dies uenisset, feceris'ne,

quod in hac Repub. non modò factū antè nunquam est, sed in omni memoria sit inauditum? appellaris'ne Trib.pleb.ne causam diceres? leuius dixi: quanquam idipsum esset & nouū & nō ferendum: sed appellaris'ne nominatim pestem illius anni, furiā patriæ, tempestatē Reip. Clodium? qui tamen cùm iure, cùm more, cùm potestate iudicium impedire nō posset, rediit ad illā uim & furorem suū, ducemq; se militibus suis præbuit. In quo ne quid à me dictum in te potius putes, quàm abs te esse quæsitum, nullum onus imponā mihi testimonij: quæ mihi breui tēpore ex eodē isto loco uideo essè dicenda, seruabo, teq; non arguā, sed ut in cæteris rebus feci, rogabo. Quæro ex te Vatini, nū qs in hac ciuitate post urbē conditā Trib.pleb. appellarit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit, eumq; ui deturbarit? subsellia dißiparit? urnas deieceritʔ eas deniq; omnes res in iudicio disturbando commiserit, quarum rerum causa iudicia sunt constituta? scias'ne tum fugisse Memmiū? accusatores esse suos de tuis tuorumq; manibus ereptos? Iudices quæstionum de proximis Tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectante populo Romano quæstionem, magistratus, morem maiorum, leges, iudices, scelerum pœnam esse sublatam? hæc omnia scias'ne diligentia C. Memmij publicis tabulis esse notata atque testa-

do: quis unquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla unquam data est? cùm tot hominum millia accumberet, cùm ipse epuli dominus Q. Arrius albatus esset, tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, cæterisq; tuis furijs funestum intulisti. quis tum non ingemuit? quis nõ doluit Reipub. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hanc tantam & tam grauem ciuitatem subiectam esse non modò furori, uerùm etiã irrisioni tuæ? Hũc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer aut adolescens inter coquos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paulò antè ex epulo magnificẽtissimo famẽ illam ueterem tuam nõ expleras? quem accumbere atratum uideras, dominũ cum toga pulla & eius amicos ante conuiuium? quæ te tanta cenuit amentia, ut tu nisi id fecisses, quod fas non fuit, nisi uiolasses templum Castoris, nomen epuli, oculos ciuium, morem ueterem, eius qui te inuitarat autoritatem, parũ putares testificatũ esse, supplicationes te illas non putare? Quæro illud etiam ex te, quod priuatus admisisti in quo certè iam tibi dicere non licebit, cum clarissimis uiris causam tuam esse cõiunctam: postulatus'ne sis lege Licinia & Iulia? edixerit'ne C. Mẽmius Prætor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cùm is dies uenisset, feceris'ne, quod

quod

quod in hac Repub. non modò factũ antè nunquam est, sed in omni memoria sit inauditum? appellaris'ne Trib. pleb. ne causam diceres? lenius dixi: quanquam idipsum esset & nouũ & nõ ferendum: sed appellaris'ne nominatim pestem illius anni, furiã patriæ, tempestatẽ Reip. Clodium? qui tamen cùm iure, cùm more, cùm potestate iudicium impedire nõ posset, rediit ad illã uim & furorem suũ, ducemq; se militibus tuis præbuit. In quo ne quid à me dictum in te potius putes, quàm abs te esse quæsitum, nullum onus imponã mihi testimonij: quæ mihi breui tẽpore ex eodẽ isto loco uideo esse dicenda, seruabo, teq; non arguã, sed ut in cæteris rebus feci, rogabo. Quæro ex te Vatini, nũ q̃s in hac ciuitate post urbẽ conditã Trib. pleb. appellarit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit, eumq; ui deturbarit? subsellia dißiparit? urnas deiecerit? eas deniq; omnes res in iudicio disturbando commiserit, quarum rerum causa iudicia sunt constituta? scias'ne tum fugisse Memmiũ? accusatores esse tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos? Iudices quæstionum de proximis Tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectante populo Romano quæstionem, magistratus, morem maiorum, leges, iudices, scelerum pœnam esse sublatam? hæc omnia scias'ne diligentia C. Memmij publicis tabulis esse notata atque testa-

ta? Atq; illud etiã quæro, quòd postea quã es postulatus, ex legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur: teq;, cùm tibi utrum uelles liceret, dictitaris causam dicere maluisse: quî consentaneũ fuerit, cùm legationis perfugio uti noluisses, appellatione improbißima te ad auxilium nefariũ cõfugisse? Et quoniam legationis tuæ facta mentio est, uolo etiã audire de te, quò tandẽ Senatusconsulto legatus sis? de gestu intelligo, quid respondeas: tua lege dicis. es'ne igitur patriæ certißimus parricida? sperras'ne id, ut Patres conscripti ex Rep. funditus tollerẽtur? ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo unquam ademit, ut legati ex eius ordinis autoritate legarentur? adeo'ne tibi sordidum consilium publicum uisum est? adeò afflictus Senatus, adeò misera & prostrata Resp. ut non nuntios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici consilij autores, non ministros muneris prouicialis Senatus more maiorum deligere posset? eripueras Senatui prouinciæ decernẽdæ potestatem, Imperatoris deligendi iudicium, ærarij dispensationem: quæ nunquam sibi populus Rom. appetiuit, qui nunquàm hæc à summi consilij gubernatione auferre conatus est. Agè, factum est horum aliquid in alijs, raro, sed tamen factum est, ut populus deligeret Imperatorem. quis legatos unquam audiuit sine Senatusconsulto? ante te nemo.

mo. pòst continuò fecit idem in duobus prodigijs Reipub. Clodius: quò etiam maior es malo mactandus, quòd non solùm facto tuo, sed etiam exemplo Rempub. uulnerasti: neq; tantum es improbus ipse, sed etiam alios docere uoluisti. Atq; illud etiam audire à te cupio, quare, cùm ego legem de ambitu ex S. C. tulerim, sine ui tulerim, saluis auspicijs tulerim, salua lege Aelia & Fusia, tu eam esse legem non putes? præsertim cùm ego legibus tuis, quoquo modo latæ sint, paream. Cùm mea lex dilucidè uetet, biennio, quo quis petat, petiturus'ue sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die: quæ tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? numquem putes illius tui certißimi gladiatoris similem Trib. pleb. posse reperiri, qui se interponat, quò minus reus mea lege fias? Ob hasce omnes res scias te seuerißimorum hominũ Sabinorum, fortißimorũ uirorũ, Marsorũ & Pelignorum, tribulium tuorũ, iudicio notatum: nec post Romam conditã præter te tribulem quenquam tribum Sergiã perdidisse. Ac si hæc omnia contemnis ac despicis, quòd ita tibi persuaseris, ut palàm dictitas, te dijs hominibusq; inuitis, amore in te incredibili quodã C. Cæsaris, omnia quæ uelis consecuturum: ecquid audieris, ecquisnam tibi dixerit, C. Cæsarem nuper Aquileiæ, cùm de quibusdam esset mẽtio

facta dixisse C. Alfium præteritũ permolestè tulisse, quòd in homine summã fidẽ probitatẽq; cognosset: grauiterq; etiam se ferre Prætorẽ aliquem esse factũ, qui à suis rationibus dissensisset: tum quæsisse quẽdam, de Vatinio quemadmodum ferret: ipsum respondisse, Vatinium in Tribunatu gratis nihil fecisse: qui omnia in pecunia posuisset, honore animo æquo carere debere? Quòd si ipse, qui te suæ dignitatis augendæ causa, periculo tuo, nullo suo delicto ferri præcipitẽ est facilè passus, tamen te omni honore indignißimum iudicat: si te uicini, si affines, si tribules ita oderunt, ut repulsam tuam triumphũ suum duxerint: si nemo aspicit, quin ingemiscat, nemo mẽtionem facit, quin execretur: si uitant, fugiunt, audire de te nolunt: cùm uiderunt, tanquam auspiciũ malum detestantur: si cognati respuunt, tribules execrantur, uicini metuunt, affines erubescũt: si strumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & alijs iam se locis collocarunt: si es odium publicũ populi, Senatus, uniuersorũ hominum: quid est, quã ob rem Præturam potius exoptes, quàm mortem? præsertim cùm popularẽ te uelis esse, neq; ulla in re populo gratius facere poßis. Sed ut aliquãdo audiamus quàm copiosè ad interrogata respondeas, concludã iam interrogationẽ meã, teq; in extremo pauca de ipsa causa rogabo. Quæro quæ tanta in te uanitas, tanta leuitas

fuerit

fuerit, ut in hoc iudicio T. Anniũ iisdem uerbis laudares, quibus eum laudare & boni uiri & boni ciues consueuerunt, cùm in eundem nuper ab eadẽ illa teterrima furia productus ad populum cupidissimè falsum testimoniũ dixeris? An erit hæc optio, & potestas tua, ut cùm Clodianas operas & facinorosorum hominũ, & perditorum manũ uideris, Milonẽ dicas, id quod in concione dixisti, gladiatoribus & bestiariis obsedisse Remp. cùm autẽ ad tales uiros ueneris, nõ audeas ciuem singulari uirtute, fide, constantia uituperare? Sed cùm T. Annium tantopere laudes, & clarissimo uiro nonnullam laudatione tua labeculam aspergas (in illorum enim numero mauult T. Annius esse qui à te uituperantur) uerùm etiam quæro, cùm in Rep. administranda T. Annio cum P. Sestio consiliorum omnium societas fuerit (id quod non solùm bonorum, uerùm etiam improborum iudicio declaratum est. est enim reus uterque ob eandem causam, & eodem crimine: alter diẽ dicta ab eo, quem tu unum improbiorem esse, quàm te, nunquam soles confiteri: alter tuis consiliis, illo tamen adiuuante) quæro quî possis eos, quos crimine coniungis, testimonio disiungere? Extremum illud est quod mihi abs te responderi uelim: cùm multa in Albinouanum de præuaricatione diceres, dixeris'ne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sestiũ de ui reum fieri?

quauis lege, quouis crimine accusandum potius fuisse? etiam illud dixeris, causam Milonis fortißimi uiri cōiunctam cum hoc existimari? quæ pro me à Sestio facta sint, bonis esse grata? Non coarguo inconstantiam orationis ac testimonij tui. Quas enim huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus uerbis testimonium dixisti: quicum autem eius causam periculumq́; coniungis, cum summis laudibus extulisti. Sed hoc quæro, num P. Sestium qua lege accusandum omnino fuisse negas, ea lege condemnari putes oportere? aut si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi autoritatis à me tributum esse uideatur, dixeris'ne in eum testimonium de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuisse?

PRO M. CAELIO.

ORATIO XXXV.

SI QVIS Iudices fortè nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, consuetudinis nostræ: miretur profectò, quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, quòd diebus festis, ludisq́; publicis, omnibus negotijs forensibus intermißis, unum hoc iudicium exerceatur, nec dubitet, quin tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto, ciuitas stare non poßit: idem cùm audiat esse legem, quæ

quæ de seditiosis conscleratisq; ciuibus, qui armati Senatum obsederint, magistratibus uim attulerint, Rempub. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimen quod uersetur in iudicio, requirat. cùm audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudicium uocari: sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium et uocet, & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius pietatem nõ reprehendat, muliebrem libidinem comprimendam putet, nos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in cõmuni quidem otio liceat esse. Etenim si attendere diligenter, existimare uerè de omni hac causa uolueritis, sic constituetis Iudices, nec descensurum quenquam ad hãc accusationem fuisse, cui utrum uellet, liceret: nec cum descendisset, quicquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. sed ego Atracino humanißimo atq; optimo adolescenti meo necessario ignosco, qui habet excusationem uel pietatis, uel necesßitatis, uel ætatis. si uoluit accusare, pietati tribuo: si iussus est, necesßitati: si sperauit aliquid, pueritiæ: cæteris non modò nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. Ac mihi quidem uidetur Iudices hic introitus defensionis, adolescentiæ M. Cælij maximè conuenire, ut ad ea, quæ accusatores

deformandi huius causa, detrahendæ spoliandeq; dignitatis gratia dixerūt, primùm respondeam. Obiectus est pater uariè, quòd aut parū splendidus ipse, aut parum piè tractatus à filio diceretur. de dignitate Cælius notis ac maioribus natu etiam sine mea oratione tacitus facilè ipse respondet. quibus autem propter senectutem, quòd iandiu minus in foro nobiscum uersatur, non æquè est cognitus, hi sic habeant: quæcunq; in equite Romano dignitas esse poßit, quæ certè potest esse maxima, eam semper in M. Cælio habitam esse summam, hodieq; haberi, non solum à suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus. Equitis autem Romani esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. Nam quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certè parentis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes sentiant, lacrymæ matris, incredibilisq; mœror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cernitis, luctusq; declarat. Nam quod est obiectum, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam præsenti Puteolani maiores honores habuerunt, quàm absenti M. Cælio: quem & absentem in amplißimum ordinem cooptarunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt:

ijdemq;

ĩjdemq́; nunc lectißimos uiros, & nostri ordinis, & Equites Rom. cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauißima, atque ornatißima laudatione miserunt. Videor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmißima sunt, si nitãtur iudicio suorum. neq; enim uobis satis commẽdata huius ætas esse posset, si non modò parenti tali uiro, uerùm etiam municipio tam illustri ac tam graui displiceret. equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominum famam: & meus hic forensis labor, uitæq́; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulò latius cõmendatione ac iudicio meorum. Nam quod obiectum est de pudicitia, quodq́; omnium accusatorum non criminibus, sed uocibus maledictisq́; celebratum est, id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem esse natum. sunt etenim ista maledicta peruulgata in oẽs, quorum in adolescentia forma, & species fuit liberalis. sed aliud est maledicere, aliud accusare. accusatio crimẽ desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuicium: si facetius, urbanitas nominatur. Quam quidẽ partem accusationis admiratus sum, et molestè tuli potißimùm esse Atracino datã. neq; enim decebat, neq; ætas illa postulabat, neq; id quod animad-

uertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescentis, in tali illum oratione uersari. Vellem aliquis ex uobis robustioribus hunc maledicendi locum suscepisset: aliquanto liberius, & fortius, & magis more nostro refutaremus istam maledicendi licentiam. tecum Atracine agam lenius, quòd & pudor tuus moderatur orationi meæ: & meum erga te, parentemq; tuum beneficium tueri debeo. illud tamen te esse admonitũ uolo: primùm qualis es, talem te esse existimes: ut quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum libertate seiungas: deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falsò respõsa sint, erubescas. quis est enim, cui uia ista non pateat? qui isti ætati non poßit quàm uelit petulanter, etiam si sine ulla suspicione, at non sine argumento maledicere? Sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere uoluerunt: laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere uidebamus: ingenij, quôd ornate politeq; dixisti. Verùm ad istam omnem orationem breuis est defensio. nam quoad ætas M. Cælij dare potuit isti suspicioni locũ, fuit primùm ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia disciplinaq; munita: qui ut huic uirilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me: tantum sit, quantum uos existimatis: hoc dicam, hunc à parte continuò ad me esse deductum. nemo hunc M. Cælium in illo ætatis flore uidit, nisi aut cum patre, aut

mecum, aut in M. Crassi castißima domo, cùm artibus honestißimis erudiretur. Nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Cælio est, longè ab ista suspicione abhorrere debet. hoc enim adolescente scitis Consulatum mecum petisse Catilinam. ad quem si accesßit, aut si à me discesßit unquam, quanquam multi boni adolescentes illi homini nequam, atque improbo studuerunt, tum existimetur Cælius Catilinæ nimium familiaris fuisse. At enim postea scimus, & uidimus esse hunc in illius amicis. quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum, aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendo. fuit asßiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtinebat: secutus est annus, causam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quidem uenit unquam. deinceps fuit annus, quo ego Consulatum petiui: petebat Catilina mecum: nunquam ad illum accesßit, à me nunquam recesßit. Tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendã illam ætatem fuisse? Nobis quidem olim annus erat unus ad cohibẽdum brachium toga constitutus, et ut exercitatione ludoq; campestri tunicati uteremur. eademq; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio ac

milit

militaris. qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cùm disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à suis custoditus esset, tamẽ infamiam ueram effugere non poterat. Sed qui prima illa initia ætatis integra, atq; inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cùm is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset, nemo loquebatur. Studuit Catilinæ cùm iam aliquot annos esset in foro Cælius. & multi hoc idem ex omni ordine, atq; ex omni ætate fecerunt. habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarum nõ expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erãt etiam industriæ quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebãt etiam studia rei militaris. neq; ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs diuersisq; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq; conflatum. Quis clarioribus uiris quodã tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquãdo? quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitiõe effusior? Illa uerò Iud. in illo homine mirabilia fuerũt, com-

prch

prehēdere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat, seruire temporibus suorum omnium pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiam, si opus esset, & audacia: uersare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc, & illuc torquere & flectere: cum tristibus seuerè, cum remißis iucundè: cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter: cū facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriosè uiuere. Hac ille tam uaria multipliciq; natura, cum omneis omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat: tum etiam multos forteis uiros et bonos specie quadam uirtutis aßimulatæ tenebat. neq; unquam ex illo delēdi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorū tanta immanitas quibusdam facilitatis, et patiētiæ radicibus niteretur. Quare ista conditio Iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat. est enim cōmune cum multis, & cum quibusdam etiam bonis. me ipsum, me, inquam, quondam penè ille decepit, cùm & ciuis mihi bonus, et optimi cuiusq; cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius, quàm opinione, manibus antè, quàm suspicione deprehēdi. cuius in magnis cateruis amicorum, si fuit etiam Cælius, magis est ut ipse molestè ferat errasse se, sicut & nōnunquam in eodē homine me quoq; erroris mei pœnitet, quàm ut istius amicitiæ

crim

crimē reformidet. Itaq; à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio est uestra delapsa. posuistis enim, atq; id tamen titubanter, & strictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participē fuisse: in quo non modò crimen non hærebat, sed uix diserti adolescentis cohærebat oratio. Qui enim tātus furor in Cælio? quod tantum aut in moribus naturaq́; uulnus, aut in re atq; fortuna? ubi deniq; in ista suspicione est Cælij nomen auditum? Nimium multa de re minimè dubia loquor: hoc tamen dico, non modò si socius coniurationis, sed nisi inimicißimus istius sceleris fuisset, nunquā coniurationis accusatione adolescentiam suam potißimùm commēdare uoluisset. quod, haud scio, an de ambitu, et de criminibus istius sodalium ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putem. nunquam enim tam Cælius amens fuisset, ut si se isto infinito ambitu cōmaculasset, ambitus alterum accusaret. neq; enim eius facti in altero suspicionem quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret: nec si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine arcesseret. quod quanqum nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi cupidus, ut magis insectari alterius innocentiam, quàm de se timidè cogitare uideatur. Nam quòd æs alienum obiectum est, sumptus reprehensi, tabulæ flagitatæ:

tatæ: uidete quàm pauca respondeam. tabulas qui in patris potestate est, nullas conficit: uersuram nunquam omnino fecit ullam. Sumptus unius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse uenalem, cuius hic in ædiculis habitet, decem ut opinor millibus: uos autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei mendacium uestrum accommodauistis. Reprehendistis à patre quòd semigrarit. quod quidem iam in hac ætate minimè reprehendendum est. qui cùm ex Reipub. causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam uictoriam consecutus, & per ætatem magistratus petere posset, non modò permittente patre, sed etiam suadente, ab eo semigrauit: & cùm domus patris à foro longè abesset, quò facilius, & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio non magno domum. Quo loco possum dicere id, quod uir clarissimus M. Crassus, cùm de aduētu Regis Ptolemæi quereretur, paulò antè dixit, Vtinam ne in nemore Pelio. ac longius quidem mihi contexere hoc carmē liceret. Nam nunquam hera errans hanc molestiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore sæuo saucia. Sic enim Iudices reperietis (quod, cùm ad id loci uenero, ostendam) hanc Palatinam Medeam, migrationemq́; huic adolescenti causam siue malorū

omnium, siue potius sermonum fuisse. Quamobrem illa, quæ ex accusatorum oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus uestra prudentia Iud. non pertimesco. Aiebant enim fore testem Senatorem, qui se Pontificijs comitijs pulsatum à Cælio diceret. à quo quæram, si prodierit: primùm cur statim nihil egerit? deinde si id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, quàm ipse per se? cur tanto pòst potius, quàm continuò, queri maluerit? si mihi ad hæc acutè arguteq; responderit, tum quæram deniq;, ex quo iste fonte Senator emanet? nam si ipse orietur, & nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, commouebor: sin autem ut riuulus, accersitus, & ductus ab ipso capite accusationis uestræ, lætabor, cùm tanta gratia, tantisq; opibus accusatio uestra nitatur, unum Senatorem solum esse, qui uobis gratificari uellet, inuentum. Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui dicerent uxores suas à cœna redeunteis attrectatas esse à Cælio. graues erunt homines, qui hoc iurati dicere audeant: cùm sit his confitendum, nunquam se ne congressu quidem, & constituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. Sed totum genus oppugnationis huius Iud. & iam prospicitis animis, & cùm inferetur, propulsare debebitis. nō enim ab ijsdem accusatur M. Cælius, à quibus oppugnat-

pugnat

pugnatur. palàm in eum tela iaciuntur, clàm subministrantur. Neq; id ego dico, ut inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt quod uiri fortißimi solent: læsi dolent, irati efferuntur, pugnant laceßiti. sed uestræ sapientiæ tamen est Iudices, non, si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Cælium, ideo uobis quoq; uos causam putare esse iustam alieno dolori potius, quàm uestræ fidei consulendi. Quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietas hominum, uidetis: ex hac cõpia quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cùm aliquid eos uelle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc iudicium fortè proiecerint, excludite eorum cupiditatẽ Iud. sapientia uestra: ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestræ, & contra periculosißimas hominum potẽtias conditioni omnium ciuium prouidisse uideamini. Equidem uos abducam à testibus: neque huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest, in uoluntate testium collocari sinam, quæ facillimè effingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest. argumentis agemus: signis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione pugnabit. Itaq; illam

partem causæ facilè patior grauiter, & ornatè à M. Crasso peroratam, de seditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulsatione Puteolana, & de bonis Pallæ. uellem dictū esset ab eodem etiam de Dione. de quo ipso tamen quid est, quod expectetis, quod is qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui dictus est & adiutor fuisse, & conscius, P. Ascitius, is iudicio est liberatus. quod igitur est huiusmodi crimen, ut qui commisit, non neget: qui non negauit, absolutus sit: id hic pertimescat, qui non modò à facto, uerùm etiam à conscientiæ suspicione abfuit? & si Ascitio causa plus profuit, quàm nocuit inuidia, huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modò non supicione, sed ne infamia quidem est aspersus? At præuaricatione est Ascitius liberatus. perfacile est isti loco respondere, mihi præsertim, à quo illa causa defensa est. sed Cælius optimam causam Ascitij esse arbitratur: cuiusmodi autem sit, à sua putat esse seiunctā: neq; solùm Cælius, sed etiam adolescentes humanißimi, & doctißimi, rectißimis studijs, atque optimis artibus præditi, Titus Caiusq; Coponij, qui ex omnibus maximè Dionis mortem doluerunt, qui cùm doctrinæ studio, atque humanitatis, tum etiam hospitio Dionis tenebantur. habitabat is apud L. Luceium, ut audistis: fuerat ei cognitus Alexandriæ. quid aut

hic

hic, aut summo splendore praeditus frater eius, de M. Caelio existimet, ex ipsis, si producti erunt, audietis. Ergo haec remoueantur, ut aliquando in quibus causa nititur, ad ea ueniamus. Animaduerti enim Iud. audiri à uobis meum familiarem L. Herennium perattentè. in quo etsi magna ex parte ingenio eius, & dicendi genere quodam tenebamini: tamen nonnunquam uerebar, ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio animos uestros sensim ac leniter accenderet. dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis, multa de moribus: & qui in reliqua uita mitis esset, & in hac suauitate humanitatis, qua propè iam delectantur homines, uersari periucundè soleret, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, Censor, magister: obiurgauit M. Caelium, sicut neminem unquam parens: multa de incontinentia, intemperantiaq; disseruit. Quid quaeritis Iudices? ignoscebam uobis attentè audientibus, propterea quòd egomet tam triste illud, & tam asperum genus orationis horrebam. Ac prima pars fuit illa, quae me minus mouebat, fuisse meo necessario Bestiae Caelium familiarem, coenasse apud eum, uentitasse domum, studuisse Praeturae. non me haec mouent, quae perspicuè falsa sunt. etenim eos unà coenasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idem dicere. Neque uerò illud

me commouet, quòd sibi in Lupercis sodalem esse Cælium dixit. fera quædam sodalitas, & planè pastoritia, atq; agrestis germanorũ Lupercorum, quorum coitio illa sylvestris antè est instituta, quàm humanitas, atq; leges. siquidem non modò nomina deferunt inter se sodales, sed etiam commemorant sodalitatem in accusando, ut ne si quis id fortè nesciat, timere uideatur. Sed hæc omittam: ad illa, quæ me magis mouerunt, respondebo. Deliciarum obiurgatio fuit longa, et ea lenior, plusq; disputationis habuit, quàm atrocitatis, quò etiam audita est attentius. nam P. Clodius amicus meus, cùm se grauißimè uehementißimeq; iactaret, & omnia inflammatus ageret tristißimis uerbis, uoce maxima, tametsi probabam eius eloquentiam, tamen non pertimescebam. aliquot enim in causis eum uideram frustra litigantem. tibi autem Balbe respondebo: primum precariò, si licet, si fas est, defendi à me eum, qui nullum conuiuium renuerit, qui unguenta sumpserit, qui Baias uiderit. Equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui, non modò qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam uoluptatibus dedidissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesq; homines atque illustreis fuisse. datur enim concessu omnium

huic

huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Sed tu mihi uidebare ex communi infamia iuuentutis aliquam inuidiam Cælio uelle conflare. itaq; omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eam causam, quòd uno reo proposito de multorum uitijs cogitabamus. facile est accusare luxuriem: dies iam me deficiet, si quæ dici in eam sententiam possunt, coner expromere: de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumptibus, immensa oratio est: ut tibi reum neminem, sed uitia proponas, res tamen ipsa & copiosè & grauiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est Iudices, non abduci ab reo, nec quos aculeos habeat seueritas, grauitasq; uestra, cùm eos accusator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum: cùm is non suo crimine, sed multorum uitio sit in quoddam odium iniustum uocatus. Itaque seueritati tuæ, ut oporteret, ita respondere non audeo. erat enim meum deprecari uacationem adolescentiæ, ueniamq; petere. non, inquam, audeo: perfugijs non utor ætatis: concessa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut siqua est inuidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam

uideo esse magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum uitia noceant. Atque ego idem, qui hæc postulo, quin criminibus, quæ in hunc propriè conferuntur, diligentissimè respondeam, non recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atque eadem persona uersatur. Aurum sumptum à Clodia, uenenum quæsitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina, sed maledicta iurgij petulantis magis, quàm publicæ quæstionis. adulter, impudicus, sequester, conuicium est, non accusatio. nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes: uoces sunt contumeliosæ, temere ab irato accusatore nullo autore emissæ. Horum duorum criminum uideo fontem, uideo autorem, uideo certum nomen & caput. auro opus fuit: sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quandiu uoluit. maximum uideo signum cuiusdam egregiæ familiaritatis. necare eandem uoluit, quæsiuit uenenum, solicitauit quos potuit, parauit locum, constituit, attulit. magnum rursus odium uideo cum crudelissimo dissidio extitisse. Res est omnis in hac causa nobis Iud. cum Clodia, muliere non solùm nobili, sed etiam nota: de qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua præstanti prudentia Cn. Domiti, cum hac sola rem esse nobis: quæ si se aurum Cælio commodasse

non

non dicit, si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit, petulanter facimus, si matremfamiliâs, secus quàm matronarum sanctitas postulat, nominamus: sin ista muliere remota, nec crimen ullum, nec opes ad oppugnandum Cælium illis relinquentur, quid est aliud, quod nos patroni facere debeamus, nisi ut eos qui insectantur, repellamus? quod quidem facerem uehementius, nisi intercederent mihi inimicitiæ cum istius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: semper hîc erro. nunc agam modicè, nec longius progrediar, quàm me mea fides, & causa ipsa coget. neque enim muliebres unquam inimicitias mihi gerendas putaui, præsertim cum ea, quam omnes semper amicam omnium potius, quàm cuiusquam inimicam putauerunt. sed tamen ex ipsa quæram prius, utrum me secum seuerè, & grauiter, & priscè agere malit, an remissè ac leniter & urbané. si illo austero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus est, ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur, sed illa horrida, quam in statuis antiquis & imaginibus uidemus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne ista mihi fortè succenseat. Existat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potißimum cæcus ille. minimum enim dolorem capiet, qui istam non uidebit. qui profectò si extiterit, sic aget, & sic loquetur: Mulier quid tibi cum

Cælio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti ut aurum commodares, aut tam inimica, ut uenenum timeres? non patrem tuum uideras? non patruum, non auum, proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? nō deniq; modò te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas clariſſimi et fortiſsimi uiri, patriæq; amantiſsimi, qui ſimulac pedem limine extulerat, omneis propè ciueis uirtute, gloria, dignitate ſuperabat? cui cùm ex ampliſsimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cælius tam cõiunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horum. quid igitur fuit, niſi quædam temeritas ac libido? non'ne te ſi noſtræ imagines uiriles non commouebant, ne progenies quidem mea Q. illa Claudia æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? non uirgo illa Veſtalis Claudia, quæ patrẽ complexa triumphantem ab inimico Tribuno plebis de curru detrahi paſſa non eſt? cur te fraterna uitia potius, quàm bona paterna, & auita, & uſque à nobis cùm in uiris, tum etiam in fœminis repetita, mouerunt? ideo'ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorũ turpiſsimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceſtè uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? Sed quid ego Iudices ita grauem perſonam induxi, ut & uerear,

uear, ne se idem Appius repentè conuertat, & Cælium incipiat accusare illa sua grauitate Censoria? Sed uidero hoc posterius, atque ita Iudices, ut uel seuerißimis disceptatoribus M. Cælij uitam me probaturum esse confidam. Tu modò mulier (iam enim ipse tecum nulla persona introducta loquor) si ea quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas: rationem tantæ familiaritatis, tantæ consuetudinis, tantæ coniunctionis reddas, atque exponas necesse est. accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Baijs actæ conuiuia, comeßationes, cantus, symphonias, nauigia iactãt: ijdẽq; significant, nihil se te inuita dicere. quæ tu, quoniam mente nescio qua effrænata, atq; præcipiti in forum deferri iudiciumq́; uoluisti, aut diluas oportet, & falsa esse doceas, aut nihil neq; crimini tuo, neq; testimonio credendum esse fateare. Sin autẽ urbanius me agere mauis, sic agam tecum: remouebo illum senem durum ac penè agrestem, ex hisq́; tuis sumam aliquem, ac potißimùm minimum fratrẽ tuum, qui est in isto genere urbanißimus, qui te amat plurimũ, qui propter nescio quam credo timiditatem, & nocturnos quosdã inanes metus tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit: eum putato tecum loqui: Quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, uerbis paruam rem magnam facis?

facis? uicinũ adolescentulum aspexisti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: sepius uidere uoluisti: fuisti nonnũquam in iisdem hortis uisa nobilis mulier: illum filiũfamiliâs patre parco ac tenaci habere tuis copiis deuinctũ non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tãti. cõfer te aliò. habes hortos ad Tiberim: ac diligenter eo loco præparasti, quò omnis iuuentus natandi causa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? Redeo nunc ad te Cæli uicissim, ac mihi autoritatem patriam, seueritatemq; suscipio: sed dubito, quem patrem potissimùm sumam. Cæcilianum'ne aliquem, uehementem atq; durum? Nunc enim demum mihi animus ardet, nũc meum cor cumulatur ira. Aut illum, O infelix, ò scelestè. Ferrei sunt isti patres. Ego'ne quid dicã? ego'ne quid uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis, ut nequicquam uelim. Vix ferenda diceret talis pater, Cur te in istã uicinitatem meretriciam contulisti? cur illecebris cognitis non refugisti? cur alienam ullam mulierem nosti? dede te, ac disiice: per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui ætatis quod reliquũ est oblectẽ meæ. Huic tristi ac decrepito seni responderet Cælius, se nulla cupiditate inductum de uia decessisse. quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla uersura. At fuit fama. quotus quisq;

quisq; istam effugere potest in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris malè audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? Leni uerò & clementi patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? restituentur: discidit uestem? resarcietur: Cœlij causa est expeditißima. Quid enim esset, in quo se non facilè defenderet? Nihil iam in istam mulierē dico: sed si esset aliqua dißimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias, iure suo libidines omnium commearent, quæ etiam aleret adolescētes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret: si uidua liberè, proterua petulanter, diues effusè, libidinosa meretricio more uiueret: adulterum ego putarem, si quis hanc paulò liberius salutasset? Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adolescentiam suam collocaret: & hanc tu uitam atque hæc studia defenderes? Ego si quis Iud. hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut respueret omneis uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atq; in animi contentione conficeret: quem non quies, non remißio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent: nihil

in uita

Ταξεκς
ἀδελφ.

in uita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum, atq; ornatum puto. Ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabricios, Curios, omnesq; eos, qui hæc ex minimis tanta fecerunt. Verùm hæc genera uirtutum non solùm in moribus nostris, sed uix iam in libris reperiuntur. chartæ quoq;, quæ illam pristinam seueritatem continebant, obsoleuerunt, neque solùm apud nos, qui hanc sectam rationemq; uitæ re magis, quàm uerbis secuti sumus, sed etiam apud Græcos doctissimos homines, quibus, cùm facere non possent, loqui tamen & scribere honestè & magnificè licebat. Aliæ quædam mutatis Græciæ temporibus præcepta extiterũt. itaq; alij uoluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt: neq; ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt. alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res maximè inter se repugnantes dicendi facultate coniungerent. illud unum ad laudem cum labore directum iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relicti. multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita uirtus conniueret: & interdũ multas uias adolescentiæ lubricas ostendit, quibus illa insistere, aut ingredi sine casu aliquo aut prolapsione uix posset: & multarum

rum rerum iucundissimarum uarietatem dedit, qua non modò hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. Quamobrem si quem fortè inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini, ego fortasse & pauci deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt. Ergo hæc deserta uia, & inculta, atque interclusa iā frōdibus & uirgultis relinquatur: detur aliquid ætati: sit adolescentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non semper superet uera illa & directa ratio: uincat aliquando cupiditas uoluptasq; rationem, dummodo illa in hoc genere præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domum atq; famam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scelere careat: postremò cùm paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inaneis hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, Reipublicæ, ut ea quæ ratione antea non perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contempsisse uideatur. Ac multi & nostra, & patrum maiorumq; memoria Iud. summi homi

homines, & clarißimi ciues fuerunt, quorum cùm adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ uirtutes, firmata iam ætate, extiterunt. ex quibus neminẽ mihi necesse est nominare: uosmet uobiscum recordamini. nolo enim cuiusquam fortis atq; illustris uiri ne minimũ quidem erratum cum maxima laude coniungere. quod si facere uellem, multi à me summi atque ornatißimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines, nominarentur: quæ multis postea uirtutibus obtecta, adolescentiæ, qui uellet, excusatione defenderet. At uerò in M. Cælio (dicam enim iam confidentius de studijs eius honestis: quoniam audeo quædam fretus uestra sapientia liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum ac lustrorum libido. quod quidem uitium uentris & gutturis non modò non minuit ætas hominibus, sed etiam auget. Amores autem, & hæ deliciæ quæ uocantur, quæ firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse: maturè enim & celeriter deflorescunt: nunquam hunc occupatum impeditumq; tenuerunt. Audistis cùm pro se diceret: audistis anteà cùm accusaret (defendendi hæc causa, non gloriandi loquor) genus orationis, facultatem, copiam sententiarum atq; uerborum, quæ

uestra prudentia est, perspexistis. Atq; in eo non solùm ingeniũ elucere eius uidebatis: quod sæpe etiam si industria non alitur, ualet tamen ipsum suis uiribus: sed inerat (nisi me propter beneuolentiam fortè fallebat (oratio & bonis artibus instituta, & cura, & uigilijs elaborata. Atq; scitote Iud. eas cupiditates, quæ obijciuntur Cælio, atq; hæc studia de quibus disputo, non facilè in eodem homine esse posse. fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nõnunquam impeditus, hoc quicquid est, quod nos facimus in dicendo, non modò agendo, uerùm etiam cogitando poßit sustinere. An uos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore, tam sint pauci semperq; fuerint, qui in hoc labore uersentur? Omittendæ sunt omnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioq; dicendi deterret, non quò aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. An hic, si sese isti uitæ dedisset, Consularem hominem admodum adolescẽs in iudicium uocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimici-

tias? in iudicium uocaret? subiret periculum capitis? ipso inspectante populo Romano tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? Nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ deniq; ipsæ loquuntur? illæ uerò non loquuntur solùm, uerùm etiam personant, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea non modò solitudinem, ac tenebras, atq; hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætetur. Verùm si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet: est ille quidem ualde seuerus: negare non possum: sed abhorret non modò ab huius seculi licētia, uerùm etiam à maiorum consuetudine, atque concessis. quando enim hoc non factum est? quando reprehensum? quando non permissum? quando denique fuit, ut quod licet, non liceret? Hìc ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo: tantum in medio relinquam. Siqua non nupta mulier domum suam patefecerit omnium cupiditati, palamq́; sese in meretricia uita collocarit, uirorum alienissimorum conuiuijs uti instituerit: si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faciet: si denique ita sese geret, non incessu solùm, sed ornatu atque comitatu, non flagrantia oculorum, non libertate sermonis, sed etiam complexu, osculatione, aquis, nauigatione,

gatione, conuiuijs, ut non solum meretrix, sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens fortè fuerit, utrum hic tibi L. Herenni adulter, an amator? expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? Obliuiscor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requiro, quoniam & crimen accusatores abs te, & testem eius criminis te ipsam dicunt se habere: siqua mulier sit huiusmodi, qualem ego paulò antè descripsi, tui dißimilis, uita, instiutoq; meretricio, cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe, aut perflagitiosum esse uideatur? Ea si tu non es, sicut ego malo, quid est quod obijciant Cælio? sin eam te uolunt esse: quid est, cur nos crimen hoc, si tu contemnis, pertimescamus? Quare nobis da uiam rationemq; defensionis. nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Cælio petulantius esse factum: aut impudentia & huic, & cæteris magnam ad se defendendum facultatem dabit. Sed quoniam emersisse iam è uadis, & scopulos præteruecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostẽditur. Duo sunt enim crimina una in muliere summorum facinorũ: auri, quod sumptũ à Clodia dicitur: & ueneni, quod eiusdẽ Clodiæ necan-

de causa parasse Cælium criminantur. Aurum sumpsit, ut dicitis, quod L. Luceij seruis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Luceium habitabat, necaretur. magnum crimen uel in Legatis insidiandis, uel in seruis ad hospitem domi necandum solicitandis: plenum sceleris consilium, plenum audaciæ. Quo quidem in crimine primùm illud requiram, dixerit'ne Clodiæ, quam ad rem aurum tum sumeret, an non dixerit. si non dixit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiæ scelere deuinxit. tu'ne aurum ex armario tuo promere ausa es? tu'ne Venerem illam tuam spoliatricem spoliare ornamentis? Cæterùm cùm scires, quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem scilicet Legati, ad L. Luceij sanctißimi hominis atq; integerrimi labem sceleris sempiterni: huic facinori tanto tua mens liberalis conscia, tua domus popularis ministra, tua deniq; hospitalis illa Venus adiutrix esse nõ debuit. Vidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam esse Clodiam dixit, atq; ita Cælium ad illam attulisse, se ad ornatum ludorum aurum quærere. Si tam familiaris erat Clodiæ, quàm tu esse uis, cùm de libidine eius tam multa dicis, dixit profectò, quò uellet aurum: si tam familiaris nõ erat, non dedit. Ita si uerũ tibi Cælius dixit, ò immoderata mulier, sciens tu aurũ ad facinus dedisti? si nõ est ausus dicere,

dicere, non dedisti. Quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ sunt innumerabilia, resistam? possum dicere mores M. Cælij longißimè à tanti sceleris atrocitate esse disiunctos: minimè esse credẽdum, homini tam ingenioso, tamq́; prudenti non uenisse in mentem rem tanti sceleris ignotis, alienisq́; seruis non esse credendam. possum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea consuetudine ab accusatore perquirere, ubi sit congressus cum seruis Luceij Cælius? qui ei fuerit aditus? si per se, qua temeritate? si per alium, per quem? possum omnes latebras suspicionum peragrare dicendo: non causa, nõ locus, non facultas, non conscius, non perficiendi, non occultandi maleficij spes, non ratio ulla, non uestigium maximi facinoris reperietur. Sed hæc, quæ sunt oratoris propria: quæ mihi non propter ingenium meum, sed propter hanc exercitationem, usumq́; dicendi fructum aliquem ferre potuissent, cùm à meipso laborata proferri uiderentur, breuitatis causa relinquo omnia. habeo enim Iudices, quem uos socium uestræ religionis, iurisq́; iurandi facilè esse patiemini, L. Luceium sanctißimum hominem, & grauißimum testem: qui tantum facinus in famam atque fortunas suas neque non audisset illatum à Cælio, neq; neglexisset, neque tulisset. An ille uir, illa humanitate præditus, illis studijs, artibus atque doctrina, illius ipsius peri-

culum, quem propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienum hominem illatum seuerè acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cùm comperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris, locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi cœptum esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctißimi hominis dißimulandum putaret? Sed cur diutius uos Iudices teneo? ipsius iurati religionem, autoritatemq́; percipite, atque omnia diligenter testimonij uerba cognoscite. Recita testimonium Luccij. Quid expectatis amplius? an aliquam uocem putatis ipsam pro se causam & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius causæ oratio: hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta autoritas: ut res minimè dubia in contentione ponatur, utrum teme-

raria

varia, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiosè testimonium dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno: cuius ego neque principium inuenire, neq; euoluere exitū possum. Quæ fuit enim causa, quamobrem isti mulieri uenenum uellet dare Cælius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis deniq; fecisset mentionē, si hic nemini nomen detulisset? Quin etiam Herennium dicere audistis, uerbo se molestum non futurum fuisse Cælio, nisi iterum eadē de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. Credibile est igitur, tātum facinus, nullam ob causam esse commissum? & uos non uidetis fingi sceleris maximi crimen, ut alterius causa sceleris suscipiendi fuisse uideatur? Cui denique commisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit? seruis'ne mulieris? sic enim obiectum est. & erat tam demens hic, cui uos ingenium certè tribuitis, etiam si cætera inimica oratione detrahitis, ut omneis suas fortunas alienis seruis committeret? at quibus seruis? refert enim magnopere idipsum: his'ne, quos intelligebat non communi conditione seruitutis uti, sed licentius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet Iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familiâs

culum, quem propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienum hominem illatum seuerè acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cùm comperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris, locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi cœptum esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctißimi hominis dißimulandum putaret? Sed cur diutius uos Iudices teneo? ipsius iurati religionem, autoritatemq; percipite, atque omnia diligenter testimonij uerba cognoscite. Recita testimonium Luccij. Quid expectatis amplius? an aliquam uocem putatis ipsam pro se causam & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius causæ oratio: hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta autoritas: ut res minimè dubia in contentione ponatur, utrum temeraria

varia, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiosè testimonium dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno: cuius ego neque principium inuenire, neq; euoluere exitũ possum. Quæ fuit enim causa, quamobrem isti mulieri uenenum uellet dare Cælius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis deniq; fecisset mentionẽ, si hic nemini nomen detulisset? Quin etiam Herennium dicere audistis, uerbo se molestum non futurum fuisse Cælio, nisi iterum eadẽ de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. Credibile est igitur, tãtum facinus, nullam ob causam esse commissum? & uos non uidetis fingi sceleris maximi crimen, ut alterius causa sceleris suscipiendi fuisse uideatur? Cui denique commisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit? seruis'ne mulieris? sic enim obiectum est. & erat tam demens hic, cui uos ingenium certè tribuitis, etiam si cætera inimica oratione detrahitis, ut omneis suas fortunas alienis seruis committeret? at quibus seruis? refert enim magnopere idipsum: his'ne, quos intelligebat non communi conditione seruitutis uti, sed licentius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet Iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familiâs

meretricio more uiuat, in qua nihil geratur, quod foras proferendum sit, in qua lustra, libidines, luxuries, omnia deniq; inaudita uitia, atq; flagitia uersentur: hic seruos non esse seruos, quibus omnia committantur, per quos gerantur, qui uersentur iisdem in uoluptatibus, quibus occulta credantur, ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus, ac luxuriæ redundet? Id igitur Cælius nõ uidebat? si enim tam familiaris erat mulieris, quàm uos uultis: istos quoq; seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tanta consuetudo, quanta à uobis inducitur, non erat: quæ cum seruis potuit familiaritas esse tanta? Ipsius autem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæsitum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? habuisse aiunt domi, uimq; eius esse expertum in seruo quodam ad rem ipsam parato, cuius perceleri interitu esse ab hoc comprobatum uenenum. Prò dij immortales, cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut conniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis? Vidi enim, uidi, & illum hausi dolorem uel acerbißimum in uita, cùm Q. Metellus abstraheretur è sinu, gremioq; patriæ, cumq; ille uir, qui se natum huic Imperio putauit, tertio die pòst, quàm in Curia, in rostris, in Repub. floruisset, integerrima ætate, optimo habitu, maximis uiribus eriperetur indignißimè bonis

omnib

omnibus, atque uniuersæ ciuitati. quo quidem tempore ille moriens, cùm iam cæteris ex partibus oppressa mens esset, extremum sensum ad memoriam Reipub. reseruabat: cùm me intuens flentem significabat interruptis, atq; morientibus uocibus, quanta impenderet procella urbi, quanta tempestas ciuitati: & cùm parietem sæpe feriens eum, qui cum Q. Catulo fuerat ei communis, crebrò Catulum, sæpe me, sæpißimè Rempub. nominabat: ut nõ tam se emori, quàm spoliari suo præsidio cùm patriam, tum etiam me doleret. Quem quidem uirum si nulla uis repentini sceleris sustulisset, quonam modo ille furenti fratri suo patrueli Consulari restitisset, qui Consulem incipientem furere atque conantem, sua se manu interfecturum audiente Senatu dixerit? Ex hac igitur domo progressa ista mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non'ne ipsam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conscios, non noctem illam funestam, ac luctuosam perhorrescet? Sed reuertar ad crimen. Sed enim hæc facta illius clarißimi ac fortißimi uiri mentio, & uocem meam fletu debilitauit, & mentem dolore impediuit. Sed tamen uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum sit, non dicitur. datum esse hoc aiunt P. Licinio pudenti adolescenti & bono, Cælij familiari: constitutum factum esse cum seruis, ut uenirent ad balneas Xenias:

eôdem Licinium esse uenturum, atq; iis ueneni pyxidem traditurum. Hîc primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum constitutum? cur illi serui non ad Cælium domum uenerint? si manebat tanta illa consuetudo Cælii cum Clodia, tantaq́; familiaritas: quid suspicionis esset, si apud Cælium mulieris seruus uisus esset? sin autem iam suberat simultas, extincta erat consuetudo, discidium extiterat: hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa est horum omnium scelerum atq; criminum. Imò, inquit, cùm serui ad dominam rem istam, & maleficium Cælii detulissent, mulier ingeniosa præcepit suis, ut omnia Cælio pollicerentur: sed ut uenenum, cùm à Licinio traderetur, manifestò comprehendi posset, constitui locum iussit balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui delitescerent, deinde repentè, cùm uenisset Licinius, uenenum traderet, prosilirent, hominemq́; comprehenderent. Quæ quidem omnia Iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur enim balneas publicas potissimum constituerat? in quibus non inuenio quæ latebra togatis hominibus esse posit. nam si essent in uestibulo balnearum, non laterent: sin se in intimum conijcere uellent, nec satis commodè calceati & uestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi fortè mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat

bal-

balneatori. Atque equidem uehementer expectabam, quinam isti uiri boni, testes huius manifestò deprehensi ueneni dicerentur. nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primùm sint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam susceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa, nisi à uiris honestißimis ac plenißimis dignitatis, quàm uelit sit potens, nunquàm impetrauisset. Sed quid ego de dignitate istorum testium loquor? uirtutem eorum diligentiamq́; cognoscite. in balneis delituerunt. testeis egregios. deinde temere pro silierunt. homines grauitati deditos. sic enim fingunt, cùm Licinius uenisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, nondum tradidisset, tum repentè euolasse istos præclaros testes sine nomine: Licinium autem, cùm iam manum ad tradendum pyxidem porrexisset, retraxisse: atq; illo repentino hominum impetu se in fugam coniecisse. O magna uis ueritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraq́; fictas omnium insidias, facilè se per seipsam defendat. Verùm hæc tota fabella ueteris, & plurimarum fabularum poëtriæ, quàm est sine argumento? quàm nullum inuenire exitum potest? Quid enim isti tot uiri (nam necesse est fuisse non paucos, ut & comprehendi Licinius facilè posset, & res multorum oculis esset testatior)

tior) cur Licinium de manibus amiserunt? quâ minus enim Licinius comprehendi potuit, cùm se retraxit ne pyxidem traderet, quàm si non retraxisset? erant enim illi positi, ut comprehenderent Licinium, ut manifestò Licinius teneretur, aut cùm retineret uenenum, aut cùm tradidisset. hoc fuit totum consilium mulieris, hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrem temere prosiluisse dicas, atque ante tempus, non reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenum, ut insidiæ, facinus denique ipsum ut manifestò comprehenderetur. potueruntne meliori tempore prosilire, quàm cum Licinius uenisset? cùm in manu teneret ueneni pyxidem? quæ si cùm iam erat tradita seruis, euasissent subitò ex balneis mulieris amici, Liciniumq́; comprendissent: imploraret hominum fidem, atque à se illam pyxidem traditam pernegaret. quem quomodo illi reprehenderent? uidisse se dicerent? primùm ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod quo loco collocati fuissent, non potuissent uidere. Tempore igitur ipso se ostenderunt, cùm Licinius uenisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum traderet. Mimi ergo est iam exitus, non fabulæ: in quo cùm clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella concrepant, aulæum tollitur.

litur. Quæro enim, cur Licinium titubantem, hæsitantem, cedentem, fugere conantem, mulie bris manus ista de manibus emiserit? cur non comprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique uoce tanti sceleris crimen expresserint? an timebant, ne tot unum, ualentes imbecillum, alacres perterritum superare non possent? Nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. Itaque hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, quibus ueritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. Quos quidem ego testes Iud. non modò sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, primùm lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares: deinde forteis uiros ab Imperatrice in insidijs, atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requiram, quonam modo latuerint? aut ubi? alueus'ne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot īnuictos uiros miliebre bellum gerentes tulerit ac texerit? Illud uerò respondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unum, & tam imbecillum, quàm uidetis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem consecuti sint? qui se nunquam profectò, si istum in locum processerint, explicabunt: quàm uolent in conuiuijs faceti, dicaces, nonnunquam etiam ad

uinum

uinum diserti sint: alia fori uis est, alia triclinij: alia subselliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicum, comessatorumq; conspectus: lux denique longè alia est solis, & lychnorum. Quamobrem excutiemus omnes istorum delitias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiant, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent: uigeant apud istam mulierem uenustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant: capiti uero innocentis, & fortunis parcant. At sunt serui illi de cognatorum sententia nobilissimorum, & clarissimorum hominum manumissi. tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum propinquorum fortissimorum uirorum sententia, atq; autoritate fecisse dicatur. Sed scire cupio, quid habeat argumenti ista manumissio, in qua aut crimen est Cælio quæsitum, aut quæstio subleuata, aut multarum rerum conscijs seruis cum causa præmium persolutum. At propinquis placuit. cur non placeret? cùm rem tute ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? Hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? Nihil est, quod in eiusmodi mulierem non cadere uideatur. audita, & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est. percipitis animis

Iud.

Iud. iandudum quid uelim, uel potius, quid nolim dicere. quod etiam si est factum, certè à Cælio non est factum. quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quàm non uerecundo. sin autem est fictum: non illud quidem modestum, sed tamen non est infacetum mendacium. quod profectò nunquam hominum sermo, atque opinio comprobasset, nisi omnia quæ cum turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare uiderentur. Dicta est à me causa Iud. & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit commissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad imperium, ad maiestatem, ad statum patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, Reipub. penè extremis temporibus tulit: quæq; lex sedata illa flamma Consulatus mei, fumantis reliquias coniurationis extinxit. hac enim lege Cælij adolescentia nō ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, & delicias deposcitur. Atque hoc etiam loco M. Camurti, et Cesernì damnatio prædicatur. O' stultitiam, stultitiam'ne dicā, an impudentiam singularem? audetis'ne, cū ab ea muliere ueniatis, facere istorum hominum mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, nō extinctam illam quidem, sed repressam uetustate? Quo enim illi crimine, peccato'que perierunt?

nempe

nempe quòd eiusdem mulieris dolorem, & iniuriam Vectiano nefario sunt stupro persecuti. Ergo ut audiretur Vectij nomen in causa, ut illa uetus Afrania fabula refricaretur, idcirco Camurti, & Ceserni causa est renouata? qui quanquàm lege de ui certè non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati, ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. uerò Cælius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quæstionis crimen obijcitur, nec uerò aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum uestra seueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, ijsq; artibus, quibus instruimur ad hunc usum forensem, ad capessendam Rempublicam, ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam continentiamq; maximè uelit: ijs æqualium studijs, ut eundem, quem optimi ac nobilißimi, petere cursum laudis uideretur. Cùm autem paulum iam roboris accesßisset ætati, in Africam profectus est, Q. Pompeio Proconsuli contubernalis castißimo uiro, atque omnis officij diligentißimo: in qua prouincia cùm res erant, & posseßiones paternæ, tum etiã usus quidam prouincialis, non sine causa à maioribus huic ætati tributus discesßit illinc Pompeij iudicio probatißimus, ut ipsius testimonio cognoscetis. uoluit uetere instituto, eorum

adolesc

adoleſcentium exemplo, qui pòſt in ciuitate ſummi uiri, et clariſsimi ciues extiterunt, induſtriam ſuam à pop. Rom. ex aliqua illuſtri accuſatione cognoſci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detuliſſet: ſed abijt huius tempus querelæ. accuſauit C. Antonium collegã meũ: cui miſero præclari in Remp. beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. poſtea nemini conceſsit æqualium, plus ut in foro, plus ut in negotijs uerſaretur, cauſisq́; amicorum, plus ut ualeret inter ſuos gratia. quæ niſi uigilãtes homines, niſi ſobrij, niſi induſtrij conſequi non poſſunt, omnia labore, & diligentia eſt conſecutus. In hoc flexu quaſi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanitate ac ſapientia ueſtra) fama adoleſcentis paulũ hæſit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, & inſolentia uoluptatum: quæ cùm incluſæ diutius, & prima ætate compreſſæ, & conſtrictæ fuerunt, ſubitò ſe nonnunquam profundunt, atq; eijciunt uniuerſæ. qua ex uita, uel dicam, quo ex ſermone (nequaquam enim tantum erat, quantum homines loquebantur) uerùm ex eo quicquid erat, emerſit, totumq́; ſe eiecit, atq; extulit: tantumq́; abeſt ab illius familiaritatis infamia, ut eiuſdem nunc ab ſeſe inimicitias, odiumq́; propulſet. atq; ut iſte interpoſitus ſermo deliciarum, deſidiæq́; moreretur (fecit me mehercule inuito, & multum re-

pugnante, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit: quem absolutum insequitur, reuocat: nemini nostrum obtemperat: est uiolentior quàm uellem. Sed ego non loquor de sapientia, quæ non cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent: in adolescentia uerò, tanquam in herbis, significant quæ uirtutis maturitas, & quantæ fruges industriæ sint futuræ. Etenim semper magno ingenio adolescentes refrænandi potius à gloria, quàm incitandi fuerunt: amputanda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenij laudibus, quàm inserenda. Quare si cui nimium efferbuisse uidetur huius uel in suscipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia, si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus, si amicorum cateruæ, si splendor, si nitor: iam ista deferbuerint, iam ætas omnia, iam ista dies mitigarit. Conseruate igitur Reip. Iud. ciuem bonarum artium, bonarum partium, bonorum uirorum. promitto hoc uobis & Reipub. spondeo, si modò nos ipsi Reipub. satisfecimus, nunquam hunc à nostris rationibus seiunctum fore. quod cùm fretus nostra familiaritate promitto, tum quòd durißimis se ipse legibus iam obligarit. Neque enim potest, qui hominem Consularem, quòd ab eo

Remp

Rempub. uiolatam diceret, in iudicium uocarit, ipse esse in Repub. ciuis turbulentus: non potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impunè unquam esse largitor. Habet à M. Cælio Respub. Iud. duas accusationes uel obsides periculi, uel pignora uoluntatis. Quare oro, obtestorq; uos Iudices, ut quæ in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius absolutus sit, quem uos per biennium aut ministrum seditionis, aut ducem uidistis, qui ædes sacras, qui censum populi Romani, qui memoriam publicam suis manibus incendit, hominem sine re, sine fide, sine spe, sine sede, sine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum, qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit, qui in Palatio, atq; in urbis oculis seruitia ad cædem, et inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Cælium libidini muliebri condonatum: ne eadem mulier cum suo coniuge, & fratre, turpissimum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentem oppressisse uideatur. Quòd cùm huius uobis adolescentiam proposueritis, constituitote uobis ante oculos huius etiam miseri senectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius spe requiescit, huius unius casum pertimescit: quem uos supplicem uestræ misericordiæ, seruum potestatis, abiectum non tam ad

pedes, quàm ad mores sensusq; uestros, uel recordatione parentum uestrorum, uel liberorum iucunditate sustentare: ut in alterius dolore, uel pietati, uel indulgentiæ uestræ seruiatis. Nolite Iudices, aut hunc iam natura ipsa occidentem uelle maturius extingui uulnere uestro, quàm suo fato: aut hunc nunc primùm florescentem firmata iam stirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut subita tempestate peruertere. Conseruate parenti filium, parentem filio: ne aut senectutem iam propè desperatam contempsisse, aut adolescentiam plenam spei maximæ, non modò non aluisse uos, sed etiam perculisse, atque afflixisse uideamini. Quem si uobis, si suis, si Reipublicæ conseruatis, addictum, deditum, obstrictum uobis, ac liberis uestris habebitis: omniumq; huius neruorum, ac laborum uos potissimùm Iudices fructus uberes, diuturnosq; capietis.

PRO L. CORNELIO BALBO.

ORATIO XXXVI.

SI AVTORITATES patronorum in iudicijs ualerent, ab amplissimis uiris L. Cornelij causa defensa est: si usus, à peritissimis: si ingenia, ab eloquentissimis: si studia, ab amicissimis,

ßimis, & cùm beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. Quæ sunt igitur meæ partes? autoritatis tantæ, quantam uos in me esse uoluistis, usus mediocris, ingenij minimè uoluntati paris. nam cæteris, à quibus est defensus, hunc debere plurimum uideo: ego quantum ei debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus qui amici fuerint saluti meæ, & dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certè satis esse factu- rum. Quæ fuerit hesterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo Iud. quæ facultas, quæ copia, non opinione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari uidebatur. nihil enim unquam audiui, quod mihi de iure subtilius dici uideretur, nihil de memoria, de more, de exemplis acutius, nihil peritius de fœderibus, nihil illustriore autoritate de bellis, nihil de Republica grauius, nihil de ipso modestius, nihil de causa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud esse, quod nonnulli literati ac studijs doctrinisq; dediti quasi quiddam incredibile dicere putabãtur, cum qui omnes animo uirtutes penitus comprehendisset, omnia quæ facere uellet, facillimè tractare. Quæ enim in L. Crasso potuit homine nato ad dicendi singularem quandam facultatem, si hanc causam ageret, maior esse ubertas, uarie-

tas, copia, quàm fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quantum ipse à pueritia usq; ad hanc ætatem à continuis bellis, & uictorijs conquieuit? Quò mihi difficilior est hic extremus perorandi locus. etenim ei succedo orationi, quæ non præteruecta sit aures uestras, sed in animis omniū penitus insederit: ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm non modò ex mea, sed ex cuiusquā oratione capere poßitis. Sed mos est gerendus non modò Cornelio, cuius ego uoluntati in eius periculis nullo modo deesse possum: sed etiam Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij, uoluit me esse, ut apud eosdem uos Iud. nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, & autorem. Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præstantißimæ gloriæ, hoc proprium esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut quod fecisse Cn. Pompeium constet, id omnes & licuisse concedant. Nam uerius nihil est, quàm quod hesterno die dixit ipse, ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur. Non enim furatus esse ciuitatem, nō genus suum ementitus, non in aliquo impudenti mendacio delituisse, non irrepsisse in censum dicitur: unum obijcitur, natum esse Gadibus, quod negat nemo. cæterùm accusator fatetur, hunc in Hispania durißimo bello cum Q. Metello,

*tello,cum C.Memmio,& in classe,& in exer-
citu fuisse, & ut Pompeius in Hispaniam ue-
nerit, Memmiumq; habere Quæstorem cœ-
perit, nunquam à Memmio discessisse: Car-
thaginem esse profectum: acerrimis illis præ-
lijs,& maximis, Sucronensi, & Duriensi in-
terfuisse:cum Pompeio ad extremum belli tem
pus fuisse. Hæc sunt prælia Cornelij, talis in
Rempub.nostram labor,assiduitas, dimicatio,
uirtus digna summo Imperatore,spes pro peri-
culis præmiorum. præmia quidem ipsa non
sunt in eius facto, qui adeptus est, sed in eius,
qui dedit. Donatus igitur est ob eas causas à
Cn.Pompeio ciuitate. id accusator non negat,
sed reprehendit:ut in Cornelio causa ipsius pro-
betur, pœna quæratur: in Pompeio causa læ-
datur,pœna sit nulla.sic famam,sic innocentis-
simi hominis fortunas, præstantissimi Impe-
ratoris factum condemnari uolunt.ergo in iu-
dicium caput Cornelij, factum Pompeij uoca-
tur.hunc enim in ea ciuitate, in qua sit natus,
honestissimo loco natum esse concedis, & ab
ineunte ætate relictis rebus suis omnibus in no
stris bellis,nostris cum Imperatoribus esse uer-
satũ,nullius laboris, nullius obsessionis,nullius
prælij expertem fuisse.hæc sunt omnia cùm ple-
na laudis, tum propria Cornelij.nec in his re-
bus crimen est ullum.Vbi igitur est crimẽ? quòd
eum Pompeius ciuitate donauit.huiusce'ne cri-*

men? minimè: nisi honos ignominia putanda est. cuius igitur? re uera nullius: actione accusatoris, eius unius, qui donauit. qui si adductus gratia minus idoneum hominem præmio affecisset: qui etiam si uirum bonum, sed non ita meritum: si denique aliquid, quod non contrà, ac liceret factum diceretur, sed contrà, atque oporteret: tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio à uobis Iudices repudianda. Nunc uerò quid dicitur? quid ait accusator fecisse Pompeium, quod ei facere non licuerit? quod grauius est, quàm si id factum ab eo diceret, quod non oportuisset. Est enim aliquid, quod non oporteat, etiam si licet: quicquid uerò non licet, certè nō oportet. Hic ego nunc cuncter sic agere Iudices, non esse fas dubitari, quin quod Cn. Pompeium fecisse constet, id non solùm decuisse, sed etiam debuisse fateamur? Quid enim abest huic homini, quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi putaremus? usus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principium habuit bellorum, atque imperiorum maximorum: cuius plerique æquales minus sæpe castra uiderunt, quàm hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot oræ sunt partesq; terrarum, tot uictorias bellicas, quot sunt in rerū natura genera bellorum. an ingenium? cùm etiam ipsi casus euentusq; rerum, non duces, sed comites eius consiliorum fuerint: in quo uno ita

summa

summa fortuna cum summa uirtute certauit, ut omnium iudicio plus homini, quàm decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requisita est? quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quem Reges, quem exteræ gentes, castiorem, moderatiorem, sanctiorem, non modò uiderunt, sed aut sperando unquam, aut optando cogitauerunt? Quid dicam de autoritate? quæ tanta est, quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus esse debet. Cui S. P. Q. R. amplissimæ dignitatis præmia dedit non postulanti, imperia uerò etiam recusanti: huius de facto Iud. ita quæri, ut id agatur, licuerit'ne ei facere quod fecit, an uerò, non dicam non licuerit, sed nefas fuerit (contra fœdus enim, id est contra populi Romani religionem & fidem fecisse dicitur) non turpe populo Romano, non'ne uobis? Audiui hoc de parente meo puer: cùm Q. Metellus L. F. causam de pecunijs repetundis diceret, ille ille uir, cui patriæ salus dulcior, quàm conspectus fuit, qui de ciuitate decedere quàm de sententia maluit: hoc igitur causam dicente, cùm ipsius tabulæ circunferrentur inspiciendi nominis causa, fuisse iudicem ex illis Equitibus Romanis grauissimis uiris neminem, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne fortè quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam,

uerum'ne an falsum esset, uideretur. nos Cn. Pompeij decretum, iudicium de consilij sententia pronuntiatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbißima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cùm quidam apud eos qui sanctè grauiterq; uixisset, & testimonium publicè dixisset, & (ut mos Græcorum est) iurandi causa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamasse. Cùm Græci homines spectati uiri noluerint religione uideri potius, quàm ueritate fidem esse constrictam: nos etiam in ipsa religione & legum, & fœderum conseruanda qualis fuerit Cn. Pompeius dubitabimus? utrum enim inscientem uultis contra fœdera fecisse, an scientem? si scientem, ò nomen nostri imperij, ò populi Rom. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij sic latè longeq; diffusa laus, ut eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur: ò nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyranni, testes Cn. Pompeij non solum uirtutis in bello, sed etiam religionis in pace: uos deniq; mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarum: uos maria, portus, insulæ, littoraq;. quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo non extent huius cùm fortitudinis, tum uerò humanitatis, tum animi, tum consilij impressa uestigia? Hunc quisquam incredibili quadam

atq;

atq; inaudita grauitate, uirtute, constantia præditum, fœdera scientem neglexisse, uiolasse, rupisse, dicere audebit? Gratificatur mihi gestu accusator: inscientem Cn. Pompeium fecisse significat. quasi uerò leuius sit, cùm in tanta Repub. uersere, & maximis negotijs præsis, facere aliquid, quod scias non licere, an omnino nescire quid liceat. Etenim cùm in Hispania bellum acerrimum & maximum gesserat, quo iure Gaditana ciuitas esset, nesciebat? an cuius linguam populi non nosset, interpretationem fœderis non tenebat? Id igitur quisquam Cn. Pompeium ignorasse dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo usu, nullo studio militari præditi, quod librarioli denique scire profiteantur? equidem contrà existimo Iudices, cùm in omni genere ac uarietate artium, etiam illarum quæ sine summo otio non facilè discuntur, Cn. Pompeius excellat, singularem quandam laudem eius, & præstabilem esse scientiam in fœderibus, pactionibus conditionibus, populorum, Regum, exterarum nationum, in uniuerso deniq; belli iure ac pacis: nisi fortè, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Pompeium, neq; cùm requiesceret, literæ, neq; cùm rem gereret, res ipsæ docere potuerunt. Atq;, ut ego sentio Iudices, causa dicta est temporis magis. ego non huius inquam genere iudicij plura dicam. est enim hu-

ius seculi labes quædam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipsum florem dignitatis infringere. Etenim si Cn. Pompeius abhinc annos quingētos fuisset, is uir à quo Senatus adolescentulo atque Equite Romano sæpe communis salutis auxilium expetisset: cuius res gestæ omnes gentes cum clarissima uictoria terra mariq; peragrassent: cuius tres triumphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri: quem populus Romanus singularibus honoribus decorasset: si nunc apud uos, id quod is fecisset, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profectó. mors enim cùm extinxisset inuidiam, res eius gestæ sempiterni nominis gloria niterentur. Cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius præsens, experta, atq; perspecta, obtrectatorum uoce lædetur? Omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: sed uos Iudices animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exēplis, de perpetua consuetudine ciuitatis nostræ, renouabo ea, quæ dicta sunt: nihil enim mihi noui, nihil integri, neq; M. Crassus, qui totam caussam & pro facultate & pro fide sua diligētissimè uobis explicauit, neq; Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendum reliquit. Sed quoniam me recusante placuit ambobus adhiberi hunc à me quasi perpoliendi quendam operis extremum

labo

laborē: peto à uobis, ut me officij potius, quàm dicendi studio hanc suscepisse operam ac munus putetis. Ac prius, quàm aggrediar ad ius causamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium nostrum deprecandæ maleuolentiæ causa breuiter commemorandum uidetur. Si quo quisq; loco nostrum est iudices natus, aut si in qua fortuna est nascendi initio constitutus, hunc uitæ statum usq; ad senectutem obtinere debet, & si omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipsorum illustrauit labor & industria, pœna sunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quàm multis uiris bonis, atq; fortibus, constitui lex uitæ & conditio uidetur. Sin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere, & fortunæ gradu non modò amicitias, & rei familiaris copias consecuta est, summam laudem, honores, gloriam dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quàm æquitas uestra pudorem eius adiutura uideatur. Itaq; quod maximè petendum est, à uobis idcirco non peto Iudices, ne de uestra sapientia, atq; de uestra humanitate dubitare uidear. est autē petēdum, ne oderitis ingenium, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendam, ne uirtutem puniendā putetis. illud peto, ut si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uideritis, hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potius,

quàm

quàm impedimento esse malitis. Nascitur Iudices causa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex Senatus sententia tulerunt. qua lege uidemus satis esse sancti uti ciues Romani sint ij, quos Cn. Pompeius de consilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. Donatum esse L. Cornelium præsens Pompeius dicit, indicant publicæ tabulæ, accusator fatetur, sed negat ex fœderato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire. O præclarum interpretem iuris, autorem antiquitatis, correctorem atq; emendatorem nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, ut omnium præmiorum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœderatos. Quid enim potuit dici imperitius, quàm fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id non magis est proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. Sed totum hoc Iudices in ea fuit positum semper ratione atq; sententia, ut cùm iussisset P. R. aliquid, si id asciuissent socij populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset: ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo, aut beneficio uterentur. Tulit apud maiores nostros legem C.

Furius

Furius de testamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ. quas Latini uoluerunt, asciuerunt. ipsa deniq; Iulia, qua lege ciuitas est socijs & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatem non haberent. in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cùm magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferret. Postremò hæc uis est istius & iuris & uerbi, ut fundi populi beneficio nostro, non suo iure fiant. cùm aliquid Pop. Rom. iußit, id si est eiusmodi, ut quibusdam populis siue fœderatis, siue liberis permittendum esse uideatur, ut statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus, quo iure uti uelint: tum utrum fundi facti sint, an non, quærendum esse uideatur. de nostra uerò Republica, de nostro imperio, de nostris bellis, de uictoria, de salute, fundos populos fieri noluerunt. Atqui si Imperatoribus nostris, si Senatui, si populo Romano non licebit propositis præmijs elicere ex ciuitatibus sociorum atq; amicorum, fortißimum atque optimum quenque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa utilitate, ac maximo sæpe præsidio in periculis, atque asperis temporibus carendũ erit. Sed per deos immortales, quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut nostra ciuitas careat in suis periculis

Maßi

Maßiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Saguntino: aut si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces auxilio laboris, commeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro cõminus in acie sæpe pugnarit, qui se sæpe telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici poßit? Etenim in populum Romanum graue est, non posse uti socijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis nostris sua communicare: in socios uerò ipsos, & in eos de quibus agimus, fœderatos iniuriosum & contumeliosum est, his præmijs & his honoribus exclusos esse fidelißimos & coniunctißimos socios, quæ pateant stipendiarijs, pateant hostibus, pateant sæpe seruis. Nam & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus: & qui hostes ad nostros Imperatores perfugissent, & magno usui Reipublicæ nostræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos: seruos deniq;, quorum uis & fortunæ conditio infimæ est, bene de Repub. meritos persæpe libertate, id est ciuitate publicè donari uidebamus. Hanc tu igitur patrone fœderum ac fœderatorum conditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus, ut quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegimus, atq; in ditionem nostram redegimus, liceat, si populus Romanus permiserit, ut ab

ut ab Senatu, ab Imperatoribus nostris, ciuitate donentur: id ne liceat ipsis? qui si suis decreis legibus ue sanxissent, ne quis suorum ciuium castra Imperatorum populi Romani iniret, ne quis se pro nostro imperio in periculum capitis atq; in uitæ discrimen inferret, Gaditanorum auxilijs, cùm uellemus, uti nobis non liceret: priuatim uerò, ne quis uir & animo & uirtute præcellens pro nostro imperio periculo suo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi Romani debilitari animos fortißimorum uirorum, alienigenarum nos hominum studijs, atque externa uirtute priuari. Atqui nihil interest Iud. utrum hæc fœderati iura constituant, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorum bellorum pericula accedere: an, quæ nos eorum ciuibus uirtutis causa tribuerimus, ea rata esse non poßint. nihil enim magis uteremur his adiutoribus, sublatis præmijs uirtutis, quàm si omnino his uersari in nostris bellis non liceret. Etenim cùm pro sua patria pauci post genus hominum natum reperti sint, qui nullis præmijs propositis uitam suam hostium telis obiecerint: pro aliena Republica quenquam fore putatis, qui se opponat periculis, non modò nullo proposito præmio, sed etiam interdicto? Sed quàm est illud imperitißimè dictum de populis fundis, quod commune liberorum est populorum, non proprium fœde-

ratorum. ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex socijs ciuem fieri posse, aut etiam posse ex fœderatis. tum uerò ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat: quod est Iudices non solùm in legibus publicis positum, sed etiam in priuatorum uoluntate. iure enim nostro neq; mutare ciuitatem quisquam inuitus potest, neq; si uelit, mutare non potest, modò asciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis uelit: ut, si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo ciue Romano, ut sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quò minus ex ciue Romano ciuis Gaditanus possit esse. Duarum ciuitatum ciuis esse nostro iure ciuili nemo potest: non esse huius ciuitatis ciuis, qui se alij ciuitati dicarit, potest. Neq; solũ dicatione (quod in calamitate clarissimis uiris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, Q. Cepioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidisse, ut earum ciuitatum fierent ciues, hanc antè amittere non potuissent, quàm huius solum ciuitatis mutatione uertissent) sed etiã postliminio potest ciuitatis fieri mutatio. neq; enim sine causa de Cn. Publicio Menandro libertino homine, quem apud maiores Legati nostri in Græciam proficiscentes interpretem secum habere uoluerunt, ad populum latum, ut is Publicius si domum reuertisset, &

inde

inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet. Multi etiam ſuperiore memoria ciues Romani ſua uoluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates contulerunt. Quòd ſi ciui Romano licet eſſe Gaditanum ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis, ut iam ad fœdus ueniam, quod ad cauſam nihil pertinet (de ciuitatis enim iure, non de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quamobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? Equidem longè ſecus ſentio. nam cùm ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram, cumq́; noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tum uerò ut quæque nobiſcum maximè ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt, ita mihi maximè communionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis, continere uidetur. Atqui cæteræ ciuitates non dubitarent noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri: ſed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris conceſſum eſt. Itaque in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undiq; aſcribi, multarumq́; eſſe eoſdem homines ciuitatum. Quo errore ductos uidi egomet nõnullos imperitos homines noſtros ciues Athenis in numero iudicum, atque Areopagitarum, certa tribu, certo numero, cùm ignorarẽt,

si illam ciuitatem essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. Peritus uerò nostri iuris ac moris nemo unquam, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem se dicauit. Sed hic totus locus disputationis, atq; orationis meæ Iudices pertinet ad cōmune ius mutandarum ciuitatum: nihil habet, quod sit proprium religionis ac fœderum. Defendo enim rem uniuersam, nullam esse gentem ex omni regione terrarum, neq; tam dißidentem à Pop. Rom. odio quodam atque dißidio, neq; tam fide, beneuolentiáq; coniunctam, ex qua nobis interdictum sit, ut neq; asciscere ciuem, aut ciuitate donare poßimus. O iura præclara, atq; diuinitus iam inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata, ne quis nostrum plus quàm unius ciuitatis esse poßit (dißimilitudo enim ciuitatum uarietatem iuris habeat, necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus. Hæc sunt enim fundamenta firmißima nostræ libertatis, sui quenq; iuris & retinendi & dimittendi esse dominum. Illud uerò sine ulla dubitatione maximè nostrū fundauit imperium, & populi Romani nomen auxit, quòd princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius autoritate & exēplo nunquàm est intermissa à maioribus

ioribus nostris largitio, & communicatio ciuitatis. Itaq; & ex Latio multi, & Tusculani, & Lanuuini, & ex cæteris generibus gentes uniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, si qui noluissent: nec si qui essent ciuitatem nostram beneficio Pop. Rom. consecuti, uiolatum fœdus eorum uideretur. At enim quædam fœdera extant, ut Germanorum, Insubrium, Heluetiorum, Iapidum, nōnullorum item ex Gallia barbarorum, quorū in fœderibus exceptum est, ne quis eorum à nobis ciuis recipiatur. quod si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est licere, ubi non est exceptum. Vbi est igitur exceptum fœdere Gaditano, ne quem Populus Romanus Gaditanum recipiat ciuitate? nusquam. ac sicubi esset, lex id Gellia & Cornelia, quæ definitè potestatem Pompeio ciuitatem donandi dederat, sustulisset. Exceptum est, inquit: fœdus siquidem sacrosanctum est. ignosco tibi, si neq; Pœnorum iura calles: reliqueras enim ciuitatem tuam: neque nostras potuisti leges inspicere: ipsæ enim te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. Quid fuit in rogatione ea, quæ de Pompeio à Gellio & à Lentulo COSS. *lata est, in qua aliquid sacrosanctum uideretur? Primum enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebs'ue sanxisset:*

xisset: deinde sanctiones sacrandæ sunt, aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ, cùm caput eius qui contrà facit, consecratur. Quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? utrum à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse confirmas? nihil omnino unquam de isto fœdere ad plebem neque de lege, neq; de pœna latum esse dico: de quibus etiam si esset latum, ne quem ciuem reciperemus, tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum: neque quicquam illis uerbis, si quid sacrosanctum esset, esse exceptum uideretur. de his, cùm populus Rom. nihil unquam iusserit, quicquam audes dicere sacrosanctum fuisse? Nec uerò hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorum Iud pertinet. neque enim est meum contra ius optimè meritæ ciuitatis, contra opinionem uetustatis, contra autoritatem Senatus dicere. Duris enim quondam temporibus Reipub. nostræ, cùm præpotens terra mariq; Carthago nixa duabus Hispanijs huic imperio immineret, & cùm duo fulmina nostri imperij subitò in Hispania Cn. & P. Sciꝑiones extincti occidissent: L. Martius primipili centurio cum Gaditanis fœdus icisse dicitur. quod cùm magis fide illius populi, iustitia nostra, uetustate denique ipsa, quàm aliquo publico uinculo religionis teneretur: sapientes

pientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo COSS. *à Senatu de fœdere postulauerunt. tum est cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere Populus Rom. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. Ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs suis erga Rempub. nostram consequi potuit, quod Imperatorum testimonijs, quod uetustate, quod Q. Catuli summi uiri autoritate, quod iudicio Senatus, quod fœdere, consecuta est: quod publica religione sanciri potuit, id abest. populus enim se nusquam obligauit. neque ideo est Gaditanorũ causa deterior: grauissimis enim & plurimis rebus est fulta. sed isti disputationi certè nihil est loci. sacrosanctũ enim nihil potest esse, nisi quod per populum, plebem'ue sancitum est. Quòd si hoc fœdus, quod populus Rom. autore Senatu, commendatione & iudicio uetustatis, uoluntate & sententijs suis comprobat, idem suffragijs comprobasset: quid erat cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi ut pia & æterna pax sit. quid id ad ciuitatem? Adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus, Maiestatem Populi Romani comiter conseruent. id habet hanc uim, ut sit ille in fœdere inferior. Primùm, uerbi genus hoc conseruandi, quo*

magis in legibus, quàm in fœderibus uti solemus, imperantis est, non precantis. Deinde, cùm alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero siletur: certè ille populus in superiori conditione causaq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. In quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, Comiter esse communiter: quasi uerò priscum aliquod, aut insolitum uerbum interpretaretur. Comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur. Qui erranti comiter monstrant uiam: benignè, non grauatè. Communiter quidem certè non conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, ut maiestatem populi Rom. communiter conseruent: id est, ut populus Rom. suam maiestatem esse saluam uelit. Quod si iam ita esset, ut esse non potest: tamen de nostra maiestate, nihil de illorum caueretur. Potestne igitur nostra maiestas à Gaditanis benignè conseruari, si ad eam retinendam Gaditanos præmijs elicere non possumus? potest esse ulla deniq; maiestas, si impedimur, quò minus per populum Rom. beneficiorum uirtutis causa tribuendorum potestatem Imperatoribus nostris deferamus? Sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani contra me dicerent, uerè posse dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem legem populum Rom. iußisse de ciuitate tribuenda: hoc genere

legum

legum fundos populos fieri non solere: Cn. Pompeium de consilij sententia ciuitatem huic dedisse: nullum populi nostri iussum Gaditanos habere: itaq; nihil esse sacrosanctum, quod lege exceptum uideretur: si esset, tamen in fœdere nihil esse cautum præter pacem. additum etiam esse illud, ut maiestatem illi nostram conseruare deberent, quæ certè minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis non liceret, aut præmij tribuendi potestatem nullam haberemus. Nunc uerò quid ego contra Gaditanos loquar? cùm id quod defendo, uoluntate eorum, autoritate, legatione ipsa comprobetur? qui à principio sui generis ac Reipub. ab omni studio sensu'que Pœnorum mentes suas ad nostrum imperium nomenq; flexerunt: quos, cùm maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt, classibus insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam speciem fœderis Martiani semper omni sanctiorem Marte duxerunt, & hoc fœdere Catuli, Senatusq; autoritate se nobiscum coniunctißimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerum ac laborum suorum, sic maiores nostri imperij ac nominis Populi Rom. terminos esse uoluerunt. Testantur & mortuos nostros Imperatores, quorum uiuit immortalis memoria & gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Caßios, Metellos,

& hunc præsentem Cn. Pompeium, quem procul ab eorum mœnibus acre & magnum bellum gerentem commeatu, pecuniaq; iuuerunt, & hoc tempore ipso Populum Rom. quem in caritate annonæ, ut sæpe antè fecerant, frumento suppeditato leuauerunt: se hoc ius esse uelle, ut sibi & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in Imperatorum Prætorijs, sit denique inter signa atque in acie locus, sit his gradibus ascensus etiam ad ciuitatem. Quòd si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendioq; mulctatis uirtute adipisci licet ciuitatem: Gaditanis autem officijs, uetustate, fide, periculis, fœdere coniunctis hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. Atque hanc Iudices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipsa declarat. Hospitium multis annis ante hoc tempus, cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publicè dico. proferam testes, proferam Legatos, excitabo laudatores, quos ad hoc iudicium summos homines, ac nobilissimos deprecatores huius periculi missos uidetis. re denique multò antè Gadibus iam audita, fore, huic ut ab illo periculum crearetur, grauissima tum in istum ciuem suum Gaditani Senatusconsulta fecerunt. Potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc

magnop

magnopere delectare uerbo) si tum sit fundus, cùm scita ac iussa nostra sua sententia comprobat, quàm cùm hospitium fecit, ut & ciuitate illum mutatum esse fateretur, & ius ciuitatis honore dignissimum iudicaret? potuit tertius interponere iudicium uoluntatis suæ, quàm cùm etiam accusatorem huius mulcta & pœna mulctauit? potuit magis de re iudicare, quàm cùm ad uestrum iudicium cineis amplissimos legauit, testeis huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? Etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinendum, ne interseptum sit ijs iter perpetuò ad hoc amplissimum præmium ciuitatis: & magnopere ijs esse lætandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem commendandi in hac ciuitate uersari? Quis enim nostrum est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia, commendatior? Omitto quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cùm esset in Hispania Prætor, affecerit, controuersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq; delerit, summa in eam ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius & studio, aut omnino, aut certè facilius consequantur. Itaque & adsunt principes

ciuis

ciuitatis, & defendunt, amore ut suum ciuem, testimonio ut nostrorum, officio ut nobilissimũ & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem cõmodorum suorum. Ac ne ipsi Gaditani arbitrentur, quanquàm nullo incõmodo afficiantur, si liceat eorum ciues uirtutis causa in nostram ciuitatẽ uenire, tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus quàm cæterorum: consolabor & hos præsentes uiros optimos, & illam fidelissimam atq; amicissimam nobis ciuitatem: simul & uos non ignoranteis Iud. admonebo, quo de iure hoc iudiciũ cõstitutum sit, de eo nunquàm omnino esse dubitatũ. Quos igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atq; caussis esse arbitramur? eos profectò, qui iam imperia ac bella gesserunt. Etenim si Q. Scæuola ille Augur, cùm de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus, consultores suos nonnunquam ad Furium et Casellium prædiatores reiiciebat: si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium consulebamus, quòd assiduus usus uni rei deditus, & ingenium & artem sæpe uincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis Imperatores nostros anteferre? Possumus'ne igitur tibi probare autorem exempli atque facti illius, quod à

te rep

te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem uirtute, prudentia, religione, æquitate? Is igitur M. Annium Appium fortißimũ uirum summa uirtute præditum, ciuitate donauit, cùm Camertinum fœdus sanctißimũ atq; æquißimum sciret esse. Potest igitur Iudices L. Cornelius condemnari, ut non C. Marij factum cõdemnetur? Existat ergo ille uir parumper cogitatione uestra, quoniam re non potest, ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se non imperitum fœderis, nõ rudem exemplorum, non ignarum belli fuisse: se P. Africani discipulum ac militem, se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta geßit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Consul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Repub. bene gerenda impediretur: à se ex coniunctißima atq; amicißima ciuitate fortißimum quenq; esse delectum: neque Fulginatium, neq; Camertium fœdere esse exceptum, quò minus eorum ciuibus à Populo Rom, præmia uirtutis tribuerentur. Itaq; cùm paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisse, num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nã Spoletinus T. Matrinius

unus

unus ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma & illustri. quem cùm disertus homo L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinum non esse factum. uidebat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere. sed cùm lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues Rom. facere posset: negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. Nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta autoritas in C. Mario fuit, ut non per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit & probarit. Quis enim esset Iudices, qui Imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu, delectum uirtutis: qui socijs, qui fœderatis, in defendēda Repub. nostra spem præmiorum eripi uellet? Quòd si uultus C. Marij, si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens ualuit aspectus: ualeat autoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat fortißimi & clarißimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atque fortes, ut illi uiui fruantur opibus suis: horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperij defensor mori potest) uiuat autoritas immortalis. Quid? Cn. Pompeius pater, rebus

rebus Italico bello maximis gestis, P. Cæsium Æquitem Rom. uirum bonum, qui uiuit Rauennæ, fœderato ex populo non'ne ciuitate donauit? quid? cohorteis duas uniuersas Camertium? quid? Heracliensium legionem, P. Crassus uir amplißimus ex ea ciuitate, qua cum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabricio Consule ictum putatur? quid? Massiliensem Aristonem Sylla? quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem Prætor L X. Gaditanos? quid? uir sanctißimus & summa religione ac modestia Q. Metellus pius Q. Fabium Saguntinum? quid? hic qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilißimè sunt omnia perpolita, M. Crassus, non Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? Hic tu Cn. Pompeij beneficium, uel potius iudicium & factum infirmare conaris? qui fecit quod C. Marium fecisse audierat, fecit quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellum, quod deniq; domesticum autorem patrem suum facere uiderat? neq; uerò in uno Cornelio id fecit. nam & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quosdam Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit. Etenim cũ cæteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostram Rempub.

defend-

defendunt: tum certè digniſsimi ſunt, qui ciuitate ea donẽtur, pro qua pericula ac tela ſubierunt. Atq; utinam qui ubiq; ſunt propugnatores huius imperij, poſſent in hanc ciuitatem uenire, et contrà, oppugnatores Reipub. de ciuitate exterminari. Neq; enim ille ſummus poëta noſter Annibalis illam magis cohortationem, quàm communem Imperatorum uoluit eſſe.

Hoſtem qui feriet, mihi erit Carthaginienſis, Quiſquis erit, cuiatis ſiet, id habent omnes leue, & ſemper habuerunt. Itaq; & ciueis fortiſsimos undiq; fortes uiros adſciuerunt, & hominum ignobilium uirtutem perſæpe nobilitatis inertiæ prætulerunt. Habetis Imperatorum ſummorum, & ſapientiſsimorum hominum, clariſsimorum uirorum interpretationem iuris ac fœderum: dabo etiam iudicum, qui huic quæſtioni præfuerunt: dabo uniuerſi Populi Rom. dabo ſanctiſsimum etiam iudicium Senatus. Iudices cùm præ ſe ferrent, palamq; loquerẽtur, quid eſſent lege Pappia de M. Craſſo Mamertinis repetentibus iudicaturi: Mamertini publicè ſuſcepta cauſa deſtiterunt. multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unquam eſt de ciuitate accuſatus, quòd aut populus fundus factus non eſſet, aut quòd fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. audebo etiam hoc contendere, nunquam eſſe condemnatum, quem conſtaret ab Imperatore

noſt-

nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi Rom. iudicium multis rebus interpositum, atq; in maximis causis re ipsa atq; usu comprobatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Caßio, Posthumio Cominio COSS. *quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post rostra incisum & perscriptum fuisse. quomodo igitur L. Coßinius Tiburs, pater huius Equitis Rom. optimi atq; ornatißimi uiri, damnato Cælio, quomodo ex eadem ciuitate T. Coponius, ciuis item summa uirtute & dignitate (nepotes T. & C. Coponios nostis) damnato C. Massone ciuis Romanus est factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit: manu & uirtute non potuit? an ne de nobis trahere spolia fœderatis licebit: de hostibus non licebit? an quod adipisci poterant dicendo, id eis assequi pugnando non licebat? an accusatori maiores nostri maiora præmia, quàm bellatori esse uoluerunt? Quòd si acerbißima lege Seruilia principes uiri ac grauißimi, & sapientißimi ciues hanc Latinis, id est fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iussu patere paßi sunt: neque in his est hoc reprehensum Licinia & Mutia lege, cùm præsertim genus ipsum accusationis & nomen, eiusmodi præmium, quod nemo assequi poßit, nisi ex Senatoris calamitate, neq; Senatori, neq; bono cuiquam nimis iucundum esse*

posset: dubitandum fuit, quin quo in genere, iudiciorum præmia rata essent, in eodem iudicia Imperatorum ualerent? Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut ceteris, quibus Latinis hominibus erat propositum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoscite nunc iudicium Senatus, quod semper est iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris Iudices summa maiores nostri religione confici cærimoniaq; uoluerunt: quæ cùm essent assumpta de Græcia, & per Græcas semper curata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata: sed cùm illam quæ Græcum illud sacrum monstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerunt, ut deos immortales scientia peregrina & externa, mente domestica & ciuili precarentur. has sacerdotes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Velienses fuisse fœderatarum sine dubio ciuitatum. mitto uetera: proxima dico: ante ciuitatē Veliensibus datam, de Senatus sententia C. Valerium Flaccum Prætorem urbanum nominatim ad populum de Calliphana Veliense, ut ea ciuis Romana esset, tulisse. num igitur aut fundos factos Velienses, aut sacerdotem illam ciuem Rom. factam non esse, aut fœdus & à Senatu, & à populo Romano uiolatum arbitrabimur? Intelligo Iud. in causa aperta, minimeq; dubia, multo & plura

plura, & à pluribus peritißimis esse dicta, quàm res postularet: sed id factum est, non ut uobis rem tam perspicuam dicendo probaremus, uerùm ut omnium maleuolorum, iniquorum, inuidorum animos frangeremus: quos ut accusator incenderet, ut aliqui sermones hominum alienis bonis mœrentium etiam ad uestras aures permanarent, & in iudicio ipso redundarent, idcirco illa in omni parte orationis summa arte aspergi uidebatis: tum pecuniam L. Cornelij, quæ neq; inuidiosa est, & quantacunque est, eiusmodi est, ut conseruata magis, quàm corrupta esse uideatur: tum luxuriã, quæ non crimine aliquo libidinis, sed communi maledicto notabatur: tum Tusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat, & L. Crassi, Crassum emisse de libertino homine Soterico Marcio, ad Metellum peruenisse de Venonij Vindicij bonis non tenebat: simul illud nesciebat, prædiorum nullam esse gentem: emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire. Obiectum est etiam quòd in tribum Crustuminam peruenerit: quod hic assecutus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quàm qui legum præmijs Prætoriam sententiam, & prætextam togam consequuntur. Et adoptio Theophanis agitata est, per quam Cornelius nihil est, præterquam propinquorum suorum hereditates,

aſſecutus. quanquam iſtorum animos, qui ipſi Cornelio inuident, non eſt difficillimum mitigare: more hominum inuident, in conuiuijs rodunt, in circulis uellicant: non illo inimico, ſed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelij aut inimici ſunt, aut inuident, hi ſunt huic multò uehementius pertimeſcendi. nam huic quidem ipſi quis eſt unquam inuetus inimicus? aut quis iure eſſe potuit? quem bonum non coluit? cuius fortunæ dignitatiq; nō conceſſit? uerſatus in intima familiaritate hominis potentiſſimi, in maximis noſtris malis, atq; diſcordijs neminem unquam alterius rationis ac partis non re, non uerbo, non uultu deniq; offendit. fuit hoc ſiue meum, ſiue Reip. fatum, ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modò non exultauit in ruinis noſtris, noſtriſq; diſcordijs Cornelius: ſed omni officio, lacrymis, opera, conſolatione, omneis me abſente meos ſubleuauit. quorum ego teſtimonio ac precibus, munus hoc meritum huic, & , ut à principio dixi, iuſtam & debitam gratiam refero: ſperoq; Iud. ut eos, qui principes fuerunt conſeruandæ ſalutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & charos habetis, ſic quæ ab hoc pro facultate huius, pro loco facta ſunt, & grata eſſe uobis & probata. Non igitur à ſuis, quos nullos habet, ſed à ſuorum, qui & multi & potentes ſunt, urgetur inimicis, quos quidem

quidem hesterno die Cn. Pōpeius copiosa oratione & graui secum, si uellent, contendere iubebat: ab hoc improbo certamine, atq; iniusta contentione auocabat. Et erat æqua lex, & nobis Iudices, atq; omnibus, qui nostris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis, ut nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus. Ac si mea autoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet, cùm me præsertim rerum uarietate, atque usu ipso iam perdoctum uiderent, etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem. Id enim contendere mihi uidetur è Rep. cùm id defendas, quod esse optimum sentias, & id fortium uirorum & magnorum hominum semper putaui: neq; huic unquam labori, officio, muneri defui. sed contentio tandiu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid, aut si non proficit, non obest ciuitati. uoluimus quædam, contendimus, experti sumus: obtenta non sunt: dolorem alij, nos luctum, mœroremq́; suscepimus. cur ea quæ mutare non possumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem Senatus & genere supplicationum amplißimo ornauit, & numero dierum nouo. Idem in angustijs ærarij uictorem exercitum stipendio affecit, Imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia succedendum non censuit. Harum ego sententiarum & princeps & autor fui: neq; me dis-

 sensio

sensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, quàm præsentibus Reip. temporibus, & concordiæ conuenire. Non idem alijs uidetur. sunt fortasse in sententia firmiores: reprehendo neminem: sed assentior non omnibus: neq; esse inconstantis puto, sententiam aliquam, tanquam aliquod nauigium, atq; cursum ex Reip. tempestate moderari. Sed si qui sunt, quibus infinitum sit odium, in quos semel susceptum sit, quos uideo esse nonnullos: cum ducibus ipsis, non cum comitatu, assectatoribusq; confligant. Illam enim fortasse pertinaciam nonnulli, uirtutem alij putabunt, hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. Sed si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus Iudices, uestros quidem animos certè confidimus, non oratione nostra, sed humanitate uestra esse placatos. Quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quàm ad minimam fraudē Cæsaris familiaritas ualere debeat? cognouit adolescens: placuit homini prudentissimo: in summa amicorum copia cū familiarissimis eius est adæquatus: in Prætura, in Consulatu præfectum fabrûm detulit: consilium hominis probauit, fidem est complexus, officia, obseruantiamq; dilexit. fuit hic multorum illi laborum socius aliquando, est fortasse nunc nonnullorum particeps commodorum. quæ quidem si huic obfuerint apud nos,

non intelligo quod bonum cuiquam sit apud tales uiros profuturum. Sed quoniam C. Cæsar abest longissimè, atq; in ijs est nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illius gestis Imperium populi Rom. definiunt: nolite per deos immortales Iudices hunc illi acerbum nuntium uelle deferri, ut suum præfectum fabrûm, ut hominem sibi charissimum & familiarissimum, non ob ipsius aliquod delictum, sed ob suam familiaritatem uestris oppressum sententijs audiat. miseremini eius, qui non de suo peccato, sed huius summi & clarissimi uiri facto, non de aliquo crimine, sed de periculo suo, de publico iure disceptat: quod ius si Cn. Pōpeius ignorauit, si M. Crassus, si Q. Metellus, si Cn. Pompeius pater, si L. Sylla, si L. Crassus, si C. Marius, si Senatus, si populus Rom. si qui de re simili iudicarunt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui Latini: uidete ne utilius uobis & honestius sit, illis ducibus errare, quàm hoc magistro erudiri. Sed si de certo, de perspicuo, de utili, de probato, de iudicato uobis iure esse constituendum uidetis: nolite committere, ut in re tam inueterata quicquam noui sentiatis. Simul & illa Iud. omnia ante oculos uestros proponite: primùm esse omnes etiam post mortem reos clarissimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarunt: deinde Senatum, qui persæpe hoc iudicauit: populum, qui iussit:

iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, ſic uiuere ac uixiſſe Cornelium, ut cùm omnium peccatorum quæſtiones ſint, non de uitiorum ſuorum pœna, ſed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. Accedat etiam illud, ut ſtatuatis hoc iudicio, utrum poſthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. Poſtremò illud Iud. fixum in animis ueſtris tenetote, uos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS.

ORATIO XXXVII.

SI QVIS *ueſtrum P.C. expectat, quas ſim prouincias decreturus, conſideret ipſe ſecum, qui mihi homines ex prouincijs potiſsimũ detrahendi ſint: non dubitabit, quid me ſentire conueniat, cùm quid mihi ſentire neceſſe ſit, cogitarit. Ac ſi princeps eam ſententiam dicerem, laudaretis profectò: ſi ſolus, certè ignoſceretis: etiamſi paulò minus utilis uobis ſententia uideretur, ueniam tamen aliquam dolori meo tribueretis. Nunc uerò P.C. non parua afficior uoluptate, uel quòd hoc maximè Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut*

dolor

dolor meus nihil à communi utilitate dissentiat: uel quòd habeo autorem P. Seruilium, qui ante me sententiam dixit, uirum clarißimum, & cùm in uniuersam Rempublicam, tum etiam erga meam salutem fide ac beneuolentia singulari. Quòd si ille & paulò antè, & quotiescunq; ei locus dicendi ac potestas fuit, Gabinium & Pisonem duo Reipublicæ portenta, ac penè funera, cùm propter alias causas, tum maximè propter illud insigne scelus eorum, & importunam in me crudelitatem, non solùm sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? Sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam: quo animo unusquisque uestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum & proprium sensum doloris mei, quem tamen uos communem semper uobis mecum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad ulciscendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P. C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas: Galliæ duæ, quas hoc tempore uno Imperio uidemus esse coniunctas, & Syria, & Macedonia, quas uobis inuitis & oppreßis, pestiferi illi Consules pro euersæ Reipublicæ præmijs occupauerunt. Decernendæ nobis sunt lege Sem-

pronia duæ. quid est, quod possimus de Syriæ Macedoniaq; dubitare? Mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non antè attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint, quàm autoritatem uestram è ciuitate exterminarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuã populi Rom. salutem, quàm me ac meos omnes fœdissimè crudelissimeq; uexarint. Omnia illa domestica atq; urbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. Ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum Imperatorum non turribus, sed tropheis, quæ multis uictorijs erat iandiu triumphisq; pacata, sic à Barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicenses positi in gremio Imperij nostri, relinquere oppidum & arcem munire cogantur: ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usq; ad Hellespontum militaris, non solùm excursionibus Barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thracijs distincta, ac notata. Ita gentes hæ, quæ ut pace uterentur, uim argenti dederant præclaro Imperatori nostro, ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. Iam uerò exercitus ille noster superbissimo delectu, & durissima conquisitione collectus, omnis interijt. magno hoc dico cum

dolore

dolore: miserandum in modum milites populi Romani capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus, is Imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. Atque hanc Macedoniam, domitis iam gentibus finitimis, Barbariaꝗ; compressa, pacatā ipsam per se & quietam tenui præsidio atq; exigua manu, etiam sine Imperio, per Legatos nominе ipso populi Romani tuebamur: quæ nunc Consulari imperio atque exercitu ita uexata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cùm interea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal, ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum uobis atque huic Imperio fidelissimam, hostilem in modum esse uexatam? quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui à miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit, quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. Omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, Senatusq; consulta: cædes relinquo, libidines prætereo quarum acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium, quòd con-

stat

ſtat nobiliſsimas uirgines ſe in puteos abiecisſe, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depulisſe. Nec hæc idcirco omitto, quòd non grauiſsima ſint: ſed quia nunc ſine teſte dico. Ipſam uerò urbem Byzantiorum fuisſe refertiſsimam, atq; ornatiſsimam ſignis, quis ignorat? quæ illi exhauſti ſumptibus bellorum maximis, cùm Mithridaticos impetus, totumq́; Pontum armatum efferueſcentem in Aſiam atq; erumpentem, ægrè repulſum, et ceruicibus interclusum ſuis ſuſtinerent: tum, inquam, Byzantij & poſtea ſigna illa & reliqua urbis ornamenta ſanctiſsimè cuſtodita tenuerunt, te Imperatore infeliciſsimo, et teterrimo, Ceſonine Caluenti, ciuitas libera, & proximis ſuis beneficijs à Senatu & à pop. Rom. liberata, ſic ſpoliata atq; nudata eſt, ut niſi C. Virginius Legatus, uir fortis & innocens, interueniſſet, unum ſignum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. Quod fanum in Achaïa, qui locus aut lucus in Græcia tota, tam ſanctus fuit, in quo ullum ſimulacrum, ullū ornamentum reliquū ſit? Emiſti à fœdiſsimo Trib. pleb. tum in illo naufragio huius urbis, quā tu idē, qui gubernare debueras, euerteras: tum, inquam, emiſti grādi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contrà Senatuſconſultū, & contra legem generi tui dicere liceret: id emptū ita uendidiſti, ut aut ius nō dice-

res, aut bonis ciues Romanos euerteres. Quorum ego nihil dico nunc Patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. Itaq; omnia illa, quæ & sæpe audistis & tenetis animis, etiamsi non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq; defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de contumelia, nihil de crudelitate disputo: lateant libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantia contegebat: de prouincia quod agitur, id disputo. Huic uos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciam tetigit, sic fortuna cũ improbitate certauit, ut nemo posset, utrum deterior, an infelicior esset, iudicare. An uerò in Syria diutius est Semiramis illa retinenda? cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, ut rex Ariobarzanes Consulem uestrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem conduceret. Deinde aductus in Syriã primus equitatus habuit interitum: pòst concisæ sunt optimæ cohortes. Igitur in Syria Imperatore illo, nihil aliud actũ est, nisi pactiones pecuniarum cum Tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes: cùm palàm Pop. Rom. Imperator instructo exercitu dexteram tendens nõ ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret. Iam uerò publi-

canos

tanos miseros (me etiam miserum illorum ita de me meritorum miserijs, ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis, & Syris nationibus natis seruituti: statuit ab initio, & in eo perseuerauit, ius publicano non dicere: pactiones sine ulla iniuria factas rescidit: custodias sustulit: uectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani seruum esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hostem animo fuisset eo, quo fuit in ciues Romanos, eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustentatus. Itaque uidetis Patres conscripti, non temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij, penè afflictos iam atq; euersos publicanos: quibus quidem uos, in his angustijs ærarij tamen subueniatis necesse est: etsi iam multis non potestis, qui propter illum hostem Senatus, inimicißimum ordinis Equestris, bonorumq; omnium, non solùm bona, sed etiam honestatem miseri deperdiderunt: quos non parsimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non splendor tueri potuit contra illius helluonis & prædonis audaciam. Quid? qui se etiam nunc subsidijs patrimonij, aut amicorum liberalitate sustentant, hos perire patiemini? An si, qui frui publico non potuit per hostem,

hostem, hic tegitur ipsa lege Censoria: quem is frui non sinit, qui est, etiam si non appellatur, hostis, huic ferri auxilium non oportet? Retinete igitur in prouincia diutius eum, qui de socijs cum hostibus, de ciuibus cum socijs faciat pactiones: qui hoc etiam se pluris esse, quàm collegam putet, quòd ille uos tristitia, uultuq; deceperit: ipse nunquam se minus, quàm erat, nequam esse simularit. Piso autem alio quodam modo gloriatur: se breui tempore perfecisse, ne C. Gabinius unus omnium nequissimus existimaretur. Hos uos de prouincijs, si non aliquãdo deducendi essent, diripiendos non putaretis? & has publicas pestes sociorum, militum clades, publicanorum ruinas, prouinciarum uastitates, imperij maculas teneretis? Atqui idem uos anno superiore hos eosdem reuocabatis, cùm in prouincias iam peruenissent, quo tempore si liberum uestrum iudicium fuisset, nec toties dilata res, nec ad extremũ è manibus erepta esset: restituissetis, id quod cupiebatis, uestram autoritatem, ijs, per quos erat amissa, reuocatis, & his ipsis præmijs extortis, quæ erant pro scelere atque euersione patriæ consecuti. Quam pœnam si tum aliorum opibus, nõ suis, inuitissimis uobis euolarunt, at aliam multò maiorem grauioremq; subierunt. quæ enim homini, in quo aliquis si non famæ pudor, at supplicij timor est, grauior pœna accidere potuit, quàm

non

non credi literis ijs, quæ rem bene gestam in bello nuntiarent? hoc statuit Senatus, cùm frequens supplicationem Gabinio denegauit: primùm, homini sceleribus, flagitijs contaminatißimo nihil esse credendum: deinde, à proditore, atq; eo, quem præsentem hostem Reipub. cognosset, bene rem geri non potuisse: postremò, ne deos quidem immortales uelle aperiri sua templa, & sibi supplicari, hominis impurißimi, & sceleratißimi nomine. Itaq; ille alter aut ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra helluatur, antea post siparium solebat: aut amicos habet prudentiores, quàm Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur. Hosce igitur Imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ut Imperator appelletur: alterum, si tabellarij non cessarint, necesse est paucis diebus pœniteat audere. cuius amici si qui sunt, aut si belluæ tam immani, tamq; tetræ possunt ulli esse amici, hac consolatione utuntur, etiam T. Albutio supplicationem hunc ordinem denegasse. quod est primùm dißimile, res in Sardinia cum Mastrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria gesta, & bellum cum maximis Syriæ gentibus, Tyrannis, Consulari exercitu imperioq; confectum. deinde Albutius, quod à Senatu petebat, ipse sibi in Sardinia antè decreuerat. con-

stabat

stabat enim Græcum hominem ac leuem in ipsa prouincia quasi triumphasse. itaque hanc eius temeritatem Senatus supplicatione denegata notauit. Sed fruatur sanè hoc solatio, atq; hanc insignem ignominiam, quoniam uni præter se inusta est, putet esse leuiorem: dummodo cuius exemplo se consolatur, eius exitum expectet: præsertim cùm in Albutio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit, hac tamen una plaga cõciderit, ignominia Senatus. At qui duas Gallias decernit Consulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alteram Galliam, & aut Syriam, aut Macedoniam, tamen alterum retinet, & in utriusque pari scelere disparem conditionem facit. Faciam, inquit, illas Prætorias, ut Pisoni & Gabinio succedatur statim. si hic sinat: tum enim Tribunus intercedere poterit, nunc non potest. itaq; ego idem, qui nunc Consulibus ijs, qui designati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam easdem Prætorias, ut & Prætores annuas prouincias habeant, & eos quamprimum uideamus, quos animo æquo uidere non possumus. sed mihi credite, nunquam succedetur illis, nisi cùm ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit. Itaque hoc tempore amisso, annus est integer nobis expectandus: quo interiecto ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorum hominum impuni

punitas propagatur. Quòd si essent illi optimi uiri, tamen ego mea sententia C. Cæsari succedendum nondum putarem. Qua de re dicam Patres conscripti quod sentio, atque illam interpellationem mei familiarißimi, qua paulò antè interrupta est oratio mea, non pertimescam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari. omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atque adiutore esse excitatam. cui si primum sic respondeam, me communis utilitatis habere rationem, non doloris mei, poßim'ne probare, cùm id me facere dicam, quod exemplo fortißimorum & clarißimorum ciuiũ facere poßim? At Tib. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij non degenerassent à grauitate paterna) tantam laudem est adeptus, quòd Tribunus plebis solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicißimus & ipsius, & fratris eius Africani: iurauitq́; in concione se in gratiam non rediisse, sed alienum sibi uideri dignitate imperij, quò duces essent hostium Scipione triumphante ducti, eòdẽ ipsum duci, qui triumphasset? Quis plenior inimicorũ fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alij'ne inimici? omnes Metelli? at hi non modò illum inimicum ex Gallia sententijs suis non detrahebant, sed & propter rationem Gallici belli prouinciam extra ordinem decernebant. Bellũ

in Gal-

in Gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes, sed nondum legibus, nondum iure certo, nondum satis firma pace deuinctæ. bellum affectum uidemus, & uerè ut dicam penè confectum, sed ita, ut si idem extrema persequitur, qui inchoauit, iam omnia perfecta uideamus: si succeditur, periculum sit, ne instauratas maximi belli reliquias, ac renouatas audiamus. Ergo ego Senator, inimicus, si ita uultis, homini, amicus esse, sicut semper fui, Reip. debeo. Quid, si ipsas inimicitias depono Reipub. causa, quis me tandem iure reprehendat? præsertim cùm ego omnium meorum consiliorum, atq; factorum exempla semper ex summorum hominum factis mihi censuerim petenda. An non M. ille Lepidus, qui bis Consul & Pontifex maximus fuit, non solùm memoria & testimonio, sed etiam annalium literis & summi poëtæ uoce laudatus est, quòd cum M. Fuluio collega, quo die Censor est factus, homine inimicißimo, in campo statim rediit in gratiam, ut commune officium Censuræ communi animo ac uoluntate defenderent? Atq; ut uetera, quæ sunt innumerabilia, mittam, tuus pater Philippe non'ne uno tempore cum suis inimicißimis in gratiam rediit? quibus cum omnibus eadẽ Resp. reconciliauit, quæ alienarat. Multa prætereo, quòd intueor coràm hæc lumina atq; ornamẽta Reip.

P. Seruilium, & M. Lucullum (utinam etiam L. Lucullus ille uiueret) quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum, atq; Seruiliorum? quas in uiris fortißimis non solum extinxit Reipublicæ dignitas & ipsorum, sed etiam ad amicitiam, cõsuetudinemq; traduxit. Quid? Q. Metellus nepos, non'ne Consul in templo Iouis Optimi Maximi permotus cum autoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio rediȷt in gratiam? An ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuntijs, celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum. Ardeo, mihi credite Patres conscripti (id quod uosmet de me existimatis, & facitis ipsi) incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis, cum dimicatione capitis, & rursum, cùm omnia tela undiq; esse intenta in patriam uiderem, subire coëgit atq; excipere unum pro uniuersis. Hic me meus in Rempublicam animus pristinus ac perennis, cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod uolent, denique homines existiment: nemini ego esse possum bene de Republicæ merenti non amicus. Etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solùm, sed etiam bellum indixi,

atq; intuli, cùm partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Respub. quæ me in amicos inflammare potuit, inimicis placare non posit? Quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionẽ & pudicitiam uno scelere uiolasset? num est igitur dubium ex ijs rebus, quas is egit, agitq́; quotidie, quin ego in illo oppugnando Reip. plus, quàm otio meo, nonnulli in eodem defendendo, suo plus otio, quàm communi prospexerint? Ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc ijsdem uobis assentior, cum quibus antea sentiebam. uos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atq; ignominia noua condemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini ullo ex bello, honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominẽ aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omnium consiliorum autor & princeps. uos sequor Patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui quãdiu C. Cæsaris cõsilia in Rep. non maximè diligebatis, me quoq; cum illo minus coniunctum uidebatis: posteaquam rebus

gestis mentes uestras, uoluntatemq; mutastis, me non solum comitem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorē uidistis. Sed quid est, quod in hac causa maximè homines admirentur, & reprehendant meum consilium, cùm ego idem antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, quàm ad Reip. necessitatē pertinerent? Supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. Reip. satis erat tot dierum, quot C. Mario: Dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. In quo ego, quo Consule referente primùm decem dierum supplicatio decreta Cn. Pompeio, Mithridate interfecto, confectoq; Mithridatico bello, & cuius sententia primùm duplicata est supplicatio Consularis (mihi enim estis assensi, cùm eiusdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terrestribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis) sum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudinem admiratus, quòd cùm ipse cæteris omnibus esset omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, quàm ipse erat consecutus. Ergo in illa supplicatione, quam ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, & maiorum institutis, & utilitati Reipub. sed dignitas uerborum, honos, & nouitas, & numerus dierum,

Cæsaris ipsius laudi & gloriæ concessiuæ est. Relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solùm, sed etiam ut uos decerneretis laboraui: multa dissentientibus respondi, scribendo affui: tum quoque homini plus tribui, quam nescio cui necessitati. illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda antè parta, & bellum conficere posse: sed decus illud & ornamentum triumphi minuendum uestra parsimonia non putaui. Actum est de decem Legatis, quos alij omnino non dabant, alij exempla quærebat, alij tempus differebant, alij sine ullis uerborum ornamentis dabant: in ea quoq; re sic sum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod Reip. causa sentirem, facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. At ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illis omneis res egi silentio, interpellor: cùm superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas Reipub. moueat. Nam ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari uelit, nisi ut ea quæ per eum affecta sunt, perfecta Reipub. tradantur? amœnitas eum credo locorum, urbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarum humanitas, & lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid

porrò tot uictorijs præstabilius? quid Oceano longius inueniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrum apud populum, à quò missus est, an apud Senatum, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit longo interuallo uiriditatem? Quare si qui hominem non diligunt, nihil est, quòd eum de prouincia deuocēt. ad gloriam deuocant, ad triumphum, ad gratulationem, ad summum honorem Senatus, Equestris ordinis gratiam, populi charitatem. Sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reipublicæ frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego Senator facere debeo, quem, etiamsi ille aliud uellet, Reipub. consulere oporteret? Ego uerò sic intelligo Patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tempore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atque etiam ab omni suspicione belli? iandiu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solùm maritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij sic à populo Rom. ab Oceano usque ad ultimum pontum, tanquam unum aliquem portum tutum, & clausum teneri: nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare,

dare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrum terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. Possum de omni regione, de omni hostium genere dicere. nulla gens est, quæ non aut ita subacta sit, ut uix extet: aut ita domita, ut quiescat: aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq; lætetur. Bellum Gallicum Patres conscripti C. Cæsare Imperatore gestum est, antea tantummodo repulsum. semper illas nationes nostri Imperatores refutandas potius bello, quàm lacessendas putauerunt. Ipse ille C. Marius, cuius diuina atque eximia uirtus magnis Populi Romani luctibus funeribusq; subuênit, influentes in Italiam Gallorum maximas copias repreßit, non ipse ad eorum urbes sedesq; penetrauit. Modò ille meorum laborum, periculorum, consiliorum socius C. Pontinius fortißimus uir, ortum repentè bellum Allobrogum, atque hac scelerata coniuratione excitatum, prælijs fregit, eosq; domuit, qui laceßierant, & ea uictoria contentus Republica metu liberata, quieuit. C. Cæsaris longè aliam uideo fuisse rationem. non enim sibi solùm cum ijs, quos iam armatos contra populum Romanum uidebat, bellandum esse duxit; sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam. itaque cum accerrimis nationibus & maximis, Germano-

rum, & Heluetiorum, prælijs felicißimè decertauit: cæteras contriuit, compulit, domuit, imperio Populi Romani parêre assuefecit: & quas regiones, quasq; gentes nullæ nobis anteà literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster Imperator, nosterq; exercitus, & Populi Romani arma peragrarunt. semitam tantum Galliæ tenebamus antea Patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic Imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certè immanibus, & barbaris, & belliciosis tenebantur. quas nationes nemo unquam fuit, qui non frangi domariq; cuperet: nemo sapienter de Repub. nostra cogitauit iam inde à principio huius Imperij, quin Galliam maximè timendam huic Imperio putaret: sed propter uim ac multitudinem gentium illarum, nunquam est antea cum omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti. nunc denique est perfectum, ut Imperij nostri, terrarumq; illarum idem esset extremum. Alpibus Italiam munierat antè natura non sine aliquo diuino numine. nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset, nunquam hæc urbs summo Imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam licet considant: nihil est enim ultra illam altitudinē montium usq; ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum. Sed tamen una atque altera ætas uel metu, uel spe,

uel

uel pœna, uel præmijs, uel armis, uel legibus. potest totam Galliã sempiternis uinculis astringere. impolitæ uerò res & acerbæ si erunt relictæ, quanquam sunt abscissæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandum bellum reuirescent. Quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. Etenim si Fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet, si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret, si in Capitolium inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret, si deniq; timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantũ auferre: nos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici uelle. cùm uerò ille suæ gloriæ iampridem, Reipub. nondum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum Reipub. munus: nec Imperatorem incensum ad Rempub. bene gerendam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iam explicatam perturbare atque impedire debemus. Nam illæ sententiæ uirorum clarissimorum minimè probandæ sunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorem. qui ulteriorem, omnia illa de quibus disserui

paulò

paulò antè, perturbat: simul ostendit eam se sciscere legem, quam esse legem neget: et quæ pars prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se auellere: quæ defensorem habeat, non tangere: simul & illud facit, ut quod illi à populo datum sit, id non uiolet: quod Senatus dederit, id Senator properet auferre. Alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni Senatoris: legem quam non putat, eam quoq; seruat: præfinit enim successori diem. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaq; maiorum dissidere, quàm ut, qui Consul Calend. Ian. habere prouinciam debet, is ut eam desponsam, non decretam habere uideatur: fuerit toto in Cõsulatu sine prouincia, cui fuerit antequam designatus esset, prouincia decreta. sortietur, an non? nam & non sortiri absurdum est, & quod sortitus sis, non habere. proficiscetur paludatus? quó? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam non habebit: Calendis ei deniq; Martijs nascetur repentè prouincia. At tamen his sententijs Piso in prouincia permanebit. Quæ cũ grauia sunt, tum nihil grauius illo, quòd mulctari Imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neq; solum summo in uiro, sed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendum. Ego uos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari & propè singulares, quòd ita

meritus

meritus erat: gratis etiam, ut quàm coniunctissimus huic ordini esset. sapiētes ac diuini fuistis: neminem unquam est hic ordo complexus honoribus & beneficijs suis, qui ullam dignitatem præstabiliorem ea, quam per uos esset adeptus, putarit. nemo unquam hîc potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatē suam diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem, ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessariò contulerunt. qui si ex illa iactatione cursuq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in Curiam, atq; huic amplißimæ dignitati commendati esse uolunt, non modò non repellendi sunt, uerumetiam expetendi. Monemur à fortißimo uiro atque optimo post hominum memoriam Consule, ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis, alicui decernatur, post eos Consules, qui nunc erunt designati, perpetuoq; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. Quam ego plagam etsi non contemno P. C. præsertim monitus à sapientißimo Consule, & diligentißimo custode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimescendam, si hominum præclarißimorum ac potentißimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à Senatu eximijs ac nouis

rebus

rebus ornatus, per manus hanc Prouinciam tradat ei, cui minimè uos uelitis: per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam cōsecutus, ei ne libertatem quidem relinquat, adduci ad suspicandum nullo modo possum. Postremò quo quisq; animo futurus sit nescio: quid sperem, uideo. præstare hoc Senator debeo, quantum possum, nequis uir clarus aut potens huic ordini iure irasci posse uideatur. Atq; hoc, si inimicißimus essem C. Cæsari, sentirem tamen Reip. causa. Sed non alienum esse arbitror, quò minus sæpe aut interpeller à nonnullis, aut tacita existimatione reprehendar, explicare breuiter, quæ mihi sit ratio & causa cum Cæsare. Ac primum illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cum illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrum adolescētia fuit, prætermitto. postea quàm sum penitus in Rempub. ingressus, ita dissensi ab illo, ut in disiunctione sententiæ, cōiuncti tamen amicitia maneremus. Consul ille egit eas res, quarum participem me esse uoluit: quibus ego si minus assentiebar, tamē illius mihi iudicium gratū esse debebat. me ille, ut Quinqueuiratum acciperem, rogauit: me in tribus sibi coniunctissimis Consularibus esse uoluit: mihi legationem quam uellem, quanto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadam sententiæ repudiaui. quam sapiens

pienter non disputo: multis enim non probabo: constanter quidem et fortiter certé qui cùm me firmissimis opibus contra scelus inimicorum munire, & populares impetus populari præsidio possem propulsare, quamuis excipere fortunam, subire uim atque iniuriam malui, quàm aut à uestris sanctissimis mentibus dissidere, aut de meo statu declinare. Sed non is solùm gratus debet esse, qui accepit beneficium, uerum etiam is, cui potestas accipiendi fuit. Ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me & conuenire ijs rebus, quas gesseram, non putabam. illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuium suum generum sentiebam. traduxit ad plebem inimicum meum, siue iratus mihi, quòd me secum ne beneficijs quidem uidebat posse coniungi, siue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria. nam postea me ut sibi essem Legatus, non solùm suasit, uerum etiam rogauit. ne id quidē accepi: non quò alienū mea dignitate arbitrarer, sed quod tantum Reip. sceleris impendere à Consulibus proximis nō suspicabar. Ergo adhuc magis est mihi uerendum, ne mea superbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in nostra amicitia reprehendatur. Ecce illa tempestas, caligo bonorum, & subita atq; improuisa formido, tenebræ Reip. ruina atq; incendium ciuitatis, terror iniectus Cæsari de eius actis, metus cædis bonis

omnib

omnibus, Consulum scelus, cupiditas, egestas, audacia. si non sum adiutus, non debuit: si desertus, sibi fortasse prouidit: si etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut uolunt, uiolata amicitia est, accepi iniuriam, inimicus esse debui: non nego. sed si idem ille tum me saluum esse uoluit, cùm uos me ut charißimum filium desiderabatis, & si uos ijdem pertinere ad causam illam putabatis, uoluntatem C. Cæsaris à salute mea non abhorrere: & si illius uoluntatis generũ eius habeo testem, qui idem Italiam in municipijs, populum Romanum in concione, uos mei semper cupidißimos in Capitolio ad meam salutẽ incitauit: si deniq; Cn. Pompeius idem mihi testis de uoluntate Cæsaris, & sponsor est illi de mea: non'ne uobis uideor et ultimi temporis recordatione, & proximi memoria, medium illud tristißimum tempus debere, si ex rerum natura non possem euellere, ex animo quidem certè excidere? Ego uerò si mihi non licet per aliquos ita gloriari, me dolorem atq; inimicitias meas Reip. concessisse, quod magni cuiusdam hominis, et persapientis uidetur: utar hoc, quod non tam ad laudem adipiscendam, quàm ad uitandam uituperationem ualet, hominem me esse gratum & non modò tantis beneficijs, sed etiam mediocri hominum beneuolentia cõmoueri. à uiris fortißimis & de me optimè meritis quibusdam peto, ut si ego illos meorum laborum

borum

borum & incommodorum participes esse nolui, ne illi me suarum inimicitiarum socium uelint esse: præsertim cùm mihi ijdem illi concesserint, ut etiam acta illa Cæsaris, quæ neque oppugnaui antea, neque defendi, meo iam iure possim defendere. nam summi ciuitatis uiri, quorum ego consilio Remp. conseruaui, & quorum autoritate illam coniunctionē Cæsaris, defugi, Iulias leges, & cæteras illo Consule rogatas, iure latas negant. ijdē illam proscriptionem capitis mei, contra salutem Reip. sed saluis auspicijs rogatam esse dicebant. itaq; uir summa autoritate; summa eloquentia dixit grauiter, casum illum meum funus esse Reip. sed funus iustum & indictum. mihi ipsi omnino perhonorificum, discessum meum funus dici Reipub. Reliqua non reprehendo, sed mihi ad id quod sentio assumo. nam si illud iure rogatum dicere ausi sunt, quod nullo exemplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cœlo seruarat, oblitine erant tum cùm ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus, dici de cœlo esse seruatum? qui si plebeius omnino esse non potuit, qui Tribunus pleb. potuit esse? & cuius Tribunatus si ratus est, nihil est quod irritum ex actis Cæsaris posit esse: eius non solùm Tribunatus, sed etiam perniciosissimæ res auspiciorum religione conseruata iure latæ uidebuntur? Quare aut uobis statuendum est legem Æliam

manere, legem Fusiam non esse abrogatam, non omnibus fastis legem ferri licere: cùm lex feratur, de cœlo seruari, obnuntiari, intercedi licere: Censorium iudicium ac notionem, & illud morum seuerissimum magisterium non esse nefarijs legibus de ciuitate sublatum: si patricius Trib. pleb. fuerit, contra leges sacratas: si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cùm ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut easdem res alio modo ferret: qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant: in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. Extremum illud est: ego, si essent inimicitiæ mihi cùm C. Cæsare, tamen hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum uirorum exemplo inimicitias Reip. causa deponere: sed cùm inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio sit extincta, sententia mea P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam: si honos quidam, Senatus concordiæ consulam: si autoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando Imperatore seruabo: si perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo: si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. Atq; hoc

uelim

uelim probare omnibus Patres conscripti: sed leuissimè feram, si fortè aut ijs minus probaro, qui meum inimicum repugnante uestra autoritate texerunt, aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cùm ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

IN L. PISONEM.

ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Iam'ne uides bellua? iam'ne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem. non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, uultus deniq; totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit: hic eos, quibus eras ignotus, decepit, fefellit, in fraudem induxit. pauci ista tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, stuporem debilitatemq; linguæ. nunquam erat audita uox in foro: nunquam periculum factum consilij: nullum non modò illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione fumosarum imagi-

num, quarum simile habes nihil, præter colorem. Is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum? mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare. omnes enim honores populus Rom. mihi ipsi homini nouo detulit. Nam tu cùm Quæstor es factus, etiam qui te nunquam uiderant, tamen illum honorem nomini mandabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à pop. Rom. factus, non iste Piso. Prætura item maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te uiuum nondũ nouerat quisquam. me cùm Quæstorem in primis, Aedilẽ priorem, Prætorem primum cunctis suffragijs populus Rom. faciebat, homini ille honorem, non generi: moribus, non maioribus meis: uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. Nam quid ego de Consulatu loquar? parto uis, an'ne gesto? miserum me, cùm hac me peste, atq; labe confero: sed nihil comparandi causa loquar: ac tamen ea, quæ sunt longissimè disiuncta, comprehendam. Tu Consul es renuntiatus (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidentibus COSS. Cæsare & Bibulo, cùm hoc non recusares, quin ij à quibus dicebare Consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior quàm Gabinius extitisses. me cũcta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas non prius tabella, quàm uoce priorem Consulem declarauit. Sed

omitto

omitto ut sit factus uterq; nostrũ: sit sanè Fors domina campi: magnificẽtius est dicere, quemadmodum gesserimus Consulatum, quàm quẽadmodum ceperimus. Ego Calend. Ian. Senatum & bonos omnes legis Agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberaui. Ego agrũ Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui: si oportuit, melioribus autoribus reseruaui. Ego in C. Rabirio perduellionis reo XL. annis ante me Consulem interpositam Senatus autoritatem sustinui contra inuidiam atq; defendi. Ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea cõditione fortunæ, ut si essent magistratus adepti, Reipub. statum conuulsuri uiderentur, meis inimicitijs, nulla Senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. Ego Antonium collegam cupidum prouinciæ, multa in Rep. molientem, patientia atq; obsequio meo mitigaui. Ego prouinciam Galliam Senatus autoritate, exercitu & pecunia instructam & ornatam, quam cum Antonio communicaui (quòd ita existimabam tempora Reip. ferre) in concione deposui, reclamante populo Rom. Ego L. Catilinam cædem Senatus, interitum urbis, non obscurè, sed palàm moliẽtem, egredi ex urbe iussi: ut à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus. Ego tela extremo mense Consulatus mei intẽta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefarijs manibus extorsi. Ego faces

iam accensas ad huius urbis incendium com-prehendi, protuli, extinxi. Me Q. Catulus princeps huius ordinis, & autor publici consilij frequentißimo Senatu Parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarißimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronã deberi à Rep. dixit. mihi togato Senatus, non ut multis bene gestæ, sed ut nemini, conseruatæ Reipub. singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. Ego cùm in concione abiens magistratu dicere à Tribuno pleb. prohiberer, quæ constitueram: cumq; is mihi tantummodo ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iuraui, Remp. atq; hanc urbẽ mea unius opera esse saluam. Mihi pop. Rom. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cùm meum iusiurãdum tale atq; tantum iuratus ipse una uoce & consensu approbauit. Quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero uideretur. Atq; ita est à me Consulatus peractus, ut nihil sine consilio Senatus, nihil non approbante pop. Rom. egerim: ut semper in rostris Curiam, in Senatu populum defenderim: ut multitudinẽ cum principibus, Equestrem ordinem cum Senatu coniunxerim. Exposui breuiter Consulatum meũ. Aude nunc ò furia de tuo dicere. cuius fuit

initium ludi Compitalitij, tum primum facti post L. Metellum, & Q. Martium COSS. contra autoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortißimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) sed ille designatus Consul, cùm quidem Tribunus pleb. suo auxilio magnos ludos contra Senatusconsultum facere inßisset, priuatus fieri uetuit: atque id, quod nondum potestate poterat, obtinuit autoritate. Tu cùm in Cal. Ian. Compitalitiorũ dies incidissent, Sex. Clodium, qui nũquam antea prætextatus fuisset, ludos facere & prætextatum uolitare passus es, hominem impurũ, atq; nõ modò facie, sed etiam oculo tuo dignissimum. Ergo his fundamentis positis Consulatus tui, triduo pòst inspectante & tacente te à P. Clodio, fatali portento prodigioq; Reip. lex Aelia & Fusia euersa est, propugnacula muriq; tranquillitatis atq; otij. Collegia non ea solùm, quæ Senatus sustulerat, restituta sunt, sed innumerabilia quædam noua ex omni fæce urbis ac seruitio constituta. Ab eodem homine in stupris inauditis nefarijsq; uersato, uetus illa magistra pudoris & modestiæ, seueritas Censoria sublata est: cùm tu interim bustũ Reipub. qui te Consulem tum Romæ dicis fuisse, uerbo nunquam significaris sententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. Nondũ quæ feceris,

ſed quæ fieri paſſus ſis, dico: neq; uerò multum intereſt, præſertim in Conſule, utrum ipſe perniciosis legibus, improbis concionibus Rempub. uexet, an alios uexare patiatur. An poteſt ulla eſſe excuſatio non dicam malè ſentienti, ſed ſedenti, cunctanti, dormienti in maximo Reip. motu Conſuli? centum propè annos legem Aeliam & Fuſiam tenueramus: quadringentos iudicium, rationemq; Cenſoriam. quas leges auſus eſt non nemo improbus, potuit quidem nemo unquam conuellere: quam poteſtatem minuere, quò minus de moribus noſtris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tam effuſè petulans conatus eſt. Hæc ſunt ò carnifex in gremio ſepulta Conſulatus tui. Perſequere connexos his funeribus dies. Pro Aurelio tribunali ne conniuente quidem te, quod ipſum eſſet ſcelus, ſed etiam hilarioribus oculis, quàm ſolitus eras, intuente, delectus ſeruorum habebatur ab eo, qui nihil ſibi unquam nec facere, nec pati turpe eſſe duxit: arma in templo Caſtoris, ò proditor templorum omnium, uidente te conſtituebantur ab eo latrone, cui templum illud fuit te Conſule arx ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, caſtellum forenſis latrocinij, buſtum legum omnium, ac religionum. Erat non ſolùm domus mea, ſed totum Palatium Senatu, Equitibus Rom. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cùm tu non

modò

modò ad eum Ciceronem (mitto enim domestica, quæ negari possunt: hæc commemoro, quæ sunt palàm) nõ modò, inquam, ad eum, cui primam comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu sententiam rogabas tertium, nunquam aspirasti, sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum parabantur, non interfuisti solùm, uerum etiam crudelissimè præfuisti. Mihi uerò ipsi coram genero meo propinquo tuo, quæ dicere ausus es? egere, foris esse Gabinium: sine prouincia stare non posse: spem habere à Tribuno pleb. si tua consilia cum illo coniunxeris, à Senatu quidem desperasse: huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in collega meo: nihil esse quòd præsidium Consulum implorarem, sibi quenq; consulere oportere. Atque hæc dicere uix audeo: uereor ne qui sit, qui istius insignem nequitiam frontis inuolutam integumentis nondum cernat. dicam tamen: ipse certè agnoscet, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur. Meministi'ne cœnum, cùm ad te quinta ferè hora, cum C. Pisone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, solcatum? & cùm isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te uti ualetudinis, quòd diceres, uinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quam nos causam cùm accepissemus (quid enim facere poteramus?) paulisper

stetimus in illo ganearum tuarum nidore, atq; fumo: unde tu nos cùm improbißimè respondendo, tum turpißimè eructando eiecisti. Idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatum præbebas Consulatum tuum, cùm esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis autor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cæsoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. Hic te ille homo dignißimus tuis laudibus collaudauit. Crudelitatis tu furcifer Senatum Consul in concione condemnas? nõ enim me, qui Senatui parui. nam delatio illa salutaris & diligens fuerat Consulis: animaduersio quidem & iudicium, Senatus. quæ cùm reprehendis, ostendis, qualis tu, si ita fortè accidisset, fueris illo tempore Consul futurus. stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum. quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui tu Senatus autoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio uendidisti? Quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium facientem Consules adiuuerunt. uoluit ille Senatum interficere, uos sustulistis: leges incendere, uos abrogastis: interire patriam, uos adiuuistis. Quid est uobis COSS. gestum sine armis? incendere illa

coniuras

coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem Consulem, de urbis incendio cogitassent. non enim se tectis priuare uoluerunt: sed his stantibus nullũ domicilium sceleri suo fore putauerunt. cædem illi ciuium, uos seruitutẽ expetistis. his uos etiã crudeliores. huic enim populo ita fuerat ante uos COSS. libertas insita, ut emori potius, quàm seruire præstaret. Illud uerò geminum consilijs Catilinæ & Lentuli, quòd me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suam compulistis. neq; enim me stante & manente in urbis uigilia, neque resistente Cn. Pompeio omnium gentium uictore, unquam se illi Remp. delere posse duxerunt. à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto uobis ducibus mactatus essem. Quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinam interfuisse, quàm quòd eandem illam manum ex intermortuis Catilinæ reliquijs concitastis, quòd omnes undiq; perditos collegistis, quòd in me carcerem effudistis, quòd coniuratos armastis, quòd eorum ferro meum corpus atque omnium bonorum uitam obijcere uoluistis? Sed iam redeo ad præclaram illã concionẽ

eandem.

tuam. Tu es ille, cui crudelitas displicet? cui, cùm Senatus luctum ac dolorem suum uestis mutatione declarandum censuisset, cùm uideres mœrere Rempub. amplißimi ordinis luctu, ò noster misericors, quid facis? quod nulla in Barbaria quisquam tyrannus. omitto enim illud, Consulem edicere, ut Senatus Senatusconsulto ne obtemperet: quo fœdius nec fieri nec cogitari quicquam potest. ad misericordiam redeo eius, cui nimis uidetur Senatus in conseruanda patria fuisse crudelis. Edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamen omnibus uitijs superare cupiebat, ut Senatus, contrà, quàm ipse censuisset, ad uestitum rediret. quis hoc facit ulla in Scythia Tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere non sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia. eripis lacrymas non consolando, sed minando. Quòd si uestem non publico consilio Patres conscripti, sed priuato officio aut misericordia mutauissent, tamen id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferendæ: cùm uerò id Senatus frequens censuisset, ordines reliqui iam antè fecissent, tu ex tenebricosa popina Consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, Senatum Reip. occasum atq; interitum lugere uetuisti. At quærebat etiam paulò antè de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non n. eis . nimicis, meis copijs restitissem? quasi uerò non

rò non modò ego, qui multis sæpe auxilio fuissem, sed quisquàm tam inops fuerit unquam, qui isto non modò propugnatore tutiorem se, sed aduocato, aut adstipulatore paratiorem fore putaret. Ego istius pecudis ac putidæ carnis consilio scilicet, aut præsidio niti uolebam? ab hoc eiecto cadauere quicquam mihi aut opis, aut ornamēti expectabam? Consulem ego tum requirebam. Consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire nō possem, qui tantam Reip. causam grauitate, & consilio suo tueretur, sed qui, tanquam truncus atq; stipes, si stetisset modò, posset sustinere tamen titulum Consulatus. Cùm enim esset omnis causa illa mea Consularis & Senatoriæ, auxilio mihi opus fuerat & Cōsulis, & Senatus: quorum alterum etiam ad perniciem meam erat à nobis Consulibus conuersum, alterum Reip. penitus ereptum. Attamen si consilium exquiris meum, neq; ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cum illo bustuario gladiatore, & tecum, & cum Collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præstantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deorum immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario fortissimo uiro, & COS. & sextùm Consuli, & eius inuictis legionibus ne armis confligeret, cedēdum esse duxit. Quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cum

di? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbato Epicuro, cum altero Catilinæ laternario? quos neq; hercule ego, neque supercilium tuum, neq; collegæ tui cymbala ac crotala fugi: neq; tam fui timidus, ut qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. alios ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus tẽpestatibus non cessi, sed his unum me pro omniũ salute obtuli. Itaque discessu tum meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cùm quidem tu, ò uecors, & amẽs, cùm omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent, templa gemerent, tecta ipsa urbis lugerent, complexus es illud funestũ animal ex nefarijs stupris, ex ciuili cruore, ex omniũ scelerum importunitate, & flagitiorũ impunitate concretũ, atq; eodem in templo, eodẽ & loci uestigio, & tẽporis, arbitria nõ mei solũ, sed patriæ funeris abstulisti. Quid ego illorum dierũ epulas, quid lætitiã, & gratulationẽ tuã, quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicẽ? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid, quod esset libero dignum, quis deniq; in publico uidit? cùm collegæ tui domus cantu, & cymbalis personaret, cumq; ipse nudus in

comiss

conuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cùm illum suum saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotā pertimescebat. hic autem non tam concinnus helluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque uino. quod quidem istius in illis Reipub. luctibus, quasi aliquod Lapitharum, aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. Tu etiā mentionem facies Consulatus tui? aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse Consulatum putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Consule esse uoluisti. huius tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? animo Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere Consulatus, omni officio. ego Consulem esse putem, qui Senatum esse in Republica non putauit? & sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem esse potuerunt? Etenim illa iam omitto: cùm seruorum delectus haberetur in foro, arma in templo Castoris luce, & palàm comportarentur: id autem templum sublato aditu, reuulsis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atq; à Catilinæ præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur: cùm Equites Romani relegarentur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur, Senatuī

non

non solùm iuuare Rempublicam, sed ne lugere quidem liceret: cùm ciuis is, quem hic ordo assentiente Italia, cunctisq; gentibus conseruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio atq; armis pelleretur, non dicam auxilio uestro, quod uerè licet dicere, sed certè silentio: tum Romæ fuisse Consules quisquam existimabit? Qui latrones igitur, si quidem uos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis: non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam grauem, tam seueram. Seplasia mehercle, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiauit. Audierat Decios, Magios, & de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse Consulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit species, fuit incessus, saltem Seplasia dignus, & Capua. Gabinium deniq; si uidissent Duumuirum uestri illi unguentarij, citius agnouissent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes cerussatæq; buccæ dignæ Capua, sed illa uetere: nam hæc quidem quæ nunc est, splendidissimorū hominum,

fortißimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amicißimorum multitudine redundat. quorum Capuæ te prætextatum nemo aspexit, qui non gemeret desiderio mei: cuius consilio cũ uniuersam Remp. tum illam ipsam urbem meminerant esse seruatam. me inaurata statua donarant: me patronum unum asciuerant: à me se habere uitam, fortunas, liberos arbitrabantur: me & præsentem cõtra latrocinium tuum suis decretis Legatisq; defenderunt, & absentem principe Cn. Pompeio referente, & de corpore Reip. tuorum scelerum tela reuellente, reuocarunt. An tu eras Consul, cùm in Palatio mea domus ardebat, nõ casu aliquo, sed ignibus iniectis, instigãte te? Ecquod in hac urbe, maius unquam incendiũ fuit, cui non Consul subuenerit? At tu illo ipso tempore apud socrũ tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, sedebas non extinctor, sed autor incendij, & ardentes faces furijs Clodianis penè ipse Consul ministrabas. An uerò reliquo tempore Consulem te quisquam duxit? quisquam tibi paruit? quisquã in curiam uenienti assurrexit? quisquam consulenti respondendum putauit? numerandus est ille annus deniq; in Repub. cùm obmutuisset Senatus, iudicia conticuissent, mœrerent boni, uis latrocinij uestri tota urbe uolitaret, neque ciuis unus ex ciuitate, sed ipsa ciuitas tuo, & Gabinij sce-

leri, furoriq; cessisset? At ne tum quidē emersisti lutulente Cæsonine ex miserrimis naturæ tuæ sordibus, cùm experrecta tandem uirtus clarißimi uiri celeriter, & uerum amicum, & optimè meritum ciuem, & suum pristinum morem requisiuit: neq; est ille uir passus, in ea Rep. quam ipse decorarat, atq; auxerat diutius uestrorū scelerum pestem morari: cùm tamen ille, qualiscunq; est, qui est ab uno te improbitate uictus Gabinius, collegit ipse se uix: sed collegit tamen, & contra suum Clodium primùm simulatè, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uerè uehementer'que pugnauit. Quo quidem in spectaculo mira Reipublicæ æquitas erat: uter eorum periisset, tanquam lanista, in eiusmodi pari lucrum fieri putabat: immortalem uerò quæstum, si uterq; cecidisset. sed ille tamen agebat aliquid: tuebatur autoritatem summi uiri: erat ipse sceleratus, erat gladiator: cum scelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. Tu scilicet homo religiosus, & sanctus, fœdus, quod meo sanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluisti. cauerat enim sibi ille sororius adulter, ut si tibi prouinciam, si exercitum, si pecuniam ereptam ex Reipublicæ uisceribus dedisset, omnium suorum scelerum socium te, adiutoremq; præberes. itaque in illo tumultu fracti fasces, ictus ipse:

quotidie tela, lapides, fugæ: deprehensus denique cùm ferro ad Senatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuisse constabat. Ecquis audiuit non modò actionem aliquam, aut relationem, sed uocem omnino, aut querelam tuam? Cõsulem tu te fuisse putas, cuius in Imperio, qui Remp. Senatus autoritate seruarat, idemq; in Italia qui omneis omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is se in publico tutò statuit esse non posse? An tum eratis Consules, cùm quacunq; de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad Senatum, cunctus ordo reclamabat, ostendebatq; nihil esse uos acturos, nisi prius de me retulissetis, cùm uos quanquam fœdere obstricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, sed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus esse lex non uidebatur, inusta per seruos, incisa per uim, imposita per latrocinium, sublato Senatu, pulsis è foro bonis omnibus, capta Republica contra omnes leges, nullo scripta more: hanc qui se metuere dicerent, Consules, non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? Nam si illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges indemnati ciuis, atq; integri capitis, bonorumq; Tribunitia proscriptio: hac tamen obstricti pactione tenebamini: quis uos non modò Consules, sed liberos fuisse putet? quorum mens fuerit oppressa præmio, lingua

astricta mercede? Sin illam uos soli legem putabatis, quisquam uos Consules tunc fuisse, aut nunc esse Consulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis esse, non leges, non instituta, non mores, non iura noritis? An, cùm proficiscebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, Consules uos quisquam putauit? Itaq;, credo, si minus frequentia sua uestrum egressum ornando, atque celebrando: at ominibus saltem bonis, ut Consules: non tristißimis, ut hostes aut proditores persequebantur. Tu'ne etiam immanißimum, ac fœdißimum monstrum, cuius es meum discessum illum, testem sceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? Quo quidem tempore cepi P. C. fructum immortalem uestri in me, & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, sed uoce, & clamore, abiecti hominis, & semiuiui furorem petulantiamq; fregistis. Tu luctum Senatus, tu desiderium Equestris ordinis, tu squalorem Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu silentium perpetuum iudiciorum ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones, quæ meus discessus Reipublicæ uulnera inflixit? qui si calamitosißimus fuisset, tamen misericordia dignior, quàm contumelia, & cum gloria potius esse cõiunctus, quàm cũ probro putaretur: atq; ille, dolor meus dũtaxat, uestrum quidẽ scelus

ac dede

ac dedecus haberetur. Tum uerò forsitan hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur, sed certè id dicam, quod sentio. Cùm tantis à uobis P.C. beneficijs affectus sim, tantis honoribus, non modò illam calamitatem esse non duco, sed si quid mihi potest à Repub. esse seiunctum, quod uix potest, priuatim ad meum nomen augendum, optandam duco mihi fuisse illam, expetendamq; fortunam. Atq; ut tuum lætissimum diem cum tristissimo meo cōferam, utrum tandem bono uiro, & sapienti optabilius putas, sic exire à patria, ut omnes sui ciues salutem, incolumitatē, reditum precentur, quod mihi accidit: an, quod tibi proficiscenti euênit, ut omnes execrarentur, malè precarentur, unam tibi illam uiam, & perpetuam esse uellent? mihi mediusfidius in tanto omnium mortalium odio, iusto præsertim, & debito, quæuis fuga potius, quàm ulla prouincia esset optatior. Sed perge porrò. nam si illud meum turbulētissimum tempus profectionis, tuo trāquillissimo præstat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? Me Calendis Ian. qui dies post obitum occasumq; nostrum Reip. primus illuxit, frequentissimus Senatus, concursu Italiæ, referente clarissimo, atque fortissimo uiro P. Lentulo, consentiente populo Rom. atque una uoce reuocauit. me idem Senatus exteris nationibus, me Legatis, magistrati-

bus'que nostris autoritate sua Consularibus literis, nõ, ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed ut Senatus illo ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorem Reip. commendauit. ad meam unius salutem Senatus auxilium omnium ciuium cuncta ex Italia, qui Remp. saluam esse uellent, Consulis uoce & literis implorandum putauit. mei capitis seruandi causa Romam uno tempore quasi signo dato Italia tota conuenit. de mea salute P. Lentuli præstantissimi uiri, atque optimi Consulis, Cn. Pompeij clarissimi atque inuictissimi ciuis, cæterorumq́; principum celeberrimæ, & gratissimæ conciones fuerunt. de me Senatus ita decreuit, Cn. Pompeio autore, & eius sententiæ principe, ut si quis impedisset reditum meum, in hostium numero putaretur: ijsq́; uerbis ea de me Senatus autoritas declarata est, ut nemini sit triumphus honorificentius, quàm mihi salus restitutioq́; perscripta. de me, cùm omnes magistratus promulgassent, præter unum Prætorem, à quo non fuit postulandum, fratrem inimici mei, præterq́; duos de lapide emptos Tribunos plebis, legem comitijs Centuriatis tulit P. Lentulus Consul de collegæ Q. Metelli sententia: quem mecum eadem Respublica, quæ in Tribunatu eius disiunxerat, in Consulatu uirtute optimi ac iustissimi uiri, sapientia'que coniunxit. Quæ lex quemadmodum accepta sit

ipta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullam, quò minus adesset, iustam excusationē esse uisam: nullis comitijs unquam multitudinem hominum tantam, neq; splendidiorem fuisse: hoc certè uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum: & , quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra sponte fecistis. Confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam, cum mea. Obtinuisti prouinciam Consularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege Cæsaris iustissima, atque optima, populi liberi, planè & uerè erant liberi: lege autem ea, quam nemo legem, præter te, & collegam tuum, putauit, omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantum tibi non Senatus, aut populus Rom. dederat, sed quantum tua libido conscripserat. ærarium exhauseras. Quas res gessisti in imperio, exercitu, prouincia Consulari? quas res gesserit, quæro? qui ut uenit statim. nondum commemoro rapinas, nondum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces sociorum, non cædem hospitum, non perfidiam, non immanitatem, non scelera prædico: mox

ſi uidebitur, ut cum fure, ut cum ſacrilego, ut cum ſicario diſputabo: nunc meam ſpoliatam fortunam conferam cum florente fortuna Imperatoris. Quis unquam prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad Senatum literas miſerit? tantam uerò prouinciam cum tanto exercitu, Macedoniam præſertim, quæ tantis barbarorum gẽtibus attingitur, ut ſemper Macedonicis Imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atq; pilorum: ex qua aliquot Prætorio imperio, Conſularis quidem nemo redijt, qui incolumis fuerit, qui nõ triumpharit. eſt hoc nouum: multo illud magis. appellatus eſt hic uulturius, illius prouinciæ (ſi dijs placet) Imperator. ne tum quidem Paule noſter tabulas Romam cum laurea mittere audebas? miſi, inquit. quis unquam recitauit? quis, ut recitarentur, poſtulauit? nihil enim mea refert, utrum tu conſcientia oppreſſus ſcelerũ tuorum nihil unquam auſus ſis ſcribere ad eum ordinem, quem deſpexeras, quem afflixeras, quẽ deleueras: an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq; ſilentio ſuo temeritatẽ, atque audaciam tuam condemnarint. Atq; haud ſcio, an malim te uideri nullo pudore fuiſſe in literis mittendis, an amicos tuos plus habuiſſe & pudoris, & conſilij, quàm aut te uideri pudentiorem fuiſſe, quàm ſoles, aut tuum factum non eſſe condemnatum iudicio amicorum. Quòd ſi non tuis nefar-

nefarÿs in hunc ordinem contumelÿs in perpetuum tibi Curiam præclusisses, quid tādem erat actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad Senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorum turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? Tu uerò, qui ad Senatum nihil scripseris, ut in urbe nequior inuentus es, quàm Gabinius, sic in prouincia paulò tamen quàm ille deniβior. nam ille gurges, atque helluo natus abdomini suo, nō laudi atq; gloriæ, cùm Equites Rom. in prouincia, cùm Publicanos nobiscū & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq́; priuasset, cùm egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros uastaret, exhauriret domos: ausus est (quid enim ille non auderet?) à Senatu supplicationem per literas postulare. O dÿ immortales, tu'ne etiam, atq; adeò uos geminæ uoragines, scopuliq́; Reip. uos meā fortunam deprimitis? uestrā extollitis? cùm de me ea Senatusconsulta absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generum, ordinumq́; omnium, quæ ego non modò optare nunquam

auderem, sed cogitare non possem: uos autem sempiternas fœdißimæ turpitudinis notas subieritis. An ego, si te & Gabinium cruci suffixos uiderẽ, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quàm afficior ex infamia? nullum est supplicium putandum, quo affici casu aliquo etiã boni uiri fortesq; possunt. Atq; hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinam ita audires, ut eram audiendi: nunquam te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & uino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sapientẽ, etiam si in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur, dicturum tamen, suaue illud esse, seseq; ne tantulum quidem commoueri. tantam uirtutis esse uim uoluerunt, ut non posset unquam esse uir bonus non beatus. quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti. suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amißio dignitatis. Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris, illigatum in machina, uigilando necauerunt, supplicio uidetur affectus: nec C. Marius, quem Italia seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum & naufragum uidit. fortunæ enim istæ

tela

ecla sunt, non culpæ: supplicium autem est pœna peccati. neq; uerò ego si unquam uobis mala precarer, (quod sæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt) morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer. Thyestea ista execratio est poëtæ uulgi animos, non sapientum mouentis:

Vt tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis,
Euisceratus latere penderes (ut ait ille) saxa spargens tabo,
Sanie, sanguine atro. Non ferrem omnino molestè, si ita accidisset: sed id tamen esset humanum. M. Marcellus qui ter Cōsul fuit, summa uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam est illa mors, non pœna putanda. Quæ est igitur pœna? quod supplicium? quæ saxa, quæ cruces? ecce, duos duces in prouincijs Populi Rom. habere exercitus, appellari Imperatores: horum alterum sic fuisse infirmatū conscientia scelerum et fraudum suarum, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maximè triumphalis, nullas sit ad Senatū literas mittere ausus. ex qua prouincia modò uir omni dignitate ornatißimus L. Torquatus, magnis rebus gestis, me referēte absens Imperator sit appellat⁹, unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iustißimos triumph

auderem, sed cogitare non possem: uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis. An ego, si te & Gabinium cruci suffixos uiderē, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quàm afficior ex infamia? nullum est supplicium putandum, quo affici casu aliquo etiā boni uiri fortesq; possunt. Atq; hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinam ita audires, ut eram audiendi: nunquam te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & uino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sapientē, etiam si in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur, dicturum tamen, suaue illud esse, seseq; ne tantulum quidem commoueri. tantam uirtutis esse uim uoluerunt, ut non posset unquam esse uir bonus non beatus. quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti. suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amißio dignitatis. Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris, illigatum in machina, uigilando necauerunt, supplicio uidetur affectus: nec C. Marius, quem Italia seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum & naufragum uidit. fortunæ enim istæ

tela

acta sunt, non culpæ: supplicium autem est pœna peccati. neq; uerò ego si unquam uobis mala precarer, (quod sæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt) morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer. Thyestea ista execratio est poëtæ uulgi animos, non sapientum mouentis:

Vt tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis,
Euisceratus latere penderes (ut ait ille) saxa spargens tabo,
Sanie, sanguine atro. Non ferrem omnino molestè, si ita accidisset: sed id tamen esset humanum. M. Marcellus qui ter Cõsul fuit, summa uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam est illa mors, non pœna putanda. Quæ est igitur pœna? quod supplicium? quæ saxa, quæ cruces? ecce, duos duces in prouincijs Populi Rom. habere exercitus, appellari Imperatores: horum alterum sic fuisse infirmatũ conscientia scelerum et fraudum suarum, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maximè triumphalis, nullas sit ad Senatũ literas mittere ausus. ex qua prouincia modò uir omni dignitate ornatissimus L. Torquatus, magnis rebus gestis, me referẽte absens Imperator sit appellat⁹, unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iustissimos

triumph

triumphos uidimus, ex ea te Imperatore nuntius ad Senatum allatus est nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad Senatum. dij immortales, id'ne ego optarē, ut inimicus meus, ea, qua nemo unquam, ignominia notaretur? ut Senatus is, qui in eam iam benignitatis cōsuetudinem uenit, ut eos; qui bene Remp. gesserint, nouis honoribus afficiat, et numero dierum, & genere uerborum: huius unius literis nuntiantibus non crederet, postulantibus denegaret? His ego rebus pascor, his delector, his perfruor: quòd de uobis hic ordo opinatur non secus, ac de teterrimis hostibus: quòd uos Equites Rom. quòd cæteri ordines, quòd cuncta ciuitas odit: quòd nemo bonus, nemo denique ciuis est, qui modò se ciuem esse meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus respuat, animo aspernetur, recordatione deniq; ipsa Consulatus uestri perhorrescat. Hæc ego semper de uobis expetiui, hæc optaui, hæc precatus sum. plura etiam acciderunt, quàm uellem. nam ut amitteretis exercitum, nunquam mehercule optaui. illud etiam accidit præter optatum meum, sed ualde ex uoluntate. mihi enim non uenerat in mentem furorem & insaniam optare uobis, in quam incidistis. atqui fuit optandum. me tamē fugerat, deorum immortalium has esse in impios et consceleratos pœnas certissimas constitutas. Nolite enim putare P. C. ut in scena uidetis, homines

consc

consceleratos impulsu deorum terreri furiarum tedis ardentibus: sua quenq; fraus, suū facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. hæ sunt impiorum furiæ, hæ flammæ, hæ faces. ego te non uecordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem putem, qui sis ausus primùm facere (nam id est caput:) deinde paulò antè Torquato grauißimo & sanctißimo uiro premente confiteri, te prouinciam Macedoniam, in quam tātum exercitum transportasses, sine ullo milite reliquisse? Mitto de amissa maxima parte exercitus: sit hoc infelicitatis tuæ: dimittendi uerò exercitus quā potes afferre causam? quam potestatem habuisti? quam legem? quod Senatusconsultum? quod ius? quod exemplum? quid est aliud furere, nisi non cognoscere homines, non cognoscere leges, non Senatum, non ciuitatem, cruentare corpus suum? maior hæc est uitæ, famæ, salutis suæ uulneratio. si familiam tuam dimisisses, quod ad neminem, nisi ad ipsum te, pertineret, amici te tui constringendum putarent: præsidium tu populi Rom. custodiam prouinciæ, iniussu populi Senatusq; dimisisses, si tuæ mentis compos fuisses? Ecce tibi alter, effusa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibusq; sociorum exhauserat, cùm partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam & inaud

inaudita luxuries, partim etiam in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hunc Tusculanum mõtem extruendum, cùm illa eius immensa & intolerabilis ædificatio constitisset: se ipsum, fasceis suos, exercitum populi Rom. numen interdictumq́; deorum immortalium, responsa sacerdotum, autoritatem Senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem Imperij, Regi Aegyptio uendidit. cùm fineis prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq́; emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. quî licuit extra prouinciam? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit: signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexandriam. quid aliud expectamus à furore eius, nisi ut ad Senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mentis esset suæ, nisi pœnas patriæ, dijsq́; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atq; insania penderet, ausus esset, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi, aut Senatus accedere? quæ cùm plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecunijs repetundis planissimè uetant. sed hæc omitto. ille si nõ acerrimè fureret, auderet, quam

prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cùm & autoritate Senatus, & sorte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cùm etiamsi religio non impediret, mos maiorum tamen & exempla, & grauissimæ legum pœnæ uetarent? Sed quoniam fortunarum contentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit, ego tamen os ut uideam hominis expecto. Tuum si placet reditum cum meo conferamus. At meus quidem is fuit, ut à Brundusio usque Romam agmen perpetuum totius Italiæ uiderem. neque enim regio fuit ulla, neque municipium, neque præfectura, aut colonia, ex qua non publicè ad me uenerint gratulatum. Quid dicam aduentus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid concursum ex agris patrumfamiliâs cum coniugibus ac liberis? quid eos dies, qui quasi deorum immortalium, festi ac solennes sunt aduentu meo, reditu'que celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriam redij, cùm Senatum egressum uidi, populumq; Romanum uniuersum, cùm mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad complectendum conseruatorem suum procedere uisa est. quæ me ita accepit, ut non modò omnium generum, ætatum, ordinum omnes uiri ac mulieres, omnis for-

tunæ

tunæ ac loci, sed etiam mœnia ipsa uiderentur, & tecta urbis, ac templa lætari. Me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores collocauerunt, mihiq; (quod ante me nemini) pecunia publica ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uicissim tuum, quandoquidem amisso exercitu nihil incolume domum, præter os illud pristinum tuum retulisti. qui primùm quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis scit? quos tu Mæandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesq; quæsisti? quod te municipium uidit? quis amicus inuitauit? quis hospes aspexit? non'ne tibi nox erat pro die? non solitudo pro frequentia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis Imperator, sed ut mortuus infamis referri uideretur. Romam uerò ipsam fœdauit aduentus tuus. O' familiæ non dicam Calphurniæ, sed Caluentiæ, neque huius urbis, sed Placentini municipij: neque paterni generis, sed Brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuium cæterorum, sed tuorum legatorum obuiam uenit? mecum enim tum L. Flaccus uir tua legatione indignissimus atq; ijs consilijs, quibus mecum in Consulatu meo coniunctus fuit, ad conser-

nand

uandam Remp. dignior, mecum fuit tum, cùm te quidam non longè à porta cum lictoribus errantem uisum esse narrabat: scio item uirum fortem in primis belli ac rei militaris peritum familiarem meum Q. Martium, quorum tu legatorum prælio Imperator appellatus eras, cùm longè abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. Sed quid ego enumero, qui tibi obuiam non uenerint? qui dico uenisse penè neminem, ne de officiosissima quidẽ natione candidatorum, cùm uulgò essent & illo ipso, & multis antè diebus admoniti & rogati: togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt, & cateruam Imperatori suo nouam præbuerunt. sic iste tanto exercitu, tanta prouincia, triennio pòst Macedonicus Imperator in urbem se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unquam fuerit desertior. in quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendum, reprehendit: cùm ego Cœlimontana porta introisse dixissem, responsione me mimica Esquilina introisse homo promptissimus lacessiuit: quasi uerò id aut ego scire debuerim, aut uestrum quispiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modò ne Triumphali, quæ porta Macedonicis semper Proconsulibus ante te patuit. tu inuentus es, qui Consulari Imperio præditus ex Macedonia non triumphares. At audistis P.C.

philosophi uocem. negauit se triumphi cupidum unquam fuisse. O scelus, ò pestis, ò labes: cùm extinguebas Senatum, uendebas autoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pleb. Consulatum tuum, Remp. euertebas, prodebas caput & salutem meam una mercede prouinciæ: si triumphum non cupiebas, cuius tandem rei te cupiditate arsisse defendes? sæpe enim uidi, qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atque uelare cupiditatem suam. hoc modo D. Syllanus Consul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat. neq; enim quisquam potest exercitum cupere, aperteq; petere, ut non prætexat cupiditatem triumphi. Quòd si te Senatus populusq; Rom. aut non appetentem, aut etiam recusantem, bellum suscipere, exercitum ducere coëgisset, tamen erat angusti animi atque demißi, triumphi honorem, atque dignitatem contemnere. nam ut leuitatis est inanem aucupari rumorem, ut omneis umbras etiam falsæ gloriæ consectari: sic leuis est animi, lucem, splendoremq; fugientis, iustam gloriam, qui est fructus ueræ uirtutis honestißimus, repudiare. Cùm uerò non modò non postulante atque cogente, sed inuito, atque oppresso Senatu, non modò nullo populi Rom. studio, sed nullo ferente suffragium libero, prouincia tibi ista manupretium fuerit non euersæ per te, sed perditæ

ditæ ciuitatis: cumq́; omnium tuorum scelerum hæc pactio extiterit, ut si tu totam Remp. nefariis latronibus tradidisses, Macedonia tibi ob eā rem, quibus tu finibus uelles, redderetur: cùm exhauriebas ærarium: cùm orbabas Italiam iuuentute: cùm mare uastißimum hyeme transibas: si triumphum contemnebas, quæ te prædo amentißime, nisi prædæ ac rapinarum cupiditas tam cæca rapiebat? Non est integrum Cn. Pompeio consilio iam uti tuo. errauit enim, non gustarat istam tuam philosophiam, ter iam homo stultus triumphauit. Crasse pudet me tui: quid est, quòd confecto formidolosißimo bello coronam illam lauream tibi tantopere decerni uolueris à Senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in istum errorem induceremini? C. ipsi Pontinio necessario meo iam non est integrum: religionibus enim susceptis impeditur. O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: ò amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborum Consulum, qui triumpharunt. Sed quoniam præterita mutare non possumus, quid cessat hic homulus ex argilla & luto fictus Epicureus dare hæc præclara præcepta sapientiæ clarißimo & summo Imperatori genero suo? fertur ille uir mihi

crede gloria: flagrat, ardet cupiditate iusti & magni triumphi: non didicit eadem ista, quæ tu. mitte ad eum libellum. sed iam si ipse coràm congredi poteris, meditare quibus uerbis incensam illius cupiditatem comprimas, atque restinguas. ualebis apud hominem uolitantem gloriæ cupiditate uir moderatus & constans, apud indoctum eruditus, apud generum socer. dices enim, ut es homo facetus, ad persuadendum concinnus, perfectus, politus è schola: Quid est Cæsar, quòd te supplicationes toties decretæ, tot dierum, tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur, quas dij negligunt, qui (ut noster ille diuinus dixit Epicurus) neq; propitij cuiquam esse solent, neq; irati. Non facies fidem scilicet, cùm hæc disputabis. tibi enim & esse & fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scholam, disseres de triumpho. Quid tandem habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati in equis & Tribuni? quid clamor militũ? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorum, captare plausus, uehi per urbem, conspici uelle. quibus ex rebus, nihil est quod solidum tenere, nihil quod referre ad uoluptatem corporis poßis. quin tu me uides, qui ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumer-

numerabiles alij leui cupiditate cõmoti triumpharunt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam Macedonicam lauream conculcarim, ipse cum hominibus quindecim malè uestitis ad portam Cœlimontanam sitiẽs peruenerim: quo in loco mihi libertus præclaro Imperatori domum ex hac die biduo antè conduxerat: quæ uacua si non fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nummus interea mihi, Cæsar, neglectis uehiculis triumphalibus domi manet, & manebit. rationes ad ærarium retuli continuò, sicut tua lex iubebat: neq; alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi literas profuisse. ita enim sunt perscriptæ scitè & literatè, ut scriba, ad ærarium qui eas retulit, perscriptis rationibus secum ipse caput sinistra manu perfricans, cõmurmuratus sit, Ratio quidem hercle apparet, argentum ὄιχεται. Hac tu oratione non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis reuocare. O tenebræ, ò lutum, ò sordes, ò paterni generis oblite, materni uix memor: ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quàm ut Mediolanensi præcone auo tuo dignũ esse uideatur. L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est Alpes: ut ubi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquam quæreret. Eadem cupiditate

uir summo ingenio prǽditus C. Cotta nullo certo hoste flagrauit. eorum neuter triumphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa est abs te paulò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere. qui etiamsi nimis magnum bellum gesserat, ut abs te dictum est, tamen istum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior quàm Piso, prudentior quàm Cotta, abundantior consilio, ingenio, sapientia quàm Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut appellas, præclara duxerunt. Quòd si reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cùm bella aut parua, aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, uirtutis insignia contemnere debuisti, neq; uerò contempsisti, licet Themista sapientior, si os tuum ferreum Senatus conuicio uerberari noluisti. Iam uides, (quandoquidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem:) & digressum meũ, & absentiam, & reditum ita longè tuo præstitisse, ut mihi illa omnia immortalem gloriã dederint, tibi sempiternam turpitudinem inflixerint. Nunc etiam in hac quotidiana, aßidua, urbanaq; uita splendorem tuum, gratiam, celebritatem domesticam, operam forensem, consilium, auxilium, autoritatem, sententiam Senatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam es

infirmo

infirmißimo ac desperatißimo antelaturus? Age, Senatus odit te, quòd cum tu facere iure concedis, afflictorem & proditorem non modò dignitatis & autoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui: uidere Equites Romani non possunt, quo ex ordine uir præstantißimus L. Aelius est te Consule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per seruos de me egeras, contulisti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbißimè decreta & preces repudiasti. Fac huius odij tanti ac uniuersi periculum, si audes. instant post hominum memoriam apparatißimi magnificentißimiq; ludi, quales non modò nunquam fuerunt, sed ne quomodo fieri quidem posthac poßint, possum ullo pacto suspicari. da te populo, committe ludis. sibilũ metuis? ubi sunt uestræ scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi. manus tibi ne afferantur, times. dolor enim est malum, ut disputas: existimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba sunt atq; ineptiæ. sed de hoc non dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis causa inibit: nisi fortè, ut cùm P. Clodio, hoc est cum amoribus suis cœnet. sed planè animi sui causa ludos nobis idiotis relinquet. solet in disputationibus suis oculorum & aurium delectationi abdominis uoluptates anteferre. nam quòd uobis iste tan-

tummodo improbus, crudelis olim furunculus, nunc uerò etiam rapax, quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse uideatur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius. luxuriã autẽ in isto nolite hanc cogitare: est enim quædam, quanquàm omnis est uitiosa atq; turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidẽ quicquàm præter libidines sumptuosum. Toreuma nullum; maximi calices, & hi, ne contemnere suos uideatur, Placentini: extructa mensa, non conchylijs aut piscibus, sed multa carne subrancida. serui sordidati ministrant, nonnulli etiam senes: idem coquus, idem atriensis: pistor domi nullus, nulla cella, panis & uinum à propola atq; de cupa: Græci stipati quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus; bibiturus quæ eodem de solio ministrentur: ubi galli cantum audiuit, auum suum reuixisse putat, mensam tolli iubet. Dicet aliquis, Vnde tibi hæc nota sunt? non mehercule contumeliæ causa describam quenquam, præsertim ingeniosum hominem atque eruditum, cui generi esse ego iratus, ne si cupiam quidem, possum. Est quidam Græcus, qui cum isto uiuit, homo, uerè ut dicam (sic enim cognoui) humanus, sed tandiu, quandiu cum

aliјs est, aut ipse secum. is cùm istum adolescentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidisset, non fugit eius amicitiam, cùm esset præsertim appetitus: dedit se in consuetudinem, sic ut prorsus unà uiueret, nec ferè ab isto unquam discederet. Non apud indoctos, sed ut ego arbitror, in hominum eruditißimorum & humanißimorum cœtu loquor. audistis profectò dici, philosophos Epicureos omneis res, quæ sunt homini expetendæ, uoluptate metiri. rectè an secus, nihil ad nos: aut si ad nos, nihil ad hoc tempus: sed tamen lubricum genus orationis adolescenti non acriter intelligenti sæpe præceps. Itaq; admissarius iste, simulatq; audiuit à philosopho uoluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus uoluptarios omneis incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinnijt, ut non magistrum uirtutis, sed autorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Græcus primò distinguere atque diuidere illa quemadmodum dicerentur: iste claudus (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat testificari, tabulas obsignare uelle, Epicurum disertum decernere: & tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse demptis corporis uoluptatibus. Quid multa? Græcus facilis & ualde uenustus, nimis pugnax contra Senatorem populi Romani esse noluit. est autem hic, de quo loquor, non philosophia solum,

lum, sed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poëma porrò facit ita festiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri poßit argutius. in quo reprehendat eum licet, si qui uolet, modò leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, sed ut Græculum, ut assentatorem, ut poëtam. deuenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio Græcus atq; aduena, quo tam sapiens, & tanta ciuitas: se reuocare non poterat familiaritate implicatus, & simul inconstantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera conuiuiorumq́;, adulteria eius delicatißimis uersibus expreßerit. in quibus, si quis uelit, poßit istius tanquam in speculo uitam intueri: ex quibus multa à multis lecta & audita recitarem, nisi uererer ne hoc ipsum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more abhorreret: & simul de ipso, qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit philosopho ualde indignam. siquidem philosophia, ut fertur, uirtutis continet & officij, & bene uiuendi disciplinã: quam qui profitetur, grauißimam mihi sustinere personã uidetur. sed idem casus illum

ignar

ignarum quid profiteretur, cùm se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperatissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: qui modò res gestas Consulatus mei cùm laudasset (quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis) Non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed uersus tui. Nimis magna pœna te Consule constituta est siue malo poëtæ, siue libero. scripsisti enim uersus. Cedant arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquam, opinor, scriptum fuisse in illo elogio, quod te Consule in sepulcro Reipub. incisum est, Velitis, iubeatis, ut non quòd M. Cicero uersum fecerit; sed quòd uindicarit. Verumtamen, quoniam te nō Aristarchum, sed Phalarin grammaticū habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poëtam armis persequare, scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas, Cedant arma togæ? Tuæ dicis, inquit, togæ summum Imperatorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hāc togam, qua sum amictus, nec arma, scutum, & gladium unius Imperatoris: sed quòd pacis est insigne & otij toga, contrà autem arma tumultus atq; belli, more poëtarum locutus, hoc intelligi uolui bellum ac tumultum paci atq; otio concessurum. Quære ex familiari tuo Græco illo poëta: probabit genus

ipsum

ipsum & agnoscet, neq; te nihil sapere mirabitur. At in illo altero, inquit, hæres, Concedat laurea laudi. Imò meherculc habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipse furacißimis manibus detractam cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, indicasti non modò amplißimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concesßisse. Atq; ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis, Pompeium inimicum mihi isto uersu esse factum: ut si uersus mihi nocuerit, ab eo, quem is uersus offenderit, uideatur mihi pernicies esse quæsita. Omitto, nihil istum uersum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem quantum potuissem, multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem, hunc uno uiolare uersu. Sed sit offensus primò, non'ne compensabit cum uno uersiculo tot mea uolumina laudum suarum? Quòd si est commotus, ad perniciem'ne non dicam amicißimi, non ita de sua laude meriti, non ita de Republica, non Consularis, non Senatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris amplißimos uiros ad tuum & Gabinij scelus, neque id occultè: nam paulò antè dixisti, me cum ijs confligere, quos despicerem: non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus

tus esse deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit quos dicas?) quanquam non est una causa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistentibus eius erga me studio atq; amori, semper dilexit, semper sua coniunctione dignissimum iudicauit, semper nō modò incolumem, sed etiam amplissimum atq; ornatissimum uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum scelus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefariè fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium, in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum, effecerunt, ut ego excluderer, omnesq; qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atq; aditu prohiberentur. Quibus rebus est perfectum, ut illi planè suo stare iudicio non liceret, cùm certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. Non'ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, nō M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanū obsecratumq; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas: quos ille ad te, & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad Senatum referretis: se contra armatum Trib. pleb. sine consilio publico de

ro decertare nolle, Consulibus ex S. C. Rempub. defendētibus se arma suscepturum. Ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus praeter caeteros furebat contumacia responsi tui: te nō esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam caedem fore, si restitissem. deinde ad extremum neq; se, neq; generum, neq; collegam suum, Trib. pleb. defuturum. hîc tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, quàm tibi debere esse dicis? Ego C. Caesarem non eadem de Repub. sensisse, quae me, scio: sed tamen, quod iam de eo his audientibus saepe dixi, me ille sui totius Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis communicauit, socium esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiae cupiditatem adductus ad causam: non postulabam ut ei charissimus essem, cuius ego beneficijs quidem sententiam meam tradidissem. Adducta res in certamen te Consule putabatur, utrum quae superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quae ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem, cur non ignoscam, si anteposuit suam salutē meae? Sed praeterita omitto, me ut Cn. Pompeius

peius

peius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ periculis complexus est, cùm municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli autori salutis meæ frequens aßideret, Senatui sententiam præstaret, in concionibus non modò se defensorem salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur? huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. Iam uides me tibi non inimicum, sed hostem: illis, quos describis, non modò non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper, æquè mihi fuit amicus ac sibi: alter, id quod obliuiscar aliquando, sibi amicior quàm mihi. Deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiamsi ferro inter se cõminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna, armisq; ponant. Atqui me ille odisse nunquàm potuit, ne tum quidẽ cùm dißidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiã in hoste posita delectet. Equidẽ dicã ex animo P. C. quod sentio, & quod uobis audiẽtibus sæpe iam dixi. si mihi nũquàm amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus: si aspernaretur amicitiã meã, seseq; mihi implacabilẽ, inexpiabilemq; præberet: tamẽ ei, cùm tãtas res gessisset, gereretq; quotidie, nõ amicus esse non possem:

cuius

cuius ego imperio non Alpium uallum contra ascensum trãsgressionemq; Gallorum, non Rheni fossam gurgitibus illis redundantem, Germanorum immanissimis gentibus obijcio & oppono. perfecit ille, ut si montes resedissent, amnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed uictoria sua rebusq; gestis Italiã munitam haberemus. sed cùm me expetat, diligat, omni laude dignum putet, tu me à tuis inimicitijs ad simultatem reuocabis? sic tuis sceleribus Reipub. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam, & Cæsaris, eludebas, cùm à me trementibus omnino labris, sed tamen, cur tibi nomen nõ deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet,

Nunquam istam imminuam curã inficiando tibi: tamen est mihi considerandũ, quantũ illi tantis Reip. negotijs, tantoq; bello impedito ego homo amicissimus solicitudinis, atq; oneris imponam. nec despero tamen, quanquam languet iuuentus, nec perinde, atq; debeat in laudis, & gloriæ cupiditate uersetur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer; Consularibus spolijs nudare non nolint, præsertim tã afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo: qui te ita gesseris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. An uerò tu parum putas inuestigatas esse à nobis labes imperij tui, stragesq; prouinciæ?

quas

quas quidem nos non uestigijs odorantes ingressus tuos, sed totis uolutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus. Notata à nobis sunt, & prima illa scelera in aduentu, cùm accepta pecunia à Dyrrachinis ob necem hospitis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti, cuius sanguinem addixeras, cumq; seruis symphoniacis, & alijs muneribus acceptis timentem, & multum dubitantem confirmasti, & Thessalonicam fide tua uenire iussisti. quem ne maiorum quidem more supplicio affecisti, cùm miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quem tecũ eduxeras, imperasti, ut uenas hominis incideret. Tum quidem tibi etiam accessio fuit ad necem Platoris, Pleuratus eius comes, quem necasti uerberibus summa senectute confectũ. Idemq; tu Rabocentum Bessicæ gentis principem, cùm te trecentis talentis Regi Cotto uendidisses, securi percussisti: cùm ille ad te Legatus in castra uenisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à Bessis peditum equitumq; pollicerentur. neq; eum solum, sed etiam cæteros Legatos qui simul uenerant, quorum omnium capita Regi Cotto uendidisti. Denseletis, quæ natio semper obediẽs huic imperio, etiam in illa omniũ barbarorum defectione Macedonica C. Sestium Prætorem tutata est, nefarium bellum, & crudele intulisti: eisq; cùm fidelissimis socijs uti

tum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atq; abiectio animi tui, Macedonia Pretoria nuntiata, cùm tu non solùm quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exanguis & mortuus concidisti? quid Quæstor Aedilitius reiectus, præpositus Legatorum tuorum turpißimus, optimus abs te quisq; uiolatus? Tribuni militum non recepti? M. Bebius uir fortis interfectus iussu tuo? quid, quòd tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuq; iacuisti? quòd populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid, quòd cùm sustentare uix posses mœrorem tuũ, doloremq; decesßionis, Samothraciam te primùm, inde Tharsum cum tuis teneris saltatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, quòd cùm inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor exegisti, iacuisti mœrẽs aliquot dies, atq; inde obsoletus Thessalonicã omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cùm concursum plorantium ac tempestatem querelarum ferre non posses; in oppidum deuium Beroam perfugisti. quo in oppido cùm tibi spe falsa, quòd Q. Ancharium non esse successurum putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuam intemperantiam scelerate innouasti? Mitto aurum coronarium, quod te diutißimè torsit, cùm modò

modò uelles, modò nolles. lex enim generi tui & decerni, & te accipere uetabat, nisi decreto triumpho. in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum, centum talenta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata tota in prouincia paßim data: mitto numerum nauium, summamq; prædæ: mitto rationẽ exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitum diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gẽtibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoen Thræcum, Naupactum, ut modò tute indicasti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas. quibus autem hostibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Agrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coëgisti. Hoc tu in exitu præclare Imperator, cùm tibi ad pristinas clades acceßio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti: neq; ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, non maluisti subire, quàm numerum tuorum militum reliquiasq; cognoscere. Atq; ut duorum Epicureorum similitudinem in re mili-

tummodo improbus, crudelis olim furunculus, nunc uerò etiam rapax, quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse uideatur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius. luxuriã autẽ in isto nolite hanc cogitare: est enim quædam, quanquàm omnis est uitiosa atq; turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidẽ quicquàm præter libidines sumptuosum. Toreuma nullum; maximi calices, & hi, ne contemnere suos uideatur, Placentini: extructa mensa, non conchylijs aut piscibus, sed multa carne subrancida. serui sordidati ministrant, nonnulli etiam senes: idem coquus, idem atriensis: pistor domi nullus, nulla cella, panis & uinum à propola atq; de cupa: Græci stipati quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus; bibiturus quæ eodem de solio ministrentur: ubi galli cantum audiuit, auum suum reuixisse putat, mensam tolli iubet. Dicet aliquis, Vnde tibi hæc nota sunt? non mehercule contumeliæ causa describam quenquam, præsertim ingeniosum hominem atque eruditum, cui generi esse ego iratus, ne si cupiam quidèm, possum. Est quidam Græcus, qui cum isto uiuit, homo, uerè ut dicam (sic enim cognoui) humanus, sed tandiu, quandiu cum

alijs

alijs est, aut ipse secum. is cùm istum adolescentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidisset, non fugit eius amicitiam, cùm esset præsertim appetitus: dedit se in consuetudinem, sic ut prorsus unà uiueret, nec ferè ab isto unquam discederet. Non apud indoctos, sed ut ego arbitror, in hominum eruditißimorum & humanißimorum cœtu loquor. audistis profectò dici, philosophos Epicureos omneis res, quæ sunt homini expetendæ, uoluptate metiri. rectè an secus, nihil ad nos: aut si ad nos, nihil ad hoc tempus: sed tamen lubricum genus orationis adolescenti non acriter intelligenti sæpe præceps. Itaq; admissarius iste, simulatq; audiuit à philosopho uoluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus uoluptarios omneis incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinnijt, ut non magistrum uirtutis, sed autorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Græcus primò distinguere atque diuidere illa quemadmodum dicerentur: iste claudus (quomodo aiunt) pilam retinere: quod acceperat testificari, tabulas obsignare uelle, Epicurum disertum decernere: & tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse demptis corporis uoluptatibus. Quid multa? Græcus facilis & ualde uenustus, nimis pugnax contra Senatorem populi Romani esse noluit. est autem hic, de quo loquor, non philosophia solum,

lum, sed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poëma porrò facit ita festiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri poßit argutius. in quo reprehendat eum licet, si qui uolet, modò leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, sed ut Græculum, ut assentatorem, ut poëtam. deuenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio Græcus atq; aduena, quo tam sapiens, & tanta ciuitas: se reuocare non poterat familiaritate implicatus, & simul inconstantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera conuiuiorumq;, adulteria eius delicatißimis uersibus expresserit. in quibus, si quis uelit, poßit istius tanquam in speculo uitam intueri: ex quibus multa à multis lecta & audita recitarem, nisi uererer ne hoc ipsum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more abhorreret: & simul de ipso, qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit philosopho ualde indignam. siquidem philosophia, ut fertur, uirtutis continet & officij, & bene uiuendi disciplinā: quam qui profitetur, grauißimam mihi sustinere personā uidetur. sed idem casus illum

ignar

ignarum quid profiteretur, cùm se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperatissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: qui modò res gestas Consulatus mei cùm laudasset (quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis) Non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed uersus tui. Nimis magna pœna te Consule constituta est siue malo poëtæ, siue libero. scripsisti enim uersus. Cedant arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquam, opinor, scriptum fuisse in illo elogio, quod te Consule in sepulcro Reipub. incisum est, Velitis, iubeatis, ut non quòd M. Cicero uersum fecerit, sed quòd uindicarit. Verumtamen, quoniam te nō Aristarchum, sed Phalarin grammaticū habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poëtam armis persequare, scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas, Cedant arma togæ? Tuæ dicis, inquit, togæ summum Imperatorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hāc togam, qua sum amictus, nec arma, scutum, & gladium unius Imperatoris: sed quòd pacis est insigne & otij toga, contrà autem arma tumultus atq; belli, more poëtarum locutus, hoc intelligi uolui bellum ac tumultum paci atq; otio concessurum. Quære ex familiari tuo Græco illo poëta: probabit genus

ipsum

ipsum & agnoscet, neq; te nihil sapere mirabitur. At in illo altero, inquit, hæres, Concedat laurea laudi. Imò mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cùm tu timidus ac tremens tuis ipse furacissimis manibus detractam cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, indicasti non modò amplissimæ, sed etiam minimæ laudi lauream concessisse. Atq; ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis, Pompeium inimicum mihi isto uersu esse factum: ut si uersus mihi nocuerit, ab eo, quem is uersus offenderit, uideatur mihi pernicies esse quæsita. Omitto, nihil istum uersum pertinuisse ad illum: non fuisse meum, quem quantum potuissem, multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem, hunc uno uiolare uersu. Sed sit offensus primò, non'ne compensabit cum uno uersiculo tot mea uolumina laudum suarum? Quòd si est commotus, ad perniciem'ne non dicam amicissimi, non ita de sua laude meriti, non ita de Republica, non Consularis, non Senatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? complecteris amplissimos uiros ad tuum & Gabinij scelus, neque id occultè: nam paulò antè dixisti, me cum ijs confligere, quos despicerem: non attingere eos, qui plus possent, quibus ira-

tus esse deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit quos dicas?) quanquàm non est una causa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistentibus eius erga me studio atq; amori, semper dilexit, semper sua coniunctione dignissimum iudicauit, semper nõ modò incolumem, sed etiam amplissimum atq; ornatissimum uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum scelus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefariè fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium, in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum, effecerunt, ut ego excluderer, omnesq; qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atq; aditu prohiberentur. Quibus rebus est perfectum, ut illi planè suo stare iudicio non liceret, cùm certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. Non'ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, nõ M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanũ obsecratumq; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas: quos ille ad te, & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad Senatum referretis: se contra armatum Trib. pleb. sine consilio publico de

ro decertare nolle, Consulibus ex S. C. Rempub. defendétibus se arma suscepturam. Ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te nõ esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restitissem. deinde ad extremum neq; se, neq; generum, neq; collegam suum, Trib. pleb. defuturum. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, quàm tibi debere esse dicis? Ego C. Cæsarem non eadem de Repub. sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis communicauit, socium esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad causam: non postulabam ut ei charißimus essem, cuius ego beneficijs quidem sententiam meam tradidissem. Adducta res in certamen te Consule putabatur, utrum quæ superiore anno ille geßisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem, cur non ignoscam, si anteposuit suam salutẽ meæ? Sed præterita omitto, me ut Cn. Pompeius

pectus omnibus suis studiis, laboribus, uitæ periculis complexus est, cùm municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli autori salutis meæ frequens assideret, Senatui sententiam præstaret, in concionibus non modò se defensorem salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur? huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. Iam uides me tibi non inimicum, sed hostem: illis, quos describis, non modò non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper, æquè mihi fuit amicus ac sibi: alter, id quod obliuiscar aliquando, sibi amicior quàm mihi. Deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiamsi ferro inter se cõminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna, armisq; ponant. Atqui me ille odisse nunquàm potuit, ne tum quidẽ cùm dissidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiã in hoste posita delectet. Equidẽ dicã ex animo P. C. quod sentio, & quod uobis audiẽtibus sæpe iam dixi. si mihi nũquàm amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus: si aspernaretur amicitiã meã, seseq; mihi implacabilẽ, inexpiabilemq; præberet: tamẽ ei, cùm tãtas res gessisset, gereretq; quotidie, nõ amicus esse non possem:

cuius

cuius ego imperio non Alpium uallum contra ascensum trãsgreßionemq; Gallorum, non Rheni fossam gurgitibus illis redundantem, Germanorum immanißimis gentibus obijcio & oppono. perfecit ille, ut si montes resedissent, amnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed uictoria sua rebusq; gestis Italiã munitam haberemus. sed cùm me expetat, diligat, omni laude dignum putet, tu me à tuis inimicitijs ad simultatem reuocabis? sic tuis sceleribus Reipub. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam, & Cæsaris, eludebas, cùm à me trementibus omnino labris, sed tamen, cur tibi nomen nõ deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet,

Nunquam istam imminuam curã inficiando tibi: tamen est mihi considerandũ, quantũ illi tantis Reip. negotijs, tantoq; bello impedito ego homo amicißimus solicitudinis, atq; oneris imponam. nec despero tamen, quanquam languet iuuentus, nec perinde, atq; debeat in laudis, & gloriæ cupiditate uersetur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer; Consularibus spolijs nudare non nolint, præsertim tã afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo: qui te ita gesseris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. An uerò tu parum putas inuestigatas esse à nobis labes imperij tui, stragesq; prouinciæ?

quas

quas quidem nos non uestigijs odorantes ingressus tuos, sed totis uolutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus. Notata à nobis sunt, & prima illa scelera in aduentu, cùm accepta pecunia à Dyrrachinis ob necem hospitis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti, cuius sanguinem addixeras, cumq; seruis symphoniacis, & alijs muneribus acceptis timentem, & multum dubitantem confirmasti, & Thessalonicam fide tua uenire iußisti. quem nc maiorum quidem more supplicio affecisti, cùm miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quem tecũ eduxeras, imperasti, ut uenas hominis incideret. Tum quidem tibi etiam acceßio fuit ad necem Platoris, Pleuratus eius comes, quem necasti uerberibus summa senectute confectũ. Idemq; tu Raboccntum Beßicæ gentis principem, cùm te trecentis talentis Regi Cotto uendidisses, securi percußisti: cùm ille ad te Legatus in castra uenisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à Beßis peditum equitumq; polliceretur. neq; eum solum, sed etiam cæteros Legatos qui simul uenerant, quorum omnium capita Regi Cotto uendidisti. Denseletis, quæ natio semper obediẽs huic imperio, etiam in illa omniũ barbarorum defectione Macedonica C. Sestium Prætorem tutata est, nefarium bellum, & crudele intulisti: eisq; cùm fidelißimis socijs uti

posses, hostibus uti acerrimis maluisti. Iis perpetuos defensores Macedoniæ uexatores ac perditores effecisti, uectigalia nostra perturbarunt, urbes ceperunt, uastarunt agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt, Thessalonicenses, cùm oppido desperassent, munire arcem coëgerunt. A te Iouis Velsuri fanum antiquissimum barbarorum, sanctissimumq; direptum est. tua scelera dij immortales in nostros milites expiauerunt: qui cùm uno genere morbi affligerentur, neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, Legati necati, pacati atque socij nefario bello lacessiti, fana uexata, hanc tantam efficerent uastitatem. Cognoscis ex particula parua scelerum, & crudelitatis tuæ genus uniuersum. Quid auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maximè nota sunt, dicam. non'ne sestertium centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributum Romæ in quæstu reliquisti? non'ne cùm C C. talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Fusidium Equitem Rom. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? nõ'ne hyberna cùm Legato, præfectoq; tradidisses, euertisti miseras fun

ras funditus ciuitates? quæ non solùm bonis sunt exhaustæ, sed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. Qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest ui & metu extortum honorariū nominari. quod cùm peræquè omnes, tum acerbissimè Bœotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu dominus, unus æstimator, unus uenditor, tota in prouincia per triennium frumenti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones; acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cùm mihi notum senseris, tecum ipse licebit quot in eo genere, & quanta sint crimina recordere. Quid? illam armorū officinam ecquid recordaris, cùm omni totius prouinciæ pecore compulso, pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternumq; renouasti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu uestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uectigalem prouinciam, singulis rebus, quæcunq; uenirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factam esse meministi? quid? Centuriatus palàm uenditos? quid? per tuum seruulum ordines aßignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus, mensis palàm propositis, esse numera-

eum? quid illa in Pontum profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atq; abiectio animi tui, Macedonia Pretoria nuntiata, cùm tu non solùm quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exanguis & mortuus concidisti? quid Quæstor Aedilitius reiectus, præpositus Legatorum tuorum turpißimus, optimus abs te quisq; uiolatus? Tribuni militum non recepti? M. Bebius uir fortis interfectus iussu tuo? quid, quòd tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuq; iacuisti? quòd populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid, quòd cùm sustentare uix posses mœrorem tuũ, doloremq; deceßionis, Samothraciam te primùm, inde Tharsum cum tuis teneris saltatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, quòd cùm inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor exegisti, iacuisti mœrẽs aliquot dies, atq; inde obsoletus Thessalonicã omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cùm concursum plorantium ac tempestatem querelarum ferre non posses, in oppidum deuium Beroam perfugisti. quo in oppido cùm tibi spe falsa, quòd Q. Ancharium non esse successurum putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuam intemperantiam scelerate innouasti? Mitto aurum coronarium, quod te diutißimè torsit, cùm modò

modò uelles, modò nolles. lex enim generi tui & decerni, & te accipere uetabat, nisi decreto triumpho. in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorum, centum talenta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. Mitto diplomata tota in prouincia paßim data: mitto numerum nauium, summamq; prædæ: mitto rationẽ exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorum nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitum diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gẽtibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoen Thracum, Naupactum, ut modò tute indicasti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas. quibus autem hostibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Agrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coëgisti. Hoc tu in exitu præclare Imperator, cùm tibi ad pristinas clades accesßio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti: neq; ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, non maluisti subire, quàm numerum tuorum militum reliquiasq; cognoscere. Atq; ut duorum Epicureorum similitudinem in re mili-

ac simulacrum profuderunt. Quæ cùm ita sint, non dubito, quin cùm hæc, quæ excellunt, me nosse uideas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorum mihi esse inauditam. nihil est, quòd me hortere, nihil est quod inuites: admoneri me satis est: admonebit autem nemo alius, nisi Reipublicæ tempus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquam arbitratus es, appropinquare. Ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? non æquè legetur quisquis uoluerit: nec quisquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem, nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad simulationem, conijcietur. Iudices iudicabunt ij, quos lex ipsa, non quos hominum libido delegerit. Quod cùm ita sit, mihi crede, neminem inuitum inuitabis: res ipsa, & Reipublicæ tempus aut me ipsum, quod nolim, aut alium quempiam, aut inuitabit, aut dehortabitur. Equidem, ut paulò antè dixi, non eadem supplicia esse in hominibus existimo, quæ fortasse plerique, damnationes, expulsiones, neces: deniq; nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod sapienti, quod bono uiro, & ciui potest. Damnatio ista, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio: quod specimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum,

& Reipub. pœna illa uisa est, quàm Rutilij. L. Opimius eiectus est à patria, is, qui Praetor, & Consul maximis Remp. periculis liberarat. non in eo, cui facta est iniuria, sed in ijs, qui fecerũt, sceleris ac conscientiæ pœna remansit. At contrà bis Catilina absolutus: emissus etiam ille autor tuus prouinciæ, cùm stuprum Bonæ deæ puluinaribus intulisset. quis fuit in tanta ciuitate, qui illum incesto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari scelere astrictos arbitraretur? An ego expectem, dum de te quinq;, & septuaginta tabellæ diripiantur, de quo iampridem omnes mortales omniũ generum, ætatum, ordinum iudicauerunt? quis enim te aditu, quis ullo honore, quis deniq; communi salutatione dignum putet? omnes memoriam Cõsulatus tui, facta, mores, faciem deniq; ac nomen à Repub. detestantur. Legati, qui unà fuere, alienati: Tribuni militum inimici: Centuriones, & si qui ex tanto exercitu reliqui milites existunt, non dimissi abs te, sed dißipati te oderunt, tibi pestem exoptant, te execrantur. Achaia exhausta, Thessalia uexata, laceratæ Athenæ, Dyrrachium & Apollonia exinanita, Ambracia direpta, Parthini & Bullienses illusi, Epirus excisa: Locri, Phocij, Bœotij exusti: Acarnania, Amphilochia, Perrhæbia, Athamanumq; gens uendita: Macedonia condonata barbaris, Aetolia amissa, Dolopes finitimiq;

mont

montani oppidis, atq; agris exterminati, ciues Romani, qui in ijs locis negotiantur, te unum, solum suum depeculatorem, uexatorem, prædonem, hostem, uenisse senserunt. Ad horum omnium iudicia tot, atq; tanta domesticum iudicium accessit sententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuum iter per Italiam, introitus in urbem desertus ab amicis, nullæ ad Senatum è prouincia literæ, nulla trinis æstiuis gratulatio, nulla triũphi mentio: non modò quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. Ex illo fonte & seminario triumphorum cùm arida folia laureæ retulisses, cùm ea abiecta ad portam reliquisti, tum tu ipse de te sententiam tulisse uideris, tum indicium pronuntiauisti: qui si nihil gesseras dignum honore, ubi exercitus? ubi sumptus? ubi Imperium? ubi illa uberrima supplicationibus triumphisq; prouincia? sin autem aliquid sperare uolueras, si cogitaras id, quod Imperatoris nomen, quod laureati fasces, quod illa trophæa plena dedecoris, & risus te commentatum esse declarant, quis te miserior, quis te damnatior, qui neque scribere ad Senatum à te bene Rempublicam esse gestam, neq; præsens dicere ausus es? An tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis cuiusq; fortunam ponderari, dicere audes, neque in tabellis paucorum iudicum, sed in sententijs omnium ciuium fa-

mam nostram fortunamque pendere? te indemnatum uideri putas, quem socij, quem fœderati, quem liberi populi, quem stipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuersa ciuitas, quem Legati, quem Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni cruciatu dignißimum putant? cui non apud Senatum, non apud ullum ordinem, non apud Equites Romanos, non in urbe, non in Italia maximorum scelerum uenia ulla ad ignoscendum dari poßit: qui seipsum oderit, qui metuat omneis, qui suam causam nemini committere audeat, qui se ipsum condemnet. Nunquam ego sanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod posset esse improbis, & probis commune supplicium, legis ac iudicij, sed abiectum, contemptum, despectum à cæteris, à te ipso desperatum, & relictum, circunspectantem omnia, quicquid increpuisset pertimescentem, diffidentem tuis rebus, sine uoce, sine libertate, sine autoritate, sine ulla specie Consulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui: uidi. Quare si tibi euenerit, quod metuis ne accidat, equidem non molestè feram: sin id tardius fortè fiet, fruar tamen tua indignitate: nec minus libenter metuentem uidebo ne reus fias, quàm reum: nec minus lætabor, cùm te sem-

per

per sordidum, quàm si paulisper sordidatum uiderem.

PRO T. ANNIO MILONE.

ORATIO XXXIX.

ETSI uereor Iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipientem, timere, minimeq; deceat, cùm T. Annius Milo ipse magis de Reipub. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinē afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocunq; inciderint, ueterem consuetudinem fori, & pristinum morem iudiciorum minimè uident. non enim corona consessus uester cinctus est, ut solebat: non usitáta frequentia stipati sumus. nam illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etsi contra uim ~~coacta~~ collocata sunt, non afferunt tamē oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio, quanquam præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne nō timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederem tempori Iudices, nec inter tantam uim armorum existimarem oratori locum esse. sed me recreat & reficit Cn. Pompeij sapientissimi & iustissimi uiri consilium: qui profecto nec iustitiæ

suæ putaret esse, quem reum sententijs iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere: nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis autoritate publica armare. Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes, non periculum nobis, sed præsidium denuntiant: neque solum, ut quieto, sed etiam ut magno animo simus, hortantur: neq; auxilium modò defensioni meæ, uerùm etiam silentium pollicentur. Reliqua uerò multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neq; eorum quisquam, quos undiq; intuentes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitum iudicij expectantes, non cùm uirtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. Vnum genus est aduersum infestumq; nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit: qui hesterna etiam concione incitati sunt, ut uobis uoce præirent, quid iudicaretis. quorum clamor si quis fortè fuerit, admonere uos debebit, ut eũ ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamoresq; maximos pro uestra salute neglexit. Quamobrem adeste animis Iudices, et timorem, si quem habetis, deponite. Nam si unquam de bonis & fortibus uiris, si unquam de benemeritis ciuibus potestas uobis iudicandi fuit: si deniq; unquam locus amplissimorum ordinum delectis uiris

datus

datus est, ubi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis sæpe significassent, re & sententijs declararent: hoc profectò tempore eam potestatem omnem uos habetis, ut statuatis, utrum nos, qui semper uestræ autoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus, an diu uexati à perditissimis ciuibus, aliquando per uos, ac uestram fidem, uirtutem, sapientiamq; recreemur. Quid enim nobis duobus Iudices laboriosius? quid magis solicitum, magis exercitum, dici aut fingi potest? qui spe amplissimorum præmiorum ad Rempub. adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus. Et quidem cæteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum semper putaui Miloni esse subeundas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio uerò, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi uiri iudicarent, nunquam existimaui spem ullam esse habituros Milonis inimicos, ad eius non salutem modò extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. Quanquam in hac causa Iudices, T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro salute Reipub. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Rempub. merita condonetis:

tis: nec postulaturi, ut si mors P. Clodij salus uestra fuerit, idcirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi Romani felicitati aßignetis. sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obsecrabo, obtestaborq; uos Iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia, telisq; uitam ut impunè liceat defendere. Sed antequam ad eam orationem uenio, quæ est propria nostræ quæstionis, uidentur ea esse refutanda, quæ in Senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe iactata sunt, & in concione etiam paulò antè ab accusatoribus: ut omni errore sublato, rem planè, quæ uenit in iudicium, uidere poßitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultißimi disputant? nempe in ea, quæ primum iudicium de capite uidit M. Horatij fortißimi uiri: qui nondum libera ciuitate, tamen populi Rom. comitijs liberatus est, cùm sua manu sororem interfectam esse fateretur. An est quisquam, qui hoc ignoret, cùm de homine occiso quæratur, aut negari solere omnino esse factum, aut rectè, ac iure factum esse defendi? Nisi uerò existimetis dementem P. Africanum fuisse, qui cùm à C. Carbone Tribuno pleb. in concione seditiosè interrogaretur, quid de Tib. Gracchi morte sentiret, respondit, iure

cæsum

cæsum uideri. Neque enim posset aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Consule Senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaq; hoc Iud. non sine causa fictis fabulis doctißimi homines memoriæ prodiderunt, eum, qui patris ulciscendi causa matrem necauisset, uariatis hominum sententijs, non solùm humana, sed etiam deæ sapientißimæ sententia liberatum. Quòd si duodecim tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit, interfici impunè uoluerunt: quis est, qui quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cùm uideat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? Atqui si tempus est ullum iure hominis necandi, quæ multa sunt, certè illud est non modò iustum, uerùm etiam necessarium, cùm ui uis illata defenditur. Pudicitiã cùm eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marij, ꝓpinquus eius Imperatoris, interfectus ab eo est, cui uim afferebat. facere enim probus adolescens periculosè, quàm perpeti turpiter maluit. Atq; hunc ille uir summus scelere solutum periculo liberauit. Insidiatori uerò et latroni quæ potest afferri iniusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladij uolunt? quos habere certè non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc Iudices non scripta, sed nata lex, quam

quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus: ut si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari iubent, cùm ei, qui expectare uelit, antè iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repetenda. Etsi persapienter & quodam modo tacitè dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non modò hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa uetat: ut cùm causa, non telum quæreretur, qui sui defendendi causa telo esset usus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur. Quapropter hoc maneat in causa Iudices, non enim dubito, quin probaturus sim uobis defensionem meam, si id memineritis, quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis sæpißimè dicitur, Cædem qua P. Clodius occisus est, Senatum iudicasse cõtra Rempub. esse factam. Illam uerò Senatus non sententijs suis solùm, sed etiã studijs comprobauit. Quoties enim est illa causa à nobis acta in Senatu! quibus assensionibus uniuersi ordinis, quàm nec tacitis, nec occultis! Quando enim frequentißimo Senatu quatuor, ad summum quinq; sunt inuenti, qui Milonis causam

causam non probarent? declarant huius ambusti Tribuni plebis illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidiosè criminabatur, cùm diceret Senatum non quod sentiret, sed quod ego uellem, decernere. Quæ quidem si potentia est appellanda potius, quàm propter magna in Rempub. merita mediocris in bonis causis autoritas, aut propter officiosos labores meos nonnulla apud bonos gratia, appelletur ita sanè, dummodò ea nos utamur pro salute bonorum contra amentiam perditorum. Hanc uerò quæstionem, etsi non est iniqua, nunquam tamen Senatus constituendam putauit. erant enim leges, erant quæstiones uel de cæde, uel de ui: nec tantum mœrorem ac luctum Senatui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio constitueretur. Cuius enim Senatui de illo incesto stupro iudicium decernendi potestas esset erepta, de eius interitu, quis potest credere Senatum iudicium nouum constituendum putasse? Cur igitur incendium curiæ, oppugnationem ædium M. Lepidi, cædem hãc ipsam, contra Rempub. Senatus factam esse decreuit? quia nulla uis unquam est in libera ciuitate suscepta inter ciues non contra Remp. Non enim est ulla defensio contra uim unquam optanda, sed nonnunquam est necessaria. nisi uerò aut ille dies, in quo Tib. Gracchus est cæsus, aut ille, quo Caius, aut quo arma Sa-

turnini oppressa sunt, etiãsi è Republica, Rempub. tamen non uulnerarunt. Itaq; ego ipse decreui, cùm cædem in Appia factam esse constaret, non eum, qui se defendisset, contra Rempublicam fecisse: sed cùm inesset in re uis, & insidiæ, crimen iudicio reseruaui, rem notaui. Quòd si per furiosum illum Tribunum Senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouam quæstionem nunc nullam haberemus. decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo: (nihil enim necesse est omnium flagitia proferre) sic reliqua autoritas Senatus empta intercessione sublata est. At enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re, & de causa iudicauit. tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quæreretur. quid porrò quærendum est? factum'ne sit? at constat. à quo? at patet. uidit etiam in confessione facti, iuris tamen defensionẽ suscipi posse. quod nisi uidisset, posse absolui eũ qui fateretur: cùm uideret nos fateri, neq; quæri unquam iußisset, nec uobis tam salutarem hanc in iudicando literam, quàm illam tristem dedisset. Mihi uerò Cn. Pompeius non modò nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiam statuisse uidetur, quid nos in iudicando spectare oporteret. nam qui non pœnam confeßioni, sed defensionem

dedit,

dedit, is causam interitus quærendam, non interitum putauit. Iam illud dicet ipse profectò, quod sua sponte fecit, P. ne Clodio tribuendum putet, an tempori? Domi suæ nobilißimus uir, Senatus propugnator, atq; illis quidem temporibus penè patronus, auunculus huius nostri iudicis fortißimi uiri Catonis, Tribunus pleb. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à Senatu est. Quantum luctum in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, cùm P. Africano domi suæ quiescẽti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis non arsit dolore? quẽ immortalem si fieri posset, omnes esse cuperent, eius ne necessariam quidẽ expectatam esse mortem? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certè nulla. quid ita? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter uitæ dignitatem summorum atq; infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi fortè magis erit parricida, si quis Consularem patrem, quàm si quis humilem necauerit: aut eò mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monumentis maiorum suorum sit interfectus. hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus uiam munierit, non qua populus uteretur, sed ubi impunè sui posteri latrocinarentur. Itaq; in eadẽ ista Appia uia cùm ornatißimum Equitem

Rom. M. Papirium occidisset, non fuit illud facinus puniendum. homo enim nobilis in suis monimentis Equitem Rom. occiderat. Nunc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti, atque innocentis uiri silebatur, eadem nunc crebrò usurpatur, postea quàm latronis & parricidæ sanguine imbuta est. Sed quid ego illa commemoro? comprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est confitenti sica de manibus. caruit foro postea Pompeius, caruit Senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumque texit. num quæ rogatio lata? num quæ noua quæstio decreta est? atqui si res, si uir, si tempus ullum dignum fuit, certè hæc in illa causa summa omnia fuerunt. insidiator erat in foro collocatus, atque in uestibulo ipso Senatus: ei uiro autem mors parabatur, cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reip. tempore, quo si unus ille occidisset, non hæc solùm ciuitas, sed gẽtes omnes concidissent. nisi fortè, quia perfecta res non est, non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia legibus uindicentur. minus dolendum fuit re non perfecta, sed puniendum certè nihilo minus. Quoties ipse Iud. ex P. Clodij telis, & ex cruẽtis eius manibus effugi? ex quibus si me non

mea,

mea, uel Reipub. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? Sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium, nosmetipsos, cum P. Clodio conferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget Senatus: mœret Equester ordo: tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ: agri denique ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem desiderant. Non fuit ea causa Iud. non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit, fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in communi omnium lætitia si etiam ipse gauderet, timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiã alia uidit, sed illud maximè: quamuis atrociter ipse tulisset, nos tamẽ fortiter iudicaturos. Itaq; delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina: neq; uerò quod nonnulli dictitant, secreuit in iudicibus legendis amicos meos: neque enim hoc cogitauit uir iustissimus, neq; in bonis uiris legendis id assequi potuisset, etiamsi cupijsset. non enim mea gratia familiaritatibus continetur, quæ latè patere non possunt, propterea quòd consuetudines uictus non possunt esse cum multis. sed si quid possumus, ex eo possumus, quòd Resp. nos cõiunxit cum multis. ex quibus

ille cùm optimos uiros legeret, idq; maximè ad fidem suam pertinere arbitraretur, non potuit legere non studiosos mei. Quòd uerò te Cn. Domiti huic quæstioni præesse maximè uoluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiam, grauitatē, humanitatē, fidem. tulit ut Consularē necesse esset: credo quòd principum munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, & perditorū temeritati. ex Consularibus te creauit potißimū. dederas enim, quàm contemneres populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima. Quam ob rem Iud. (ut aliquando ad causam crimenq; ueniamus) si neq; omnis confeßio facti est inusitata: neq; de causa quicquam nostra aliter, ac nos uellemus, à Senatu iudicatum est: & lator ipse legis, cùm esset controuersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse uoluit: & electi iudices, & isti præpositus quæstioni, qui hæc iustè sapienterq; disceptet: reliquum est Iud. ut nihil iam aliud quærere debeatis, nisi uter utri insidias fecerit: quod quò facilius argumentis perspicere poßitis, rem gestam uobis dum breuiter expono, quæso diligenter attendite. P. Clodius cùm statuisset omni scelere in Pretura uexare Remp. uideretq; ita tracta esse comitia anno superiore, ut non multos menses Preturam gerere posset: qui non honoris gradum spectaret, ut cæteri, sed & L. Paulum collegam effugere uellet singulari uirtute

tute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Rempub. quæreret: subitò reliquit annum suum, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed ut haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est, ad euertendam Rempub. plenum annum atque integrum. occurrebat, mancam ac debilem Præturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo consensu populi Rom. Consulem fieri uidebat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam ut petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota ut comitia suis, ut dictitabat, humeris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditißimorum scribebat ciuium. quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies conualescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratißimus fortißimum uirum, inimicißimum suum, certißimum Consulem, idq; intellexit non solum sermonibus, sed etiam suffragijs populi Romani sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit & apertè dicere, occidendum Milonem. seruos agrestes & barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; uexarat, ex Apennino deduxerat, quos uidebatis. res erat minimè obscura. etenim palàm dictitabat, Consulatum Miloni eripi non posse, uitam posse. significauit hoc sæpe in Senatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio

fortißimo uiro quærenti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo, respondit; triduo illum, ad summum quatriduo periturum. quam uocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cùm sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, necessarium, ante diem XIII. Calend. Februarij Miloni esse Lanuuium ad Flaminem prodendum, quòd erat Dictator Lanuuij Milo: Roma subitò ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum (quod re intellectum est) Miloni insidias collocaret. atque ita profectus est, ut concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locum tempusq́; uoluisset, nunquam reliquisset. Milo autem cùm in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus est, domum uenit: calceos & uestimenta mutauit: paulisper dum se uxor (ut fit) comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cùm iam Clodius, si quidem eo die Romam uenturus erat, redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, ut solebat, sine uxore, quod nunquam ferè: cùm hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cùm uxore ueheretur in rheda penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum

pucrorumq́; comitatu. fit obuiam Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multò secus. statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cùm autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq́; acri animo defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur: partim quòd hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui pòst erant, ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cùm ad rhedam pugnari uiderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemq́; occisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent: fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed ut factũ est) neq; imperante, neq; sciente, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. Hæc sicut exposui, ita gesta sunt Iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. Nihil dico quid Respub. consecuta sit, nihil quid uos, nihil quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare potuerit, quin unà Rempub. uosq́; seruaret. si id iure non pòsset, nihil habeo quod defendam. sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gen-

tibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnẽ semper uim, quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis, omnibus qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut uestris sententijs esse pereundum. quod si ita putasset, certè optabilius Miloni fuit dare iugulum P. Clodio non semel ab illo, neque tum primùm petitum, quàm iugulari à uobis, quia se illi non iugulandum tradidisset. sin hoc nemo uestrum ita sentit: illud iam in iudicium uenit, non occisus'ne sit, quod fatemur: sed iure, an iniuria: quod multis anteà in causis iam quæsitum est. Insidias factas esse constat: & id est, quod Senatus contra Rempublicam factum esse iudicauit: ab utro factæ sint, incertum est: de hoc igitur latum est ut quæreretur. Ita & Senatus rem, non hominem notauit, & Pompeius de iure, non de facto quæstionem tulit. Num quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profectò nihil. si hic illi, ut ne sit impune: si ille huic, tum nos scelere soluamur. Quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaq; illud Cassianum, Cui bono fuerit, in his per-

sonis ualeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. Atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, non modò ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam ut his Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuentibus certè sperasset se posse Rempub. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cùm tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si uellent, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam uetustate audaciam. An uerò Iud. uos soli ignoratis, uos hospites in hac urbe uersamini? uestræ peregrinantur aures? neque in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reipublicæ) fuerit impositurus nobis omnibus atque inusturus? Exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librarium illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex mediis armis, turbaq; nocturna, tanquam Palladium, sustulisse, ut præclarum inde munus, ac instrumentum Tribunatus ad aliquẽ, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre posses. Et aspexit me quidẽ illis oculis, quibus tum solebat, cùm omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumẽ curiæ. quid? tu me iratũ Sexte

putas

putas tibi, cuius tu inimicißimum multò crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare? Tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo: tu in publicum eiecisti: tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infelicißimis lignis semiustulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. quam rem etsi necessariò fecisti, tamen, quoniam in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certè non debeo. P. Clodij Præturam non sine maximo rerum nouarum motu proponi solitam esse uidebatis, nisi esset is Consul, qui eam auderet, possetq; constringere. cum Milonem esse cùm sentiret uniuersus populus Rom. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? At non P. Clodio mortuo usitatis iam rebus obnitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suam. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangēdis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuem metueretis: hic exercitationem uirtutis, suffragationem Consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. Itaque Milonis Consulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tentari cœptus est. Non modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. At ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, puni-

tor do

tor doloris sui. quid, si hæc non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem ac materiam suæ gloriæ? præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? illc erat ut odisset primum defensorem salutis meæ, deinde uexatorem furoris, domitorem armorum suorum, postremò etiam accusatorem suum. reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto quàm etiam iustum esse? Reliquum est, ut iam illum natura ipsius, cõsuetudoq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguant. nihil per uim unquam Clodius, omnia per uim Milo. Quid ergo Iudices? cùm mœrentibus uobis urbe cessi, non seruos, non arma, non uim intentauit? quæ fuisset igitur causa restituendi mei, nisi fuisset iniusta eijciendi? Diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intenderat. & mihi Iudices in causa aut uestra mala, aut mea nec præclarissima, etiam iudicium timendum fuit? seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues meis consilijs periculisq; seruatos pro me obijci nolui. uidi enim, uidi hunc ipsum Q. Hortensium lumen & ornamentum Reipublicæ penè interfici seruorum manu,

cùm

cùm mihi adesset: qua in turba C. Vibienus Senator uir optimus, cum hoc cùm esset unà, ita est mulctatus, ut uitam amiserit. Itaq; quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? hæc inuenta nobis est: huic ego uos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam uiam monimentum sui nominis nece Papirij cruentauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam penè confecit. Quid simile Milonis? cuius uis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius cùm in iudicium detrahi non posset, ui oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere uoluisset, quantæ, quoties occasiones, quàm preclaræ fuerunt? potuit'ne, cùm domum, ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se ulcisci? potuit'ne ciue egregio & uiro fortissimo P. Sestio collega suo uulnerato? potuit'ne Fabricio uiro optimo, cùm de reditu meo legem ferret pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuit'ne L. Cæcilij iustissimi fortissimiq; Prætoris oppugnata domo? potuit'ne illo die, cùm est lata lex de me, cùm totius Italiæ concursus, quem mea salus concitarat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut etiamsi id Milo fecisset, cũcta ciuitas eam laudem pro sua uendicaret? Atqui erat id temporis clarissimus & fortissimus Cõsul inimicus Clodio, P. Len-

tulus

tulus ultor sceleris illius, propugnator Senatus, defensor uestræ uolũtatis, patron⁹ illius publici cõsensus, restitutor salutis meæ: septẽ Prætores, octo Tribuni plebis illius aduersarij, defensores mei: Cn. Pompeius autor & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam Senatus omnis de salute mea grauißimam & ornatißimam secutus est: qui populum Rom. cohortatus est: qui, cùm de me decretum Capuæ fecisset, ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent. omnia tum deniq; in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. Tamen se Milo continuit, & P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. Quid? priuato Milone, & reo ad populum, accusante P. Clodio, cùm in Cn. Pompeium pro Milone dicentem impetus factus est, quæ tum non modò occasio, sed etiam causa illius opprimendi fuit? Nuper uerò cùm M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauißimamq; adolescens nobilißimus Reip. partem fortißimè suscepisset, atq; illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret: qui locus, quod tempus illud dij immortales fuit? cùm se ille fugiens in scalarum tenebris abdidisset, magnum Miloni fuit conficere illam pestem

nulla

nulla sua inuidia, Antonij uerò maxima gloria? Quid? comitijs in campo quoties potestas fuit? cùm ille ui in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciendos curasset, deinde subitò uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim: nos & omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute sua libêret? Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorũ querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impunè non est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitauit occidere? præsertim Iudices cùm honoris amplissimi contentio, & dies comitiorum subesset: quo quidem tempore (scio enim, quàm timida sit ambitio, quantaq; & quàm solicita cupiditas Consulatus) omnia nõ modò quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omnium atque oculos intuemur. nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uoluntas erga nos, sensusq; ciuiũ: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in rectè factis sæpe fastidiunt. Hunc diem igitur campi speratum atq; exoptatum sibi proponẽs Milo, cruentis manibus scelus & facinus præ se ferens, & confitẽs, ad illa augusta centuriarũ auspicia ueniebat? quàm hoc non credibile in hoc? quàm idem

in Clo

in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone, regnaturum putaret? Quid? quod caput audaciæ est Iudices: quis ignorat, maximã illecebram esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nũc reus est facti aut præclari, aut certè necessarij? an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; contempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret? Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te Q. Petili appello optimum & fortissimum ciuem: te M. Cato testor: quos mihi diuina quædam sors dedit Iudices: uos ex M. Fauonio audistis Clodium sibi dixisse, & audistis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: post diem tertiũ gesta res est, quàm dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, uos potestis dubitare quid fecerit? Quemadmodũ igitur eum dies nõ fefellit? dixi equidẽ modò. Dictatoris Lanuuini stata sacrificia nosse negotij nihil erat: uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuium illo ipso, quo profectus est, die: itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut antè dixi, insanissima concio ab ipsius mercenario Tribuno plebis est concitata: quem diem ille, quam concionem, quos clamores, nisi ad cogitatum facinus approperaret, nũquam reliquisset. Ergo illi ne causa quidem itineris, etiam causa manẽdi: Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solùm,

 sed

sed etiam necessitas fuit. Quid, si ut ille sciuit Milonem fore eo die in uia, sic Clodium Milone suspicari quidem potuit? Primum quæro, qui scire potuerit? quod uos idem in Clodio quærere non potestis. ut enim neminem alium, nisi T. Patinam familiarissimum suum rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuij à Dictatore Milone prodi Flaminem necesse esse. sed erãt permulti alij, ex quibus id facillimè scire posset, omnes scilicet Lanuuini. Milo de Clodij reditu unde quæsiuit? quæsierit sanè. uidete, quid uobis largiar. seruum etiam, ut Arrius meus amicus dixit, corruperit. Legite testimonia testium uestrorum. dixit C. Cassinius, cognomẽto Schola, Interamnis familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius iampridẽ testimonio Clodius eadẽ hora Interãnæ fuerat &, Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurum fuisse: sed subito ei esse nuntiatum Cyrum architectum esse mortuum: itaq; Romam repentè constituisse proficisci. dixit hoc comes item P. Clodij, C. Clodius. Videte Iudices, quãtæ res his testimonijs sunt confectæ. primùm certè liberatur Milo, non eo consilio profectus esse, ut insidiaretur in uia Clodio: quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim uideo, cur non meum agam negotium) scitis Iudices fuisse, qui in hac rogatione suadenda dicerent, Milonis manu cædem esse factam

ctam

ctam, consilio uerò maioris alicuius. uidelicet me latronem ac sicarium abiecti homines, & perditi describebant. Iacent suis testibus ij, qui Clodium negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum esset, rediturum fuisse. Respiraui: liberatus sum: non uereor, ne quod ne suspicari quidem potuerim, uidear id cogitasse. Nunc persequar cætera. nam occurrit illud: ne Clodius quidem de insidijs cogitauit, quoniam fuit in Albano mansurus. siquidem exiturus ad cædem è uilla non fuisset. uideo enim illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiasse, non id nuntiasse, sed Milonem appropinquare. nam quid de Cyro nuntiaret, quem Clodius Roma proficiscens reliquerat morientem? unà fui, testamentum simul obsignaui cum Clodio: testamentum autem palàm fecerat, & illum hæredem, & me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, cum mortuum postridie hora decima ei nuntiabatur? Age, sit ita factum: quæ causa cur Romam properaret? cur in noctem se conijceret? quid afferebat festinationem? quòd hæres erat? primùm erat nihil, cur properato opus esset: deinde siquid esset, quid tandem erat, quod ea nocte consequi posset, amitteret autem, si postridie manè Romam uenisset? Atq; ut illi nocturnus ad urbem aduentus uitandus potius, quā expetēdus fuit: sic Miloni, cùm insidiator

esset, si illum ad urbem noctu accessurum sciebat, subsistendum atq; expectandum fuit. noctu inuidioso, & pleno latronum in loco occidisset. nemo ei neganti nõ credidisset, quem esse omnes saluum etiam confitentem nolunt. Sustinuisset hoc crimen primùm ipse ille latronum occultator & receptator locus, dum neq; muta solitudo indicasset, neque cæca nox ostendisset Milonem: deinde ubi multi ab illo uiolati, spoliati, bonis expulsi, multi etiam hæc timentes in suspicionem caderent: tota denique rea citaretur Hetruria. Atque illo die certè Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanũ. quòd nisi sciret illum Milo Ariciæ fuisse, suspicari tamen debuit, cum etiamsi Romam illo die reuerti uellet, ad uillã suam, quæ uiam tangeret, diuersurum. cur neq; antè occurrit, ne in uilla resideret: nec eo in loco subsedit, quò ille noctu uenturus esset? Video adhuc constare omnia Iudices, Miloni etiam utile fuisse Clodium uiuere, illi ad ea quæ concupierat optatissimum interitũ Milonis fuisse: odium illius in hunc acerbissimum, in illum huius nullum: consuetudinem illius perpetuam in ui inferenda, huius tantum in repellenda: mortem ab illo denuntiatam palàm Miloni & prædicatam, nihil unquam auditum ex Milone: profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse: huius iter necessarium, illius

etiam

etiam potius alienum: hunc præ se tulisse illo die Roma exiturum, illum eo die se dißimulasse rediturum: hunc nullius rei mutasse consiliũ, illum causam mutandi consilij finxisse: huic si insidiaretur nocte prope urbem expectandum, illi etiamsi hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum. Videamus nunc id, quod caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congreßi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id uerò Iud. etiam dubitandum, & diutius cogitandum est? ante fundum Clodij: quo in fundo propter insanas illas substructiones facilè mille hominum uersabatur ualentium. Atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, & ob eam causam eum locum ad pugnam potißimùm delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitarat? Res loquitur Iudices ipsa, quæ semper ualet plurimum. si hæc non gesta audiretis, sed picta uideretis: tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cùm alter ueheretur in rheda penulatus, unà sederet uxor. quid horum non impeditißimum? uestitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam? cùm penula irretitus, rheda impeditus, uxore penè constrictus esset. Videte nunc illum, primùm egredientem è uilla subitó. cur uesperi? quid necesse est tardé? quî conuenit, præsertim id

temporis? Diuertit in uillam Pompeij. Pompeium ut uideret? sciebat in Alsiensi esse procul inde. uillam ut perspiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic ueniret, locum relinquere noluit. Age nunc iter expediti latronis, cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum uxore, tum sine ea: nunquam non in rheda, tum in equo: comites Græculi quocunq; ibat, etiam cùm in castra Hetrusca properabat: tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi ut uirum à uiro lectum esse diceres. Cur igitur uictus est? quia non semper uiator à latrone, nonnunquam etiam latro à uiatore occiditur: quia quanquam paratus in imparatos Clodius, tamen mulier inciderat in uiros. nec uerò sic erat unquam non paratus Milo contra illum, ut non satis ferè esset paratus. semper ille, & quantum interesset P. Clodij se perire, & quãto illi odio esset, & quantum ille auderet, cogitabat. quamobrem uitam suam, quam maximis præmijs propositam & penè addictam sciebat, nunquam in periculum sine præsidio, & sine custodia proijciebat. Adde casus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq; commu-

communem: qui sæpe spoliantem iam & exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inscitiam pransi, poti, oscitantis ducis: qui cùm à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira, uitamq; domini desperantes cùm incidisset, hæsit in ijs pœnis, quas ab eo serui fideles pro domini uita expetiuerunt. Cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet ne indicaretur, ne dolorem perferre non possent, ne tormentis cogerentur occisum esse à seruis Milonis in Appia uia P. Clodium confiteri. Quid opus est tortore? quid quæris? occiderit'ne? occidit. iure, an iniuria? nihil ad tortorem. facti enim in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quærendum est, id agamus: hoc quod tormentis inuenire uis, id fatemur. Manu uerò cur miserit, si id potius quæris, quàm cur parum amplis affecerit præmijs: nescis inimici factum reprehendere. dixit enim hic idem, qui omnia semper constanter & fortiter, M. Cato, dixitq; in turbulenta concione, quæ tamen huius autoritate placata est: non libertate solùm, sed etiam omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent. quod enim præmium satis magnum est tam beneuolis, tam bonis, tam fidelibus seruis, propter quos uiuit? etsi id quidem non tanti est, quàm quòd propter eosdem non sanguine, &

uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit. quos nisi manumisisset, tormẽtis etiam dedendi fuerunt conseruatores domini, ultores sceleris, defensores necis? Hic uerò nihil habet in his malis, quod minus molestè ferat, quàm etiamsi quid ipsi accidat, esse tamen illis meritum præmium persolutum. Sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis. quibusnam de seruis? rogas? de P. Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. Dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominum, nisi de incestu, ut fuit in Clodium: proximè ad deos accessit Clodius, propius quàm tum, cùm ad ipsos penetrarat: cuius de morte tanquam de cærimonijs uiolatis quæritur. Sed tamen maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignum esse, & domini morte ipsa tristius: in reum de seruis accusatoris cùm quæritur, uerum inueniri potest? Age uerò quæ erat, aut qualis quæstio? heus ubi Ruscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subitò arrepti in quæstionem tamen separantur à cæteris, & in arcas conijciuntur, ne quis cum ijs colloqui posit. hi centum dies penes accusatorem cùm fuissent, ab eo

ab eo ipso accusatore producti sunt, quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? Quòd si nondum satis cernitis, cùm res ipsa tot, tam claris argumentis, signisq; luceat, pura mente atque integra Milonem, nullo scelere imbutum, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Romam reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius? qui ingressus in forum ardente curia? quæ magnitudo animi? qui uultus? quæ oratio? Neque uerò se populo solùm, sed etiam Senatui tradidit: neq; Senatui modò, sed etiam publicis præsidijs, & armis: neq; his tantum, uerùm etiam eius potestati, cui Senatus totam Rempublicam, omnem Italiæ pubem, cuncta populi Romani arma commiserat. cui se nunquam profectò tradidisset, nisi causæ suæ confideret, præsertim omnia audienti, magna metuenti, multa suspicanti, nonnulla credenti. Magna uis est conscientiæ Iudices, & magna in utranq; partem: ut neque timeant, qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. Neque uerò sine ratione certa, causa Milonis semper à Senatu probata est. uidebant enim sapientißimi homines, facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam. An uerò obliti estis Iudices recenti illo nuntio necis Clodianæ non modò inimicorum Milonis ser-

mones, & opiniones, sed nonnullorum etiam imperitorum, qui negabant eum Romam esse rediturum? Siue enim illud animo irato ac percito fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem P. Clodij putasse, ut æquo animo patria careret, cùm sanguine inimici explesset odium suum: siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset, non dubitaturum fortem uirum, quin, cùm suo periculo salutem Reipub. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse seruasset. Multi etiam Catilinam, atq; illa portenta loquebantur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues optimè de Repub. meritos: in quibus homines non modò res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suspicantur. Ergo illa falsa fuerunt, quæ certè uera extitissent, si Milo admisisset aliquid, quod non posset honestè, uereq; defendere. Quid, quæ postea sunt in eum congesta? quæ quamuis etiam mediocrium delictorum conscientiam perculissent, ut sustinuit dij immortales! sustinuit? imò uerò ut contempsit, ac pro nihilo putauit! quæ neque maximo animo nocens, neque innocens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum, gladiorum, frænorum, sparorum, pilorumq; etiam multitudo depre-

bendi posse indicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum esse dicebant, in quo Miloni non esset conducta domus: arma in uillam Otriculanam deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia comparatorum. Hæc non delata solùm, sed penè credita: nec antè repudiata sunt, quàm quæsita. Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeij: sed dicam ut sentio Iudices. nimis multa audire coguntur, neq; aliter facere possunt ij, quibus tota commissa est Respublica, quin etiam audiendus sit Popa Licinius nescio quis de Circo maximo, seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiendo Cn. Pompeio coniurasse: deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret. Pompeio in hortos nuntiauit. arcessor in primis. de amicorum sententia rem defert ad Senatum. non poteram in illius mei, patriæq; custodis tanta suspicione non metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ: ebriosorum confeßionem seruorum audiri: uulnus in latere, quod acu punctum uideretur, pro ictu gladiatoris putari. Verum etiam, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, quàm timebat, non ea solùm quæ timenda erant, sed omnia, ne aliquid uos timeretis. Oppugnata domus C. Cæsaris clarißimi & fortißimi uiri

per

per multas noctis horas nuntiabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. non poteram Cn. Pompeium præstantißima uirtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota Repub. suscepta, nimiam nullam putabam. Frequentißimo Senatu nuper in Capitolio Senator inuentus est, qui Milonem cum telo esse diceret. nudauit se in sanctißimo templo, quoniam uita talis & ciuis & uiri fidem non faciebat, nisi eo tacente res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiosè ficta comperta sunt. Quòd si tamen metuitur etiam nunc Milo, non hoc iam Clodianum crimen timemus, sed tuas Cn. Pompei (te enim iam appello ea uoce, ut me audire poßis) tuas, inquam, suspiciones perhorrescimus. Si Milonem times, si hunc de tua uita nefariè aut nunc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas: si Italiæ delectus, ut nonnulli conquisitores tui dictitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ, si uigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuum corpus domumq; custodit, contra Milonis impetum armata est, atq; illa omnia in hunc unum instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certè uis, & incredibilis animus, & non unius uiri uires, atq; opes indicantur, si quidem in hunc unum & præstantißimus dux electus, & tota Respub. armata est. sed quis nõ intelligit, omnes tibi Reipub. partes ægras, & labantes, ut eas

his

his armis sanares, & confirmares, esse commissas? Quòd si miloni locus datus esset, probasset profectò tibi ipsi, neminem unquam hominem homini chariorem fuisse, quàm te sibi: nullum se unquam periculum pro tua dignitate fugisse: cum illa ipsa teterrima peste sæpißimè pro tua gloria contendisse: Tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi charißima fuisset, consilijs tuis gubernatum: se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ: duos se habere semper amicißimos sperasse, te tuo beneficio, me suo. quæ si non probaret, si tibi ita penitus insedisset ista suspicio, nullo ut euelli modo posset: si denique Italia à delectu, urbs ab armis, sine Milonis clade nunquam esset conquietura: næ iste haud dubitans cessisset patria, is qui ita natus est, & ita consueuit: te Magne tamen attestaretur, quod nunc etiam facit. Vide, quàm sit uaria uitæ, commutabilisq; ratio, quàm uaga, uolubilisq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. erit, erit illud profectò tempus, & illucescet aliquando ille dies, cùm tu salutaribus, ut spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium temporum immutatus (qui quàm crebrò accidat, experti debemus scire) & amicißimi beneuolentiam, & grauißimi hominis fidem,

dem, & unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinē animi desideres. Quanquam quis hoc credat, Cn. Pompeium iuris publici, moris maiorum, Rei denique publicæ peritißimum, cùm Senatus ei commiserit, ut uideret ne quid Respublica detrimenti caperet (quo uno uersiculo satis armati semper Consules fuerunt, etiam nullis armis datis) hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Pompeio, falsò ista conferri in Milonem, qui legem tulit: qua, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret: ut omnes confitentur, liceret. Quòd uerò in illo loco, atque in illis publicorum præsidiorum copijs circunfusus sedet, satis declarat, se non terrorem inferre uobis (quid enim illo minus dignum, quàm cogere ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse, & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidia esse: ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis quod sentiatis liberè iudicare. Nec uerò me Iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus atque expers, ut nesciam quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impunè Miloni palàm clamare atq; mentiri gloriosè liceret: Occidi, occidi non Sp. Melium, qui

annonæ

annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi: non Tib. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit: quorum interfectores impleuerunt orbem terrarum nominis sui gloria: sed eum (auderet enim dicere, cùm patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus sanctißimis nobilißimæ fœminæ comprehenderunt: eum, cuius supplicio Senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit: eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit comperisse: eum, qui ciuem, quem Senatus, quem populus, quem omnes gentes, urbis ac uitæ ciuium conseruatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit: eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscum uoluit, partitus est: eum, qui pluribus cædibus in foro factis singulari uirtute & gloria ciuem domum ui & armis compulit: eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine: eum, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recensionis tabulis publicis impressam extingueret: eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini: qui non calumnia litium, non iniustis uindicijs ac sacramentis alienos fundos,

dos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat: qui non solùm Hetruscos (eos enim penitus cõtempserat) sed hunc Cn. Pompeium uirum fortißimum, atq; optimum ciuem, iudicem nostrum pellere possesßionibus, armis, castrisq́; conatus est: qui cum architectis & decempedis uillas multorum, hortosq́; peragrabat: qui Ianiculo, & Alpibus spem possesßionum terminabat suarum: qui cùm ab Equite Romano splendidißimo, & forti uiro, T. Pacanio non impetrasset, ut insulam in lacu Pretio uenderet, repentè lintribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, atq; arma cõuexit: dominoq́; trans ripam inspectante, non dubitauit ædificium extruere in alieno: qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales! (quid enim de muliercula Sanctia? quid de adolescente Apronio dico? quorum utriq; mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possesßione cesßisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam quantam poposcerat non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum: qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum. qui Appium fratrem hominem mihi coniunctum fidelißima gratia, absentem de possesßione fundi deiecit: qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, ut sororem non modò uestibulo priuaret, sed omni aditu & lumine. Quanquam hæc quidem iam tolerabilia uidebantur

bantur: etsi æquabiliter in Remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat: sed nescio quomodo iam usu obdurue- rat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uerò aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset? Omitto socios, exteras nationes, Reges, Tetrarchas (uota enim feceratis, ut in eos se potius mitteret, quàm in uestras possessiones, uestra tecta, uestras pecunias) à liberis dico, à liberis mediusfidius, & coniugibus uestris nunquam ille effrænatas suas libidines cohibuisset. Fingi hæc putatis, quæ patent, quæ nota omnibus, quæ tenentur, seruorum exercitus illum in urbe conscripturum fuisse, per quos totam Rempublicam resq; priuatas omnium possideret? Quamobrem si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, Adeste quæso, atq; audite ciues: P. Clodium interfeci: eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frænare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus uestris repuli: per me unum effectum est, ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum quonam modo id factum ferret ciuitas? nunc enim quis est, qui non probet? qui non laudet? qui non unum post hominum memoriam T. Annium plurimum Reipublicæ profuisse, maxi-

ma lætitia populum Romanum, cunctam Italiam, nationes omnes affecisse, & dicat, & sentiat? Nequeo uetera illa populi Romani, quanta fuerint gaudia indicare: multas tamen iam summorum Imperatorum clarißimas uictorias ætas nostra uidit, quarum nulla neq; tam diuturnam attulit lætitiam, nec tantam. mandate hoc memoriæ Iudices. spero multa uos, liberosq́; uestros in Republica bona esse uisuros. in his singulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horum uos uisuros fuisse. in spem maximam, &, quemadmodum confido, uerißimam adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc summo uiro Consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, salutarem ciuitati fore. Num quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio uiuo contingere potuisse arbitretur? Quid? ea quæ tenetis priuata atq; uestra, dominante homine furioso, quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? Non timeo Iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflammatus libentius hæc in illũ euomere uidear, quàm uerius. etenim etsi præcipuum esse debebat, tamen ita communis erat omnium ille hostis, ut in communi odio penè æqualiter uersaretur odium meum. Non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantum exitij fuerit. Quin sic attendite Iudices. nempe

hæc

hæc est quæstio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes nostræ: & quæ uolunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus. fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, si poßim efficere ut Milonem absoluatis: sed ita, si P. Clodius reuixerit. Quid uultu extimuistis? quonã modo ille uos uiuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percußit? quid? si ipse Cn. Pompeius, qui ea uirtute, ac sapientia est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum: si is, inquam, potuisset, ut quæstionẽ de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: utrum putatis facturum fuisse? etiamsi propter amicitiam uellet illum ab inferis reuocare, propter Remp. non fecisset. Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitam si putetis per uos restitui posse, nolitis: & de eius nece lata quæstio est, qui si eadem lege reuiuiscere posset, lata lex nunquam esset. Huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauisset? Græci homines deorum honores tribuunt ijs uiris, qui Tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem & religionem & memoriam consecrantur. uos tanti conseruatorem populi, tanti sceleris ultorem, non modò

honoribus nullis afficietis, sed ad supplicium rapi etiam patiemini? Confiteretur, confiteretur, inquam, si fecisset, & magno animo, & libenter, se fecisse libertatis omnium causa: quod certè ei non confitendum modò fuisset, uerùm etiam prædicandum. Etenim si id non negat, ex quo nihil petit, nisi ut ignoscatur: dubitaret id fateri, ex quo etiam præmia laudis essent petenda? nisi uerò gratius putat esse uobis, sui se capitis, quàm uestri ordinis defensorem fuisse: cùm præsertim in ea confeßione, si grati esse uelletis, honores assequeretur amplißimos. Si factum uobis non probaretur (quanquam qui poterat salus sua cuique non probari?) sed tamen si minus fortißimi uiri uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, constantiq; cederet ex ingrata ciuitate. nam quid esset ingratius, quàm lætari cæteros, lugere eum solum propter quem cæteri lætarentur? Quanquam hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis: ut quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoq;, & inuidiam nostram putaremus. nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cùm tantum in Consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratum ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum non timeret?

Proposi

Proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius Rempub. defendit, is uir uerè putandus est. Populi grati est, præmijs afficere bene meritos de Republica ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. Quamobrem uteretur eadem confeßione T. Annius, qua Hala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmetipsi: & si grata Respublica esset, lætaretur: si ingrata, tamen in graui fortuna conscientia sua niteretur. Sed huius beneficij gratia Iudices fortuna populi Romani, & uestra felicitas, & dij immortales sibi deberi putant. Nec uerò quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim cœlestem existimat, numen'ue diuinum: quem neq; Imperij uestri magnitudo, neq; sol ille, nec cœli, & signorum motus, nec uicißitudines rerum atq; ordines mouent, neque id quod maximum est, maiorum sapientia: qui sacra, qui cærimonias, qui auspicia & ipsi sanctißimè coluerunt, & nobis suis posteris prodiderunt. Est, est profectò illa uis: neq; in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddam quod uigeat, & sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu. nisi fortè idcirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapimus, qua prouidemus, qua hæc ipsa agimus ac dicimus, uidere, aut planè

qualis, aut ubi sit, sentire poßimus. Ea uis, ea est igitur, quæ sæpe incredibiles huic urbi felicitates, atq; opes attulit: quæ illam perniciem extinxit, ac sustulit: cui primùm mentem iniecit, ut ui irritare, ferroq; lacessere fortißimum uirum auderet, uinceretúrq; ab eo, quem si uicisset, habiturus esset impunitatem, & licentiã sempiternam. Non est humano consilio, ne mediocrì quidem Iudices deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones mehercule ipsæ, aræq;, cùm illam belluam cadere uiderũt, commouisse se uidentur, & ius in illo suum retinuisse. uos enim Albani tumuli, atq; luci, uos inquam imploro atq; obtestor, uosq; Albanorum obrutæ aræ sacrorum populi Romani sociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæsis prostratisq; sanctißimis lucis, substructionum insanis molibus oppresserat: uestræ tum aræ, uestræ religiones uiguerunt, uestra uis ualuit, quam ille omni scelere polluerat: tuq; ex tuo edito monte Latialis sancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, finesq; sæpe omni nefario stupro & scelere maclarat, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti: uobis illæ, uobis uestro in conspectu seræ, sed iustæ tamen, & debitæ pœnæ solutæ sunt. nisi fortè hoc etiã casu factum esse dicimus, ut ante ipsum sacrarium Bonæ deæ, quod est in fundo T. Sestij Galli in primis honesti & ornati adolescentis, ante

ante ipsam, inquam, Bonam deam, cùm prælium commisisset, primum illud uulnus acceperit, quo teterrimam mortem obiret: ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur, sed ad hanc insignem pœnam reseruatus. Nec uerò non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiam, ut sine imaginibus, sine cantu, sine ludis, sine exequijs, sine lamẽtis, sine laudationibus, sine funere, óblitus cruore, & luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quam concedere etiam inimici solent, amburetur etiam abiectus. non fuisse credo fas clarißimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neq; ullo in loco potius mortem eius lacerari, quàm in quo uita esset damnata. Dura mihi mediusfidius iam fortuna populi Rom. & crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc Remp. insultare uideret, & pateretur. polluerat stupro sanctißimas religiones: Senatus grauißima decreta perfregerat: pecunia se palàm à iudicibus redemerat: uexarat in Tribunatu Senatum: omnium ordinum consensu pro salute Reipub. gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domum incenderat: liberos, coniugem meam uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratuum, priuatorumq; cædes effecerat: domũ mei fratris incenderat: uastarat Hetruriam: multos sedibus ac fortunis eiecerat,

instabat, urgebat: capere eius amentiã ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquam, quod quidem ille adamasset, quod non hoc anno suum fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo, præter illum Milonem ipsum, qui poterat obstare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quasi deuinctum arbitrabatur: Cæsaris potentiam, suam potentiam esse dicebat: bonorum animos etiam in meo casu contempserat: Milo unus urgebat. Hîc dij immortales, ut suprà dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa non potuit. nunquam illum Respub. suo iure esset ulta. Senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cùm solebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. An Consules in Prætore coërcendo fortes fuissent? primùm Milone occiso habuisset suos Consules. deinde quis in eo Prætore Cõsul fortis esset, per quem Tribunum uirum Consularem crudelißimè necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset. postremò, nisi eum dij immortales in eam mentem impulissent, ut homo effœminatus fortißimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullam haberetis.

An ille Prætor, ille uerò Consul, si modò hæc templa, atq; ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, & Consulatum eius expectare potuissent, ille deniq; uiuus, mali nihil fecisset, qui mortuus uno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? Quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo Romano concessam uni ordini, inflammari, excindi, funestari. neque id fieri à multitudine imperita, quanquam esset miserum idipsum, sed ab uno: qui cùm tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? In curiam potißimùm abiecit, ut eam mortuus incenderet, quam uiuus euerterat. & sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? Ecquando ab eo spirante forum potuisset defendi, cuius non restiterit cadaueri curia? Excitate, excitate eum, si potestis, ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepulti? nisi uerò sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. Cædi uidistis populum Romanum, concionem gladijs disturbari, cùm audiretur silentio M. Cælius Tribunus plebis uir fortißimus, & in suscepta causa firmißimus, & bonorum uolun-

instabat, urgebat: capere eius amentiã ciuitas, Italia, prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquam, quod quidem ille adamasset, quod non hoc anno suum fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo, præter illum Milonem ipsum, qui poterat obstare: Cn. Pompeium nouo reditu in gratiam quasi deuinctum arbitrabatur: Cæsaris potentiam, suam potentiam esse dicebat: bonorum animos etiam in meo casu contempserat: Milo unus urgebat. Hîc dij immortales, ut suprà dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa non potuit. nunquam illum Respub. suo iure esset ulta. Senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cùm solebat quidem id facere, in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. An Consules in Prætore coërcendo fortes fuissent? primùm Milone occiso habuisset suos Consules. deinde quis in eo Prætore Cõsul fortis esset, per quem Tribunum uirum Consularem crudelißimè necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset. postremò, nisi eum dij immortales in eam mentem impulissent, ut homo effœminatus fortißimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullam haberetis.

An ille Prætor, ille uerò Consul, si modò hæc templa, atq; ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, & Consulatum eius expectare potuissent, ille deniq; uiuus, mali nihil fecisset, qui mortuus uno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? Quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo Romano concessam uni ordini, inflammari, excindi, funestari. neque id fieri à multitudine imperita, quanquam esset miserum idipsum, sed ab uno: qui cùm tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? In curiam potißimùm abiecit, ut eam mortuus incenderet, quam uiuus euerterat. & sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? Ecquando ab eo spirante forum potuisset defendi, cuius non restiterit cadaueri curia? Excitate, excitate eum, si potestis, ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepulti? nisi uerò sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiam cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. Cædi uidistis populum Romanum, concionem gladijs disturbari, cùm audiretur silentio M. Cælius Tribunus plebis uir fortißimus, & in suscepta causa firmißimus, & bonorum uolun-

tati, & autoritati Senatus deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, & incredibili fide. Sed iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. Quid restat? nisi ut orem, obtesterq; uos Iudices, ut eam misericordiam tribuatis fortißimo uiro, quam ipse non implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, & exposco. Nolite, si in nostro omnium fletu nullam lacrymam aspexistis Milonis, si uultũ semper eundem, si uocem, si orationem stabilem ac nõ mutatam uidetis, hoc minus ei parcere, atq; haud scio, an multo etiam sit adiuuandus magis. Etenim si in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominum conditione atque fortuna timidos & supplices, & ut uiuere liceat obsecrantes, etiam odisse solemus: fortes & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus: eorũq; nos magis miseret, qui nostrã misericordiam non requirunt, quàm qui illam efflagitant: quantò hoc magis in fortißimis ciuibus facere debemus? Me quidem Iudices exanimant & interimunt hæ uoces Milonis, quas audio aßiduè, & quibus intersum quotidie. Valeant, inquit, ualeant ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati: stet hæc urbs præclara, mihiq; patria charißima, quoquo modo merita de me erit: tranquilla Rep. ciues mei (quoniam mihi cum illis non licet) sine me

ipsi,

ipsi, sed per me tamen, perfruantur: ego cedam, atq; abibo. si mihi Republica bona frui non licuerit, at carebo mala: & quam primum tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conquiescam. O frustra, inquit, suscepti mei labores: ò spes fallaces: ò cogitationes inanes meæ. ego cùm Tribunus pleb. Rep. oppressa me Senatui dedissem, quem extinctum acceperam: Equitibus Romanis, quorum uires erant debiles: bonis uiris, qui omnem autoritatem Clodianis armis abiecerant: mihi unquam bonorum præsidium defuturum putarem? Ego cùm te (mecum enim sæpißimè loquitur) patriæ reddidissem, mihi non futurum in patria putarem locum? Vbi nunc Senatus est, quem secuti sumus? ubi Equites Rom. illi, illi, inquit, tui? ubi studia municipiorum? ubi Italiæ uoces? ubi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, uox, & defensio? mihi'ne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari? Nec uerò hæc Iudices, ut ego nũc, flens, sed hoc eodem loquitur uultu, quo uidetis. negat enim se, negat ingratis ciuibus fecisse, quæ fecerit: timidis & omnia circunspicientibus pericula, non negat. plebem & infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis uestris imminebat, eam, quò tutior esset uita uestra, se fecisse commemorat, ut non modò uirtute flecteret, sed etiam tribus suis patrimonijs deliniret:

nec

nec timet, ne cùm plebem muneribus placarit, nos non conciliarit meritis in Rempub. singularibus. Senatus erga se beneuolentiam temporibus his ipsis sæpe esse perspectam: uestras uerò & uestrorum ordinum occursationes, studia, sermones, quencunq; cursum fortuna dederit, secum se ablaturum esse dicit. Meminit etiam sibi uocem præconis modò defuisse, quam minimè desiderarit: populi uerò cunctis suffragiјs, quod unum cupierit, se Consulem declaratum. nunc denique, si hæc arma contra se sint futura, sibi facinoris suspicionem, non facti crimen obstare. Addit hæc, quæ certè uera sunt, fortes & sapientes uiros non tam præmia sequi solere rectè factorum, quàm ipsa rectè facta: se nihil in uita, nisi præclarissimè, fecisse: si quidem nihil sit præstabilius uiro, quàm periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus, nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint: sed tamen ex omnibus præmiјs uirtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam: esse hanc unam, quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria cõsolaretur: quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus: hanc deniq; esse, cuius gradibus etiam homines in cœlum uideantur ascendere. De me, inquit, semper populus Romanus, semper omnes gentes loquentur, nulla

unquam obmutescet uetustas. quin hoc tempore ipso, cùm omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subijciantur, tamen omni in hominum cœtu gratijs agendis, & gratulationibus habendis, & omni sermone celebramur. Omitto Hetruriæ festos & actos & institutos dies. centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij: &, opinor, ultrà, quàm fines Imperij populi Romani sunt, non solùm fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. Quamobrē ubi corpus hoc sit, non, inquit, laboro; quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. Hæc tu mecum sæpe his absentibus: sed ijsdem audientibus, hæc ego tecum Milo: Te quidem, quòd isto animo es, satis laudare non possum: sed quò est illa magis diuina uirtus, eò maiore à te dolore diuellor. Nec uerò si mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad consolandum querela, ut his irasci possim, à quibus tantum uulnus accepero. non enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi: non malè aliquando de me meriti, sed semper optimé. Nullum unquam Iudices mihi tantum dolorē inuretis (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si uos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis: cur non id meo capite potius luitur, quàm Milonis? Præclarè enim uixero si quid mihi acciderit prius,

prius, quàm hoc tantum mali uidero. Nunc me una consolatio sustentat, quòd tibi ò T. Anni nullum à me amoris, nullum studij, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpe corpus, & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporum contuli: hoc denique ipso die, si qua uis est parata, si qua dimicatio capitis futura, deposco. Quid iam restat? quid habeo, quod dicam? quid faciam pro tuis in me meritis? nisi ut eam fortunam, quæcunque erit tua, ducam meam? Non recuso, non abnuo: uosq; obsecro Iudices, ut uestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis. His lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi septus: exilium ibi esse putat, ubi uirtuti non sit locus: mortem naturæ finem esse, non pœnam. Sed hic ea mente natus est. quid uos Iudices? quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum eijcietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? Vos, uos appello fortissimi uiri, qui multum pro Republica sanguinem effudistis: uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo Centuriones

turiones, uosque milites: uobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? O me miserum: ò me infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere non potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? at in qua causa non potuisse? quæ est grata gentibus. à quibus non potuisse? ab ijs qui maximè P. Clodij morte acquierunt. quo deprecante? me. Quodnam concepi tantum scelus? aut quod in me tantum facinus admisi Iudices, cùm illa indicia communis exitij indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosque redundant ex illo fonte dolores. Quid me reducem esse uoluistis? an ut inspectante me expellerentur ij, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro uos, pati, mihi acerbiorem reditum esse, quàm fuerit ille ipse discessus. Nam quî possum putare me restitutum esse, si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum? Vtinam dij immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim ne sceleratè dicam in te, quod pro Milone dicam piè) ut P. Clodius

dius non modò uiueret, sed etiam Prætor, Consul, Dictator esset, antequam hoc spectaculum uiderem. O dij immortales fortem, & à uobis Iudices conseruandum uirum. minimè, minimè, inquit, imò uerò pœnas ille debitas luerit: nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. Hiccine uir patriæ natus, usquam nisi in patria morietur? aut si fortè pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt? O terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit: hanc ingratam, si eiecerit: miseram, si amiserit. Sed finis sit: neq; enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos oro obtestorq; Iudices, ut in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. Vestram uirtutem, iustitiam, fidem (mihi credite) is maximè probabit, qui in iudicibus legendis optimum & sapientißimũ quenque legit.

PRO

PRO C. RABIRIO POSTHVMO.

ORATIO XL.

SI QVIS est Iudices, qui C. Rabirium, quòd suæ fortunæ, fundatas præsertim atq; optimè constitutas, opes potestati regiæ, libidiniq; commiserit reprehendendum putet, ascribat ad iudicium suum non modò meam, sed huius etiam ipsius qui commisit, sententiam. neque enim cuiquam eius consilium uehementius, quàm ipsi displicet. quanquam hoc plerunq; facimus, ut consilia euentis ponderemus: & cui bene quid processerit, multum illum prouidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus. Si extitisset in Rege fides, nihil sapientius Posthumo: quia fefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sapientis. Sed tamen si quis est Iud. qui illam Posthumi siue inanem spem, siue inconsultam rationem, siue (ut grauissimo uerbo utar) temeritatem uituperandam putet, ego eius opinioni non repugno: illud tamen deprecor, ut cùm ab ipsa fortuna crudelissimè uideat huius consilia esse mulctata, nequid ad eas ruinas quibus hic oppressus est, addendum acerbitatis putet. Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: urgere uerò iacentes, aut præcipitanteis impellere, cer-

rè est inhumanum: præsertim Iudices cùm sit hoc generi hominum propè natura datum, uti qua in familia laus aliqua fortè floruerit, hãc ferè qui sunt eius stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur, cupidißimè persequantur. siquidem non modò in gloria rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, sed etiam in deuotione uitæ, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. Sint igitur similia Iudices parua magnis. fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius princeps ordinis Equestris, fortißimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerendis magnitudinem animi non tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset, ut in augenda re non auaritiæ prædam, sed instrumentum bonitati quærere uideretur. Hoc ille natus, quamuis patrem suũ nunquam uiderat, tamen & natura ipsa duce, quæ plurimum ualet, & aßiduis domesticorum sermonibus, in paternæ culpæ similitudinem deductus est. multa geßit: multa contraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uersata res est: dedit se etiam Regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit. nec interea locupletare amicos unquam suos destitit, mittere in negotium, dare parteis, augere, fide sustentare. quid multa? cùm magnitudine

animi,

animi, tum liberalitate, uitam patris & consuetudinem expresserat. pulsus interea regno Ptolemæus dolosis consilijs (ut dixit Sibylla, sensit Posthumus) Romam uenit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum. nam regnanti crediderat absens: nec temere se credere putabat, quòd erat nemini dubium, quin is in regnum restitueretur à Senatu populoq; Rom. In dando autem & credendo processit longius: nec suam solùm pecuniam credidit, sed etiam amicorum. stulté. quis negat? aut quis iam nõ admonet? quod malè cecidit, bene cõsultũ putares. Id est difficile, quod cum spe magna sis ingressus, id nõ exequi usq; ad extremum. Supplex erat Rex, multa rogabat, omnia pollicebatur: ut iam metuere Posthumus cogeretur, ne quod crediderat, perderet, si credendi constituisset modum. nihil autem erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere. Hinc primum exoritur crimen illud: Senatum corruptum esse dicunt. O dij immortales hæc est illa exoptata indiciorum seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos qui corrupti sumus, non dicimus. Quid ego Senatum defendam hoc loco Iudices? omni equidem loco debeo: ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cũ Posthumi causa res ista cõiuncta est. Quanquam ad sumptum iti-

neris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq́; regiũ suppeditata pecunia à Posthumo est, factæq́; syngraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cùm ille Roma profectus esset: tamen non debuit is qui dabat, quò ille qui accipiebat, consumeret, quærere. non enim latroni, sed Regi credidit: nec Regi inimico pop. Rom. sed ei cuius reditum Consuli datum à Senatu uidebat: nec ei Regi qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. Quòd si creditor in culpa sit, non qui improbè credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & uendidit, non is qui illo gladio ciuem aliquem interemit. Quamobrem neq; tu C. Mẽmi hoc facere debes, ut Senatum, cuius autoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia uersari uelis, neq; ego id, quod non agitur, defendere. Posthumi enim causa, quæcunq; est, seiũcta à Senatu est. Quòd si item à Gabinio seiunctã ostẽdero, certè quod dicas, nihil habebis. est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ atq; damnatæ. sunt lites æstimatæ A. Gabinio, nec prædes dati, nec ex eius bonis quanta summa litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. Iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia quam is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. Si est hoc nouũ in lege Iulia, sicuti multa sunt seue-

rius

rius scripta, quàm in antiquis legibus, & sanctius iudicata: sanè etiam consuetudo huius generis iudiciorum noua sit. sin hoc totidem uerbis translatum caput est, quot fuit non modò in Cornelia, sed etiam antè in lege Seruilia: per deos immortales quid agimus Iudices? aut quem hunc morem nouorum iudiciorum in Rempub. inducimus? Erat enim hæc consuetudo nota uobis quidem omnibus: sed si usus magister est optimus, mihi debet esse notißima. Accusaui de pecunijs repetũdis, Iudex sedi, Prætor quæsiui, defendi plurimos: nulla pars, quæ aliquam facultatem dicendi afferre posset, non mea fuit. ita contendo, neminem unquam, quò ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in æstimandis litibus appellatus non esset: in litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testium dictis, aut tabulis priuatorum, aut rationibus ciuitatum. Itaque in ferendis litibus adesse solebant, qui aliquid de se uerebantur: & cùm erant appellati, si uidebatur, statim contradicere solebant: sin eius temporis recentem inuidiam pertimuerant, respondebant postea. quod cùm fecissent, permulti sæpe uicerunt. hoc uerò nouum est, ante hoc tempus omnino inauditum: in litibus Posthumi nomen est nusquam. in litibus dico? modò uos ijdem in A. Gabinium iudices sedistis. num quis testis Posthumũ appellauit? testis autem?

num accusator? num denique toto illo iudicio Posthumi nomen audistis? Non igitur reus ex ea causa, quæ iudicata est, redundat Posthumus, sed est arreptus unus Eques Rom. de pecunijs repetundis reus. quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ non sunt. quo teste? à quo tum appellatus nusquam est. qua appellatione litium? in qua Posthumi mentio facta nulla est. qua lege? qua non tenetur. Hic iam Iud. uestri consilij res est, uestræ sapientiæ: quid deceat uos, non quantum liceat uobis, spectare debetis. si enim quid liceat quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem uultis. tabella est, quæ dat potestatem, occultat eadem libidinem. cuius consciẽtia nihil est quod quisquam timeat, si non pertimescat suam. Vbi est igitur sapientia Iudicis? in hoc, ut non solùm quid poßit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum, meminerit solùm, sed etiam quatenus commissum sit. Datur tibi tabella iudicij. qua lege? Iulia de pecunijs repetundis. quo de reo? de Equite Rom. at iste ordo lege ea non tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Posthumum, quòd in Gabinium iudex esses. nihil Gabinio datum, cum in eum lites æstimarentur. at nunc audio. reus igitur Posthumus est ea lege, qua non modò ipse, sed totus etiam ordo solutus ac liber est. Hic ego nunc non uos primæ implorabo Equites Ro. quorum

ius

ius iudicio tentatur, quàm uos Senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cùm sæpe antè, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. nam cùm optimo & præstantißimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsa quæstione referente, existerent nonnullæ, sed perpaucæ tamen acerbæ sententiæ, quæ censerent, ut Tribuni, ut Præfecti, ut Scribæ, ut comites omnes magistratuum lege hac tenerentur: uos, uos, inquam ipsi, & Senatus frequens restitit: & quãquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarserat, tamen cùm odium non restingueretis, huic ordini ignem nouum subijci non siuistis. Hoc animo igitur Senatus: quid uos Equites Romani, quid tandem estis acturi? Glaucia solebat homo impurus, sed tamen acutus populum monere, ut cùm lex aliqua recitaretur, primum uersum attenderet: si esset, Dictator, Consul, Prætor, Magister Equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin autem, Quicunq; post hanc legem: uideret nequa noua quæstione alligaretur. Nunc uos Equites Rom. uidete. scitis me ortum è uobis: omnia semper sensisse pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate uestri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego uos semper complexus sum. moneo & prædico, integra re causáq; denuntio, omnes homines

deosq́; testor, dum potestis, dum licet, prouidete, ne duriorem uobis conditionem statuatis, ordiniq́; uestro, quàm ferre poßit. serpet hoc malum (mihi credite) longius, quàm putatis. potentißimo & nobilißimo Tribuno pl. M. Druso unam in equestrem ordinem quæstionem ferenti, Si quis ob rem iudicatā pecuniam cepisset: apertè Equites Rom. restiterunt. quid? hoc licere uolebant? minimè, neq; solum hoc genus pecuniæ capiēdæ turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur. attamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illā conditionem uitæ secuti. delectat amplißimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, deniq; imago ipsa ad posteritatis memoriā prodita: est simul etiam solicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contempsimus (ita enim disputabant) sed hanc uitam quietam, atque otiosam secuti sumus. quæ quoniam honore caret, careat etiam molestia. Tam es tu Iudex, quàm ego Senator. ita est: sed tu istud petijsti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi non esse liceat, aut legem lege Senatoria non timere. Hoc uos Equites Rom. ius à patribus acceptum amittetis? moneo ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modò inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. Si iam uobis

nunc

nuntiaretur in Senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. uos Senatus liberos hac lege esse uoluit, populus nunquam alligauit: soluti huc conuenistis: ne constricti discedatis, cauete. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec Præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? Tu, inquit, Gabinium, ut Regem reduceret, impulisti. Non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere. quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiam summo studio defenderim, hunc afflictum uiolare non debeo. quocum stante si me Cn. Pompeij autoritas in gratiam non reduxisset, nunc iam ipsius fortuna reduceret. sed tamen, cùm ita dicis, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam: si defensioni Gabinij fidem non habes, obliuisceris'ne etiam accusationis tuæ? Gabinius se id fecisse dicebat Reipublicæ causa, quòd classem Archelai timeret, quòd mare refertum fore prædonum putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas: ignosco, & eò magis, quòd est cõtra illud iudicatum. Redeo igitur ad crimen et accusationem tuam. Quid uociferabare decem milia talentûm Gabinio esse pro-

missa? huic uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auarißimum exoraret, sestertiûm bis millies & quadringenties ne magnopere cõtemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit certè suo: quæcunq; mens illa fuit, Gabinij fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut tu uis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. Num Gabinij comes uel sectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotium non erat, sed ad P. Lentuli clarißimi uiri autoritatem, à Senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia, Romam contenderat. At Diœcetes fuit regius, & quidem in custodia etiam fuit regia: & uita eius oblata pœnæ est. multa præterea, quæ libido Regis, quæ necessitas coëgit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehensio est, quòd regnum intrarit, quòd potestati se Regis commiserit. uerum si quærimus, stulté. quid enim stultius, quàm Equitem Rom. ex hac urbe, huius, inquam, Reip. ciuem, quæ est una maximè, & fuit semper libera, uenire in eum locum, ubi parendum alteri & seruiendum sit? Sed ego in hoc tandem Posthumo non ignoscam homini mediocriter docto, qui uideam sapientißimos homines esse lapsos? uirum unum totius Græciæ facilè doctißimum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ Tyrãni, cui se ille commiserat, in maximis periculis insidijsq; esse uersatum accepimus. Callisthenem

doct

doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum: Demetrium & ex Repub. Athenis, quam optimè digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus uocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota uita esse priuatum. Planè confiteor fieri nihil posse dementius, quàm scientem in eum locum uenire, ubi libertatem sis perditurus: sed huius istius facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: quæ facit, ut hoc stultißimum facinus, quòd in regnum uenerit, quòd Regi se commiserit, sapienter factum esse uideatur. siquidem tam semper stulti, quàm serò sapientis est, cùm stultitia sua impeditus sit, quoquo modo poßit, se expedire. Quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neq; moueri neq; mutari potest: in quo æqui sperasse Posthumum dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se confitetur, quòd suam, quòd amicorum pecuniam Regi crediderit cum tanto fortunarum suarum periculo. Hoc quidem semel suscepto atq; contracto, perpetienda illa fuerunt, ut se aliquando ad suos uindicaret. Itaq; obijcias licet quàm uoles sæpe, palliatum fuisse, aliqua habuisse non Romani hominis insignia: quoties eorum quippiam dices, toties unum dices, atque illud, temere hunc pecuniã Regi credidisse, suas fortunas, atq; famam libidini regiæ cõmisisse.

Fecer

Fecerat temere: fateor: mutari factum iam nullo modo poterat: aut pallium sumendum Alexandriæ, ut & Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ, si togam retinuisset. Deliciarum causa & uoluptatis, non modò ciuis Romanos, sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam Senatores summo loco natos, non in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam Imperatorem, L. uerò Scipionis, qui bellum in Asia gesßit, Antiochumq; deuicit, non solùm cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in Capitolio statuam uidetis. quorum impunitas fuit nō modò à iudicio, sed etiam à sermone. Facilius certè P. Rutilium Rufum neceßitatis excusatio defendet: qui cùm à Mithridate Mytilenis oppressus esset, crudelitatem Regis in togatos uestitus mutatione uitauit. Ergo ille P. Rutilius, qui documentum fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, Consularis homo soccos habuit, et pallium: nec uerò ideo id homini tum quisquam, sed tempori aßignandum putauit. Posthumo crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquando ad fortunas suas peruenire? Nam ut uentum est Alexandriam ad Auletem Iudices, hæc una ratio à Rege proposita Posthumo est seruandæ pecuniæ, si curationem & quasi dispensationem regiam

suscep

suscepisset. id autem facere non poterat, nisi Diœcetes: hoc enim nomine utitur, qui à Rege esset constitutus. Odiosum negotium Posthumo uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestum etiam nomen ipsum, sed res habebat nomen hoc apud illos, non hic imposuerat. oderat uestitum etiam illum, sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. Ergo aderat uis (ut ait Poëta ille noster) quæ summas frangit infirmatq; opes. Moreretur, inquies. nam id sequitur. fecisset certè, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. Nolite igitur fortunam conuertere in culpam: neque Regis iniuriam, huius crimen putare: nec consilium ex necessitate, nec uoluntatem ex ui interpretari. nisi fortè eos etiam, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quàm liberè, uituperandos putes. Nemo nostrum ignorat, etiamsi experti non sumus, consuetudinem regiam. Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare. &, Præter rogitatum si querare: & illæ minæ, Si te secundo lumine hìc offendero, moriere. quæ non ut delectemur solùm legere & spectare debemus, sed ut cauere etiam & effugere discamus. At ex hoc ipso crimen exoritur. ait enim, dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis Imperatorũ, pecuniam sibi coëgisse. nõ intelligo,

hoc

hoc quale sit: utrum accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessionem, undecim millia talentûm ad Gabinium peruenerunt. at nō modò abs te decem millia obiecta sunt, sed etiam ab his æstimata. Addo illud etiam: quî tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniam cogendam mille talentûm accessionem esse factam: aut in tanta mercede hominis, ut uis, auarißimi, mille talentûm decessionem esse concessam? neq; enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo: nec Regis, imponere tantum pati suis. Aderunt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt. imò hi Gabinium laudauerũt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum cuius nomine ea pecunia redigeretur, non dixerit? Agè si is, qui non dixit, solet: etiam'ne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi preiudicata res ad has caussas deferri solet? Et ait etiam meus familiaris & necessarius, eandem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarent Gabinium, quæ mihi fuerat, cur eundem defenderem. Mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit recõciliatio gratiæ. neq; me uerò pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nam si me inui-

tum

tum putas, ne C. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, & illum, & me uehementer ignoras. neq; enim Pōpeius me sua causa quicquam facere uoluisset inuitum: neque ego, cui omnium ciuium libertas charißima fuisset, meam proiecissem. quandiu inimicißimus Gabinio fui, non amicißimus mihi non Pompeius fuit: nec postea quàm illius autoritate eam dedi ueniam quam debui, quicquam simulaui: ne cū mea perfidia illi etiam ipsi facerem, cui beneficium dedissem, iniuriam. nam non redeundo in gratiam cum inimico, non uiolabā Pompeium. si per eum reductus insidiosè redissem, me scilicet maximè, sed proximè illū quoq; fefellissem. At de me omittamus: ad Alexandrinos istos reuertamur. quod habent os? quam audaciam? modo uobis inspectantibus in iudicio Gabinij tertio quoq; uerbo excitabantur. negabant pecuniam Gabinio datam. recitabatur identidem Pōpeij testimonium: Regē ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarē datam. non est, inquit, tū Alexandrinis testibus creditum. quid? postea creditum? non. quāobrem? quia nunc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? ista conditio est testium? ut quibus creditum non sit negantibus, ijsdem credatur dicentibus? At si uerum tum cum uerißima fronte dixerunt, nunc mentiuntur: si tunc mentiti sunt, doceant nos uerum. quid uultis? sileant. dicere audiebamus,

mus, Alexandriam nunc cognoscimus: illinc omnes præstigiæ, illinc, inquam, omnes falaciæ, omnia deniq; ab his mimorum argumenta nata sunt. nec mihi longius quicquam est Iudices, quàm uidere hominum uultus. dixerunt hîc modò nobiscum ad hæc subsellia, quibus superciliijs renuentes huic decem millium crimini? iam nostis insulsitatem Græcorum. humeris gestum agebant. tum temporis credo causa, nunc scilicet tempus nullum est. ubi semel quis peierauerit, ei credi postea, etiamsi per plureis deos iuret, non oportet: præsertim Iud. cùm in his iudicijs, ne locus quidem nouo testi soleat esse: ob eamq; causam ijdem iudices retineantur, qui fuerint de reo: ut his nota sint omnia, neque quid fingi noui posit. lites, quò ea pecunia peruenerit, non suis proprijs iudicijs, sed in reum factis condemnari solent. Itaque si aut prædes dedisset Gabinius, aut tantum ex eius bonis, quanta summa litium fuisset, populus recepisset: quamuis magna ad Posthumum ab eo pecunia peruenisset, nõ redigeretur: ut intelligi facilè posit, quod ex ea pecunia ad quem eorum, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planum factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nunc uerò quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum præposterum'ue dici, aut excogitari potest? Accusatur is, qui non abstulit

à Rege

à Rege, sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximam Regi pecuniam credidit. ergo is Gabinio dedit, qui non huic reddidit. iam cedò, cùm is, qui pecuniam Posthumo debuit, non huic, sed Gabinio dederit: condemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniam reddidit, an etiã nunc debet? At habet, & celat: sunt enim qui ita loquantur. quod genus tandem est istud ostentationis, & gloriæ? si nihil habuisset unquam, tamẽ si quæsisset, cur is dißimularet habere, causa non esset. qui uerò duo lauta, & copiosa patrimonia accepisset, remq; præterea bonis & honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari uellet nihil habere? An cùm credebat inductus usuris, id agebat, ut haberet quamplurimum? posteaquã exegit, quod crediderat, ut existimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ concupiscit? Dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. imò uerò in superbißimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiam: uidit in uinculis familiareis suos: mors ob oculos sæpe uersata est: nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquãdo pecunia est: ductæ naues Posthumi Puteolis sunt: auditæ uisæq; merces fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ: quibus cùm multæ naues refertæ fuissent, una non patuit parua, & arctata. Quid amplius? ille Puteolanus sermo illius

temporis, uectorumq; cursus, atq; ostentatio- num subinuisum apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pecuniæ nescio quam, æstatem unam complures aures refersit istis sermonibus. Verùm autem Iud. si scire uultis, nisi C. Cæsaris summa in omneis, incredibilis in hunc eadē liberalitas extitisset, nos hunc Posthumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorum huius amicorum excepit unus: quæq; multi homines necessarij secundis Posthumi rebus descripta sustinuerunt, nunc eius afflictis fortunis uniuersa sustinet. Vmbram Equitis Rom. & imaginem uidetis Iudices unius amici conseruatam auxilio, & fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrū pristinæ dignitatis, quod Cæsar solus tuetur, & sustinet. quæ quidem in miserrimis rebus huic tamen tribuenda est maxima. nisi uerò hoc mediocri uirtute effici potest, ut tantus ille uir tāti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentem, & in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnum sit: tanta oppugnatione maximarum rerum quas gerit, atque gessit, ut uel obliuisci aliorum non sit mirum, uel si meminerit, oblitum esse facilè possit probare. Multas equidem C. Cæsaris uirtutes, magnas, incredibileis'que cognoui. sed sunt ceteræ maioribus quasi theatris propositæ, & penè populares, castris locum capere, exercitum instruere, expugnare

gnare urbes, aciem hostium profligare, hanc uim frigorum hyememq́;, quam nos uix huius urbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cùm etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iure gentium conquiescant. sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs ad memoriam hominum sempiternam. quò minus admirandum est, cum facere illa, qui immortalitatem concupiuerit. Hæc mira laus est, quæ non poëtarum carminibus, non annalium monimẽtis celebratur, sed prudentium iudicio expenditur. Equitem Rom. ueterem amicum suũ, studiosum, amantem, obseruantem sui, non libidine, non turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi, labentem excepit, corruere non siuit, fulsit & sustinuit, re, fortuna, fide, hodieq́; sustinet, nec amicum pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mentis quasi luminibus officit altitudo fortunæ, & gloriæ. Sint sanè illa magna, quæ reuera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quisque sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna, liberalitatem in suos, memoriam amicitiæ, reliquis uirtutibus omnibus antepono. Quam quidem uos Iud. in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus uiris non modò non

aspernari ac refutare, sed complecti etiam, & augere debetis, & eò magis, quòd uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactandum illius dignitatem. ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facilè restituat. amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uobis, quos æquissimos esse confidimus. Sed ut omnium uel suspicioni, uel maleuolentiæ, uel crudelitati satisfiat: occultat pecuniam Posthumus, latent regiæ diuitiæ. ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi numo sestertio sibi addici uelit? Sed miserum me, quanto hæc dixi cum dolore. hem Posthume, tu'ne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & uoluntate filius, natura sororis filius? tu'ne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudisti, nihil ullam in libidinem contulisti? tua Posthume numo sestertio à me addicuntur? O' meum miserum, acerbumq; præconium. At hoc etiam optat miser, ut condemnetur à uobis: ita bona uencant, ut solidum suum cuiq; soluatur: nihil iam aliud nisi fidem curat: nec uos huic, si iam obliuisci uestræ mansuetudinis uolueritis, quicquam præterea potestis eripere. quod Iud. ne faciatis, oro obtestorq; uos, atque eò magis, si aduent

aduentitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur. nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsita est. Sed iam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lacrymas, quas debeo. quas quidem ego tuas in meo casu plurimas uidi. uersatur ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cùm tu totum te cum tuis copijs ad me detulisti. tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto pondere auri, quantum tempus illud postulabat, discessum illum sustentasti: tu nunquam meis me absente liberis, nunquam coniugi meæ defuisti. Possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiui patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. iam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitq; uocem. Vos obsecro Iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit, nomen Equitis Rom. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hanc urbem sibi intueri, atque in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO.

ORATIO XLI.

DIVTVRNI *silētij P.C. quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia, finem hodiernus dies attulit: idemq; initium quæ uellem, quæq; sentirem, meo pristino more dicendi. Tantā enim mansuetudinem, tam inusitatam inauditamq; clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam deniq; incredibilem sapientiam, ac penè diuinam tacitus nullo modo præterire possum. M. enim Marcello uobis P. C. Reiq; pub. reddito, non solùm illius, sed meā etiam uocem, & autoritatem, & uobis, & Reip. conseruatam ac restitutam puto. Dolebam enim P. C. ac uehementer angebar, cùm uiderem uirum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebā, uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore studiorum ac laborum meorū, quasi quodam socio à me, & comite distracto. Ergo & mihi meæ pristinæ uitæ consuetudinem C. Cæsar interclusam aperuisti, & his omnibus ad bene de omni Rep. sperādum quasi signum aliquod sustulisti. Intellectum est enim mihi quidem in multis, & maximè in meipso,*

sed

sed paulò antè in omnibus, cùm M. Marcellum Senatui populoq; Rom. & Reip. concessisti, cōmemoratis præsertim etiam offensionibus, te autoritatem huius ordinis, dignitatemq; Reip. tuis uel doloribus uel suspicionibus anteferre. Ille quidem fructum omnis anteactæ uitæ hodierno die maximum cepit, cùm summo consensu Senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo & maximo. ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cùm in accepto tanta sit gloria. Est uerè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura sit, lætitia peruenerit. Quod ei quidem meritò, atque optimo iure contigit. quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? Nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta uis, tantaq; copia, quæ non dicam exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicā tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam, quam hodierno die cōsecutus es. Soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus: omnes nostrorum Imperatorum, omnes exterarum gentium, potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate

regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorũ posse conferri. nec uerò disiunctißimas terras citius cuiusquam paßibus potuisse peragrari, quàm tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. Quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea uix cuiusquam mens aut cogitatio capere poßit, amens sim: sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent quidam extenuare uerbis, easq́; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum. & certè in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus, multum iuuant. maximam uerò partem quasi suo iure fortuna sibi uendicat, & quicquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At uerò huius gloriæ C. Cæsar, quam es paulò antè adeptus, socium habes neminem: totum hoc quantumcunq; est, quod certè maximum est, totum est, inquam, tuum. nihil sibi ex ista laude Centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius se societatem gloriæ non offert: tibi cedit: tuam esse totam, & propriam fatetur. nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur. Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes

dantes: sed tamen ea uicisti, quæ & naturam, & conditionem ut uinci possent, habebant. nulla est enim tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari, frangiq́; posit. uerùm animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, uirtute præstantem non modò extollere iacentem, sed etiam amplificare eius pristinam dignitatem: hæc qui faciat, non ego eum cum summis uiris comparo, sed simillimum deo iudico. Itaq; C. Cæsar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non solùm nostris, sed penè omnium gentium literis, atq; linguis: neq; ulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet. Sed tamen eiusmodi res, nescio quomodo, etiã dum audiuntur, aut dum leguntur, obstrepi clamore militum uidentur, & tubarum sono: at uerò cùm aliquid clementer, mansuetè, iustè, moderatè, sapienter factum, in iracundia præsertim, quæ est inimica consilio, & in uictoria, quæ natura insolens, & superba est, aut audimus, aut legimus, quo studio incendimur, non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis, ut eos sæpe quos nunquam uidimus, diligamus! Te uerò, quem præsentem intuemur, cuius mẽtem, sensusq́;, & os cernimus, ut quicquid belli fortuna reliquum Reip. fecerit, id esse saluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus studijs prosequemur? qua beneuolentia complectemur?

parietes mediusfidius C. Cæsar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quòd breui tempore futura sit illa autoritas in his maiorum suorum, & suis sedibus. Equidē cùm M. Marcelli, uiri optimi, et commemorabili pietate ac uirtute præditi lacrymas modò uobiscum uiderem, omnium Marcellorum meū pectus memoria effodit. quibus tu etiam mortuis, M. Marcello conseruato, dignitatē suam reddidisti, nobilissimamq; familiam, iam ad paucos redactam, penè ab interitu uindicasti. Hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones. hæc enim res unius est propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ, magnæ illæ quidē, sed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidē tanta est, ut trophæis, monimentisq; tuis nulla unquam allatura sit finem ætas. nihil enim est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat uetustas: at uerò hæc tua iustitia, & lenitas animi florescet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantū afferat laudibus. Et cæteros quidem omnes uictores bellorū ciuiliū iam antè æquitate, & misericordia uiceras, hodierno uerò die te ipsum uicisti. Vereor, ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. ipsam uictoriam uicisse uideris, cùm ea

ipsa, quæ illa erat adepta, uictis remisisti. nam cùm ipsius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidissemus, clementiæ tuæ iudicio conseruati sumus. rectè igitur unus inuictus es, à quo etiam ipsius uictoriæ conditio uisq; deuicta est. Atque hoc C. Cæsaris iudicium P. C. quàm latè pateat, attendite. omnes enim, qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipub. misero funestoq; compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus. nam cùm M. Marcellum deprecantibus uobis, Reip. conseruauit, memet mihi, & item Reipub. nullo deprecante, reliquos amplissimos uiros, & sibi ipsis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in consessu uidetis. Non ille hostes induxit in Curiam, sed iudicauit, à plerisque ignoratione potius, & falso atq; inani metu, quàm cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum esse susceptum. quo quidem in bello semper de pace agendum, audiendumq; esse putaui: semperq; dolui non modò pacem, sed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari. neq; enim ego illa, nec ulla unquam secutus sum arma ciuilia: semper'que mea consilia pacis, & togæ socia, non belli, atque armorum fuerunt. hominem sum secutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla non modò cupiditate, sed

ne spe

ne spe quidem, prudens & sciens tanquam ad interitum ruerem uoluntarium. Quod quidem meum consilium minimè obscurum fuit. nam & in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, & in ipso bello eadem etiam cum capitis mei periculo sensi. Ex quo nemo erit tam iniustus rerum æstimator, qui dubitet, quæ Cæsaris uoluntas de bello fuerit, cùm pacis autores conseruandos statim censuerit, cæteris fuerit iratior. Atq; id minus mirum uideretur fortasse tum, cùm esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uerò uictor pacis autores diligit, is profectò declarat, maluisse se non dimicare, quam uincere. Atque huius quidem rei M. Marcello sum testis, nostri enim sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi, cùm insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius uictoriæ ferocitatē extimescentem? Quò gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa uidimus, debet esse. non enim iam causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. Vidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuum in urbe non uidimus. quos amisimus ciues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniam ex eadem acie cōseruat, quos potest. Alterius uerò partis, nihil

amplius

amplius eo dicam, quàm id quod omnes uerebamur, nimis iracundam futuram fuisse uictoriam. quidam enim non modò armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur: nec quid quisq; sensisset, sed ubi fuisset, cogitandum esse dicebant: ut mihi quidem uideantur dij immortales, etiamsi pœnas à populo Romano ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum & tam luctuosum excitauerunt, uel placati iam, uel etiã satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam uictoris, & sapientiam contulisse. Quare gaude tuo isto tam excellenti bono, & fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura & moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasq; sapienti. cætera cùm tua recordabere, etsi persæpe uirtuti, tamen plerunq; felicitati tuæ cõgratulabere: de nobis, quos in Repub. tecum simul saluos esse uoluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modò summa bona, sed nimirũ audebo uel sola dicere. tantus est enim splendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata esse uideantur. Noli igitur in conseruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præsertim aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta fortasse,

certè

certè non improba, & specie quadam Reipub. non enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerunt: contraq; summa laus, quòd pleriq; minimè timendum fuisse senserunt. Nunc uerò uenio ad grauißimam querelam, & atrocißimam suspicionem tuam, quæ non tibi ipsi magis, quàm cùm omnibus ciuibus, tum maximè nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. quam etsi spero esse falsam, nũquam tamen uerbis extenuabo. tua enim cautio, nostra cautio est: ut si in alterutro peccandum sit, malim uideri nimis timidus, quàm parum prudens. Sed quisnam est iste tam demens, qui scilicet tibi insidiaretur? de tuis'ne? tametsi qui magis sunt tui, quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui unà tecum fuerunt? non est credibilis tantus in ullo furor, ut quo duce omnia summa sit adeptus, huius uitam non anteponat suæ. At si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut sua pertinacia uitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint de inimicis, aut qui superfuerunt, amicißimi sint. Sed tamen cũ in animis hominum tantæ latebræ sint, & tanti recessus, augeamus sanè suspicionem tuam: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Rep. tam nihil unquam nec de sua, nec de com

de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam? & ex unius tui uitam pendère omnium? Equidem de te dies noctesq́;, ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco: doleoq́; cùm Respub. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si uerò ad humanos casus, incertosq́; euētus ualetudinis sceleris etiam accedat insidiarumq́; consensio: quem deum, etiãsi cupiat, opitulari posse Reip. credamus? Omnia sunt excitanda tibi C. Cæsar uni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, percussa atq; prostrata: constituenda iudicia, reuocanda fides, comprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia quæ di lapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. Non fuit recusandum in tanto ciuili bello tantoq́; animorum ardore & armorum, quin quassata Respublica quicunq; belli euentus fuisset, multa perderet & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ: multa'que uterq; dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. Itaq; illam tuam præclarißimam & sapientißimã uocem inuitus audiui, satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ: satis, si ita uis, naturæ fortasse: addo etiã si placet, gloriæ:

gloriæ: at, quod maximum est, patriæ certè parum. Quare omitte, quæso, istam doctorum hominum in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo sapiens esse. sæpe enim uenit ad aures meas, te idem istud nimis crebrò dicere, satis te tibi uixisse. credo: sed tum id audirem, si tibi soli uiueres, aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omnium salutem ciuium, cunctamq; Rempub. res tuæ gestæ complexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum ieceris. Hîc tu modum tuæ uitæ, nõ salute Reip. sed æquitate animi definies? quid? si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidißimum, quamuis sis sapiens, non negabis. Parum'ne igitur, inquies, gloriam magnam relinquemus? imò uero alijs, quamuis multis, satis, tibi uni parum. quicquid enim est, quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cùm est aliquid amplius. Quòd si rerum tuarum immortalium C. Cæsar hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduersarijs Remp. in eo statu relinqueres, in quo nunc est: uide quæso, ne tua diuina uirtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ: si quidem gloria est illustris ac peruagata multorum & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorũ. Hæc igitur tibi reliqua pars est: hic restat actus: in hoc elaborandũ est, ut Remp. constituas,

stituas, eaq; tu in primis composita summa tranquillitate, & otio perfruare. tum te, si uoles, cùm & patriæ, quod debes, solueris, & naturam ipsam expleueris satietate uiuendi, satis diu uixisse dicito. Quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum? quod cũ uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit. quanquã iste tuus animus nunquam his angustijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. Nec uerò hæc tua uita dicenda est, quæ corpore & spiritu continetur: illa, inquam, illa uita est tua Cæsar, quæ uigebit memoria seculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inseruias, huic te ostentes oportet: quæ quidem, quæ miretur iampridem multa habet, nũc etiã, quæ laudet, expectat. obstupescent posteri certè imperia, prouincias, Rhenum, Oceanũ, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles uictorias, monimẽta, munera, triumphos audientes & legentes tuos. sed nisi hæc urbs stabilita tuis consilijs & institutis erit, uagabitur modò nomen tuum longè, atq; latè: sedem quidem stabilem, & domicilium certum non habebit. Erit inter eos etiam, qui nascentur, sicut inter nos fuit, magna dissensio, cùm alij laudibus ad cœlum res suas gestas efferent, alij fortasse aliquid requi-

 rent,

rent, idq; uel maximum, nisi belli ciuilis incendium salute patriæ restinxeris: ut illud fati fuisse uideatur, hoc consilij. Serui igitur ijs etiā iudicibus, qui multo pòst seculis de te iudicabunt, & quidem haud scio, an incorruptius, quàm nos. nam & sine amore, & sine cupiditate; & rursus sine odio, & sine inuidia iudicabūt. id autem, etiamsi tunc ad te, ut quidam falsò putant, non pertinebit, nunc certè pertinet te esse talem, ut tuas laudes obscuratura nulla unquam sit obliuio. Diuersæ uoluntates ciuium fuerunt, distractæq; sententiæ. non enim consilijs solùm & studijs, sed armis etiā & castris dissidebamus. erat autem obscuritas quædam, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant, quid optimum esset: multi, quid sibi expediret: multi, quid deceret: nonnulli etiam, quid liceret. perfuncta Respub. est hoc misero fataliq; bello: uicit is, qui non fortuna inflammaret odium suum, sed bonitate leniret: neque omnes, quibus iratus esset, eosdem etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt. ingratus est, iniustusq; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiam ille sit melior, qui in acie cecidit, quàm qui in causa animam profudit. quæ enim pertinacia est quibusdā, eadem alijs cōstātia uideri potest. Sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, &

extincta æquitate uictoris: restat, ut omnes unũ uelint, qui modò habent aliquid non solùm sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te C. Cæsar saluo, & in ista sententia, qua cùm antea, tum hodie uel maximè usus es, manente, salui esse non possumus. Quare omnes te, qui hæc salua esse uolumus, & hortamur, & obsecramus, ut uitæ, ut saluti tuæ consulas: omnesq; tibi (ut pro alÿs etiam loquar, quod de me ipse sentio) quoniam subesse aliquid putas quod cauendum sit, non modò excubias, & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & corporum pollicemur. Sed ut unde est orsa, in eodem terminetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus C. Cæsar, maiores etiam habemus. nam omnes idem sentiunt: quod ex omnium precibus, & lacrymis sentire potuisti. sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere, à me certè dici uolunt: cui necesse est quodammodo, & quòd uolunt, & quòd, M. Marcello à te huic ordini, populoq; Rom. & Reipub. reddito, præcipuè id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius solùm, sed ut de communi omnium salute, sentio. quod autem summæ beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, ut uix C. Marcello optimo & amantißimo fratri, præter eum quidem cederem nemini: cùm id solicitudine, cura, labore tãdiu præstite-

rim, quandiu est de illius salute dubitatum: certè hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus liberatus præstare debeo. Itaq; C. Cæsar sic tibi gratias ago, ut omnibus me rebus à te non conseruato solùm, sed etiam ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unum merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM.

ORATIO XLII.

NOVUM crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq; C. Pansa præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaq; quò me uertam nescio. paratus enim ueneram, cùm tu id neq; per te scires, neq; audire aliunde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutem abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat, confitendum est, ut opinor: præsertim cùm meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum non esset: omissaq; controuersia omnis oratio ad misericordiam tuam conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cùm à

te non

te non solùm liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. Habes igitur Tubero, quod est accusatori maximè optandum, confitentem reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te Tubero, qua uirum omni laude dignum patrem tuum. Itaq; prius de uestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis. Q. igitur Ligarius, cùm esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Consule C. Considio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus non posset, si quenquam alium prouinciæ præfecisset. Itaque Q. Ligarius cùm diu recusans nihil profecisset, prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in pace, ut & ciuibus, & socijs gratissima esset eius integritas, & fides. Bellum subitò exarsit: quod qui erant in Africa, ante audierunt geri, quàm parari: quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primò salutis causa, pòst etiam studij sui, quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. Interim P. Actius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat, Vticam uenit. ad eum statim concursum est. atque ille non mediocri cupiditate arripuit Imperium: si illud Imperium esse po-

erit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. Itaque Ligarius, qui omne tale negotium cuperet effugere, paulùm aduentu Vari conquieuit. Adhuc C. Cæsar Q. Ligarius omni culpa uacat. domo est egressus non modò nullum ad bellum, sed ne ad minimam quidem suspicionem belli: Legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. Profectio certè animum tuum non debet offendere: num igitur remansio? multò minus. nam profectio uoluntatem habuit nõ turpem, remansio etiam necessitatẽ honestam. Ergo hæc duo tempora carent crimine: unum, cùm est Legatus profectus: alterum cùm efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. tertium est tempus, quo post aduentum Vari in Africa restitit. quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non uoluntatis. An ille si potuisset illinc ullo modo euadere, Vticæ potius, quàm Romæ: cum P. Actio, quàm cum concordissimis fratribus: cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? cùm ipsa Legatio plena desiderij, ac solicitudinis fuisset propter incredibilem quendam fratrum amorem, hic æquo animo esse potuit, belli dissidio distractus à fratribus? Nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam animaduerte quæso qua fide

defend

defendam, cùm prodo meam. O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monimentis'que decorandam. M. Cicero apud te defendit alium in ea uoluntate non fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse: nec tuas tacitas cogitationes extimescit: nec quid tibi de alio audienti de seipso occurrat, reformidat. Vide, quàm non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero uoce contendam, ut hoc Populus Rom. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui cùm hoc sciret, tamen me, antequam uidit, Reipub. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idẽ, qui fuissem: qui cùm ipse Imperator in toto imperio populi Rom. unus esset, esse me alterum passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuntium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum demũq; se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamẽtis redderet. Vide quæso Tubero, ut qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. Atq; hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cùm de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ,

gloriæq; faueo, uel propter propinquam cognationem, uel quòd eius ingenio studijsq; delector, uel quòd laudem adolescentis propinqui existimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. Sed hoc quæro, quis putet fuisse crimen, esse in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipse in eadem Africa esse uoluit, & prohibitum se à Ligario queritur, & certè contra ipsum Cæsarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Nimis urgeo: commoueri uidetur adolescens: ad me reuertar. ijsdem in armis fui. quid autē aliud egimus Tubero, nisi ut, quod hic potest, nos possemus? Quorum igitur impunitas, Cæsar, tuæ clementiæ laus est, eorum ipsorum ad crudelitatem te acuet oratio? Atq; in hac causa nōnihil equidem Tubero etiam tuam, sed multò magis patris tui prudentiam desidero: quòd homo cùm ingenio, tum etiam doctrina excellēs, genus hoc causæ quod esset, nō uiderit. nam si uidisset, quouis profectò, quàm isto modo à te agi maluisset. arguis fatentem: non est satis. accusas eum, qui causam habet, aut, ut ego dico, meliorem quàm tu: aut, ut tu uis, parem. Hæc non modò mirabilia sunt, sed prodigijs similia, quæ dicam.

Non

Nō habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius condemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis Romanus ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinem incitare ſolēt odium aut leuium Græcorum, aut immanium Barbarorum. nam quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cum eius filio conſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. Non tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. At iſtud ne apud eum quidem Dictatorē, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamē crudelitas ab hoc eodem aliquot annis pòſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. Ego uerò iſtud non poſtulo, inquies. ita mehercle existimo Tubero. noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq; ueſtrum: ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarum nota ſunt mihi omnia. itaq; certò ſcio, uos non petere ſanguinem: ſed parum attenditis. res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti. quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi enim in exilio eſt, ſicuti eſt, quid amplius

postulatis? an, ne ignoscatur? hoc uerò multò acerbius, multoq́; est grauius. quod nos domi petimus precibus, et lacrymis prostrati ad pedes, non tam nostræ causæ fidentes, quàm huius humanitati: id ne impetremus, pugnabis? & in nostrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes supplicum uoce prohibebis? Si cùm hoc domi faceremus, quod & fecimus, &, ut spero, non frustra fecimus, tu de repente irrupisses, & clamare cœpisses, C. Cæsar, caue credas, caue ignoscas, caue te fratrum pro fratris salute obsecrantium misereat: nonne omnem humanitatem exuisses? quanto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari? & in tali miseria multorum, perfugium misericordiæ tollere? Dicam planè C. Cæsar, quod sentio. si in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non esset, quantam tu per te, per te, inquam, obtines (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redundaret ista uictoria. quàm multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent, cùm etiã de uictis reperiantur? quàm multi, qui cùm à te nemini ignosci uellent, impedirent clementiam tuam, cùm etiam ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? Quòd si probare Cæsari possemus in Africa Ligarium omnino non fuisse: si honesto & misericordi mendacio, saluti ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine

&

& periculo ciuis refellere, & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certè non esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. Sed tamen aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. tum diceres, Caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? Caue ignoscas. Hæc nec hominis, nec ad hominem uox est: qua qui apud te C. Cæsar utetur, suam citius abijciet humanitatem, quàm extorquebit tuam. Ac primus aditus, & postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle se de Q. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis, uel quòd de nullo alio quisquam, uel quod is, qui in eadem causa fuisset, uel quidnam noui facinoris afferret. Scelus tu illud uocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit: alij errorem appellant, alij timorem: qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui grauissimè, temeritatem: scelus, præter te, adhuc nemo. Ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, & improuidas hominum mentes occupauisse: ut nemo mirari debeat humana cõsilia diuina necessitate esse superata. Liceat esse miseros, quanquam hoc uictore esse non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt: fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uerò crimine,

furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. Quando hoc quisquā ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerūt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi ut suum ius tueretur, & dignitatem tuam? quid? tu cùm pacem esse cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cum sceleratis, an ut cū bonis ciuibus conueniret? Mihi uerò Cæsar tua in me maxima merita, tanta certè non uiderentur, si me ut sceleratum à te conseruatum putarem. Quomodo autem tu de Repub. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? Secessionem tu illam existimauisti Cæsar initio, non bellum: non hostile odium, sed ciuile dissidium, utrisq; cupientibus Rempub. saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi utilitate aberrantibus. Principum dignitas erat penè par, nō par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraq; parte, quod probari posset: nunc melior certè ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerint. cognita uerò clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? Sed ut omittam cōmunem causam, ueniamus ad nostram. utrum tandem existimas facilius fuisse Tubero Ligarium ex Africa exire, an nos in Africam non uenire? poteramus'ne, inquies, cum Senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen

tamen Ligarium Senatus idem legauerat. atq; ille eo tempore paruit, cùm parêre Senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cùm paruit nemo, qui noluit. reprehendo igitur? minimè uerò. neq; enim licuit aliter uestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis sors coniecta est ex S.C. cùm ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. Hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum L. Tuberone: domi unà eruditi, militiæ contubernales, pòst affines, in omni deniq; uita familiares. magnum etiam uinculum, quòd ijsdem semper studijs usi sumus. Scio igitur Tuberonem domi manere uoluisse. sed ita quidam agebant, ita Reipub. sanctissimum nomen opponebant, ut etiam si aliter sentiret, uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit autoritati amplissimi uiri, uel potius paruit: unà est profectus cum ijs, quorum erat una causa: tardius iter fecit: itaque in Africam uenit iam occupatam. Hinc in Ligarium crimen oritur, uel ira potius. nam si crimen est prohibere illum uoluisse, non minus magnũ est, uos Africam, omnium prouinciarum arcem, natam ad bellum contra hanc urbem gerendum obtinere uoluisse, quàm aliquem se Imperatorem esse maluisse. atque is tamen aliquis Ligarius non fuit.

fuit. Varus imperium se habere dicebat: fasces certè habebat. Sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela uestra Tubero quid ualet? recepti in prouinciam non sumus. quid, si essetis? Cæsari'ne eam tradituri fuissetis, an contra eum retenturi? Vide quid licentiæ Cæsar nobis tua liberalitas det, uel potius audaciæ. si responderit Tubero, Africam, quò Senatus eum sorsq; miserat, tibi patrem suum traditurum fuisse: non dubitabo apud ipsum te, cuius id eum facere interfuit, grauißimis uerbis eius consilium reprehendere. non enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata. Sed iam hoc totum omitto, non tam ut ne offendam tuas patientißimas aures, quàm ne Tubero, quod nunquam cogitauit, facturus fuisse uideatur. Veniebatis igitur in Africam prouinciã unam ex omnibus huic uictoriæ maximè infestam, in qua erat Rex potentißimus, inimicus huic causæ, aliena uoluntas, cõuentus firmi atq; magni. quæro, quid facturi fuissetis? quanquam quid facturi fueritis non dubitem, cùm uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouincia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cum iniuria. quomodo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelam ad quem detulistis? nempe ad eum, cuius autoritatem secuti in societatem belli ueneratis. quòd si Cæsaris causa in prouinciam ueniebatis, ad eum profectò exclusi prouincia uenissetis.

tis. uenistis ad Pompeium. Quæ est ergo apud Cæsarem querela, cùm eum accusetis, à quo queramini uos prohibitos contra Cæsarem bellum gerere? Atq; in hoc quidem uel cum mendacio, si uultis, gloriari per me licet, uos prouinciam fuisse Cæsari tradituros, etiamsi à Varo & quibusdam alijs prohibiti essetis. ego autem confitebor culpam esse Ligarij, qui uos tantæ laudis occasione, priuauerit. Sed uide quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipse probarem, ut probo, tamen non commemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam uirtutem solere laudari. Quæ fuit igitur unquam in ullo homine tanta constantia? constantiam dico? nescio an melius patientiam possem dicere. quotus enim istud quisq; fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili nõ esset receptus, essetq; etiam cum crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atq; eius uiri est, quem de suscepta causa propositaq; sententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum posset depellere. Vt enim cætera paria Tuberoni cum Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquam fuerunt: hoc certè præcipuum Tuberonis fuit, quod iusto cum Imperio ex S.C. in prouinciam suam uenerat. hinc prohibitus non ad Cæsarem, ne iratus: non domum, ne iners: non aliquam in regionem, ne

cond

condemnare causam illam, quam secutus esset, uideretur: in Macedoniam, in Cn. Pompeij castra uenit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cum iniuria. Quid? cùm ista res nihil commouisset eius animum, ad quem ueneratis: languidiore, credo, studio in causa fuistis. tantummodo in præsidijs eratis, animi uerò à causa abhorrebant: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quàm in reliquis, omnes uincendi studio tenebamur? Pacis equidem semper autor fui, sed tum serò: erat enim amentis cùm aciem uideres, pacem cogitare. Omnes, inquam, uincere uolebamus, tu certè præcipuè, qui in eum locum uenisses, ubi tibi esset pereundum, nisi uicisses: quanquam, ut nunc se res habet, non dubito, quin hanc salutem anteponas illi uictoriæ. Hæc ego non dicerem Tubero, si aut uos constantiæ uestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. Nunc quæro, utrum uestras iniurias an Reipub. persequamini? si Reipub. quid de uestra in ea causa perseuerantia respondebitis? si uestras, uidete ne erretis, qui Cæsarem uestris inimicis iratum fore putetis, cùm ignouerit suis. Itaque num tibi uideor Cæsar in causa Ligarij occupatus esse? num de eius facto dicere? quicquid dixi, ad unam summam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel misericordiæ tuæ. Causas Cæsar egi multas & quidem tecum, dum te in foro tenuit

ratio

ratio honorum tuorum: certè nūquam hoc modo, Ignoscite Iudices, errauit, lapsus est, nō putauit, si unquam posthac. ad parentem sic agi solet: ad Iudices, Non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen. Dic te Cæsar de facto Ligarij Iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quære. taceo. ne hæc quidē colligo, quæ fortasse ualerent etiam apud Iudicem: Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo non acerbus, tum etiā fuit totus animo & studio tuus. Ad Iudicem sic agi solet. sed ego ad parentem loquor: Erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoscas oro. si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. An sperandi Ligario causa non sit, cùm mihi apud te sit locus etiam pro altero deprecandi? Quanquam neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studijs qui à te pro Ligario petunt, tui necessarij. Vidi enim & cognoui, quid maximè spectares, cùm pro alicuius salute multi laborarent: causas apud te rogantium gratiores esse, quàm preces: neq; spectare, quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret: sed quàm illius, pro quo laboraret. Itaq; tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiores illi esse uideantur interdum, qui tua liberalitate fruuntur, quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed uideo tamen

men apud te causas, ut dixi, rogantium ualere plus, quàm preces: ab ijsq; te moueri maximè, quorum iustißimum dolorem uideas in petendo. In Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratũ facies necessarijs tuis: sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortißimos uiros Sabinos tibi probatißimos, totumq; agrum Sabinum, florem Italiæ, robur Reipub. proponere. nosti optimè homines. animaduerte horum omnium mœstitiam, & dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremq; ipsius, & filij uides. Quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, quàm domus, quàm dij penates, uno illo exulante. si fraternè, si piè, si cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit. te enim dicere audiebamus, Nos omnes aduersarios putare, nisi qui nobiscum essent: te, omnes qui contra te non essent, tuos. Vides'ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Martium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes Equites Rom. qui adsunt ueste mutata, non solùm notos tibi, uerùm etiam probatos uiros, qui tecum fuerunt? Atque his maximè irascebamur, & hos requirebæ

quirebamus, & his nonnulli etiam minabantur. Conserua igitur tuis suos: ut quemadmodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc uerißimum reperiatur. Quòd si penitus perspicere posses concordiam Ligariorum, omnes fratres tecum iudicares fuisse. An potest quisquam dubitare, quin si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerunt? quis est, qui horum consensum conspirantem & penè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna non nouerit? qui hoc non sentiat, quiduis prius futurum fuisse, quàm ut hi fratres diuersas sententias, fortunasq; sequerentur? Voluntate igitur omnes tecum fuerunt: tempestate abreptus est unus: qui si consilio id fecisset, esset eorum similis, quos tu tamen saluos esse uoluisti. Sed ierit ab bellum, dissenserit non à te solùm, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. Equidem cùm tuis omnibus negotijs interessem, memoria teneo, qualis tum T. Ligarius Quæstor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quæstoris officio cogitantem, etiã de alijs quibusdam Quæstoribus reminiscentem recordari. Hic igitur T. Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neq; enim hæc diuinabat) nisi ut tu cum

 studio

studiosum & bonum uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutẽ petit. quam huius admonitus officio cùm utrisq; his dederis, tres fratres optimos, & integerrimos, non solum sibi ipsos, neque his tot ac talibus uiris, neq; nobis necessarijs suis, sed etiam Reip. condonaueris. Fac igitur, quod de homine nobilißimo, & clarißimo M. Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, & huic omni frequentiæ probatißimis fratribus. ut concessisti illum Senatui, sic da hunc populo, cuius uoluntatem charißimam semper habuisti. & si ille dies tibi gloriosißimus, pop. Rom. gratißimus fuit, noli obsecro dubitare C. Cæsar similem illi gloriæ laudem quàm sæpißimè quærere. nihil est enim tam populare, quàm bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est. homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando. nihil habes nec fortuna tua maius, quàm ut poßis: nec natura tua melius, quàm ut uelis conseruare quamplurimos. Longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certè natura breuiorem. Quare cùm utilius esse arbitrer te ipsum, quàm me, aut quenquam loqui tecum, finem iam faciam: tantum te ipsum admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

PRO

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM.

ORATIO XLIII.

CVM in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi commoueri soleam uehementius, quàm uidetur uel usus, uel ætas mea postulare: tum in hac causa ita me multa perturbant, ut quantum mea fides studij mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantum facultatis timor detrahat. Primùm dico pro capite fortunisq; Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo: tamen est ita inusitatum, Regem capitis reum esse, ut ante hoc tempus non sit auditum. Deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum Senatu solebamus pro perpetuis eius in nostram Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. Accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. Crudelis Castor, ne dicam sceleratum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit, adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutem tueri, & tegere debebat: commendationemq; ineuntis ætatis ab impietate, & scelere duxerit: ac aui seruum corruptum præmijs ad accusandum dominum impulerit, & à Legatorum pedibus

abduxerit. Fugitiui autem dominum accusantis, & dominum absentem, & dominum amicissimum nostræ Reipub. cùm os uidebam, cùm uerba audiebam, non tam afflictam regiam conditionem dolebam, quàm de fortunis communibus extimescebam. Nam cùm more maiorum de seruo in dominum, ne tormentis quidem quæri liceat: in qua quæstione dolor uerā uocem elicere posit, etiam ab inuito: exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare nō posset, eum accuset solutus. Perturbat me C. Cæsar etiam illud interdum: quod tamen, cùm te penitus recognoui, timere desino. re enim iniquū est, sed tua sapientia fit æquissimum. nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitam consiliū facinoris inisse arguare, si per se ipsum consideres, graue est. nemo enim ferè est, qui sui periculi iudex, non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat. sed tua C. Cæsar præstans singularis'que natura hunc mihi metum minuit. non enim tam timeo, quid tu de Rege Deiotaro, quàm intelligo quid de te cæteros uelis iudicare. Moueor etiam loci ipsius insolentia, quòd tantam causam, quanta nulla unquam in disceptatione uersata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum, & eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, uultuq; acquiesco: te unum intueor, ad te unum omnis mea spectat

oratio

oratio: quæ mihi ad ſpem obtinendæ ueritatis grauiſsima ſunt, ad motum animi, & omnem impetum dicendi, cōtentionemq́; leuiora. Hanc enim C. Cæſar cauſam ſi in foro dicerem eodem audiente, & diſceptante te, quantam mihi alacritatem populi Rom. concurſus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faueret, cuius omnem ætatem in populi Rom. bellis conſumptam eſſe meminiſſet? ſpectarem Curiam, intuerer forum, cœlum deniq; teſtarer ipſum. ſic, cùm & deorum immortalium, & populi Rom. & Senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deeſſe poſſet oratio. Quæ quoniam anguſtiora parietes faciunt, actioq; cauſæ maximè debilitatur loco: tuum eſt Cæſar, qui pro multis ſæpe dixiſti, quid nunc mihi animi ſit, ad te ipſum referre: quò facilius tum æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequam de accuſatione ipſa dico, de accuſatorum ſpe pauca dicam: qui cùm uideantur neque ingenio, neq; uſu, atque exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc cauſam non ſine aliqua ſpe, & cogitatione uenerunt. Iratum te Regi Deiotaro fuiſſe non erant neſcij: affectum illum quibuſdam incommodis, & detrimentis propter offenſionem animi tui meminerant: teq; cùm huic iratum, tum ſibi amicū cognouerāt: cumq́; apud ipſum te de tuo periculo

dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facilè fictum crimen insideret. Quamobrem hoc nos primùm metu C. Cæsar per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti: istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorem. Tu illius domum inire, tu uetus hospitium renouare uoluisti: te eius Dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari Regis aræ focíq; uiderunt. Cùm facilè exorari Cæsar, tum semel exorari soles. nemo unquam te placauit inimicus, qui ullas resedisse in te simultatis reliquias senserit. Quanquam cui sunt inauditæ cum Deiotaro querelæ tuæ? nunquam tu illum accusauisti ut hostem, sed ut amici officio parum functum, quòd propensior in Cn. Pompeij amicitiam fuisset, quàm in tuam: cui tamẽ ipsi Regi ueniam te daturum fuisse dicebas, si tum auxilia Pompeio, uel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis usus esset. Itaque cùm maximis eum rebus liberares, perparuam amicitiæ culpam relinquebas. Itaq; non solùm in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, Regem reliquisti. neq; enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Is Rex, quem Sena-

tus

tus hoc nomine sæpe honorificentißimis decretis appellauisset, quiq; illum ordinem ab adolescentia grauißimum sanctißimumq; duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media Repub. nati, semperq; uersati. cùm audisset Senatus consentientis autoritate arma sumpta: Consulibus, Prætoribus, Tribunis pleb. nouis Imperatoribus Remp. defendendam datã: mouebatur animo, & uir huic imperio amicißimus de salute pop. Rom. extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse uidebat. summo tamẽ timore quiescendum sibi esse arbitrabatur. maximè uerò perturbatus est, ut audiuit Consules ex Italia profugisse: omnesq; Consulares (sic enim nunciabatur) cunctum Senatum, totam Italiam esse effusam. talibus enim nuntiis, & rumoribus patebat ad Orientem uia, nec ulli ueri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cùm ita essent, tamen usq; eò se tenuit, quoad à Cn. Pompeio ad eum legati, literæq; uenerunt. Ignosce, ignosce Cæsar, si eius uiri autoritati Rex Deiotarus cesßit, quem nos omnes secuti sumus: in quem cùm dii, atq; homines omnia ornamenta congesßissent, tum tu ipse plurima, & maxima. neq; enim si tuæ res gestæ cæterorum laudibus

obscuritatem attulerunt, idcirco Cn. Pompeij memoriam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ opes, quanta in omni genere bellorum gloria, quanti honores pop. Rom. quanti Senatus, quanti tui, quis ignorat? tantò ille superiores uicerat gloria, quantò tu omnibus præstitisti. itaq; Cn. Pompeij bella, uictorias, triumphos, Consulatus, admirantes numerabamus: tuos enumerare non possumus. Ad eum igitur Rex Deiotarus uenit hoc misero fatalíq; bello, quem antè iustis hostilibusq; bellis adiuuerat, quocum erat non hospitio solùm, uerùm etiam familiaritate coniunctus: & uenit uel rogatus ut amicus, uel accersitus ut socius, uel euocatus ut is, qui Senatui parêre didicisset: postremò uenit ut ad fugientem, non ut ad insequentem, id est, ad periculi, non ad uictoriæ societatẽ. Itaq; Pharsalico prælio facto, à Pompeio discessit: spem infinitã persequi noluit: uel officio, si quid debuerat, uel errori, si quid nescierat, satis factum esse duxit: domum se contulit: teq; Alexandrinum bellum gerente, utilitatibus tuis paruit. ille exercitũ Cn. Domitij amplissimi uiri, suis tectis, & copijs sustẽtauit: ille Ephesum ad eum, quem tu ex tuis fidelissimum, & probatissimũ omnibus delegisti, pecuniam misit: ille iterum, ille tertiò auctionibus factis pecuniã dedit, qua ad bellũ utereris: ille corpus suum periculo obiecit, tecumq; in acie

contra Pharnacem fuit, tuumq; hostem esse duxit suum. Quæ quidem à te in eam partem accepta sunt C. Cæsar, ut eum amplissimo Regis honore, & nomine affeceris. Is igitur non modò à te periculo liberatus, sed etiam honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere uoluisse. quod tu, nisi eum furiosissimum iudicas, suspicari profectò non potes. Vt enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit, in conspectu deorum Penatium necare hospitem: cuius tantæ importunitatis, omnium gentium atque omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere: cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarum non extimescere: cuius tam inhumani, & ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum Tyrannum inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorum multi erant finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omnium arma contra se unum excitare? quonam ille modo cum regno, cum domo, cum coniuge, cum charissimo filio distractus esset, tanto scelere non modò perfecto, sed etiam cogitato? At credo hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquam hoc loco Deiotarum non tam ingenio, & prudentia, quàm fide, & religione uitæ defendendum puto. Nota tibi est C. Cæsar hominis probitas,

noti mores, nota constantia. cui porrò, qui modò pop. Rom. nomen audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? Quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere posset proper metum præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minimè stulto cogitatum esse confingitis: at quàm non modò non credibiliter, sed ne suspiciosè quidem! Cùm, inquit, in castellum Lucciū uenisses, & domum Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam in quo erant ea composita, quibus Rex te munerare constituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere uolebat. ibi enim erant armati, qui te interficerent, in eo ipso loco collocati. En crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Ego mehercule C. Cæsar initio, cùm est ad me ista causa delata, Philippum medicum seruum regium, qui cum Legatis missus esset, ab ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicē subornabit: finget uidelicet aliquod crimen ueneni. etsi à ueritate longè, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. Quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit, primò occultius in potione, uel in cibo: deinde etiam impunius fit, quod cùm est factum, negari potest. si palàm te interemisset, omnium

in se

in se gentium non solùm odia, sed etiam arma conuertisset: si ueneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquam celare potuisset, homines uerò fortasse celauisset. Quod igitur & occultius conari, & efficere cautius potuit, id tibi, & medico callido, & seruo, ut putabat, fideli non credidit: de armis, de ferro, de insidijs celare te noluit? At quàm festiuè crimen contexitur? Tua te, inquit, eadem, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tum te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus re illo tempore non perfecta, continuò dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? At eôdem te, cùm cœnauisses, rediturum dixeras: itaq; fecisti. horam unam aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cùm in conuiuio comiter, & iucundè fuisses, tum illuc iuisti, ut dixeras. Quo in loco Deiotarum talem erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in P. Africanum fuit: cui magnificentissima dona, ut scriptum legimus, usque ad Numantiam misit ex Asia: quæ Africanus inspectãte exercitu accepit. Quod cùm præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. Obsecro C. Cæsar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te intuentium, atque admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? nun quid

quid, nisi moderatè, nisi quietè, nisi ex hominis grauissimi, et sanctissimi disciplina? Quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum noluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum inquit, diem distulit, ut cùm in castellum Luccium uentum esset, ibi cogitata perficeret. Non uideo causam loci mutandi, sed tamen acta res criminosè est. Cùm, inquit, uomere post cœnam uelle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. Dij te perdāt fugitiue: ita non modò nequam, & improbus, sed & fatuus, & amens es. Quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? Habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. Horum, inquit, eram conscius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarem cui fecisset insidias: præsertim cùm is unus esset, qui posset de absente se uindicare? Et fratres meos, inquit, quòd erant conscij, in uincula coniecit. Cùm igitur eos uinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis? Reliqua pars accusationis duplex fuit: una, Regem semper in speculis fuisse, cùm à te animo esset

alieno

alieno : altera, exercitum cum contra te magnum comparasse. De exercitu dicam breuiter, ut cætera. Nunquam eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo Romano posset: sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & Imperatoribus nostris auxilia mitteret. atq; antea quidem maiores copias alere poterat, nunc exiguas uix tueri potest. At misit ad Cælium nescio quem: sed eos, quos misit, quòd ire noluerunt, in uincula coniecit. Non quæro, quàm uerisimile sit, aut non habuisse Regem, quos mitteret: aut eos quos misisset, non paruisse: aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent, eos uinctos potius, quàm necatos fuisse. Sed tamen cùm ad Cælium mittebat, utrum causam illam uictam nesciebat, an Cælium istum magnum hominem putabat? quem profectò is, qui optimè nostros homines nouit, uel quia non nosset, uel si nosset, contemneret. Addidit etiam illud, Equites non optimos misisse tibi. ueteres, credo, Cæsar: nihil ad tuum equitatum: sed misit ex ijs, quos habuit, electos. Ait nescio quem ex eo numero seruum iudicatum. non arbitror: non audiui. sed in eo etiam si accidisset, culpam Regis nullam fuisse arbitrarer. Alieno autem à te animo fuit. quomodo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexandriæ fore exitus propter regionis naturã et fluminis. At

eo ipso

eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiam, atq; ad aciem præsto fuit. Secutum est bellum Africanum. graues de te rumores sparsi: qui etiam furiosum illum Cælium excitauerunt. quo tum erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, seséq; & filium suum expoliare maluerit, quàm tibi pecuniam nõ subministrare? At eo, inquit, tempore ipso Niceã, Ephesumq́; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, & celeriter ad se referrent. Itaq; cùm esset ei nuntiatum, Domitium naufragio perijsse, te in castello circunsederi: de Domitio dixit uersum Græcum eadem sententia, qua etiam nos habemus Latinum: Pereant amici, dum unà inimici intercidãt. quod ille, si esset tibi inimicißimus, nunquam tamen dixisset. ipse enim mansuetus, uersus immanis. Quî autẽ Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo cùm uel interfici belli lege potuisset, Regem & se, & filium suum constitutos esse meminisset? Quid deinde furcifer? quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarũ elatũ, uino se obruisse, in conuiuioq́; nudũ saltauisse. Quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarum saltãtem quisquam, aut ebrium uidit unquam? omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod

te Cæ

re Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipuè singularis & admiranda frugalitas, etsi hoc uerbo scio laudari Reges non solere. Frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerũ, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. Vt uolet quisque accipiat: ego tamen frugalitatem, id est, modestiam & temperantiam, uirtutẽ esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineunte ætate, tum à cũctæ Asia, tum à magistratibus Legatisq; nostris, tum ab Equitibus Rom. qui in Asia negotiati sunt, perspecta & cognita. Multis ille quidem gradibus officiorũ erga Rempub. nostram ad hoc regiũ nomen ascendit: sed tamen quicquid à bellis pop. Rom. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solùm Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentißimus agricola, & pecuarius haberetur. Qui igitur adolescens nondũ tanta gloria præditus nihil unquam nisi seuerißimè & grauißimè fecerit, is ea existimatione, eaq; ætate saltabit? Imitari potius Castor aui tui mores disciplinamq; debebas, quàm optimo & clarißimo uiro fugitiui ore maledicere. Quòd si saltatorem auum habuisses, neque eum uirũ, unde pudoris, pudicitiæq; exempla peterentur: tamẽ hoc maledictum minimè in illam ætatem conueniret.

quibus ille studijs ab ineunte ætate se imbuerat, non saltandi, sed bene ut armis, optimè ut equis uteretur: ea tamen illum cuncta iam ætate exacta defecerant. Itaq; Deiotarū cùm plures in equum sustulissent, quòd hærere in eo senex posset, admirari solebamus. hic uero adolescens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia cōmilito fuit, cùm in illo nostro exercitu equitaret cum suis delectis equitibus, quos unà cū eo ad Pompeium pater miserat, quos concursus facere solebat? quàm se iactare? quàm se ostentare? quā nemini in illa causa studio & cupiditate concedere? cùm uerò exercitu amisso, ego, qui pacis autor semper fui, post Pharsalicū antē prælium suasor fuissem armorū non deponendorū, sed abijciendorū, hunc ad meam autoritatē non potui adducere, quòd & ipse ardebat studio ipsius belli, & patri satisfaciendū esse arbitrabatur. Felix ista domus, quæ non impunitatem solùm adepta sit, sed habet etiam accusandi licentiam: calamitosus Deiotarus, qui ab eo, qui in ijsdem castris fuerit, non modò apud te, sed etiam à suis accusetur. uos uestra secunda fortuna Castor nō potestis sine propinquorum calamitate esse contenti. Sint sanè inimicitiæ, quæ esse nō debebant. Rex enim Deiotarus uestram familiā abiectam, & obscurā è tenebris in lucē uocauit. quis tuum patrē antea qui esset, quàm cuius gener esset, audiuit? Sed quam-

uis ingratè & impiè necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, nō ficto crimine insectari, non expetere uitam, non capitis arcessere. Esto, cōcedatur hæc quoq; acerbitatis, & odij magnitudo. adeó'ne, ut etiam omnia uitæ, salutisq; cōmunis, atq; etiam humanitatis iura uiolētur? seruum solicitare uerbis, spe, promißisq́; corrumpere, abducere domo, contra dominum armare, hoc est nō uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefarium indicere. nam ista corruptela serui, si non modò impunita fuerit, sed etiam à tāta autoritate approbata, nulli parietes nostrā salutē, nullæ leges, nulla iura custodient. ubi enim id quod intus est, atq; nostrum, impunè euolare potest, contraq́; nos pugnare: fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. O tempora, ò mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Consulem, Censorem, Pontificē maximum uidimus, cùm Tribunū plebis M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset, & crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iußit, ad Scaurumq́; deduci. Vide quid intersit: etsi iniquè Castorē cum Domitio comparo: sed tamen ille inimico seruū remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptum audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominum repu-

 diauit,

dianit,tu etiam accusatorem adhibuisti. At semel iste est corruptus à uobis? non'ne cùm esset productus testis,& cùm tecũ fuisset,refugit ad Legatos? non'ne etiam ad hunc Cn. Domitium uenit? non'ne audiente hoc Ser. Sulpitio clarißimo uiro,qui tum casu apud Domitium cœnabat,& hoc T. Torquato optimo adolescente,se à te corruptum, tuis promißis in fraudem impulsum esse confessus est? Quæ est ista tam impudens,tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? Idcirco in hãc urbem uenisti,ut huius urbis iura,& exempla corrumperes,domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatẽ inquinares? At quàm acutè collecta crimina? Blesamius,inquit(eius enim nomine optimi hominis,nec tibi ignoti,maledicebat tibi)ad Regem,inquit,scribere solebat,te inuidiosè Tyrannum existimari: statua inter Reges posita animos hominum uehementer offensos:plaudi tibi non solere. Non'ne intelligis Cæsar, ex urbanis maleuorum sermũculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius Tyrannũ Cæsarem scriberet? multorũ enim ciuiũ capita uiderat: multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos,necatos: multas afflictas et euersas domos: armatis militibus refertum forum. quæ semper in ciuili uictoria sensimus,ea te uictore nõ uidimus. solus,inquam,es C. Cæsar, cuius in uictoria ceciderit nemo, nisi armatus.& quem

nos

nos liberi in summa Reipub. libertate nati non modò non Tyrannum, sed etiam clementissimum in victoria videmus ducem: is Blesamio, qui vivit in regno, Tyrannus videri potest? Nam de statua quis queritur, una præsertim, cùm tam multas videat? valde enim invidendum est eius statuæ, cuius trophæis non invidemus. Nam si locus affert invidiam, nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. De plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est, & nonnunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione cõpressus est: & fortasse eò prætermissus, quia nihil vulgare te dignum videri potest. Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremam causæ partem reservatum. id autem aliquid est, te ut planè Deiotaro recõciliet oratio mea. non enim iam metuo, ne tu illi succenseas: illud vereor, ne tibi illum succẽsere aliquid suspicere. quod abest longissimè, mihi crede Cæsar. quid enim retineat per te, meminit, non quid amiserit: neque se à te mulctatum arbitratur: sed, cùm existimaret multis tibi multa esse tribuẽda, quò minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusavit. Etenim si Antioch⁹ magnus ille Rex Asiæ, cùm postea quàm à Scipione devictus Tauro tenus regnare iussus esset, omnemq; hanc Asiã, quæ est nunc nostra provincia, amisisset: dicere est

solitus, Benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multò facilius se Deiotarus consolari. Ille enim furoris mulctā sustinuerat, hic erroris. Omnia tu Deiotaro Cæsar tribuisti, cùm & ipsi & filio nomen regium concessisti. Hoc nomine retento atq; conseruato, nullum beneficium populi Romani, nullum iudicium de se Senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. Multa se arbitratur & peperisse antea factis, & habere in animo atque uirtute, quæ nullo modo poßit amittere. quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta poßit iniuria omnium Imperatorum de Deiotaro decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui, postquam in castris esse potuit per ætatem, in Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria, bella gesserunt. Senatus uerò iudicia de illo tā multa, tamq; honorifica, quæ publicis pop. Rom. literis monimentisq; consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? Quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, constantia? quæ omnes docti atque sapientes summa, quidam etiam sola bona esse dixerunt, hisq; non modò ad bene, sed etiam ad beatè uiuendum contentam uirtutem esse. Hæc ille reputans,

putans, & dies & noctes cogitans, non modò tibi non succenset (esset enim non solùm ingratus, sed etiam amens) uerùm omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ. Quo quidem animo cùm antea fuerit, tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eum Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omniq; solicitudine abstraxerit. Iubes enim eum bene sperare, & bono esse animo: quod scio te non frustra scribere solere. memini enim ijsdem ferè uerbis ad me te scribere, meq; tuis literis bene sperare non frustra esse iussum. Laboro equidem Regis Deiotari causa, quocum mihi amicitiam Respub. conciliauit, hospitium uoluntas utriusq; coniunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam uerò necessitudinem magna eius officia in me, & in exercitum meum effecerũt: sed cùm de illo laboro, tũ de multis amplissimis uiris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficiũ tuum in dubium uocari, nec hærere in animis hominũ solicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sunt liberati timore. Non debeo C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicendo misericordiam tuam commouere possim. nihil opus est. occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis, nullius oratione euocata.

Propone tibi duos Reges, & id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profectò misericordiæ, quod iracundiæ negauisti. Multa sunt tuæ clementiæ monimenta: sed maximè eorum incolumitates, quibus salutẽ dedisti. Quæ si in priuatis gloriosa sunt, multò magis commemorabuntur in Regibus. Semper regium nomen in hac ciuitate sanctum fuit: sociorum uerò Regum & amicorum, sanctißimum. Quod nomẽ hi Reges ne amitterent, te uictore timuerunt: retentum uerò, & à te confirmatum posteris etiam suis tradituros esse confido. Corpora uerò sua, pro salute Regum suorum hi Legati tibi regij tradunt, Hieras, & Blesamius, & Antigonus, tibi nobisq; omnibus iandiu noti, eademq; fide & uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cùm Hiera Legatus est ad te missus: tum Regum amicißimi, tum tibi etiam, ut spero, probati. Exquire de Blesamio, nunquid ad Regem contra dignitatem tuam scripserit. Hieras quidem causam omnem suscipit, & criminibus illis pro Rege se supponit reum: memoriam tuam implorat, qua uales plurimum: negat unquam se à te in Deiotari Tetrarchia pedem discessisse: in primis finibus tibi se præsto fuisse dicit, usq; ad ultimos prosecutum: cùm è balneo exisses, tecum se fuisse, cùm illa munera inspexisses cœnatus, cùm in cubiculo recubuisses: eandemq; aßiduitatem tibi se præbuisse postri-

die. Quamobrem, si quid eorum, quæ obiecta sunt, cogitatum sit, non recusat, quin id facinus suum iudices. Quocirca C. Cæsar uelim existimes, hodierno die sententiam tuam, aut cum summo dedecore miserrimam pestem importaturam esse Regibus, aut incolumem famam cum salute: quorum alterum optare illorum crudelitatis est: alterum conseruare, clementiæ tuæ.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA.

ORATIO XLIIII.

ANTEQVAM *de Repub. Patres conscripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror, exponam uobis breuiter consilium & profectionis & reuersionis meæ. Ego cùm sperarem aliquando ad uestrum consilium autoritatemq; Rempub. esse reuocatam, manendum mihi statuebam, quasi in uigilia quadam Consulari ac Senatoria. nec uerò usquam discedebam, nec à Repub. deÿciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis, Atheniensiumq;*

renouaui uetus exemplum: Græcum etiam uerbum usurpaui, quod tum in sedandis discordijs usurpauerat ciuitas illa: atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. Præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiam uoluntas: pax deniq; per eum, & per liberos eius cũ præstantißimis ciuibus confirmata est. Atq; his principijs reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Repub. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinẽ res optimas deferebat: summa cum dignitate et constantia ad ea, quæ quæsita erãt, respondebat: nihil tum, nisi quod erat notum omnibus, in C. Cæsaris commentarijs reperiebatur. Num qui exules restituti? unum aiebat, præterea neminem. Num immunitates datæ? nullæ respondebat. Assentiri etiam nos Ser. Sulpitio clarißimo uiro uoluit, ne qua tabula post Idus Martias ullius decreti Cæsaris aut beneficij figeretur. Multa prætereo, eaq́; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Repub. sustulit. de qua ne sententias quidem diximus. scriptum Senatusconsultum, quod fieri uellet, attulit. quo recitato, autoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq́; amplißimis uerbis per Senatusconsultum gratias egimus. Lux quædam uidebatur oblata, nõ modò regno, quod pertuleramus,

sed

sed etiam regni timore sublato: magnumq; pignus ab eo Reipub. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cùm Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriam funditus ex Repub. sustulisset. Liberatus cædis periculo paucis pòst diebus Senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. Atque hæc omnia communiter cum collega: alia porrò propria Dolabellæ: quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. Nam cùm serperet in urbe infinitum malum, idq; manaret in dies latius, ijdemq; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturam effecerant, & quotidie magis magisq; perditi homines, cum sui similibus seruis, tectis, ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ, cùm in audaces sceleratosq; seruos, tum in impuros & nefarios liberos, talisq; euersio illius execratæ columnæ, ut mirum mihi uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse. Ecce enim Calend. Iunij, quibus ut adessemus edixerat: mutata omnia: nihil per Senatum, multa & magna per se ipsum & absente populo & inuito. Consules designati se audere negabant in Senatum uenire: patriæ liberatores urbe carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerant. quos tamen ipsi Consules & in concionibus et in omni sermone

laud-

laudabant. Veterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentißimè cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarum prædarum incitabātur. Quæ cùm audire mallem, quàm uidere, haberemq́; ius Legationis liberum, ea mente discessi, ut adessem Calend. Ianuarij, quod initium Senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P.C. profectionis consilium: nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cùm Brundusium, iterq́; illud, quod tritum in Græciam est, non sine causa uitauissem, Calend. Sextilibus ueni Syracusas, quòd ab urbe ea transmißio in Græciam laudabatur. quæ tamen mihi urbs coniunctißima plus una me nocte cupiens retinere non potuit: ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem commoratus. Cùm autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, uenti detulissent, ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq́; intempesta nox esset, mansissemq́; in uilla P. Valerij comitis & familiaris mei, postridie'que apud eundem uentum expectans manerem, municipes Rhegini complures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primum accipio M. Antonij concionem:

nem: quæ ita mihi placuit, ut ea lecta de reuersione primùm cœperim cogitare. nec ita multò pòst, edictum Bruti affertur & Caßij. quod quidem mihi, fortaſſe quòd eos etiam plus Reipub. quàm familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. Addebant præterea (fit enim plerunq;, ut ij, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quò faciant id, quod nuntiant, lætius) rem conuenturam: Calend. Sextilibus Senatum frequentem fore: Antonium, repudiatis malis ſuaſoribus, remißis Gallijs prouincijs ad autoritatem Senatus eſſe rediturum. Tum uerò tãta ſum cupiditate incenſus ad reditum, ut mihi nulli neque remi, neque uenti ſatisfacerent: non quò me ad tempus occurſurum putarem, ſed ne tardius, quàm cuperem, Reipublicæ gratularer. Atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore, non dico: turpe mihi ipſi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus excederet: & ibi uelle tutò eſſe, ubi ille non poſſet. Neque uerò illum ſimiliter atque ipſe eram, commotum eſſe uidi. erectus enim maximi ac pulcherrimi facti conſcientia, nihil de ſuo caſu, multa de noſtro querebatur. ex quo primùm cognoui, quæ Calend. Sextilibus in Senatu fuiſſet L. Piſonis oratio: qui quanquam parum erat (id enim ipſum à Bruto audieram) à quibus debuerat,

buerat, aditus: tamen & Bruti testimonio (quo quid potest esse grauius?) et omnium prædicatione, quos postea uidi, magnam mihi uidebatur gloriam consecutus. Hunc igitur ut sequerer, properaui, quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neque enim sperabam id, neque præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitus accidisset (multa autem impendêre uidebantur præter naturam etiam, præterq́; fatum) huius diei uocem testem Reipub. relinquerem meæ perpetuæ erga se uoluntatis. Quoniam utriusque consilij causam P. C. probatam uobis esse confido, prius quàm de Repub. dicere incipio, pauca querar de hesterna M. Antonij iniuria: cui sum amicus: idq́; nonnullo eius officio deberi, etiam præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in Senatum hesterno die tam acerbè solus cogerer? solus'ne aberam? an non sæpæ minus frequentes fuistis? an ea res agebatur, ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cæcum & senem delatum esse memoriæ proditum est. De supplicationibus referebatur: quo in genere Senatores deesse non solent. Coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia: quod idem fit, cùm de triumpho refertur. ita sine

cura

cura Consules sunt, ut penè liberum sit Senatori non adesse. qui cùm mihi mos notus esset, cumq; è uia languerem, & mihimet displicerem, misi pro amicitia, qui hoc diceret. At ille uobis audientibus, cum fabris se domum meam uenturum esse dixit. nimis iracundè hoc quidem, & ualde intemperanter. cuius enim maleficij ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publicè ex Senatus sententia ædificatam domum? quis autem unquam tanto damno Senatorem coëgit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si sciisset quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profectò de seueritate cogendi. An me censetis P.C. quod uos inuiti secuti estis, decreturum fuisse, ut parentalia cum supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in Rempublicam inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuorum? Nihil dico quis fuerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu Rempub. liberauit, & ad similem uirtutem & simile factum stirpem in propè quingentesimum annum propagauit: adduci tamen non possem, ut quenquam mortuum coniungerem cum deorum immortalium religione: ut cuius sepulcrum nusquam extet, ubi parentetur, ei publicè supplicetur. Ego uerò eam sententiam dixissem patres con-

scripti,

scripsi, ut me aduersus populum Romanum, si quis accidisset grauior Reipublicæ casus, si bellum, si morbus, si fames, facilè possem defendere: quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendeant. Sed hoc ignoscant dij immortales uelim & populo Romano, qui id non probat, & huic ordini, qui decreuit inuitus. Quid de reliquis Reipub. malis? licet'ne dicere? mihi uerò licet, & semper licebit, dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modò ueniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso. Atque utinam P.C. Calend. Sextilibus adesse potuissem: non quò profici potuerit aliquid: sed ne unus modò Consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Repub. inueniretur. Qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplißimis populi Romani beneficijs usos L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. idcirco'ne nos populus Romanus Consules fecit, ut in altißimo amplißimoq; gradu dignitatis locati Rempub. pro nihilo haberemus? non modò uoce nemo L. Pisoni Consularis, sed ne uultu quidem assensus est. Quæ'nam (malùm) est ista uoluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus ijs desidero, qui sententiam loco Consulari dicunt. alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in

suspic

suspicionem populo Romano uenire, non metu, quod ipsum est turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati suæ. Quare primùm maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui non quid efficere posset in Repub. cogitauit, sed quid ipse facere deberet: deinde à uobis P. C. peto, ut etiamsi sequi minus audebitis orationem atque autoritatem meam, benignè tamen me, ut fecistis adhuc, audiatis. Primùm igitur acta Cæsaris seruanda censeo: non quò probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maximè arbitror pacis & otij. Vellem adesset Antonius, modò sine aduocatis. sed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat: doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodum ipse Cæsaris acta defenderet. An in commentariolis, & chirographis, & libellis se uno autore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? Equidem sic existimo, nihil tam esse in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. an, si cui quid ille promisit, id erit fixum? quod idem facere non potuit, ut multis multa promissa non fecerit. quæ tamen multò plura reperta sunt illo mortuo, quàm uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea non muto, non mo-
 ueo:

uco: summo etiam studio praeclara illius acta defendo. pecunia utinã ad Opis maneret, cruenta illa quidem: sed his temporibus, cùm ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quanquam ea quoq; sit effusa, si ita in actis eius fuit. Ecquid est, quod tam propriè dici posit actum eius, qui togatus in Rep. cum potestate Imperioq; uersatus sit, quàm lex? quaere acta Gracchi, leges Semproniae proferentur: quaere Syllae, Corneliae. quid? Cn. Pompeij tertius Consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Caesare ipso si quaereres, quidnam egisset in urbe & toga: leges multas responderet se & praeclaras tulisse. chirographa uerò aut mutaret, aut non daret: aut si dedisset, non istas res in actis suis duceret. Sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam conniueo: in maximis uerò rebus, id est, legibus, acta Caesaris dissolui, ferendum non puto. Quae lex melior, utilior, optima etiam in Repu. saepius flagitata, quàm ne Praetoriae prouinciae plus quàm annũ, neu plus quàm biennium Consulares obtinerentur? Hac lege sublata, uidentur'ne uobis acta Caesaris seruari? quid? ea lege, quae promulgata est de tertia Decuria Iudicum, non'ne omnes iudiciariae leges Caesaris dissoluuntur? & uos acta Caesaris defenditis, qui leges eius euertitis? nisi fortè, si quid memoriae causa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis

tis iniquum & inutile sit, defendetur: quod ad populum Centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæsaris non habebitur. At quæ est ista tertia Decuria? Centurionum inquit. quid? isti ordini iudicatus lege Iulia, etiam antè Pompeia, Aurelia non patebat? Census præfiniebatur, inquit. non Centurioni quidem solùm, sed Equiti etiam Romano. itaque uiri fortißimi atque honestißimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. Non quæro, inquit, istos: quicunque ordinem duxit, iudicet. At si feratis, Quicunque equo meruisset, quod est laudatius, nemini probaretis. In iudice enim spectari & fortuna debet, & dignitas. Non quæro, inquit, ista: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum. aliter enim nostri negant posse se saluos esse. O contumeliosum honorem ijs, quos ad iudicandum nec opinantes uocatis. hic enim est legis index, ut ij in tertia Decuria iudicent, qui liberè iudicare non audeant. in quo quantus est error dij immortales eorum, qui istam legem excogitauerunt! ut enim quisque sordidißimus uidebitur, ita libentißimè seueritate iudicandi sordes suas eluet: laborabit'que ut honestis Decurijs potius dignus uideatur, quàm in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex est, ut & de ui, & de maiestate damnati, ad populum prouocent, si

uelint. hæc utrum tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis est hodie, cuius intersit istam legem manere? nemo reus est istis legibus: nemo est, quem futurum putemus. armis enim gesta, nunquam profectò in iudicium uocabuntur. At res popularis. utinam quidem uellet is aliquid esse populare. omnes enim iam ciues de Reipub. salute, una & mente, & uoce consentiunt. Quæ est igitur ea cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quàm qui maiestatem populi Romani per uim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipsam uim reuerti, propter quam sit iure damnatus? Sed quid plura de lege disputo? quasi uerò id agatur, ut quisquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino unquam istis legibus reus fiat. Quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato obijci se multitudini conductæ uelit? aut iudex, qui reum damnare audeat, ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? Non igitur prouocatio ista lege datur: sed duæ maximæ salutares leges, quæstionesq; tolluntur. Quid est igitur aliud, quàm adhortari adolescentes, ut turbulenti, ut seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip. pestem furor Tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus de ui, & de maiestate sublatis? Quid,

Quid, quòd abrogatur his legibus Cæsaris, quæ iubent ei, qui de ui, itemq; ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cùm prouocatio datur, non'ne acta Cæsaris rescinduntur? Quæ quidem ego P. C. qui illa nunquam probaui, ita conseruanda concordiæ causa arbitratus sum, ut non modò, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putarem: sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse, & fixas uidetis. De exilio reducti sunt à mortuo: ciuitas data non solùm singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. Ergo hæc uno uiro optimo autore domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse uobis inspectantibus recitauit, pronuntiauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus Rempub. contineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertendas putabimus? Ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam perlatæ dicuntur, ne illud quidem licuit. illæ enim nulla promulgatione latæ sunt antè quàm scriptæ. Quærunt quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum P. C. bonis Tribunis plebis leges malas metuat. paratos habemus qui intercedant, paratos qui Rempubli. religione defendant: uacui metu esse de-

bemus. Quas tu mihi intercessiones, inquit? quas religiones nominas? eas scilicet, quibus Reipubli. salus continetur. negligimus ista, & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedò illa legitima: Consules populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) Populusq; iure sciuit. qui populus? is'ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui, & armis omne sublatum est? Atq; ego hoc dico de futuris, quod est Augurum, antè dicere ea, quæ uitari possunt: quæ si facta non erunt, refelletur oratio mea. Loquor de legibus promulgatis, de quibus est integrum uobis: demonstro uitia, tollite. denuntio uim, arma: remouete. Irasci uos quidem mihi Dolabella pro Rep. dicenti non oportebit. quanquam quidem te id facturum non arbitror: noui enim facilitatem tuam. Collegam tuum aiũt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur: mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum, & auunculi sui Consulatum si imitaretur, fortunatior uideretur: sed cum iracundum audio factum. Video autem quàm sit odiosum habere iratum eundem & armatum: cùm tanta presertim gladiorum sit impunitas. sed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbi-

tror

tror repudiaturum. Ego si quid in uitam eius aut in mores contumeliosè dixero, quò minus mihi inimicißimus sit, nõ recusabo. si consuetudinem meam quam semper in Rep. habui, tenuero, id est, si liberè, quæ sentiã, de Rep. dixero: primùm deprecor ne irascatur: deinde, si hoc nõ impetro, peto, ut sic irascatur, ut quibus armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendẽdi causa, ijs qui pro Rep. quæ ipsis uisa erũt, dixerint, ista arma ne noceãt. quid hac postulatione dici potest æquius? Quòd si, ut à quibusdã mihi eius familiaribus dictũ est, omnis eum, quæ habetur contra uoluntatẽ eius oratio, grauiter offendit, etiãsi nulla inest cõtumelia: feremus amici naturã. sed ijdẽ illi ita mecũ: Nõ idẽ tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni socero. & simul admonẽt quiddã, quod cauebimus: nec erit iustior P. C. in Senatũ nõ ueniendi morbi causa, quàm mortis. Sed per deos immortales, te enim intuens Dolabella, qui es mihi charißimus, nõ possum de utriusq; uestrũ errore reticere. Credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicãtur, quæ semper ab amplißimo quoque, clarißimoq; contempta est, non opes uiolentas, & populo Romano minimè ferendam potentiam, sed charitatem ciuium, & gloriam concupisse. ea autem est gloria, laus rectè factorum, magnorumq; in Rempub. meri-

torum, quæ cùm optimi cuiusque, tum etiam multitudinis testimonio cõprobatur. Dicerem Dolabella, qui rectè factorum fructus esset, nisi te paulisper esse expertum uiderem. Quem potes recordari in uita tibi illuxisse diem lætiorem, quàm cùm expiato foro, dißipato concursu impiorũ, principibus sceleris pœna affectis, te domum recepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia tum laudi, & gratulationi tuæ se non obtulerunt? Quin mihi etiam, quo autore te in ijs rebus uti arbitrabantur, & gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulabantur. Recordare quæso Dolabella consensum illum theatri, cùm omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant infensi, significauerunt se beneficio nouo memoriam ueteris doloris abiecisse. Hanc tu potuisti Dolabella (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, æquo animo potuisti tantam dignitatem deponere? Te autem M. Antoni absentem appello: unum illum diem, quo in æde Telluris Senatus fuit, non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio tua de concordia? quanto metu ueterani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est! Tuum collegam depositis inimicitijs, oblitus auspiciorum, auguria te ipso Augure nuntiante, illo primùm die collegam tibi

esse uoluisti: charissimus tuus paruus filius in Capitolium à te missus pacis obses fuit. quo Senatus die lætior? quo populus Romanus? qui quidem nulla in concione unquam frequentior fuit. tum denique liberati per uiros fortissimos uidebamur: quia, ut illi uoluerant, libertatem pax consequebatur. Proximo, altero, tertio, denique reliquis consecutis diebus non intermittebas quasi donum aliquod quotidie afferre Reip. maximum autem illud, quod Dictaturæ nomen sustulisti. hæc inusta est à te, à te, inquam, mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. Vt enim propter unius M. Manlij scelus decreto gentis Manliæ neminem patricium M. Manlium uocari licet: sic tu propter unius Dictatoris odium, nomen Dictatoris funditus sustulisti. Num huiusce, cùm pro salute Reipub. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? Vnde igitur subitò tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer, te pecunia captum: licet, quod cuiq; libet, loquatur: credere non est necesse. nihil enim unquam in te sordidum, nihil humile cognoui: quanquam nihil est tam sanctum, quod non soleant domestici deprauare nonnunquam: sed noui firmitatem tuam: atq; utinam ut culpam, sic etiam suspicionem uitare potuisses. Illud magis uereor, ne ignorans uerum iter gloriæ, gloriosum pu-

tes, plus te unum posse, quàm omnes, & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quòd si ita putas, totam ignoras uiam gloriæ. Charum esse ciuibus, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui uerò, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillũ, caducum. Quod uidemus etiam in fabulis, ipsis illis, qui, Oderint dum metuant, dixerint, perniciosum fuisse. Vtinam Antoni auum tuum meminisses: de quo tamen multa audisti ex me sæpissimé. Putas'ne illum immortalitatem mereri uoluisse, ut propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa erat uita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cum cæteris, principem dignitate. Itaq;, ut omittam res aui tui prosperas, acerbissimum eius diem supremum malim, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus. Sed quid oratione te flectã? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc non potest, ut malis charus esse, quàm metui, nihil cuiusquam proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuisse putant, miserrimi ipsi sunt. Beatus est nemo, qui ea lege uiuit, ut non modò impunè, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. Quare flecte te quæso, & maiores tuos respice, atq; ita guberna Rem publ. ut natum te esse ciues tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquam potest. Et populi quidem Romani iudicia multa amta ambo

ta ambo habetis, quibus uos non satis moueri permolestè fero. Quid enim gladiatorij clamores innumerabilium ciuium? quid populi concursus? quid Pompeij statuæ plausus infiniti? quid ij Tribuni plebis qui uobis aduersantur? parum'ne hæc significant, incredibiliter consentientem populi Rom. uniuersi uoluntatem? Quid Apollinarium ludorum plausus, uel testimonia potius & iudicia populi Rom. uobis parua esse uidebantur? O beatos illos, qui cùm adesse ipsis propter uim armorum, non licebat: aderant tamen, & in medullis populi Rom. ac uisceribus hærebant. nisi forte Accio tum plaudi & sexagesimo pòst anno palmam dari putabatis, non Bruto: qui ijs ludis ita caruit, ut in illo apparatißimo spectaculo studium populus Rom. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui perpetuo plausu, & clamore lenierit. Equidē is sum, qui istos plausus, cùm à popularibus ciuibus tribuerentur, semper contempserim: idemq; cùm à summis, medijs, infimis, cùm denique ab uniuersis hoc idem fit, cumq; ij, qui antè sequi populi consensum solebant, fugiunt: non plausum illum, sed iudicium puto. Sin hæc leuiora uobis uidentur, quæ sunt grauißima: non etiam hoc contemnitis, quòd sensistis tam charam populo Rom. uitam A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo Romano, ut est

iucundum amicis. in quo uincit omnes: charum suis, quibus est ipse charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omniũ in quo meminimus? certè in nullo. Quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit non interpretamini? quid eos de nostra uita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant Reipub. consulturos, uita tam chara sit? Cepi P. C. *reuersionis meæ fructum: quoniam ea dixi, ut quicunq; casus consecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benignè, ac diligenter auditus. Quæ potestas si mihi sæpius sine meo ueströq; periculo fiet, utar: si minus, quantum potero, non tam mihi me, quàm Reipub. reseruabo. Mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam: huc si quid accesserit, non tam mihi, quàm uobis, Reiq; pub. accesserit.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA.

ORATIO XLV.

QVONAM *meo fato* P. C. *fieri dicam, ut nemo his annis uiginti Reïpub. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec uerò necesse est à me quenquam*

nomina

nominari: uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi, plus quàm optarem, dederunt. te miror Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Atq; hoc in alijs minus mirabar. nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reipublicæ causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior quàm L. Catilina, furiosior quàm P. Clodius uiderere, ultrò maledictis me lacessisti, tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi gloriæ fore putauisti. Quid putem? contemptum'ne me? non uideo nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. An in Senatu facilè de me detrahi posse credidit: qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reipublicæ testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit. An decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est. quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò est: non existimauit sui similibus probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. Cui prius quàm de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod grauissimum crimen iudico, pauca dicamus. Contra rem suam uenisse me nescio quando questus est. An ego non uenirem contra alienum pro familiari & necessario

ceßario meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis specie, sed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquißimi beneficio obtinuit, non iure Prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cùm omnes te recordarentur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras: nam ita dixisti: domum meam uentitaras. ne tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses: sed nec fecisti, nec si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi te concesßisse dixisti. O incredibilem audaciam: ò impudentiam prædicandam. Quo enim tempore me Augurem à toto Collegio expetitum Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominauerunt (neque enim licebat à pluribus nominari) nec tu soluendo eras, nec te ullo modo, nisi euersa Republica, fore incolumem putabas. Poteras autem eo tempore Auguratum petere, cùm in Italia Curio non esset? aut tum, cùm es factus, unam tribum sine Curione ferre potuisses? cuius etiam familiares de ui condemnati sunt, quòd tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum usus tuo. quo? quaquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. malui me tibi debere

bere confiteri, quàm cuiquam minus prudenti non satis gratus uideri. sed quo beneficio? quòd me Brundusij non occideris? quem ipse uictor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, saluum esse noluisset, in Italiam ire iußisset, eum tu occideres? fac potuisse. quod aliud P.C. beneficium latronum, nisi ut commemorare poßint, ijs se uitam dedisse, quibus non ademerint? Quod si esset beneficium: nunquam ij, qui illum interfecerunt, à quo erant seruati, quos tu ipse uiros clarißimos appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. Quale autem beneficium est, quòd te abstinueris à nefario scelere? qua in re non tam iucundum uideri mihi debuit, non interfectum à te, quàm miserum, id te impunè facere potuisse. Sed sit beneficium: quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. In quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reipub. queri non debui, ne in te ingratus uiderer? An in illa querela misera quidem & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me Senatus populusq; Rom. collocauit, necessaria, quid dictum à me cum contumelia? quid non moderate? quid non amice? Et quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem, abstinere maledicto? præsertim cùm tu reliquias Reipublicæ dißipauisses, cùm domi tuæ turpißimo mercatu omnia essent uænalia:

cùm

cùm leges eas, quæ nunquam promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterere: cùm auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cùm esses fœdissimè stipatus armatis: cùm omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, uino lustrisq; confectus. At ego tanquam mihi cum M. Crasso contentio esset, quo cum multæ & magnæ fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo, de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. Itaque hodie perficiam, ut intelligat, quantum tum à me beneficium acceperit. At etiam literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit homo & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus. Quis enim unquam, qui paulum modò bonorum consuetudinem nosset, literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita in medium protulit, palamq; recitauit? Quid hoc est aliud, quàm tollere è uita uitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentium? quàm multa ioca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse uideantur? quàm multa seria, neq; tamen ullo modo diuulganda? Sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiam incredibilem uidete. Quid habes, quod mihi opponas homo diserte, ut Mustelæ Tamisio, & Tironi Numisio uideris? qui cùm hoc ipso tempore stent cum gladijs in conspectu Senatus, ego quoq; te disertum putabo, si ostenderis quomodo sis eos

inter

inter sicarios defensurus. Sed quid oppones tandem, si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste conuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. quî posis? sunt enim librarij manu. Iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil sapere docuit. Quid est minus non dico oratoris, sed hominis, quam obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non poßit, qui obiecerit? At ego non nego: teq; in isto ipso conuinco non inhumanitatis solùm, sed etiam amentiæ. Quod enim uerbum in istis literis est non plenum humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimen tuum est, quòd de te in his literis non malè existimem: quòd scribam tanquam ad ciuem, tanquam ad bonum uirum, non tanquam ad sceleratum, & latronem. At ego tuas literas, etsi iure poteram à te laceßitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiurasq;, id te inuito me non esse facturum: idq; à me impetras: quid enim interponerem me audaciæ tuæ, quam neque autoritas huius ordinis, neq; existimatio pop. Rom. neque leges ullæ possent coërcere? ueruntamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla

esse poterat lege lata. Sed cùm mihi Patres conscripti & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicẽda sint: alterum peto à uobis, ut pro me dicentem benignè, alterum ipse efficiam, ut contra illum cùm dicam, attentè audiatis. simul illud oro, si meam cùm in omni uita, tum in dicẽdo moderationem, modestiamq; cognoscitis, ne me hodie cùm isti, ut prouocauit, respondebo, oblitũ esse putetis mei. non tractabo ut Consulem: ne ille quidem me, ut Consularem. etsi ille nullo modo Consul, uel quòd ita uiuit, uel quòd ita Remp. gerit, uel quòd ita factus est Consul: ego sine ulla controuersia Consularis. Vt igitur intelligeretis, qualem ipse Consul profiteretur, obiecit mihi Consulatum meum: qui Consulatus uerbo meus P. C. re uester fuit quid enim constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, autoritate, sententia? Hæc tu homo sapiens non solùm eloquens, apud eos, quorum consilio sapientiaq; gesta sunt, ausus es uituperare? Quis autem meum Consulatum, præter P. Clodium, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet: quoniã id domi tuæ est, quod fuit illorum utriq; fatale. Non placet M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio, ut eum primum nominẽ ex illius temporis Consularibus, qui proximè est mortuus: placuit Q. Luctatio Catulo, cuius semper in hac Rep. ui-

uet

uet autoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido, C. Pisoni, M. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Syllano, L. Murænæ, qui tunc erant Consules designati: placuit idem, quod Consularibus, M. Catoni: qui cùm multa, uita excedens, prouidit: tum quòd te Consulem non uidit. Maximè uerò Consulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui ut me primùm decedens ex Syria uidit, complexus, & gratulans, meo beneficio patriam se uisurum esse dixit. Sed quid singulos commemoro? frequentißimo Senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi non ut parenti gratias ageret, qui nō mihi uitam suam, liberos, fortunas, Rempub. referret acceptam. Sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris Respub. orbata est: ueniamus ad eos, qui duo è Consulari numero reliqui sunt. L. Cotta uir summo ingenio, summaq; prudentia, rebus his gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decreuit uerbis amplißimis: eiq; illi ipsi, quos modò nominaui, Consulares, Senatusq; cunctus assensus est, qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. L. Cæsar auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cùm autorem, & præceptorem omnium consiliorū, totiusq; uitæ debuisses habere, uitrici te

similem, quàm auunculi esse maluisti. huius ego alienus consilijs Consul usus sum: tu sororis filius, quid ad eum unquam de Republica retulisti? Ad quos refert dij immortales? ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius: cur? dat natalitia in hortis. cui? neminem nominabo. putatote eum Phormioni alicui, tum Gnatoni, tum Ballioni. O fœditatem hominis flagitiosam: ò impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam. tu cùm principem Senatorem, ciuem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de Republica nihil refers: ad eos refers, qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt. Tuus uidelicet salutaris Consulatus, perniciosus meus? adeó'ne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego Senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum præsidebat, consulebam: tu homines perditißimos cum gladijs collocauisti? At etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) Cliuum Capitolinum dicere me Consule plenum seruorum armatorum fuisse. ut illa credo nefaria Senatusconsulta tum fierent, uim afferebam Senatui. O miserum, siue illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nosti) siue sunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. Quis enim Eques Romanus, quis præter te adolescens nobilis,

quis ullius ordinis, qui se ciuem meminisset, cùm Senatus in hoc templo esset, in cliuo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. Etenim cùm homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare Italiam, delere Rempub. consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cùm Senatus, populusq́; Romanus haberet ducem, qualis si quidem nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus uitrici sui negat à me datum. Hoc uerò ne P. quidem Clodius dixit unquã. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs esse superatum. Quî autem tibi uenit in mentem, redigere in memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere, nisi accessisset etiam disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares, ut non modò non cohærentia inter se diceres, sed maximè disiuncta atq; contraria: ut non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fatebare, pœna affectum querebare. Ita, quod propriè meum est, lau-

 dasti

dasti: quod totius Senatus est, reprehendisti. nam cùm comprehensio sontium mea, animaduersio Senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se, eos apud quos dicit, uituperari. Iam illud cuius est non dico audaciæ (cupit enim se audacem dici) sed, quod minimè uult, stultitiæ, qua uincit omnes, cliui Capitolini mentionem facere? cùm inter subsellia nostra uersentur armati, cùm in hac cella Concordiæ (O dij immortales) in qua me Consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem uiximus, cum gladijs homines collocati stent. Accusa Senatum, accusa equestrem ordinem, qui tum cum Senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem, hoc ipso tempore, ab Ituræis circumsederi. Hæc tu non propter audaciam dicis tam impudenter, sed quia tantam rerum repugnantiam non uideas. nihil profectò sapis. quid est enim dementius, quàm cùm ipse contra Remp. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quàm id (dij boni) non decebat. in quo est tua culpa nonnulla. aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. Cedant arma togæ. quid tum? nonne cesserunt? at postea tuis armis cessit toga. quæramus igitur utrū melius fuerit: libertati pop. Rom. sceleratorū arma, an libertatem nostram

armis tuis cedere? Nec uerò tibi de uersibus respondebo: tantum dicam breuiter, neq; illos, neq; ullas te omnino literas nosse: me nec Reip. nec amicis unquam defuisse, & tamen omni genere monimentorum meorum perfecisse operis subcisiuis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti utilitatis, & nomini Romano laudis aliquid afferrent. Sed hoc non huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cùm tu illum in foro spectante populo Rom. gladio stricto insecutus es, negotiumq; transegisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, hisq; oppilatis impetum tuum compressisset? Sed tum quidem ego fauisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidem dicis. at Miloni ne fauere quidem potui. prius enim rem transegit, quàm quisquam tum suspicaretur eum facturum esse. At ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse Reip. sine suasore non posset? At lætatus sum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? Quanquam de morte P. Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta. quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cùm esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamen. quod ergo, cùm res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis

pòst tu es inuentus, qui diceres? Quod uerò dicere ausus es, idq́; multis uerbis, opera mea Pompeium à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eamq́; causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego M. Bibulo præstantißimo ciue Consule, nihil prætermisi, quantum facere, enitiq́; potui, quin Pompeium à Cæsaris coniunctione auocarem. in quo Cæsar fuit felicior. ipse enim Pompeium à mea familiaritate disiunxit. Postea uerò quàm se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim: ea uelim reprehendas si potes: unum, ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur. quorum si utrumuis persuasissem, in has miserias nũquam incidissemus. Atq; idem ego, cùm iam omnes opes & suas, & Reipublicæ Pompeius ad Cæsarem detulisset, seroq́; eadem sentire cœpisset, quæ ego antè multò prouideram: inferriq́; patriæ bellum nefarium uiderem: pacis, concordiæ, compositionis autor esse non destiti: meaq́; illa uox est nota multis, Vtinam Cn. Pompei cum C. Cæsare societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremisses. fuit alterum grauita-

tis, alt

sis, alterum prudentiæ tuæ. Hæc mea M. Antoni semper & de Pompeio, & de Republica consilia fuerunt. quæ si ualuissent, Respublica staret: tu tuis flagitiis, egestate, infamia, concidisses. Sed hæc uetera: illud uerò recens, Cæsarem meo consilio interfectũ. Iam uereor Patres conscripti, ne, quod turpißimum est, præuaricatorem mihi apposuisse uidear, qui me nõ solùm meis laudibus ornaret, sed etiã honoraret alienis. quis enim meum in istius societate gloriosißimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuisset nomẽ est occultatum? occultatum dico? cuius non statim diuulgatũ? citius dixerim iactasse se aliquos, ut fuisse in ista societate uiderentur socij, cùm socij nõ fuissent, quàm ut quisquã celare uellet. Quàm uerisimilè porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultantibus, meum nomen latere potuisse? Etenim si autores ad liberandam patriã desiderarẽtur, ullis autoritatibus, Brutos ego impellerem? quorum uterq; L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Halæ? His igitur maioribus orti ab alienis potius consiliũ peterent, quàm à suis? & foris potius, quàm domo? Quid? C. Caßius in ea familia natus, quæ nõ modò dominatum, sed ne potentiam quidem cuiusquam ferre potuit, me autorem, credo, desiderauit: qui etiam sine his clarißmis uiris, hanc rem in Cilicia ad ostium flu-

minis Cydni confeciſſet, ſi ille ad eam ripam, quam conſtituerat, non ad contrariam, nauim applicuiſſet. Cn. Domitium non patris interitus clariſsimi uiri, non auunculi mors, non ſpoliatio dignitatis, ad recuperandam libertatē, ſed mea autoritas excitauit? An C. Trebonio perſuaſi, cui ne ſuadere quidem auſus eſſem? quò etiam maiorem ei Reſp. gratiam debet, qui libertatem populi. Rom. unius amicitiæ præpoſuit: depulſorq́; dominatus, quàm particeps eſſe maluit. An L. Tullius Cimber me eſt autorem ſecutus? quem ego magis feciſſe illam rem ſum admiratus, quàm facturum putaui. admiratus ſum autem ob eam cauſam, quòd immemor beneficiorum, memor patriæ fuiſſet. Quid duos Seruilios, Caſcam dicam, an Halam? & hos autoritate mea cenſetis excitatos potius, quàm charitate Reipub? Longum eſt perſequi cæteros: idq́; Reipub. præclarum, fuiſſe tam multos: tum multò ipſis glorioſius eſt. At quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæſare interfecto, inquit, ſtatim cruentum altè extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamauit, atq; ei recuperatam libertatem eſt gratulatus. Cur mihi potiſsimùm, qui ſciebam? Vide ne illa cauſa fuerit appellandi me, quòd cùm rem geſsiſſet conſimilem rebus iis, quas ipſe geſſeram, me potiſsimùm teſtatus eſt, ſe æmulum mearum laudum extitiſſe.

uitiſſe. Tu autem omnium ſtultiſsime non intelligis, ſi id, quod me arguis, uoluiſſe interfici Cæſarem, crimen ſit: etiam lætatum eſſe morte Cæſaris, crimen eſſe? quid enim intereſt inter ſuaſorem facti, & probatorem? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeā factum? ecquis eſt igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes enim in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipſis fuit, Cæſarem occiderūt: alijs conſilium, alijs animus, alijs occaſio defuit, uoluntas nemini. Sed ſtuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite. ſic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris cauſa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conſcium fuiſſe. Ergo ego ſceleratus appellor à te, quem tu ſuſpicatum aliquid ſuſpicaris: ille, qui ſtillantem præ ſe pugionem tulit, is à te honoris cauſa nominatur? eſto: ſit in uerbis tuis hic ſtupor: quantò in rebus ſententijsq; maior? Conſtitue hoc Conſul aliquando: Brutorum, C. Caſſij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum, quam uelis cauſam eſſe: edormi crapulam, inquam, & exhala. an faces admouendæ ſunt, quæ te excitent tantæ cauſæ indormientem? nunquam'ne intelliges ſtatuendum tibi eſſe, utrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidij rei ſint, an uindices libertatis? Attende enim

paulisp.

paulisper, cogitationemq; sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. etenim ego, qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris: ut à te arguor, socius, nego quicquam esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi Rom. conseruatoresq; Reipublicæ sint, plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus etiam quàm parricidas esse. siquidem est atrocius patriæ parentem, quàm suum occidere. Tu homo sapiens & considerate quid dicis? si parricidæ, cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine, & apud populum Rom. semper appellati? cur M. Brutus te referente legibus est solutus, si ab urbe plus quàm decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Caßio, & Bruto datæ? cur Quæstores additi? cur Legatorum numerus additus? Atque hæc acta per te: non igitur homicidæ. sequitur ut liberatores tuo iudicio sint: quandoquidem tertium nihil potest esse. Quid est? num conturbo te? non enim fortasse satis, quæ distinctius dicuntur, intelligis. sed tamen hæc est summa conclusionis meæ: quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplißimis præmijs dignißimos iudicatos. Itaq; iam retexo orationem meam: scribam ad illos, ut si qui fortè, quod à te mihi obiectum est, quærēt sit'ne uerum, ne cui negent. etenim uereor, ne aut celatum me ab ipsis, illis non honestum: aut inuitatum

tatum

datum refugisse, mihi sit turpißimũ. Quæ enim res unquam (prò sancte Iupiter) non modò in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior? quæ commendatior erit hominum memoriæ sempiternæ? In huius me consilij societatem, tanquam in equum Troianum includi cum principibus nõ recuso. Ago etiam gratias, quoquo animo facis. tanta enim res est, ut inuidiam istam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas & relegatos? qui locus est aut tã desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agrestes, qui se, cùm eos aspexerint, non maximum cepisse uitæ fructum putent? quæ uerò tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? Tu uerò ascribe me talem in numerum. sed unam rem uereor ne non probes. si enim fuissem, non solùm Regem, sed regnum etiam de Repub. sustulissem: & si meus stylus ille fuisset (ut dicitur) mihi crede, non solùm unum actum, sed totã fabulam confecissem. Quanquàm si interfici Cæsarem uoluisse crimen est, uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notißimum est, & ob eius consilij societatem, cùm

interficeretur Cæsar, tū te à Trebonio uidimus seuocari. Ego autem (uide quàm tecum agam non inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: quòd non indicasti, gratias ago: quòd non fecisti, ignosco: uirum res illa quærebat. Quòd si te in iudicium quis adducat, usurpetq; illud Caßianum, Cui bono fuerit: uide quæso ne hæreas. quanquam quidem illud fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant: tibi tamen præcipuè, qui non modò non seruis, sed etiam regnas: qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dißipauisti: ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt: cuius domus quæstuosißima est falsorum commentariorum, & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum, uectigalium, flagitiosißimæ nundinæ. Etenim quæ res egestati, et æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subuenire potuisset? Nescio quid conturbatus mihi esse uideris. nunquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? liberabo te metu: nemo credet unquam: non est tuum de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarißimos uiros Respub. autores: ego te dico tantùm gaudere, fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeij atq; omne illud tempus obiecisti. quo quidem tempore si, ut dixi, meum consilium

tium autoritasq; ualuisset, tu hodie egeres, nos liberi essemus, Respub. non tot duces, & exercitus amisisset. Fateor enim me, cùm ea, quæ acciderunt, prouiderem futura, tanta in mæstitia fuisse, quanta cæteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. Dolebam, dolebam P.C. Rempub. uestris quondam, meisq; consilijs conseruatam breui tempore esse perituram: neque uerò eram tam indoctus, ignarusq; rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimissa molestijs omnibus liberasset. illos ego præstantissimos uiros, lumina Reipub. uiuere uolebam, tot Consulares, tot Prætorios, tot honestissimos Senatores, omnem præterea florem nobilitatis ac iuuentutis, tum optimorum ciuium exercitus: qui si uiuerent, quamuis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Rempub. hodie teneremus. Quæ sententia si ualuisset, ac nõ ij maximè, quorum ego uitæ consulebam, spe uictoriæ elati obstitissent: ut alia omittam, tu nunquam in hoc ordine, uel potius nunquam in hac urbe mansisses. At uerò Cn. Pompeij uoluntatem à me abalienabat oratio mea. an ille quenquam plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut consilia cõtulit sæpius? quod quidem erat magnum, de summa Reipub. dissentientes, in eadem consuetudine amicitiæ permanere. sed & ego quid

ille, & contrà ille quid ego & sentirem, & spectarem uidebat. ego incolumitati ciuium primùm, et postea dignitati, ille præsenti dignitati potius consulebat. quòd autem habebat uterq; quid sequeretur, idcirco tolerabilior erat nostra dissensio. Quid uerò ille Consularis uir ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui cum Pharsalica fuga Paphum prosecuti sunt. nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicißimi desiderij, cùm me uidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorē esse fateare? Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erant quidem illa castra plena curæ: ueruntamen homines quamuis in turbidis rebus sint, tamen si modò homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mœstitiam meam reprehendit, idem iocos: magno argumento est, me in utroq; fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. Vtinam hoc unum uerum crimen esset: plures amici mei, & necessarij uiuerent. sed qui istuc tibi uenit in mentem? ego enim amplius HS. ducenties acceptum hæreditatibus retuli. Quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo nisi amicus fecit hæredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor

iunger

iungeretur: te is, quem nunquam uidisti, L. Rubrius Caßina fecit hæredem. & quidem uide, quàm te amarit is, qui albus ater'ue fueris ignorans, fratris filium præterijt: Q. Furij honestißimi Equitis Romani, suiq; amicißimi, quem palàm hæredem semper factitarat, ne nomen quidem perscripsit: quem nunquam uiderat, ac nunquam salutauerat, fecit hæredem. Velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Tursecius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu. nihil scio, inquies, nisi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. In multas præterea pecunias alienißimorum hominum eiectis ueris hæredibus, tanquam hæres esset, inuasit. Quanquã hoc maximè admiratus sum, mentionem te hæreditatum ausum esse facere, cùm ipse hæreditatem patris non adisses. Hæc ut colligeres homo amentißime, tot dies in aliena uilla declamasti? quanquã tu quidem (ut tui familiarißimi dictitant) uini exhalandi, non acuendi ingenij causa declamitas. Tum uerò adhibes ioci causa magistrum suffragio tuo, & compotorum tuorum Rhetorem: cui concesßisti, ut in te, quæ uellet, diceret. salsum omnino hominem: sed materia facilis, in te & in tuos dicta dicere. Vide autem inter te & auum tuum quid intersit. ille sensim dicebat, quod causæ prodesset: tu cursim dicis aliena. At quanta merces Rhetori

lata est? audite, audite P.C. & cognoscite Reipub. uulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio Rhetori aßignasti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil sapere disceres. num etiam hoc homo audacißime ex Cæsaris Commentarijs? Sed dicam alio loco de Leontino agro, & de Campano: quos iste agros ereptos Reipub. turpißimis possessoribus inquinauit. Iam enim quoniam criminibus eius satis respondi: de ipso emendatore & correctore nostro quædam dicenda sunt. nec enim omnia effundam, ut si sæpius decertandum sit, ut erit, semper nouus ueniam. quam facultatem mihi multitudo istius uitiorum, peccatorumq; largitur. Vis'ne igitur te inspiciamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. Tenes'ne memoria prætextatum te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est. concedo. etenim est pietatis plena defensio. Illud tamen audaciæ tuæ, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cùm esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamuis quis fortunæ uitio, non suo decoxisset. Sumpsisti uirilem togam, quam statim muliebrem stolam reddidisti. primò uulgare scortum: certa flagitij merces, nec ea parua: sed citò Curio interuênit, qui te à meretricio quæstu abduxit: & tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo locauit. Nemo unquam puer emptus libidinis

causa

causa tam fuit in domini potestate, quàm tu in Curionis. quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cùm tamen tu nocte socia, hortante libidine, cogẽte mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. Scis'ne me de rebus mihi notißimis dicere? Recordare tempus illud, cùm pater Curio mœrens iacebat in lecto: filius se ad pedes meos prosternens lacrymans te mihi commendabat: orabat ut te contra suum patrem, si sestertium sexagies peteret, defenderem. tantum enim pro te intercesßisse dicebat. Ipse autem amore ardens confirmabat, quòd desiderium tui disßidij ferre non posset, se in exilium esse iturum. Quo ego tempore tanta mala florentisßimæ familiæ sedaui, uel potius sustuli. patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret: redimeret adolescentẽ summa spe & animi, & ingenij præditum rei familiaris facultatibus: eumq; à tua non modò famiilaritate, sed etiam congresßione patrio iure, & potestate prohiberet. Hæc tu, cùm per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare ausus esses? Sed iam stupra, & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honestè non possum dicere: tu autem eò liberior, quòd ea in te admisisti, quæ à uerecundo inimico audire nõ posses. Sed reliquum cursum uitæ uidete: quẽ quidem

celeriter perstringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit, & ea quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto, ut quanquam multò notiora uobis, quàm mihi sunt, tamen, ut facitis, attentè audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solùm rerum, sed etiam recordatio. tametsi incidamus oportet media, ne nimis serò ad extrema ueniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio, qui sua erga me beneficia commemorat, eius omnium incendiorum fax. cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est. quid dicam, ipse optimè intelligit. Inde itũ Alexandriam contra Senatus autoritatem, contra religiones. sed habebat ducem Gabiniũ, quicum quiduis rectißimè facere posset. Qui tuus inde reditus? aut qualis? prius in ultimã Galliam ex Aegypto, quàm domum. quæ autem erat domus? suam enim quisque domum tum obtinebat, neq; erat usquam tua. domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præter unum Misenum, quod cum socijs tanquam Sisaponem tenebas. Venisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere, prius ad patrem tuum uenisse, quàm ad me. acceperam enim iam antè Cæsaris literas, ut mihi satisfieri paterer à te. itaq; ne loqui quidem sum te passus de gratia. postea cultus sum à te, tu à me aditus in petitione Quæsturæ. quo quidem

dem tempore P. Clodium approbante populo Rom. in foro es conatus occidere: cumq; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo: tamen ita praedicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse facturum. In quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cùm te ultro mihi idem illud deferentem nunquam sim adhortatus. quanquam, si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quaestor es factus. deinde continuò sine Senatusconsulto, sine sorte, sine lege ad Caesarem cucurristi. id enim unum in terris egestatis, aeris alieni, nequitiae, perditis uitae rationibus perfugium esse ducebas. Ibi te cùm & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens ad Tribunatum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui similis esses. Accipite nunc quaeso non ea, quae ipse in se, atq; in domesticum dedecus impurè, atq; intemperanter, sed quae in nos, fortunasq; nostras, id est, in uniuersam Remp. impiè ac nefariè fecerit. ab huius enim scelere omniū malorum principium natum reperietis. Nam cùm L. Lentulo, C. Marcello Consulibus, Calend. Ianuar. labentem, & propè cadentem Rempub. fulcire cuperetis, ipsiq; C. Caesari, si sana mente esset, consulere uelletis: tum iste

uenditum, atq; mancipatum Tribunatum, consilijs uestris opposuit, ceruicesq́; suas ei subiecit securi, qua multi in minoribus peccatis occiderunt. In te autem M. Antoni id decreuit Senatus, & quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hostem togatum decerni est solitum more maiorum. & tu apud Patres conscriptos contra me dicere ausus es, cùm ab hoc ordine ego conseruator essem, tu hostis Reipub. iudicatus? Commemoratio illius tui sceleris intermissa est, non memoria deleta. dum genus hominum, dum populi Rom. nomen extabit (quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternum) tua illa pestifera intercessio nominabitur. Quid cupidè à Senatu, quid temere fiebat, cùm tu unus adolescens uniuersum ordinem decernere de salute Reipub. prohibuisti? neque id semel, sed sæpius. neq; tu tecum de Senatus autoritate agi passus es. quid autem agebatur, nisi ne delere et euertere Rempub. funditus uelles? cùm te neq; principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monendo, neque frequens Senatus agendo, de uendita atq; addicta sententia mouere potuit. Tum illud, multis antè rebus tentatis, necessariò tibi uulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. tum contra te dedit arma hic ordo Consulibus, reliquisq́; imperijs, & potestatibus, quæ non effugisses, nisi te ad arma

Cæsaris

Cæsaris contulisses. Tu, tu inquam M. Antoni princeps C. Cæsari perturbare omnia cupienti, causam belli contra patriam inferendi dedisti. Quid enim aliud ille dicebat? quam causam dementißimi sui consilij & facti afferebat, nisi quòd intercesßio neglecta, ius Tribunitium sublatum, circunscriptus à Senatu esset Antonius? omitto quàm hæc falsa, quàm leuia: præsertim cùm omnino nulla causa iusta cuiquam esse poßit contra patriam arma capiendi. Sed nihil de Cæsare: tibi certè confitendum est, causam perniciosißimi belli in persona tua constitisse. O' miserum te, si intelligis: miseriorem, si non intelligis: hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, Consules ex Italia expulsos, cumq; his Cn. Pompeium, qui imperij populi Romani decus, ac lumen fuit: omnes Consulares, qui per ualetudinem exequi fugam illam, clademq; potuissent: Prætores, Prætorios, Tribunos plebis, magnam partem Senatus, omnem sobolem iuuentutis, unoq; uerbo Rempub. expulsam, atq; exterminatam suis sedibus. Vt igitur in seminibus causa est arborum & stirpium, sic huius luctuosißimi belli semen tu fuisti. Doletis tres exercitus populi Rom. intefectos: interfecit Antonius. desideratis clarißimos ciues: eos quoque eripuit uobis

Antonius. autoritas huius ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia deniq;, quæ postea uidimus (quid autem mali non uidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, sic iste Reip. causa belli, causa pestis, atq; exitij fuit. Reliquæ partes Tribunatus principio similes. omnia perfecit, quæ Senatus, salua Rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. Restituebat multos calamitosos: in his patrui nulla mentio. si seuerus, cur non in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto cæteros. Licinium Lenticulam de alea condemnatum collusorem suum restituit: quasi uerò ludere cum condemnato non liceret: scilicet ut quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. Quam attulisti rationem populo Romano, cur eum restitui oporteret? absentem, credo, in reos relatum: rem indicta causa iudicatam: nullum fuisse de alea lege iudicium: ui oppressum & armis: postremò, quod de patruo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptũ. nihil horum. at uir bonus & Rep. dignus. nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatum esse pro nihilo uis, si ita esset, ignoscerem. hominem uerò omnium nequissimum, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege quæ est de alea condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissimè studium suum ipse profitet

profitetur? In eodem uerò Tribunatu, cùm Cæsar in Hispaniam proficiscens, huic conculcandam Italiam tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerum? lustratio municipiorum? Scio me in rebus celebratissimis sermone omnium uersari: eaq; quæ dico, dicturusq; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuere, quàm mihi, qui non fui. notabo tamen singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ scientiæ. ecquod enim unquam in terris tantum flagitium extitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantum dedecus? Vehebatur in essedo Tribunus pleb. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiàm necessariò prodeuntes, non uero illo et mimico nomine, sed Volumniā salutabant. sequebantur rheda cum lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicam impuri filij tanquam nurum sequebatur. O miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam! Horum flagitiorum iste uestigijs omnia Municipia, Præfecturas, Colonias, totam deniq; Italiam impressit. Reliquorum factorum eius P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. uersatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuium: fuit felix, si potest ulla esse in scelere felicitas. Sed quoniam ueteranis cautum esse uolumus, (quanquam dis-

similis est militum causa & tua) illi secuti sunt: tu quæsisti ducem: tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces, nihil de genere belli dicam. Victor è Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnum beneficium. potuisse enim fateor: quanquam nemo erat eorum, qui tunc tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. tanta enim est charitas patriæ, ut uestris etiam legionibus sanctus essem, quòd eam à me seruatam esse meminissent. sed fac te dedisse mihi, quòd non ademisti, me'que à te habere uitam, quia à te non sit erepta: licuit'ne mihi per tuas contumelias hoc beneficium sic tueri, ut tuebar? præsertim cùm te hæc auditurum uideres. Venisti Brundusium in sinum quidem & complexum tuæ mimulæ. quid est? num mentior? quàm miserum est id negare non posse, quod sit turpißimum confiteri! si te municipiorum non pudebat: ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundusij illam non uiderit? quis, qui nescierit uenisse eam tot dierum tibi uiam gratulatum? quis, qui non indoluerit tam serò se, quem hominem secutus esset, cognoscere? Italiæ rursus percursatio eadem comite mima: in oppida, militum crudelis & misera deductio: in urbe auri & argenti, maximeq; uini fœda direptio. Accesit, ut Cæsare ignaro, cùm esset ille Alexandr

xandriæ, beneficio amicorum eius Magiſter equitum conſtitueretur. tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. Quid ego iſtius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum poſſeſsiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egeſtas: quò ſe uerteret non habebat: nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turſecio hæreditas uenerat: nondum in Cn. Pompeij locum, multorumq́; aliorum, qui aberant, repentinus heres ſucceſſerat: erat ei uiuendum latronum ritu, ut tantum haberet, quantum rapere potuiſſet.

Sed hæc, quæ robuſtioris improbitatis ſunt, omittamus: loquamur potius de nequiſsimo genere leuitatis. Tu iſtis faucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum uini in Hippiæ nuptijs exhauſeras, ut tibi neceſſe eſſet in populi Romani conſpectu uomere poſtridie. O rem non modò uiſu fœdam, ſed etiam auditu. Si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? in cœtu uerò populi Romani negotium publicum gerens, Magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is uomens fruſtis eſculentis uinum redolentibus gremium ſuum, & totum tribunal impleuit. Sed hoc ipſe fatetur eſſe in ſuis ſordibus: ueniamus ad ſplēdida. Cæſar Alexādriā ſe recepit felix, ut ſibi quidem uidebatur: mea

autem

autem sententia, si quis Reip. sit infelix, felix esse non potest. hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me: consumptis enim lacrymis, tamẽ infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni uoci acerbissimæ subiecta præconis. una in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit: seruientibusq; animis gemitus tamen pop. Rom. liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam dijs, hominibusq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antoniũ: præsertim cùm tot essent circa hastam illam, qui alia omnia auderent. unus inuẽtus est, qui id auderet, quod omnium fugisset, & formidasset audacia. Tantus igitur te stupor oppressit, uel, ut uerius dicam, tantus furor? primùm, ut sector sis isto loco natus: deinde, ut Pompeij sector? Nõ te execrandum populo Rom. non detestabilem, non omnes tibi deos, omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias? At quàm insolenter statim helluo inuasit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat pop. Rom. exteris gentibus, iustitia charior. In eius igitur copias cùm se subitò ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modò egens, repentè diues. sed ut est apud poëtam nescio quem, Malè parta, malè dilabuntur: incredibile ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa,

quàm

quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus auri numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamē abundantis. horum paucis diebus nihil erat. Quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal unū: Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam dißipatas, tam distantibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum: apothecæ totæ nequißimis hominibus condonabantur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. Quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modò unius patrimonium, quamuis amplum, ut illud fuit, sed urbes, & regna tanta nequitia deuorare potuisset. At eiusdem ædes etiam & hortos. O audaciam immanem: tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctißimum limen intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importunißimum ostendere? quam domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine

lacry

lacrymis præterire, hac te in domo tandiu diuersari non pudet? in qua, quamuis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse iucũdum. An tu illa uestibula, rostra, spolia, cùm aspexisti, domum tuam te introire putasti? fieri non potest. quãuis enim sine mente, sine sensu sis, ut es: tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uerò te unquam neq; uigilantem, neq; in somnis credo mente posse consistere. necesse est, quamuis sis, ut es, uiolentus & furens, cùm tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritum de somno excitari, furere etiam sæpe uigilantem. Me quidem miseret parietum ipsorum, atque tectorum. quid enim unquam domus illa uiderat, nisi pudicum, nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P. C. sicut scitis, cùm foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus, quàm institutis domesticis. huius in ædibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinæ sunt. etsi iam negat. nolite, nolite quærere. frugi factus est. mimam illam suam suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit, exegit. quàm porrò spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni uita nihil est honestius, quàm quòd cum mima fecit diuortium! At quàm crebrò usurpat, & Consul, & Antonius! hoc est dicere, & Consul, & impudicissimus: & Consul, & homo nequissimus. quid

enim

enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquando, credo, auus tuus, se & Consulem, & Antonium. nũquam dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ nõ sunt earum partium propria quibus tu Remp. uexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad ciuile bellum: quod natum, conflatum, susceptum opera tua est. cur ei bello tum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuisti? gustaras ciuilem sanguinem, uel potius exorbueras: fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitium nobilissimum & clarissimum uirũ occideras: multos, qui de prælio effugerant, quorum Cæsar nõnullos fortasse seruasset, crudelissimè persecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus gestis, quid fuit causæ, cur in Africam Cæsarem non sequerere, cùm præsertim belli pars tanta restaret? Itaq; quem locum apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu Imperatoris Quæstor fueras, Dictatoris Magister equitum, belli princeps, crudelitatis autor, prædæ socius, testamenti, ut ipse dicebas, filius: appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primò respondisti planè ferociter: & (ne omnia uidear cõtra te) propemodum æquæ & iusta dicebas. A me C. Cæsar pecuniam?

cur

cur potius quàm ego ab illo? an ille sine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illum belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma contra Consules, Imperatoresq́; populi Romani, contra Senatum populumq́; Romanum, contra deos patrios, arasq́;, & focos, contra patriam tuli. num sibi soli uicit? quorum facinus commune, cur non sit eorum præda communis? Ius postulabas: sed quid ad rem? plus ille poterat. Itaq; exclusis tuis uocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit: cùm repentè à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantam esse tabulam, tam uarias, tam multas possessiones, ex quibus præter partem Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. Auctionis uerò miserabilis aspectus. uestis Pompeij non multa, ea'que maculosa: eiusdem quædam argentea uasa collisa, sordidata mancipia: ut doleremus quicquam esse ex illis reliquijs, quod uidere possemus. Hanc tamen auctionem hæredes L. Rubrij decreto Cæsaris prohibuerunt. Hærebat nebulo: quò se uerteret, non habebat. quippe in his ipsis temporibus domi Cæsaris percussor ab isto missus, deprehensus dicebatur esse cum sica. de quo Cæsar in Senatu, apertè in te inuehens, questus est. Proficiscitur in Hispaniam Cæsar: paucis tibi ad soluendum propter inopiam tuam,

suam, prorogatis diebus. ne tum quidem sequeris. tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti? hunc igitur quisquam, qui in suis partibus, id est, in suis fortunis tam timidus fuerit, pertimescat? Profectus est tamen aliquando in Hispaniam: sed tutò, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut non suscipienda fuit ista causa Antoni: aut cùm suscepisses, defendenda usq; ad extremum. Ter depugnauit Cæsar cum ciuibus, in Thessalia, Africa, Hispania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hispaniensi etiam uulnus accepit. si de meo iudicio quæris, nollem: sed tamen consilium à principio reprehendendum, laudanda constantia. Tu uerò quis es? Cn. Pompeij liberi primùm patriam repetebant. esto: fuerit partium hæc causa communis. repetebant præterea deos Penates patrios, aras, focos, larem suum familiarem, in quæ tu inuaseras: hæc cùm repeterent armis ij, quorum erant legibus (etsi in rebus iniquissimis quid potest esse æqui?) tamen erat æquissimum contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare sectorem. An tu Narbone in mensas hospitum cùm uomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret? Qui uerò Narbone reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipso cursu tam subitò reuertissem. Exposui nuper P.C. causam reditus mei. uolui etiam si possem ante

Cal. Ian. prodesse Reipub. nam quod quærebas quomodo redissem: primum luce, non tenebris: deinde cum calceis, & toga, nullis nec Gallicis, nec lacerna. At etiam aspicis me, & quidem, ut uideris, iratus. næ tu mecum iam in gratiam redeas, si scias, quàm me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipsum non pudet. Ex omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi, nullum audiui, quàm quòd qui Magister equitum fuisse tibi uiderere, in proximum annum Consulatum peteres, uel potius rogares: is per municipia, coloniasq; Galliæ, à qua, cùm Consulatus noster petebatur, non rogabatur, petere Consulatum solebamus, cum Gallicis, & lacerna cucurristi. At uidete leuitatem. cùm hora diei decima ferè ad Saxa rubra uenisset, delituit in quadam cauponula, atq; ibi se occultans, perpotauit ad uesperum: inde cisio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. Ianitor, Quis tu? A Marco tabellarius. Confestim ad eam, cuius causa uenerat, deducitur, eiq; epistolam tradit. quam cùm illa legeret flens: erat enim amatoriè scripta: caput autem literarum, sibi cum illa mima posthac nihil futurum: omnem se amorem abiecisse illius, atq; in hanc transfudisse. cùm mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum inuasit. O hominem nequam (quid enim aliud dicam? magis propriè nihil possum dicere)

dicere) ergo ut te catamitum nec opinatò cùm ostendisses, præter spem mulier aspiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? Et domi quidem causam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes tuos uenderet. productus autem in concionem à Trib. pleb. cùm respondisses, te rei tuæ causa uenisse, populum in te dicacem etiam reddidisti. Sed nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiàm longissimè processisti. celeriter isti, & redisti, ut cognosceret te, si minus fortem, attamen strenuum. factus ei rursus nescio quomodo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar, quem planè perditum ære alieno, egentemq;, si eundem nequam hominem, audacemq; cognouerat, hunc in familiaritatem libentissimè recipiebat. His igitur rebus præclarè commendatus, iussus es renuntiari Consul, et quidē cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, elusus, inductus. Qua in re quanta fuerit utriusq; uestrū perfidia in Dolabellā, quis ignorat? Ille induxit, ut peteret: promissum & receptum interuertit, ad seq; transtulit: tu eius perfidiæ uoluntatem tuam ascripsisti. Veniunt Calend. Ianuariæ: cogimur in Senatū: inuectus est copiosius multò in istum, & paratius Dolabella, quàm nunc ego. Hic autem iratus, quæ dixit dij boni! cùm primum

Cæsar ostendisset, se, prius quàm proficisceretur, Dolabellam Consulem esse iussurum: quem negant Regem, qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret. Sed cùm Cæsar ita dixisset, tum hic bonus Augur, eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspicijs uel impedire, uel uitiare posset. idq; se facturum esse asseuerauit. In quo primùm incredibilem stupiditatem hominis cognoscite. quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti, si Augur non esses, & Consul esses, minus facere potuisses? uide ne etiam facilius. nos enim nuntiationem solùm habemus, Consules, & reliqui magistratus etiam inspectionem. Esto hoc imperitè (nec enim ab homine nunquam sobrio postulanda prudentia) sed uidete impudentiam. multis antè mensibus in Senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut prohibiturum auspicijs, aut id facturum esse, quod fecit. quisquã'ne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurum sit, nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neq; licet comitijs per leges, & si quis seruauit, non habitis comitijs, sed prius quàm habeantur, debet nuntiare. uerùm implicata inscitia impudentia est, si nec scit quod Augurem, nec facit, quod pudentem decet. Atq; ex illo die recordamini eius usq; ad Idus Martias Consulatũ. quis unquã apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput

in ad

in aduersam lecticam inferens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. Ecce Dolabellæ comitiorũ dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit. renuntiatur: tacet. prima claßis uocatur: renuntiatur: deinde, ut assolet, suffragia. tum secunda claßis uocatur: quæ omnia citius sunt facta, quàm dixi. Cõfecto negotio bonus Augur (Lælium diceres) alio die, inquit. O impudentiam singularem. quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neq; hodie dicis. id igitur obuênit uitium, quod tu iam Cal. Ian. futurum esse præuideras, & tanto antè prædixeras. Ergo hercule magna, ut spero, tua potius, quàm Reipub. calamitate ementitus es auspicia: obstrinxisti populum Romanum religione: Augur Auguri, Consul Consuli obnuntiauisti. Nolo plura, ne acta Dolabellæ uidear conuellere, quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. Sed arrogantiam hominis, insolentiamq; cognoscite. quandiu tu uoles, uitiosus Consul Dolabella: rursus, cùm uoles, saluis auspicijs creatus. si nihil est, cùm Augur his uerbis nuntiat, quibus nuntiasti: confitere te, cùm, alio die, dixeris, sobrium non fuisse. sin est aliqua uis in istis uerbis, ea quæ sit, Augur à collega requiro. Sed ne fortè multis rebus gestis, M. Antonij rem unam pulcherrimam transiliat oratio, ad Lupercalia ueniamus. Non dißimulat P. C.

apparet esse commotum: sudat, pallet: quidlibet, modò ne nauseet, faciat, quod in porticu Numicia fecit. quæ potest esse turpitudinis tantæ defensio? cupio audire, ut uideam ubi Rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. Sedebat in rostris Collega tuus amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus: ascendis: accedis ad sellam. ita eras Lupercus, ut te esse Consulem meminisse deberes. diadema ostendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo meditatum, & cogitatum scelus. Tu diadema imponebas cum plangore populi: ille cum plausu reijciebat. Tu ergo unus scelerate inuentus es, qui cùm autor regni inuentus esses, eum quem Collegam regni habebas, dominum habere uelles: & idem tentares, quid populus Rom. ferre & pati posset. At etiam misericordiam captabas: supplex te ad pedes abijciebas: quid petens? ut seruires? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facilè seruires: à nobis populoq; Rom. mandatum id certè nõ habebas. O præclaram illam eloquentiam tuam, cùm es nudus concionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid supplicijs omnibus dignius? num expectas dum te stimulis fodiam? hæc te, si ullam partem habes sensus, lacerat, hæc cruentat oratio. Vereor ne imminuam uirorum summorum gloriam: dicam

tamen

tamen dolore commotus. quid indignius, quàm uiuere eũ, qui imposuerit diadema, cùm omnes fateantur iure interfectum esse, qui abiecerit? At etiam adscribi iußit in fastis, ad Lupercalia C. Cæsari Dictatori perpetuo M. Antonium Consulem populi iussu regnum detulisse, Cæsarem uti noluisse. Iam iam minimè miror, te otium perturbare, non modò urbem odisse, sed etiam lucem, cum perditißimis latronibus non solùm de die, sed etiam in diem uiuere. ubi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus, & iudicijs esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? Ideo'ne L. Tarquinius regno exactus? Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis pòst seculis, à M. Antonio, quod fas non est, Rex Romæ constitueretur? Sed ad auspicia redeamus: de quibus rebus Idibus Martijs fuit in Senatu Cæsar acturus. quæro tum tu quid egisses? audiebam quidem te paratum uenisse, quod me de ementitis auspicijs, quibus tamen parêre necesse erat, putares esse dicturum. Sustulit illum diem fortuna populi Romani: tum etiam tuũ de auspicijs iudicium interitus Cæsaris sustulit. Sed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingressa erat oratio, prætereundum non sit. quæ tua fuga? quæ formido illa die? quæ propter conscientiam scelerum desperatio uitæ? cùm ex illa fuga beneficio eorum,

qui te, si sanus esses, saluum esse uoluerunt, clàm te domum recepisti? O' mea semper frustra uerissima anguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cùm me ad te ire uellent, ut ad defendendam Remp. te adhortarer: quòd metueres, omnia te promissurum: simulac timere desijsses, similem te futurum tui. Itaque cùm cæteri Consulares irent, et redirent, in sententia mansi: neq; te illo die, neq; postero uidi: neque ullam societatem optimis ciuibus cum importunissimo hoste fœdere ullo confirmari posse credidi. Post diem tertium ueni in ædem Telluris, equidē inuitus, cùm omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquam mihi subitò inimicus extitisti, tamen me tui miseret, quòd tibi inuideris. Qui tu uir, dij immortales, & quantus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses? pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium, M. Bambalionis nepotem. quanquam te bonum timor faciebat, non diuturni magister officij: improbum fecit ea, quæ dum timor abest, à te non discedit, audacia: etsi tum, cùm optimum te putabant, me quidem dissentiente, funeri Tyranni illius sceleratissimè præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, & eas, quibus semiustulatus ille est, & eas, quibus incensa L. Bellieni dom

ui domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui manuq; repulimus, in nostras domos immisisti. Idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara Senatusconsulta fecisti, nequa post Idus Martias immunitatis tabula, ne'ue cuiusquam beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus, scis, de immunitate quid dixeris. optimũ uerò, quòd Dictaturæ nomen in perpetuum de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odium regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. cõstituta Respublica uidebatur alijs, mihi uerò nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebam. Num me igitur fefellit? aut num diutius potuit sui esse dißimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur: neque solùm singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis: ciuitas non tum sigillatim, sed prouincijs totis dabatur. Itaque si hæc manent, quæ stante Republica manere non possunt, prouincias uniuersas P. C. perdidistis: neque uectigalia solùm, sed etiam imperium populi Romani huius domesticis nundinis diminutum est. Vbi est septies millies sestertium, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? funestæ illius quidem pecuniæ, sed tamen, si ijs quorum erant, non redderentur,

quæ nos à tributis posset uindicare. Tu autem HS. quadringenties, quod Idibus Martijs debuisti, quonam modo ante Calend. Aprilis debere desijsti? Quid ego de commentarijs infinitis, quid innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuersis emebantur non insciente te: sed unum egregium de rege Deiotaro populo Romano amicissimo decretum in Capitolio fixum. quo proposito, nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. Quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæsar? æquè atque huic ordini, ut Equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus quibus Rempub. populi Romani charam esse sentiebat. Is igitur, à quo uiuo, nec præsens, nec absens quicquam æqui boni'ue impetrauit, apud mortuum factus est gratus. compilarat hospitem præsens, computarat, pecuniam imperarat, in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à Senatu datam. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus. at quibus uerbis? modò æquum sibi uideri, modò non iniquum. mira uerborum complexio. at ille nunquam (semper enim absenti affui Deiotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit uideri. Syngrapha HS. centies per legatos uiros bonos, sed timidos, & imperitos, sine Sexti, sine reliquorum hospitum Regis sententia, facta in

gynæ-

gynæceo: quo in loco plurimæ res uæniere, & uæneunt. qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo. Rex enim ipse sua sponte nullis commentarijs Cæsaris, simulatq; audiuit eius interitum, suo Marte res suas recuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut quæ Tyranni eripuissent, ea Tyrannis interfectis, ij, quibus erepta essent, recuperarent. Nemo igitur Iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est Iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ. non enim à te emit: sed prius, quàm tu suum sibi uenderes, ipse possedit. Ille uir fuit: nos quidem contemnendi, qui autorem odimus, acta defendimus. Quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirograpis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. Itaque tanti acerui numorum apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecuniæ. At quàm cæca auaritia est! nuper fixa tabula est, qua ciuitates locupletissimæ Cretensium uectigalibus liberantur: statuitur'que, ne post M. Brutum Proconsulem, sit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cùm Creta nihil ad Brutum

Cæsare

Cæsare uiuo pertineret? At huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidistis. Omnino ullius rei nemo fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. Et de exulibus legem quam fixisti, Cæsar tulit? nullius insector calamitatem: tantùm queror, primùm eorum reditus inquinatos, quorum causam dißimilem Cæsar iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem non tribuas. neque enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili in calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cùm de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendam impulisti, eamq; petitionem comparasti, quæ & risus hominum, et querelas moueret. Cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrum nuntiabat? tua quid interest? nulla auspicia tuorum sunt, cùm sis religiosus. quid? eundem in septemuiratu non'ne destituisti? interuênit enim. quid metuisti? credo ne saluo capite negare non posses. omnibus eum contumeliis onerasti, quem patris loco, si ulla pietas in te esset, colere debebas. filiam eius, sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & antè perspecta. non est satis: probri insimulasti pudicißimam fœminam. quid est, quod addi poßit? contentus eo non fuisti. frequentißimo Senatu Calendis Ian. sedente patruo,

hanc

hanc tibi esse cum Dolabella odij causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. Quis interpretari potest, impudentior'ne, qui in Senatu: an improbior, qui in Dolabellam: an impurior, qui patre audiente: an crudelior, qui in illam miseram tam spurcè, tam impiè dixeris? Sed ad Chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa confirmata sunt à Senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. Vnde ista erumpunt? quo autore proferuntur? si sunt falsa, cur approbantur? si uera, cur uæneunt? At sic placuerat, ut ex Calend. Iunijs de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. Quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Calend. Iunias expectasti? an eas, ad quas te peragratis ueteranorum colonijs stipatum armis retulisti? O præclaram illam percursationem tuam mense Aprili, atque Maio, tum, cùm etiam Capuam deducere coloniam conatus es. quemadmodum illam adieris, uel potius penè non abieris, scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud penè tollatur. At quàm nobilis est tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus, quid furiosam uinolentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt, illa nostra. Agrum Campanum, qui cum

de uect

de uectigalibus eximebatur, ut militibus darẽtur, tamen infligi magnum Reipub. uulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Campano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi Rom. patrimonio glandiferæ, & fructuosæ ferebantur. Medico tria milia iugerum, quasi te sanum fecisset: Rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. Sed ad iter, Italiamq; redeamus. Deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar antè deduxerat. Consuluisti me per literas de Capua tu quidem, sed idem de Casilino respondissem: posses'ne ubi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ esset auspicatò deducta, dum esset incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse rescripsi. tu autẽ insolentia elatus, omnì auspiciorum iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quò erat paucis annis antè deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perstrinxisti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. Ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis sanctißimi, atque integerrimi uiri fundum Caßinatem. quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredum L. Turseij prædia,

quo

quo in reliquas innumerabiles possessiones. & si ab hasta, ualeant tabulæ, modò Cæsaris, non tuæ: quibus debuisti, non quibus tu te liberauisti. Varronis quidem Caßinatem fundum quis uenijsse dicit? quis hastam istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis uerò audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? Quòd si etiam scripsit ad te Cæsar ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? Remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iam intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ & temeritatis tuæ. non enim te dominus modò illis sedibus, sed quiuis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. At quàm multos dies in ea uilla turpißimè es perbacchatus! ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. O tecta ipsa misera, quàm dispari domino (quanquam quomodo iste dominus?) sed tamē quàm à dispari tenebantur! studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum diuersorium. quæ in illa uilla antè dicebantur! quæ cogitabantur! quæ literis mandabantur! iura populi Romani, monimenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At uerò te inquilino (non enim domino) per-

sona

sonabant omnia uocibus ebriorum: natabant pauimenta uino: madebant parietes. ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matresfamilias uersabantur. Casino salutatum ueniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo. iure id quidem. in homine enim turpißimo obsolescebant dignitatis insignia. Cùm inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet, obuiam ei proceßit (ut est frequens municipium) magna sanè multitudo. at iste operta lectica latus est per oppidum, ut mortuus. Stultè Aquinates: sed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cùm essent deuij, obuiam ei descenderunt, ut istum, tanquam si esset Consul, salutarent. incredibile dictu est, tamen nimis inter omnes constabat, neminem esse resalutatum: præsertim cùm duos secum Anagninos haberet Mustelam, & Laconem: quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum. Quid ego illas istius minas, contumeliasq́; commemorem, quibus inuectus est in Sidicinos? uexauit Puteolanos, quòd C. Caßium, quòd Brutos patronos adoptassent, magno quidem iudicio, studio, beneuolentia, charitate, non ut te, ut Basilium, ui & armis, & alios uestri similes, quos clientes nemo habere uelit, non modò esse illorum cliens. Interea dum tu abes, qui dies ille Collegæ tui, cùm illud, quod tu uenerari solebas, bustum in foro euertit? qua re tibi nuntiata,

ziata, ut constabat inter eos, qui unà fuerunt, concidisti. quid euenerit postea, nescio. metum credo ualuisse, & arma. Collegam quidem de cœlo detraxisti: effecistiq; non tu quidem etiam nunc, ut sit similis tui, sed certè, ut dissimilis esset sui. Qui uerò reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem, Syllam postea dominantem, Cæsarem regnantem uideramus: erant fortasse gladij, sed tamen absconditi, nec ita multi: ista uerò quæ & quanta barbaria est? agmine quadrato cum gladijs sequuntur scutati milites: sicas portari uidemus. Atque his quidem iam inueteratis P.C. consuetudine obduruimus: Calend. Iun. cùm in Senatum, ut erat constitutum, uenire uellemus, metu perterriti repentè diffugimus. at iste, qui Senatu non egeret, neq; desiderauit quenquam, & potius discessu nostro lætatus est: statim illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri causa, is leges Cæsaris, easq; præclaras, ut Rempub. concutere posset, euertit: numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq;, cùm actorum Cæsaris defensor esse deberet; & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. In publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamentum. Leges alias sine promulgatione sustulit, alias ut tolleret promulgauit. Testamentum

irritum fecit, quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. Et tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem consecutus erat, quàm ut haberet puluinar, simulacrum, fastigium, Flaminem? est ergo Flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: uide, qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. O detestabilem hominem, siue quòd Tyranni sacerdos es, siue quòd mortui. Quæro deinceps, num hodiernus dies quis sit, ignores? nescis, heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorem Cæsari tua lege datum deseri patimur? an supplicationes addendo diem contaminari passus es? puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle, aut usquequaq; conserua. Quæres placeat'ne mihi puluinar esse, fastigium, Flaminem? mihi uerò nihil istorum placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi fortè uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem? expecto eloquentiam

tiam tuam. disertissimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunquã concionatus est nudus: tuum hominis simplicis pectus uidimus. Respondebis'ne ad hæc? aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? Sed præterita omittamus: hunc unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorum corona Senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium, maximè barbaros Ituræos cum sagittis deducis in forum? Præsidij sui causa se facere dicit. Non'ne igitur millies perire est melius, quàm in sua ciuitate sine armatorũ præsidio non posse uiuere? Sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium. charitate, & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. Æripiet, extorquebit tibi ista populus Rom. utinam saluis nobis. sed quoquo modo nobiscũ egeris, dum istis consilijs utêris, non potes esse, crede mihi, diuturnus. etenim ista tua minimè auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo Rom. pensionem tertiam. Habet populus Rom. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubicunq; terrarũ sunt, ibi est omne Reipub. præsidium, uel potius ipsa Respub. quæ se adhuc tantummodo ulta

tantũ boni est, quòd didicit iam populus Rom. quantum cuiq; crederet, quibus se committeret, à quibus caueret. Hæc igitur non cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum beneficio gratum, fama gloriosum Tyrannum occidere? an cùm illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. Respice quæso aliquando Remp. M. Antoni: quibus ortus sis, nõ quibuscum uiuas considera: mecum ut uoles, cum Rep. redi in gratiam. Sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profitebor. defendi Remp. adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. quin etiã corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis potest. Vtinam aliquando dolor populi Rom. pariat, quod iandiu parturit. etenim si abhinc annos prope uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse Consulari, quanto uerius nunc negabo seni? Mihi uerò P. C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus ijs, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modò hæc opto: unum, ut moriens populum Rom. liberum relinquam: hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuiq; eueniat, ut de Rep. quisque mereatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA.

ORATIO XLVI.

SERIVS *omnino P.C. quàm tempus Reipub. postulauit, aliquando tamen conuocati sumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cùm bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq; nostras ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iam uiderem. Expectantur Calen. Ian. quas non expectat Antonius. qui in prouinciam D. Bruti summi & singularis uiri cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad urbem uenturum esse minitatur. Quæ est igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio temporis? quāquam enim adsunt Cal. Ian. tamen breue tempus longum est imparatis. dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades. certus autem dies non ut sacrificij, sic consilij expectari solet. Quòd si aut Cal. Ian. fuissent eo die, quo primùm ex urbe fugit Antonius, aut hæ non essent expectatæ; bellum iam nullum haberemus. autoritate enim Senatus, consensuq; populi Rom. facilè hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidē Consules designa-*

quæ nos à tributis posset uindicare. Tu autem HS. quadringenties, quod Idibus Martijs debuisti, quonam modo ante Calend. Aprilis debere desijsti? Quid ego de commentarijs infinitis, quid innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuersis emebantur non insciente te: sed unum egregium de rege Deiotaro populo Romano amicißimo decretum in Capitolio fixum. quo proposito, nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. Quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæsar? æquè atque huic ordini, ut Equestri, ut Maßiliensibus, ut omnibus quibus Rempub. populi Romani charam esse sentiebat. Is igitur, à quo uiuo, nec præsens, nec absens quicquam æqui boni'ue impetrauit, apud mortuum factus est gratus. compilarat hospitem præsens, computarat, pecuniam imperarat, in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à Senatu datam. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus. at quibus uerbis? modò æquum sibi uideri, modò non iniquum. mira uerborum complexio. at ille nunquam (semper enim absenti affui Deiotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit uideri. Syngrapha HS. centies per legatos uiros bonos, sed timidos, & imperitos, sine Sexti, sine reliquorum hospitum Regis sententia, facta in

gynæ

gynæceo: quo in loco plurimæ res uænierc, & uæneunt. qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo. Rex enim ipse sua sponte nullis commentarijs Cæsaris, simulatq; audiuit eius interitum, suo Marte res suas récuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut quæ Tyranni eripuissent, ea Tyrannis interfectis, ij, quibus erepta essent, recuperarent. Nemo igitur Iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est Iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ. non enim à te emit: sed prius, quàm tu suum sibi uenderes, ipse possedit. Ille uir fuit: nos quidem contemnendi, qui autorem odimus, acta defendimus. Quid ego de commentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirograpis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. Itaque tanti acerui numorum apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerentur pecuniæ. At quàm cæca auaritia est! nuper fixa tabula est, qua ciuitates locupletissimæ Cretensium uectigalibus liberantur: statuitur'que, ne post M. Brutum Proconsulem, sit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cùm Creta nihil ad Brutum

Cæsare

Cæsare uiuo pertineret? At huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciam Cretam perdidistis. Omnino ullius rei nemo fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. Et de exulibus legem quam fixisti, Cæsar tulit? nullius insector calamitatem: tantùm queror, primùm eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Cæsar iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem non tribuas. neque enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili in calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cùm de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendam impulisti, eamq; petitionem comparasti, quæ & risus hominum, et querelas moueret. Cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrum nuntiabat? tua quid interest? nulla auspicia tuorum sunt, cùm sis religiosus. quid? eundem in septemuiratu non'ne destituisti? interuênit enim. quid metuisti? credo ne saluo capite negare non posses. omnibus eum contumeliis onerasti, quem patris loco, si ulla pietas in te esset, colere debebas. filiam eius, sororem tuam eiecisti, alia conditione quæsita, & antè perspecta. non est satis: probri insimulasti pudicissimam fœminam. quid est, quod addi posit? contentus eo non fuisti. frequentissimo Senatu Calendis Ian. sedente patruo,

hanc

hanc tibi esse cum Dolabella odij causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. Quis interpretari potest, impudentior'ne, qui in Senatu: an improbior, qui in Dolabellam: an impurior, qui patre audiente: an crudelior, qui in illam miseram tam spurcè, tam impiè dixeris? Sed ad Chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa confirmata sunt à Senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. Vnde ista erumpunt? quo autore proferuntur? si sunt falsa, cur approbantur? si uera, cur uæneunt? At sic placuerat, ut ex Calend. Iunijs de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. Quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Calend. Iunias expectasti? an eas, ad quas te peragratis ueteranorum colonijs stipatum armis retulisti? O præclaram illam percursationem tuam mense Aprili, atque Maio, tum, cùm etiam Capuam deducere coloniam conatus es. quemadmodum illam adieris, uel potius penè non abieris, scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud penè tollatur. At quàm nobilis est tua illa peregrinatio? quid prandiorum apparatus, quid furiosam uinolentiam tuam proferam? tua ista detrimenta sunt, illa nostra. Agrum Campanum, qui cum

de uect

de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum Reipub. uulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P.C. Campano collocatos. Quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi Rom. patrimonio glandiferæ, & fructuosæ ferebantur. Medico tria milia iugerum, quasi te sanum fecisset: Rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. Sed ad iter, Italiamq; redeamus. Deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar antè deduxerat. Consuluisti me per literas de Capua tu quidem, sed idem de Casilino respondissem: possés'ne ubi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ esset auspicatò deducta, dum esset incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse rescripsi. tu autē insolentia elatus, omnī auspiciorum iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quò erat paucis annis antè deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perstrinxisti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. Ab hac religionum perturbatione aduolas in M. Varronis sanctißimi, atque integerrimi uiri fundum Caßinatem. quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredum L. Rubrij, quo in hæredum L. Turscij prædia,

quo

quo in reliquas innumerabiles possessiones. & si ab hasta, ualeant tabulæ, modò Cæsaris, non tuæ: quibus debuisti, non quibus tu te liberauisti. Varronis quidem Casinatem fundum quis uenîsse dicit? quis hastam istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis uerò audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? Quòd si etiam scripsit ad te Cæsar ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? Remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iam intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ & temeritatis tuæ. non enim te dominus modò illis sedibus, sed quiuis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. At quàm multos dies in ea uilla turpissimè es perbacchatus! ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. O tecta ipsa misera, quàm dispari domino (quanquam quomodo iste dominus?) sed tamē quàm à dispari tenebantur! studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum diuersorium. quæ in illa uilla antè dicebantur! quæ cogitabantur! quæ literis mandabantur! iura populi Romani, monimenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. At uerò te inquilino (non enim domino) per-

sonabant omnia uocibus ebriorum: natabant pauimenta uino: madebant parietes. ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matresfamiliâs uersabantur. Casino salutatum ueniebant, Aquino, Interamna: admissus est nemo. iure id quidem. in homine enim turpißimo obsolescebant dignitatis insignia. Cùm inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet, obuiam ei processit (ut est frequens municipium) magna sanè multitudo. at iste operta lectica latus est per oppidum, ut mortuus. Stultè Aquinates: sed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cùm essent deuij, obuiam ei descenderunt, ut istum, tanquam si esset Consul, salutarent. incredibile dictu est, tamen nimis inter omnes constabat, neminem esse resalutatum: præsertim cùm duos secum Anagninos haberet Mustelam, & Laconem: quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum. Quid ego illas istius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus est in Sidicinos? uexauit Puteolanos, quòd C. Caßium, quòd Brutos patronos adoptassent, magno quidem iudicio, studio, beneuolentia, charitate, non ut te, ut Basilium, ui & armis, & alios uestri similes, quos clientes nemo habere uelit, non modò esse illorum cliens. Interea dum tu abes, qui dies ille Collegæ tui, cùm illud, quod tu uenerari solebas, bustum in foro euertit? qua re tibi nun-

tiata,

uiata, ut constabat inter eos, qui unà fuerunt, concidisti. quid euenerit postea, nescio. metum credo ualuisse, & arma. Collegam quidem de cœlo detraxisti: effecistiq; non tu quidem etiam nunc, ut sit similis tui, sed certè, ut dißimilis esset sui. Qui uerò reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem, Syllam postea dominantem, Cæsarem regnantem uideramus: erant fortasse gladij, sed tamen absconditi, nec ita multi: ista uerò quæ & quanta barbaria est? agmine quadrato cum gladijs sequuntur scutati milites: sicas portari uidemus. Atque his quidem iam inueteratis P. C. consuetudine obduruimus: Calend. Iun. cùm in Senatum, ut erat constitutum, uenire uellemus, metu perterriti repentè diffugimus. at iste, qui Senatu non egeret, neq; desiderauit quenquam, & potius discessu nostro lætatus est: statim illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri causa, is leges Cæsaris, easq; præclaras, ut Rempub. concutere posset, euertit: numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq;, cùm actorum Cæsaris defensor esse deberet; & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. In publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmißimum est testamentum. Leges alias sine promulgatione sustulit, alias ut tolleret promulgauit. Testamentum

irritum fecit, quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. Et tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum, tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorem consecutus erat, quàm ut haberet puluinar, simulacrum, fastigium, Flaminem? est ergo Flamen, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: uide, qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. O detestabilem hominem, siue quòd Tyranni sacerdos es, siue quòd mortui. Quæro deinceps, num hodiernus dies quis sit, ignores? nescis, heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorem Cæsari tua lege datum deseri patimur? an supplicationes addendo diem contaminari passus es? puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle, aut usquequaq; conserua. Quæres placeat'ne mihi puluinar esse, fastigium, Flaminem? mihi uerò nihil istorum placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi fortè uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem? expecto eloquentiam

tiam tuam. disertissimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunquã concionatus est nudus: tuum hominis simplicis pectus uidimus. Respondebis'ne ad hæc? aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? Sed præterita omittamus: hunc unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorum corona Senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium, maximè barbaros Ituræos cum sagittis deducis in forum? Præsidij sui causa se facere dicit. Non'ne igitur millies perire est melius, quàm in sua ciuitate sine armatorũ præsidio non posse uiuere? Sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium. charitate, & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. Eripiet, extorquebit tibi ista populus Rom. utinam saluis nobis. sed quoquo modo nobiscũ egeris, dum istis consilijs utêris, non potes esse, crede mihi, diuturnus. etenim ista tua minimè auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo Rom. pensionem tertiam. Habet populus Rom. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubicunq; terrarũ sunt, ibi est omne Reipub. præsidium, uel potius ipsa Respub. quæ se adhuc tantummodo ulta

est, nondum recuperauit. habet quidem certè Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. quandiu uolent, illi cedant, otio consulentes, tamen à Rep. reuocabuntur. Et nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris: sed inter pacem & seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus, postremum malorum omnium, non modò bello, sed morte etiã repellendum. Quòd si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt: illi quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello est persecutus, qui tamen Rex fuit, cùm esse Romæ Regem liceret. Sp. Caßius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladijs, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cùm ipsum factum per se præclarum atq; diuinum est, tum expositum ad imitandũ: præsertim cùm illi eam gloriam consecuti sunt, quæ uix cœlo capi posse uideatur. Etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam. Recordare igitur illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiam Senatus, populiq; Romani: confer eum cum nummatione tua tuorumq;: tum intelliges, quantum inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, ut

quidam

quidam morbo aliquo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, auari, facinorosi, ueræ laudis gustum non habent. Sed si te laus allicere ad rectè faciendum non potest: ne metus quidem à fœdißimis factis potest auocare? Iudicia non metuis: si propter innocentiam, laudo: si propter uim, non intelligis ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit? Quòd si non metuis uiros fortes, egregiosq; ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te, crede mihi, diutius non ferent. Quæ est autem uita, dies & noctes timeri à suis? nisi uerò maioribus habes beneficijs obligatos, quàm ille quosdam habuit ex ijs, à quibus est interfectus. An tu es ulla re cum eo comparandus? fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literatura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quamuis Reip. calamitosas, attamen magnas: multos annos regnare est meditatus: magno labore, magnis periculis, quod cogitauerat, effecerat: muneribus, monimentis, congiarijs, epulis multitudinem imperitam lenierat: suos præmijs, aduersarios clementiæ specie deuinxerat. Quid multa? attulerat iam liberæ ciuitati partim metu, partim patientia, consuetudinem seruiendi. Cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum, cæteris uerò rebus nullo modo es comparandus. Sed ex plurimis malis, quæ ab illo Reip. sunt inusta, hoc

tantū boni est, quòd didicit iam populus Rom. quantum cuiq; crederet, quibus se committeret, à quibus caueret. Hæc igitur non cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum beneficio gratum, fama gloriosum Tyrannum occidere? an cùm illum homines non tulerint, te ferent? certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. Respice quæso aliquando Remp. M. Antoni: quibus ortus sis, nō quibuscum uiuas considera: mecum ut uoles, cum Rep. redi in gratiam. Sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profitebor. defendi Remp. adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. quin etiā corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis potest. Vtinam aliquando dolor populi Rom. pariat, quod iandiu parturit. etenim si abhinc annos prope uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse Consulari, quanto uerius nunc negabo seni? Mihi uerò P.C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus ijs, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modò hæc opto: unum, ut moriens populum Rom. liberum relinquam: hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuiq; eueniat, ut de Rep. quisque mereatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA.

ORATIO XLVI.

SERIVS omnino P.C. quàm tempus Reipub. postulauit, aliquando tamen conuocati sumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cùm bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq; nostras ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iam uiderem. Expectantur Calen. Ian. quas non expectat Antonius. qui in prouinciam D. Bruti summi & singularis uiri cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad urbem uenturum esse minitatur. Quæ est igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio temporis? quanquam enim adsunt Cal. Ian. tamen breue tempus longum est imparatis. dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades. certus autem dies non ut sacrificij, sic consilij expectari solet. Quòd si aut Cal. Ian. fuissent eo die, quo primùm ex urbe fugit Antonius, aut hæ non essent expectatæ: bellum iam nullum haberemus. autoritate enim Senatus, consensuq; populi Rom. facilè hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidē Consules designa-

eos, simulac magistratum inierint, esse facturos. sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia. mea autem festinatio non uictoriæ solùm auida est, sed etiam celeritatis. Quousq; enim tantum bellum, tam crudele, tam nefarium priuatis consilijs propulsabitur? cur non quàm primum publica accedit autoritas? C. Cæsar adolescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atq; uirtute, tum, cùm maximè furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur: nec postulantibus, nec cogitantibus, nec opinantibus quidem nobis (quia fieri posse non uidebatur) firmißimum exercitum inuicto genere ueteranorū militum comparauit, patrimoniumq; suum effudit. quanquam non sumus usi eo uerbo, quo decuit. non enim effudit, sed in salutem Reip. collocauit. Cui quanquā gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen est, quantam maximam animi nostri capere possunt. Quis enim est tam ignarus rerum? tam nihil de Rep. cogitans? qui hoc non intelligat, si M. Antonius à Brudusio cum ijs copijs, quas se habiturum putauerat, Romam, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eum præteriturū fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundusij fortißimos uiros, ciues optimos iugulari iußit: quorum ante pedes eius morientium sanguine

os uxo

os uxoris respersum esse constabat. Hac ille crudelitate imbutus, cùm multo bonis omnibus ueniret iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem uestrum, aut cui omnino bono pepercisset? Qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonij nullam haberemus. sic enim perspicio, sic iudico, nisi unus adolescens illius furentis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset, Remp. funditus interituram fuisse. Cui quidem hodierno die P.C. nunc enim primum ita conuenimus, ut de illius beneficio possemus, quæ sentiremus liberè dicere, tribuenda est autoritas, ut Remp. non modò à se susceptam, sed etiam à nobis commendatam possit defendere. Nec uerò de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Repub. licet) sileri potest. quis enim unquam fortior, quis amicior unquam Reip. fuit, quàm legio Martia uniuersa? quæ cùm hostem populi Rom. M. Antonium iudicasset, comes eius esse amentiæ noluit: reliquit Consulem: quod profectò non fecisset, si eum Consulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuium, atq; interitum ciuitatis uideret. Atq; ea legio consedit Albæ. quam potuit urbem eligere, aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo Romano ciuium?

uium? Huiusce legionis uirtutẽ imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore ciue optimo & fortißimo, Cæsaris autoritatem, atque exercitum persecuta est. Faciendum est igitur nobis P. C. ut ea quæ sua sponte clarißimus adolescens, atq; omnium præstantißimus gessit, & gerit, hæc autoritate nostra comprobentur: ueteranorumq́; fortißimorum uirorum, tum legionis Martiæ, Quartæq́;, mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laudetur, & testimonio nostro confirmetur: eorũq́; commoda, honores, præmia, cùm Consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore, hodierno die spondeamus. Atq; ea quidem quæ dixi de Cæsare, deq́; eius exercitu, iandiu nota sunt nobis. uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq́; militum ueteranorum, legionumq́; earum optimo iudicio, quæ autoritatem nostram, libertatem populi Rom. uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. Sed ut dixi, hæc superiora: hoc uerò recens edictum D. Bruti, quod paulò antè propositum est, certè silentio non potest præteriri. pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in Senatus populiq́; Rom. potestate. O' ciuem natum Reipub. memorem sui nominis, imitatoremq́; maiorum neq; enim Tarquinio expulso, maioribus nostris tam fuit optanda libertas, quàm est repulso Antonio

retin

retinenda nobis. Illi Regibus parêre iam à condita urbe didicerant: nos post Reges exactos seruitutis obliuio ceperat. Atq; ille Tarquinius, quem maiores nostri non tulerunt, non crudelis, non impius, sed superbus habitus est, & dictus. quod nos uitium in priuatis sæpe tulimus, id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regem superbum non tulit: D. Brutus sceleratum atque impium regnare patietur Antonium? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia, & fecit, & facit Antonius? Senatum etiam Reges habebãt, nec tamen, ut Antonio Senatum habenti, in consilio Regis uersabãtur Barbari armati. seruabãt auspicia Reges, quæ hic Consul, Augurq; neglexit, neq; solũ legibus contra auspicia ferendis, sed etiam collega unà referente, quẽ ipse ementitis auspicijs uitiosum fecerat. Quis autẽ Rex unquam fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium, non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuersis prouincijs uendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil sordidũ accepimus. at uerò huius domi inter quasilla appendebatur aurum, numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum Imperium pop. Rom nundinabantur. Supplicia uerò in ciues Romanos nulla Tarquinij accepimus.

at hic

at hic & Suessæ iugulauit eos, quos in custodiam dederat, & Brundusij trecentos fortißimos uiros, ciuesq́; optimos trucidauit. Postremò Tarquinius pro pop. Rom. bellum gerebat tum, cùm expulsus est. Antonius contra pop. Rom. exercitum educebat tum, cùm à legionibus relictus nomen Cæsaris exercitumq́; pertimuit: neglectisq́; sacrificijs solennibus, ante lucem ea uota, quæ nunquàm solueret, nuncupauit: & hoc tempore in prouinciam pop. Rom. conatur inuadere. Maius igitur beneficium à D. Bruto pop. Ro. & habet, & expectat, quàm maiores nostri acceperunt à L. Bruto principe huius maximè conseruandi generis & nominis. Cùm autem est omnis seruitus misera, tum uerò intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nunquam, ne in metu quidem, sobrio. Hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio, iudicat, ueriſsimeq́; iudicat, non esse Consulem. Faciendum est igitur P. C. nobis, ut D. Bruti priuatum consilium autoritate publica comprobemus. Nec uerò M. Antonium Consulem post Lupercalia putare debuistis. quo enim ille die pop. Rom. inspectante, nudus, unctus, ebrius, concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret: eo die non modò Consulatu, sed etiam libertate se abdicauit. esset enim ipsi certè statim seruiendum, si Cæsar ab eo regni insigne accipere

pere uoluisset. Hunc igitur ego Consulem, hunc ciuem Rom. hunc liberum, hunc deniq; hominem putem, qui fœdo illo & flagitioso die, & quid pati Cæsare uiuo posset, & quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? Nec uerò de uirtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest. est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij pop. Rom. illud ornamentum dignitatis. tantus autem est consensus municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Galliæ, ut omnes ad autoritatem huius ordinis, maiestatemq; pop. Rom. defendendam conspirasse uideantur. Quamobrem Tribuni pleb. quanquàm uos nihil aliud, nisi de præsidio ut Senatum tutò Consules Calend. Ian. habere possent, retulistis: tamen mihi uidemini magno consilio, atq; optima mente potestatem nobis de tota Repub. fecisse dicendi. cùm enim tutò Senatum haberi sine præsidio non posse iudicauistis, illud etiam statuistis, intra muros Antonij scelus audaciamq; uersari. Quamobrem omnia mea sententia complectar, uobis, ut intelligo, non inuitis, & ut præstantissimis ducibus à nobis detur autoritas, & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorum, & iudicetur non uerbo, sed re, non modò non Consul, sed etiam hostis Antonius. nam si ille Consul, fustuarium meruerunt legiones, quæ Consulem reliquerunt, sceleratus Cæsar, Brutus nefarius,

qui

qui contra Consulem priuato consilio exercitus comparauerunt. sin autem militibus exquirendi sunt honores noui, propter eorum diuinum atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui eum nō hostem existimet, quem qui armis persequuntur, conseruatores Reipub. iudicantur? At quàm contumeliosus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? Primum in Cæsarem maledicta congessit, deprompta ex recordatione impudicitiæ & stuprorum suorum. quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in iuuentute habemus illustrius exemplum ueteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior? Ignobilitatem obijcit C. Cæsaris filio, cuius etiam naturalis pater, si uita suppeditasset, Consul factus esset. Aricina mater. Trallianam, aut Ephesiam putes dicere? Videte, quàm despiciamur omnes, qui sumus è municipijs, id est omnes planè: quotus enim quisque non est? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, uetustate antiquissimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, splendore municipum honestissimum? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges, hinc multæ sellæ curules, & patrum memoria & nostra, hinc Equites Romani lautissimi plurimi, & honestissimi. Sed si Aricinam uxorem non probas, cur probas

bas Tusculanam? quanquàm huius sanctissimæ fœminæ atque optimæ pater M. Accius Balbus in primis honestus, Prætorius fuit: tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certè, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq́; cordis, cognomen ex contumelia traxerit. At auus huius nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cum palla & cothurnis numos populo de rostris spargere solebat. uellem hanc contemptionem pecuniæ suis reliquisset. Habetis nobilitatem generis gloriosam. Quî autem conuenit, ut Iulia natus ignobilis uideatur, cùm tu eodẽ materno genere soleas gloriari? quæ porrò amentia est, cum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex libertini filia susceperit liberos? Sed hoc clarissimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinã uxorem, C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certè scio dignitatis optimarum fœminarũ non pœnitere. Idem etiã Q. Ciceronẽ fratris mei filium cõpellat edicto: nec sentit amens cõmendationem esse compellationem suam. quid enim accidere huic adolescẽti potuit optatius, quàm cognosci ab hominibus Cæsaris consiliorũ esse socium, Antonij furoris inimicum? At etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris &

patrui

patrui parricidio cogitasse. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eum adolescentem hæc scribere audere, quem ego, & frater meus, propter eius suauißimos atq; optimos mores, præstantißimumq́; ingenium, certatim amamus, omnibusq; horis, in oculis, auribus, complexu tenemus. Nam in eisdem me edictis nescit lædat, an laudet. cùm idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratißimis sumpserim, laudare uidetur, quasi imitari uelit: cùm autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiã aliquam in me commoueri putat. Sed ipse quid fecit? cùm tot edicta proposuisset, edixit ut adesset Senatus frequẽs ad VIII. Cal. Decemb. eo die ipse non affuit. At quomodo edixit? hæc sunt, ut opinor, uerba in extremo, SI QVIS non affuerit, hunc omnes existimare poterũt & interitus mei, & perditißimorum consiliorum autorem fuisse. Quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem pop. Rom. recuperandam? quorũ consiliorum Cæsari & me autorem, & hortatorem & esse, & fuisse fateor. quanquàm ille non eguit consilio cuiusquã: sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. Nam interitus quidem tui quis bonus non esset autor? cùm in eo salus, & uita optimi cuiusq;, et libertas pop. Rom. dignitasq́; consisteret. Sed cùm tam atroci edicto nos concitaui

citauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi & seuera? uino, & epulis retentus, & alea est: si epulæ potius, quàm popinæ nominandæ sunt. Diem edicti obire neglexit, & ante diem quartum Calendarum Decembris distulit. adesse in Capitolio iussit: quod in templum ipse, nescio quà, per Gallorum cuniculum ascendit. conuenerunt corrogati, & quidem ampli quidam homines, sed immemores dignitatis suæ. is enim erat dies, ea fama, is impetus eius, qui Senatum uocarat, ut turpe Senatori esset, nihil timere. Ad eos tamen ipsos, qui conuenerant, ne uerbum quidem ausus est facere de Cæsare, cùm de eo constituisset ad Senatum referre. scriptam attulerat Consularis quidam sententiam. Quid est aliud, de eo referre non audere, qui contra se Consulem exercitum duceret, nisi se ipsum hostem iudicare? necesse enim erat alterum esse hostem: nec poterat aliter de aduersarijs ducibus iudicari. Si igitur C. Cæsar hostis, cur Consul nihil refert ad Senatum? si ille à Senatu notandus nõ fuit, quid potest dicere, quin cùm de illo tacuerit, se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in Senatu ne improbum quidem dicere audet. At in rebus tristißimis quantos excitat risus! sententiolas edicti cuiusdam memoriæ mandaui, quas uidetur ille peracutas putare. Ego autem qui intelligeret,

quid dicere uellet, adhuc neminem inueni. ANNVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS? *primum quid est Dignus? nam etiam malo digni multi, sicut ipse. an quam facit is, qui cum dignitate est? quæ autem potest esse maior? quid est porrò Facere cōtumeliā? quis sic loquitur? Deinde:* NEC TIMOR QVEM DENVNTIAT INIMICVS. *quid ergo? ab amico timor denuntiari solet? horum similia deinceps. non'ne satius est mutum esse, quàm, quod nemo intelligat, dicere? En, cur magister eius ex oratore, arator factus sit, possideatq; in agro publico pop. Rom. campi Leontini duo millia iugerum immunia, ut hominem stultum magis etiam infatuet mercede publica. Sed hæc leuiora fortasse: illud quæro, cur tam subitò mansuetus in Senatu fuerit, cùm in edictis tam fuisset ferus? quid autē attinuerit, L. Cassio Trib. pleb. fortissimo & constantissimo ciui mortem denuntiare, si in Senatum uenisset? D. Carsulenum bene de Rep. sentientem, à Senatu ui & minis mortis expellere? Tiberium Canutium, à quo erat honestissimis contentionibus & sæpe, & iure uexatus, non templo solùm, uerùm etiam aditu prohibere Capitolij? Cui Senatusconsulto ne intercederent uerebatur? de supplicatione, credo, M. Lepidi clarissimi uiri: atq; id erat periculum, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid*

cogita-

cogitabamus, ne eius usitatus honos impediretur. Ac ne sine causa uideretur edixisse, ut Senatus adesset, cùm de Repub. relaturus fuisset, allato nuntio de legione Quarta, mente concidit: effugere festinans, Senatusconsultum de supplicatione per discessionem fecit, cùm id factum esset antea nunquám. Quæ uerò profectio postea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm misera fuga? quàm fœda? quàm turpis? Præclara tum fuit Senatus in illo ipso die uespertina prouinciarum religiosa sortitio: diuina uerò opportunitas, ut quæ cuiq; apta esset, ea cuiq; obueniret. Præclarè igitur facitis Tribuni plebis qui de præsidio Consulum, Senatusq́; referatis: meritoq́; uestro maximas gratias uobis omnes & agere, & habere debemus. quî enim carere metu, & periculo possemus in tanta hominum cupiditate & audacia? ille autem afflictus & perditus, quæ de se expectat iudicia grauiora, quàm amicorum suorum? familiarissimus eius mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Nasso omni carẽs cupiditate, nullam se habere prouinciam, nullam Antonij sortitionem fuisse iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus uir auo, patre, maioribusq́; suis dignissimus. in eadẽ sententia fuit homo summa integritate atq; innocẽtia M. Anturanius. idẽ fecit P. Oppius. ipsi etiã, qui amicitiã M. Antonij ueriti, plus ei

tribuerunt, quàm fortasse uellent, M. Piso, & meus necessarius, & uir, & ciuis egregius, pariq; innocentia M. Vehilius, Senatus autoritati se obtemperaturos esse dixerunt. Quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisq; in rebus singularis integritas minus admirabilem fecit huius honestissimi facti gloriam: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo & constanti C. Cessedius repudiauit. Qui sunt igitur reliqui quos sors diuina delectet? L. Antonius, & M. Antonius. O felicem utrunq;: nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoq; felicem. hanc enim semper habebat in ore prouinciam. C. Caluisius Africam. nihil felicius. modò enim ex Africa decesserat, & quasi diuinans se rediturũ, duos Legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam: Q. Caßius Hispaniam. non habeo, quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. O C. Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem Reipub. attulisti! quàm improuisam! quàm repentinam! qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum urbis, usq; ad Cal. Maias ad urbem exercitum habiturum. O præclarum custodem ouium (ut aiũt) lupum. custos'ne urbis, an direptor, & uexator esset Antonius? Et quidem se introiturum in

urbem dixit, exiturūq;, cùm uellet. quid istud? non'ne audiente populo sedens pro æde Castoris dixit, nisi qui uicisset uicturum neminem? Hodierno die primùm P. C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quo ad potui, non modò defensor, sed etiam conseruator fui: cùm autem id facere non possem, qui fui? nec abiectè, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, & dolorem tuli. hanc uerò teterrimam belluam quis ferre posset, aut quomodo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum. Quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas Reipublicæ luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P. C. patrium animum, uirtutemq; capiamus: aut libertatem propriam Romani generis & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. Multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus & perpessi sumus: alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ necessitas ferre coëgit, uis'que quædam penè fatalis (quæ tamen ipsa non tulimus) etiam'ne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatū? Quid hic faciat, si potuerit, iratus,

qui cùm succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit? referiam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum causam quæsierit ex funere, duobus aut tribus Senatusconsultis è Repub. bene factis, reliquas res ad lucrum prædamq́; reuocauerit, uendiderit immunitates, ciuitates liberauerit, prouincias uniuersas ex Imperij populi Romani iure sustulerit, exules reduxerit, falsas leges C. Cæsaris nomine, & falsa decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curauerit, earum'que rerum omnium domesticum mercatum instituerit, populo Romano leges imposuerit, armis & præsidijs populum Romanum & magistratus foro excluserit, Senatum stipauerit armatis, armatos in cella Concordiæ, cùm Senatum haberet, incluserit, ad legiones Brundusium cucurrerit, ex his optimè sentientes Centuriones iugulauerit, cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire conatus? Atq; is ab hoc impetu abstractus consilio, & copijs Cæsaris, consensu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidem fractus minuit audaciam: nec ruere demens, nec furere desinit: in Galliam mutilatum ducit

exerci

exercitum: cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat, quo neminem reperire potest sui similiorem. Ille autem ex Myrmillone dux, ex gladiatore Imperator, quas fecit strages, ubicunq; posuit uestigia? cædit greges armentorum, reliquiq; pecoris quodcunque nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillæ: matresfamiliâs, uirgines, pueri ingenui arripiuntur, militibus traduntur. Hæc eadem, quacunque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos, inquam, in urbem recipietis? non tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Rom. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperãdam excitata deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus, hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam uenerit, non ille armis solùm, sed etiam nostris decretis urgendus est. magna uis est, magnum nomen unum & idem sentientis Senatus. Videtis ne refertum forum? populum Rom. ad spem recuperandæ libertatis erectum? qui longo interuallo cùm frequentes hîc uidet nos, tum sperat etiam liberos conuenisse. Hunc ego diem expectans, M. Antonij scelerata arma uitaui, tum, cùm ille in me absentem inuehens, non intelligebat, ad quod tempus me, & meas uires reseruarem. si

enim illi tum cædis initium à me quærenti respondere uoluissem, nunc Reipub. consulere non possem. Hanc uerò nactus facultatem, nullum tempus P.C. dimittam, neq; diurnum, neq; nocturnum, quin de populi Rom. libertate, de dignitate uestra quod cogitandum sit, cogitem: quod agendum, atque faciendum, id non modò non recusem; sed appetã etiam atq; deposcam. Hoc feci semper dum licuit, intermisi cùm non licuit: iam non solùm licet, sed necesse est etiã, nisi seruire malumus, quàm, ne seruiamus, animis armisq; decernere. Dij immortales nobis hæc præsidia dederunt, urbi Cæsarem, Brutum Galliæ. Si enim ille urbem opprimere potuisset statim, si Galliã tenere paulò pòst, optimo cuiq; pereundum, reliquis esset seruiendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete per deos immortales P.C. & amplißimi orbis terræ consilij principes uos esse aliquando recordamini. signũ date populo Rom. consilium uestrum non deesse Reipub. quoniam ille uirtutem suam non defuturam esse profitetur. Nihil est, quòd moneam. nemo est tam stultus, qui non intelligat, si dormierimus hoc tempore, non modò crudelem superbamq; dominationem nobis, sed ignominiosam etiam, & flagitiosam esse ferendam. Nostis insolentiam Antonij, nostis amicos, nostis totam domum. libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs seruire, ea

summa miseria est summo dedecori coniuncta. Quòd si iam (quod dij omen auertant) fatum extremum Reipub. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut honestè decumbant, faciamus nos principes orbis terrarũ gentiumq; omnium, ut cum dignitate potius cadamus, quàm cum ignominia seruiamus. Nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdius seruitute. ad decus, & libertatem nati sumus: aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. Nimium diu teximus, quid sentiremus: nunc iam apertum est: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid sentiant, quid uelint. Sunt impij ciues, pro charitate Reipub. nimium multi, pro multitudine bene sentientium, admodum pauci: quorum opprimendorum dij immortales incredibilem populo Romano potestatem, & fortunam dederunt. ad ea enim præsidia, quæ habemus, iam accedunt Consules summa prudentia, uirtute, concordia, multos menses de populi Rom. libertate commentati, atq; meditati. His autoribus, & ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, & multum in posterum prouidentibus, populo Rom. consentiente, erimus profectò liberi breui tempore. iucundiorem autem faciet libertatem seruitutis recordatio. Quas ob res, quòd Tribuni ple. uerba fecerunt, ut Senatus Calend. Ian. tutò haberi, sententiaq; de summa Reipub. liberè dici possint, de ea re ita cen-

sco: VT C. Pansa, A. Hircius Consules designati dent operam, ut Senatus Calend. Ian. tutò haberi possit: quodq; edictum D. Bruti Imperatoris Consulis designati, optimè de Repub. meriti, propositum sit, Senatum existimare D. Brutum Imperatorem Consulem designatum, optimè de Repub. promereri, cùm Senatus autoritatem, populiq; Rom. libertatem, Imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum, & fortissimorum uirorum, amicissimorum populo Romano ciuium exercitumq; in Senatus potestate retineat: id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ, rectè atque ordine, ex'que Repub. fecisse, & facere: Senatum ad summam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco Imperatoribus COSS. designatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex Senatusconsulto cuique eorum successum sit: eos'que dare operam, ut hæ prouinciæ, Galliæq; exercitus, in Senatus populiq; Romani potestate, præsidioq; Reipublicæ sint: cumq; opera, uirtute, consilio C. Cæsaris, summoq; consensu militum ueteranorum, qui eius autoritatem secuti Reipub. præsidio sunt, & fuerunt, & à grauissimis periculis populus Romanus defensus sit, & hoc tempore defendatur: cumq; legio Martia Albæ constiterit, in municipio fidelissimo, & fortissimo:

mo: seq; ad Senatus autoritatem, populiq; Romani libertatem contulerit: quòd pari consilio eadem'que uirtute legio Quarta usa L. Egnatuleio duce ciue egregio Senatus autoritatem populiq; Romani libertatem defendat ac defenderit: Senatui magnæ curæ esse ac fore: & ut pro tantis eorum in Rempub. meritis honores eis habeantur, gratiæq; referantur: Senatui placere, uti C. Pansa, A. Hircius, Consules designati, cùm magistratum inierint, si eis uidebitur, primo quoq; tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Republica fideq; sua censuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES, PHILIPPICA IIII.

ORATIO XLVII.

FREQVENTIA uestrum incredibilis, concioq; Quirites tanta, quantam meminisse non uideor, et alacritatem mihi summam affert Reipub. defendendæ, & spem recuperandæ libertatis. quanquam animus mihi nunquam defuit, tempora defuerunt: quæ simulac primùm aliquid lucis ostendere uisa sunt, princeps uestræ libertatis defendendæ semper fui. quod si antè facere conatus essem, nunc facere

non

sco: VT C. Pansa, A. Hircius Consules designati dent operam, ut Senatus Calend. Ian. tutò haberi poßit: quodq́; edictum D. Bruti Imperatoris Consulis designati, optimè de Repub. meriti, propositum sit, Senatum existimare D. Brutum Imperatorem Consulem designatum, optimè de Repub. promereri, cùm Senatus autoritatem, populiq́; Rom. libertatem, Imperiumq́; defendat: quodq́; Galliam prouinciam citeriorem optimorum, & fortißimorum uirorum, amicißimorum populo Romano ciuium exercitumq́; in Senatus potestate retineat: id eum, exercitumq́; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ, rectè atque ordine, ex'que Repub. fecisse, & facere: Senatum ad summam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco Imperatoribus COS S. designatis, itemq́; à cæteris, qui prouincias obtinent, obtineri ex lege Iulia, quoad ex Senatusconsulto cuique eorum successum sit: eos'que dare operam, ut hæ prouinciæ, Galliæq́; exercitus, in Senatus populiq́; Romani potestate, præsidioq́; Reipublicæ sint: cumq́; opera, uirtute, consilio C. Cæsaris, summoq́; consensu militum ueteranorum, qui eius autoritatem secuti Reipub. præsidio sunt, & fuerunt, & à grauißimis periculis populus Romanus defensus sit, & hoc tempore defendatur: cumq́; legio Martia Albæ constiterit, in municipio fidelißimo, & fortißimo:

mo: seq; ad Senatus autoritatem, populiq; Romani libertatem contulerit: quòd pari consilio eadem'que uirtute legio Quarta usa L. Egnatuleio duce ciue egregio Senatus autoritatem populiq; Romani libertatem defendat ac defenderit: Senatui magnæ curæ esse ac fore: & ut pro tantis eorum in Rempub. meritis honores eis habeantur, gratiæq; referantur: Senatui placere, uti C. Pansa, A. Hircius, Consules designati, cùm magistratum inierint, si eis uidebitur, primo quoq; tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Republica fideq; sua censuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES, PHILIPPICA IIII.

ORATIO XLVII.

FREQVENTIA *uestrum incredibilis, concioq; Quirites tanta, quantam meminisse non uideor, et alacritatem mihi summam affert Reipub. defendendæ, & spem recuperandæ libertatis. quanquam animus mihi nunquam defuit, tempora defuerunt: quæ simulac primùm aliquid lucis ostendere uisa sunt, princeps uestræ libertatis defendendæ semper fui. quod si antè facere conatus essem, nunc facere*

non possem. Hodierno enim die Quir. ne mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta sunt iacta reliquarum actionum. nam est hostis à Senatu nondum uerbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. Nunc uerò multò sum erectior, quòd uos quoq; hostem illum esse tanto consensu, tantoq; clamore approbauistis. Nec enim fieri potest, ut non aut ij sint impij, qui contra Consulem exercitum comparauerunt, aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. Hanc igitur dubitationem, quanquam nulla erat, tamen ne qua posset esse, Senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Remp. libertatemq; uestram suo studio, consilio, patrimonio deniq; tutatus est, & tutatur, maximis Senatus laudibus ornatus est. Laudo, laudo uos Quir. cùm gratißimis animis prosequimini nomen clarißimi adolescentis, uel pueri potius. sunt enim facta eius immortalitatis, nõ ætatis. multa memini, multa audiui, multa legi: nihil ex omnium seculorum memoria tale cognoui. qui cùm seruitute premeremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil haberemus, capitalem & pestiferum Brundusio M. Antonij reditum timeremus: hoc insperatum omnibus consilium, incognitum certè cepit, ut exercitum inuictum ex Hispanis militibus conduceret, Antonijq; furorem crudelißimis consilijs incitatum à pernicie Reipub. auerteret. Quis est

enim, qui hoc nõ intelligat, nisi Cæsar exercitum parauisset, non sine exitio nostro futurum Antonij reditum fuisse? Ita enim se recipiebat ardens odio uestri, cruentus sanguine ciuium Romanorum, quos Suessæ, quos Brundusij occiderat, ut nihil nisi de Reipub. pernicie cogitaret. Quod antẽ erat præsidium salutis, libertatisq; uestræ, si C. Cæsaris fortissimorumq; sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus, & honoribus, qui ei pro diuinis, et immortalibus meritis diuini immortalesq; debentur, mihi Senatus assensus paulò antè decreuit, ut primo quoq; tempore referretur. Quo decreto quis non prospicit Antonium hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus eum, contra quẽ qui exercitus ducunt, ijs Senatus arbitratur singulares exquirendos honores? Quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populum Rom. generatum accepimus: non'ne ipsa suis decretis prius, quàm Senatus, hostem iudicauit Antonium? nam ille si non hostis: qui Consulem reliquerunt, hostes necesse est iudicemus. Præclara & luculenta reclamatione uestra factum pulcherrimum Martialium comprobauistis, qui se ad Senatus autoritatẽ, ad libertatem uestram, ad uniuersam Remp. contulerunt: hostem illum, & latronem, et parricidam patriæ reliquerunt. Nec solùm id animosè, & fortiter, sed considerate

ratè etiam, ſapienterq́; fecerunt. Albæ conſtiterunt in urbe opportuna, munita, propinqua, fortißimorum uirorum, fidelißimorum ciuium, atq; optimorum. Huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem Senatus meritò paulò antè laudauit, C. Cæſaris exercitum proſecuta eſt. Quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæſar fertur in cœlum, qui contra te exercitum comparauit. laudantur exquiſitißimis uerbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te accerſitæ ſunt: quæ tuæ eſſent, ſi te Conſulem, quàm hoſtem maluiſſes. quarum legionum fortißimum, uerißimumq́; iudicium confirmat Senatus, comprobat uniuerſus populus Rom. niſi fortè uos Quir. Conſulem, non hoſtem iudicatis Antonium. Sic arbitrabar uos iudicare, ut oſtenditis. municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare cenſetis? omnes mortales una mente conſentiunt: omnia arma eorum, qui hæc ſalua uelint, contra illam peſtem eſſe capienda. Quid D. Bruti iudicium Quir. quod ex hodierno eius edicto perſpicere potuiſtis, num cui tandem contemnendum uidetur? Rectè & uerè negaſtis Quir. eſt enim quaſi deorum immortalium beneficio, & munere datum Reipub. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Rom. uel conſtituendam, uel recuperandam. Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? excluſit

prouinc-

prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq́ue iudicio excitatam. Si Consul Antonius, Brutus hostis: si conseruator Reipub. Brutus, hostis Antonius. num igitur utrum horum sit dubitare possumus? Atqui ut uos una mente unaq́; uoce dubitare uos negatis, sic modò decreuit Senatus, D. Brutum optimè de Repub. mereri, cùm Senatus autoritatē, populiq́; Rom. libertatem, imperiumq́; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoste. quæ est enim alia laudanda defensio? Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq́; ornatur uerbis amplißimis à Senatu, quòd resistat Antonio: quem si Consulem illa prouincia putaret, neq; eum reciperet, magno scelere se astringeret. omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. Negat hoc D. Brutus Imperator Consul designatus, natus Reip. ciuis, negat Gallia, negat cūcta Italia, negat Senatus, negatis uos. Quis igitur illum Consulē nisi latrones putant? quanquam ne ij quidem ipsi quod loquuntur, id sentiunt: nec à iudicio omniū mortalium, quamuis impij nefarijq́; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiendi, atque prædandi occæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aßignatio, non illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam proposuerunt:

qui

qui dum sit quod rapiant, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur. quibus M. Antonius (O dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. Ita uerò Quir. ut precamini, ueniat, quò huius amentiæ pœna, in ipsum, familiamq; eius recidat. quod ita futurum esse confido. iam enim non solùm homines, sed etiam deos immortales ad Rempub. conseruandam arbitror consensisse. Si enim prodigijs, atq; portentis dij immortales nobis futura prædicunt: ita sunt apertè denuntiata, ut & illi pœna, & libertas nobis appropinquet. si enim tantus consensus omnium, sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quòd de uoluntate cœlestium dubitare poßimus? Reliquum est Quirites, ut uos in ista sententia, quam præ uobis fertis, perseueretis. Faciam igitur, ut Imperatores instructa acie solent: quanquam paratißimos milites ad præliandum uideant, ut eos tamen adhortentur. sic ego uos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam adhortabor. Non est, non est uobis Quirites cum eo hoste certamen, quocum aliqua pacis conditio esse poßit: neq; enim ille seruitutem uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. Non est nobis Quir. res cum scelerato homine, atque nefar

nefario, sed cum immani tetraq; bellua: quæ quoniam in foueā incidit, obruatur. si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda. sed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus: mox ijs, quas paucis diebus noui Consules comparabunt. Incumbite in causam Quir. ut facitis: nunquam inter Senatum, & uos consensus maior in ulla causa fuit: nunquam tam uehementer cum Senatu consociati fuistis. nec mirum. agitur enim non qua cōditione uicturi, sed uicturi'ne simus, an cum supplicio ignominiaq; perituri. quanquam mortem quidem omnibus natura proposuit: crudelitatē mortis & dedecus, uirtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quir. quam nobis tanquam hæreditatem maiores uestri reliquerunt. quanquam omnia alia falsa, incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altißimis defixa radicibus, quæ nunquam ulla ui labefactari potest, nunquam dimoueri loco. hac maiores nostri primùm uniuersam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentißimos Reges, bellicosißimas gentes, in deditionem huius imperij redegerunt. Ac maioribus quidem uestris Quir. cum eo hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, ærarium, consensum & concordiā ciuium, rationem aliquam, si res ita tulisset, pacis

& fœderis: hic uester hostis uestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: Senatum, id est, orbis terræ consilium delere gestit, ipse consilium publicum nullum habet: ærarium uestrum exhausit, suum non habet. nam concordiam ciuium qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uerò quæ potest cum eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? Est igitur Quir. populo Rom. uictori omniū gentium, omne certamen cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. Nam quòd se similem Catilinæ esse gloriari solet, scelere par est, belli industria inferior. Ille cùm exercitum nullum haberet, repentè conflauit: hic eum ipsum exercitum, quem accepit, amisit. Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus autoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium uestra cum Senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & uirtute exercituum, ducumq; uestrorum, breui tempore oppressum audietis. Equidem quantum cura, labore, uigilijs, autoritate, consilio eniti atq; efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor. neq; enim id pro uestris in me amplißimis beneficijs sine scelere facere possum. hodierno autem die primùm referente uiro fortißimo, uobisq; amicißimo M. hoc Seruilio, Collegisq; eius ornatißimis uiris, optimis ciuibus,

bus, longo interuallo me autore, & principe ad spem libertatis exarsimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA.

ORATIO XLVIII.

NIHIL *unquam longius Cal. Ian. mihi uisum est Patres conscripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuiq; uestrum uideri. quē enim bellum cum Repub. gerunt, hunc diem non expectant. nos autem tum, cùm maximè consilio uestro subuenire communi saluti oporteret, in Senatum non uocabamur. Sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio Consulum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Calend. Januar. quàm seræ esse uideantur. Atque ut oratio Consulum animum meum erexit, spemq́; attulit non modò salutis conseruandæ, uerùm etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi uestræ uirtuti constantiæq; confiderem. Hic enim uobis Patres conscripti dies illuxit, hæc potestas data est, ut quantum uirtutis, quantum constantiæ, quantum grauitatis, in huius ordinis consilio esset, populo Romano declarare possetis. Re-*

cordamini, qui dies nudiustertiusdecimus fuerit, quantus consensus uestrum, quanta uirtus, quanta constantia, quantam sitis à pop. Rom. laudem, quantam gloriam consecuti. Atq; illo die P. C. ea constituistis, ut uobis nihil iam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. Pacem uult M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur. neminem æquiorē me reperiet: cui, dum se ciuibus impijs commendat, inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profectò, quod dari poßit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi poßit roganti. Legatos uerò ad eum mittere, de quo grauißimum iudicium nudiustertiusdecimus fecistis, nō iam leuitatis est, sed (ut quod sentio dicam) dementiæ. Primum enim eos duces laudauistis, qui contra illum priuato consilio bellum suscepissent: deinde milites ueteranos, qui cùm ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem populi Rom. anteposuerunt. Quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? si enim Consulem suum reliquerunt, uituperandæ sunt: si inimicum populi Rom. iure laudantur. Atqui cùm Consules nondum haberetis, decreuistis, ut & de præmijs militum, & de honoribus Imperatorum primo quoque tempore referretur. Placet eodem tempore præmia constituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, & Legatos ad Antonium mittere? ut

iam

iam pudendum sit, honestiora esse legionum decreta, quàm Senatus. siquidem legiones decreuerunt Senatum defendere contra M. Antonium: Senatus decernit Legatos ad Antonium. utrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt, ut quem nemo præter Cotylam inuentus sit, qui defenderet, is habeat iam patronos etiam Consulares? Qui utinam omnes ante me sententiam rogarentur. quanquam suspicor quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur. facilius contradicerem, si quid uideretur. est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quam Plancus obtinet. Quid hoc aliud est, quàm ad bellum ciuile hosti arma largiri? primùm neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum uelit: equitatum dico? dubitabit, credo, gentes Barbaras secum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui cùm uidet, decernit, impius. Tu ciuem sceleratum & perditum, Gallorum & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instrues? nullæ istæ excusationes sunt: meus amicus est: sit patriæ prius. meus cognatus: an potest cognatio ulla propior esse, quàm patriæ, in qua etiam parentes continentur? mihi pecuniam attribuit: cupio uidere, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cùm aperuero, facile erit statuere,

quam sententiam dicatis aut sequamini. Agitur utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ Reipublicæ, cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, urbis, agrorum suis latronibus condonandorum, populum Romanum seruitute opprimendi: an horum nihil facere ei liceat. dubitatis quid agatis? an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui cùm Cæsaris acta se defendere dicit, eius leges peruertit, quas maximè laudare poteramus? Ille paludes siccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus Rom. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed Augur uerecundus sine collegis de auspicijs non interpretaretur. quanquam illa auspicia non egent interpretatione Augurum. Ioue enim tonante cum populo Rom. agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pleb. tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris, ille biennij, iste sexennij: num etiam hanc legem populus Rom. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non'ne antè lata, quàm scripta? non'ne antè factam uidimus, quàm futuram quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ibi promulgatio, trinundinum? ubi penè recentes, lex Iunia, & Licinia? possunt'ne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introëundi fuit?

quæ porrò illa tonitrua! quæ tempestas! ut si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere eum, aut ferre potuisse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum, mirum uideretur. quam legem igitur se Augur dicit tulisse, non modò tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quòd cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nuntiatione uitiosum, nihil'ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? Sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ. num ergo etiam armorum interpretes quærimus? primùm omnes fori aditus ita septi, ut, etiamsi nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forum nullo modo posset. sic uerò erant disposita præsidia, ut quomodo aditus hostium prohibetur castellis & aggeribus, ita ab ingreßione fori populum Tribunosq; pleb. propulsari uideres. Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, iisq; legibus populum Romanum non teneri. Si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue Colonijs in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. Quamuis ergo bonas leges uitiosè, per

uimq; tulerit, tamen hæ leges non sunt habendæ: omnisq; audacia gladiatoris amentis autoritate nostra repudianda est. illa uerò dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uideatur, tantam pecuniam populi Romani tam breui tempore perire potuisse. Quid illi immanes quæstus? ferendi'ne? quos M. Antonij tota exhausit domus? decreta falsa uendebat: regna, ciuitates, immunitates in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. hæc se ex Commentarijs Cæsaris, quorum ipse autor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reipub. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uiro, auctionem prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exules, quasi lege, sine lege: quæ nisi autoritate Senatus rescindantur, quoniam ingressi in spem Reipublicæ recuperandæ sumus, imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. Neque solùm commentarijs commentitijs, chirographisq; uænalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est; cùm quæ uendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed Senatus etiam consulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: Senatusconsulta tanquam facta ad ærarium referebantur. Huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes.

Fœdera

Fœdera interea facta: regna data: populi, prouinciæq; liberatæ: earumq́; rerum falsæ tabulæ gemente populo Romano toto Capitolio figebantur. Quibus rebus tanta pecunia una in domo coacervata est: ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo Romano defutura. Is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer, iudiciorum & iuris autor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. O` consessum iudicum præclarum! ò dignitatem consilij admirandam! pauet animus apud consilium illud pro reo dicere.* Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacißimum, & perditißimum. sed fac ita non esse. num Latinè scit? num ex iudicum genere & forma? num leges nostras mores'ue nouit? num denique homines? est enim uobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. Delectus autem & notatio iudicum etiam in nostris ciuibus haberi solet. Gortynium uerò iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? Nam Lysiadem Atheniensem pleriq; nouimus. est enim Phædri philosophi nobilis filius, quo nemo præterea magis festiuius, ut ei cum M. Curio consessore eodem, & collusore facillimè poßit conuenire. quæro igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit, excuseturq́; Areopagites esse,

ratè etiam, sapienterq; fecerunt. Albæ constiterunt in urbe opportuna, munita, propinqua, fortißimorum uirorum, fidelißimorum ciuium, atq; optimorum. Huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quem Senatus meritò paulò antè laudauit, C. Cæsaris exercitum prosecuta est. Quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæsar fertur in cœlum, qui contra te exercitum comparauit. laudantur exquisitißimis uerbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te accersitæ sunt: quæ tuæ essent, si te Consulem, quàm hostem maluisses. quarum legionum fortißimum, uerißimumq; iudicium confirmat Senatus, comprobat uniuersus populus Rom. nisi fortè uos Quir. Consulem, non hostem iudicatis Antonium. Sic arbitrabar uos iudicare, ut ostenditis. municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare censetis? omnes mortales una mente consentiunt: omnia arma eorum, qui hæc salua uelint, contra illam pestem esse capienda. Quid D. Bruti iudicium Quir. quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis, num cui tandem contemnendum uidetur? Rectè & uerè negastis Quir. est enim quasi deorum immortalium beneficio, & munere datum Reipub. Brutorum genus, & nomen ad libertatem populi Rom. uel constituendam, uel recuperandam. Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit

prouinc

prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq; iudicio excitatam. Si Consul Antonius, Brutus hostis: si conseruator Reipub. Brutus, hostis Antonius. num igitur utrum horum sit dubitare possumus? Atqui ut uos una mente unaq; uoce dubitare uos negatis, sic modò decreuit Senatus, D. Brutum optimè de Repub. mereri, cùm Senatus autoritatē, populiq; Rom. libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoste. quæ est enim alia laudanda defensio? Deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis amplißimis à Senatu, quòd resistat Antonio: quem si Consulem illa prouincia putaret, neq; eum reciperet, magno scelere se astringeret. omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. Negat hoc D. Brutus Imperator Consul designatus, natus Reip. ciuis, negat Gallia, negat cūcta Italia, negat Senatus, negatis uos. Quis igitur illum Consulē nisi latrones putant? quanquam ne ij quidem ipsi quod loquuntur, id sentiunt: nec à iudicio omniū mortalium, quamuis impij nefarijq; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiendi, atque prædandi occæcat animos eorum: quos non bonorum donatio, non agrorum aßignatio, non illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi urbem, qui bona, & fortunas ciuium ad prædam proposuerunt:

qui

qui dum sit quod rapiant, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur. quibus M. Antonius (O dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. Ita uerò Quir. ut precamini, ueniat, quò huius amentiæ pœna, in ipsum, familiamq; eius recidat. quod ita futurum esse confido. iam enim non solùm homines, sed etiam deos immortales ad Rempub. conseruandam arbitror consensisse. Si enim prodigijs, atq; portentis dij immortales nobis futura prædicunt: ita sunt apertè denuntiata, ut & illi pœna, & libertas nobis appropinquet. si enim tantus consensus omnium, sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quòd de uoluntate cœlestium dubitare poßimus? Reliquum est Quirites, ut uos in ista sententia, quam præ uobis fertis, perseueretis. Faciam igitur, ut Imperatores instructa acie solent: quanquam paratißimos milites ad præliandum uideant, ut eos tamen adhortentur. sic ego uos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam adhortabor. Non est, non est uobis Quirites cum eo hoste certamen, quocum aliqua pacis conditio esse poßit. neq; enim ille seruitutem uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucundior, quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. Non est uobis Quir. res cum scelerato homine, atque nefar

nefario, sed cum immani tetraq; bellua: quæ quoniam in foueã incidit, obruatur. si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda. sed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus: mox ijs, quas paucis diebus noui Consules comparabunt. Incumbite in causam Quir. ut facitis: nunquam inter Senatum, & uos consensus maior in ulla causa fuit: nunquam tam uehementer cum Senatu consociati fuistis. nec mirum. agitur enim non qua cõditione uicturi, sed uicturi'ne simus, an cum supplicio ignominiaq; perituri. quanquam mortem quidem omnibus natura proposuit: crudelitatẽ mortis & dedecus, uirtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quir. quam nobis tanquam hæreditatem maiores uestri reliquerunt. quanquam omnia alia falsa, incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altißimis defixa radicibus, quæ nunquam ulla ui labefactari potest, nunquam dimoueri loco. hac maiores nostri primùm uniuersam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentißimos Reges, bellicosißimas gentes, in deditionem huius imperij redegerunt. Ac maioribus quidem uestris Quir. cum eo hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, ærarium, consensum & concordiã ciuium, rationem aliquam, si res ita tulisset, pacis

& fœderis: hic uester hostis uestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: Senatum, id est, orbis terræ consilium delere gestit, ipse consilium publicum nullum habet: ærarium uestrum exhausit, suum non habet. nam concordiam ciuium quî habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uerò quæ potest cum eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? Est igitur Quir. populo Rom. uictori omniũ gentium, omne certamen cum excursore, cum latrone, cum Spartaco. Nam quòd se similem Catilinæ esse gloriari solet, scelere par est, belli industria inferior. Ille cùm exercitum nullum haberet, repentè conflauit: hic eum ipsum exercitum, quem accepit, amisit. Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus autoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium uestra cum Senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & uirtute exercituum, ducumq; uestrorum, breui tempore oppressum audietis. Equidem quantum cura, labore, uigilijs, autoritate, consilio eniti atq; efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor. neq; enim id pro uestris in me amplißimis beneficijs sine scelere facere possum. hodierno autem die primùm referente uiro fortißimo, uobisq; amicißimo M. hoc Seruilio, Collegisq; eius ornatißimis uiris, optimis ciuibus,

bus, longo interuallo me autore, & principe ad ſpem libertatis exarſimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA.

ORATIO XLVIII.

NIHIL *unquam longius Cal. Ian. mihi uiſum eſt Patres conſcripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuiq; ueſtrum uideri. quĩ enim bellum cum Repub. gerunt, hunc diem non expectant. nos autem tum, cùm maximè conſilio ueſtro ſubuenire communi ſaluti oporteret, in Senatum non uocabamur. Sed querelam prӕteritorum dierum ſuſtulit oratio Conſulum: qui ita locuti ſunt, ut magis exoptatӕ Calend. Ianuar. quàm ſerӕ eſſe uideantur. Atque ut oratio Conſulum animum meum erexit, ſpemq́; attulit non modò ſalutis conſeruandӕ, uerùm etiam dignitatis priſtinӕ recuperandӕ: ſic me perturbaſſet eius ſententia, qui primus rogatus eſt, niſi ueſtrӕ uirtuti conſtantiӕq; confiderem. Hic enim nobis Patres conſcripti dies illuxit, hӕc poteſtas data eſt, ut quantum uirtutis, quantum conſtantiӕ, quantum grauitatis, in huius ordinis conſilio eſſet, populo Romano declarare poſſetis. Re-*

cordamini, qui dies nudiustertiusdecimus fuerit, quantus consensus uestrum, quanta uirtus, quanta constantia, quantam sitis à pop. Rom. laudem, quantam gloriam consecuti. Atq; illo die P. C. ea constituistis, ut uobis nihil iam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. Pacem uult M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur. neminem æquiorē me reperiet: cui, dum se ciuibus impijs commendat, inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profectò, quod dari poßit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi poßit roganti. Legatos uerò ad eum mittere, de quo grauißimum iudicium nudiustertiusdecimus fecistis, nō iam leuitatis est, sed (ut quod sentio dicam) dementiæ. Primum enim eos duces laudauistis, qui contra illum priuato consilio bellum suscepissent: deinde milites ueteranos, qui cùm ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatem populi Rom. anteposuerunt. Quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? si enim Consulem suum reliquerunt, uituperandæ sunt: si inimicum populi Rom. iure laudantur. Atqui cùm Consules nondum haberetis, decreuistis, ut & de præmijs militum, & de honoribus Imperatorum primo quoque tempore referretur. Placet eodem tempore præmia constituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, & Legatos ad Antonium mittere? ut

iam

iam pudendum sit, honestiora esse legionum decreta, quàm Senatus. siquidem legiones decreuerunt Senatum defendere contra M. Antonium: Senatus decernit Legatos ad Antonium. utrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt, ut quem nemo præter Cotylam inuentus sit, qui defenderet, is habeat iam patronos etiam Consulares? Qui utinam omnes ante me sententiam rogarentur. quanquam suspicor quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur. facilius contradicerem, si quid uideretur. est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quam Plancus obtinet. Quid hoc aliud est, quàm ad bellum ciuile hosti arma largiri? primùm neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quantum uelit: equitatum dico? dubitabit, credo, gentes Barbaras secum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui cùm uidet, decernit, impius. Tu ciuem sceleratum & perditum, Gallorum & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instrues? nullæ istæ excusationes sunt: meus amicus est: sit patriæ prius. meus cognatus: an potest cognatio ulla propior esse, quàm patriæ, in qua etiam parentes continentur? mihi pecuniam attribuit: cupio uidere, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cùm aperuero, facile erit statuere,

quam sententiam dicatis aut sequamini. Agitur utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ Reipublicæ, cædis faciendæ, bonorum diripiendorum, urbis, agrorum suis latronibus condonandorum, populum Romanum seruitute opprimendi: an horum nihil facere ei liceat. dubitatis quid agatis? an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotylæ quidem dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui cùm Cæsaris acta se defendere dicit, eius leges peruertit, quas maximè laudare poteramus? Ille paludes siccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus Rom. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed Augur uerecundus sine collegis de auspicijs non interpretaretur. quanquam illa auspicia non egent interpretatione Augurum. Ioue enim tonante cum populo Rom. agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pleb. tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris, ille biennij, iste sexennij: num etiam hanc legem populus Rom. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non'ne antè lata, quàm scripta? non'ne antè factam uidimus, quàm futuram quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ibi promulgatio, trinundinum? ubi penè recentes, lex Iunia, & Licinia? possunt'ne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introëundi fuit?

qua

quæ porrò illa tonitrua! quæ tempestas! ut si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere eum, aut ferre potuisse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum, mirum uideretur. quam legem igitur se Augur dicit tulisse, non modò tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quòd cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nuntiatione uitiosum, nihil'ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? Sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ. num ergo etiam armorum interpretes quærimus? primùm omnes fori aditus ita septi, ut, etiamsi nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forum nullo modo posset. sic uerò erant disposita præsidia, ut quomodo aditus hostium prohibetur castellis & aggeribus, ita ab ingreßione fori populum Tribunosq; pleb. propulsari uideres. Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, iisq; legibus populum Romanum non teneri. Si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue Colonijs in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. Quamuis ergo bonas leges uitiosè, per

nimq; tulerit, tamen hæ leges non sunt habendæ: omnisq; audacia gladiatoris amentis autoritate nostra repudianda est. illa uerò dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uideatur, tantam pecuniam populi Romani tam breui tempore perire potuisse. Quid illi immanes quæstus? ferendi'ne? quos M. Antonij tota exhausit domus? decreta falsa uendebat: regna, ciuitates, immunitates in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. hæc se ex Commentarijs Cæsaris, quorum ipse autor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reipub. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uiro, auctionem prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exules, quasi lege, sine lege: quæ nisi autoritate Senatus rescindantur, quoniam ingressi in spem Reipublicæ recuperandæ sumus, imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. Neque solùm commentarijs commentitijs, chirographisq; uænalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cùm quæ uendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed Senatus etiam consulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: Senatusconsulta tanquam facta ad ærarium referebantur. Huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes.

Fœdera

Fœdera interea facta: regna data: populi, prouinciæq; liberatæ: earumq́; rerum falsæ tabulæ gemente populo Romano toto Capitolio figebantur. Quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata est: ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo Romano defutura. Is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer, iudiciorum & iuris autor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. O consessum iudicum præclarum! ò dignitatem consilij admirandam! pauet animus apud consilium illud pro reo dicere.* Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum, & perditissimum. sed fac ita non esse. num Latinè scit? num ex iudicum genere & forma? num leges nostras mores'ue nouit? num denique homines? est enim uobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. Delectus autem & notatio iudicum etiam in nostris ciuibus haberi solet. Gortynium uerò iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? Nam Lysiadem Atheniensem pleriq; nouimus. est enim Phædri philosophi nobilis filius, quo nemo præterea magis festiuus, ut ei cum M. Curio consessore eodem, & collusore facillimè possit conuenire. quæro igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit, excuseturq́; Areopagites esse,

nimq; tulerit, tamen hæ leges non sunt habendæ: omnisq; audacia gladiatoris amentis autoritate nostra repudianda est. illa uerò dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uideatur, tantam pecuniam populi Romani tam breui tempore perire potuisse. Quid illi immanes quæstus? ferendi'ne? quos M. Antonij tota exhausit domus? decreta falsa uendebat: regna, ciuitates, immunitates in æs, accepta pecunia, iubebat incidi. hæc se ex Commentarijs Cæsaris, quorum ipse autor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reipub. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uiro, auctionem prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exules, quasi lege, sine lege: quæ nisi autoritate Senatus rescindantur, quoniam ingressi in spem Reipublicæ recuperandæ sumus, imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. Neque solùm commentarijs commentitijs, chirographisq; uænalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cùm quæ uendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed Senatus etiam consulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: Senatusconsulta tanquam facta ad ærarium referebantur. Huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes.

Fœdera

Fœdera interea facta: regna data: populi, prouinciæq; liberatæ: earumq́; rerum falsæ tabulæ gemente populo Romano toto Capitolio figebantur. Quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata est: ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo Romano defutura. Is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer, iudiciorum & iuris autor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. O' consessum iudicum præclarum! ò dignitatem consilij admirandam! pauet animus apud consilium illud pro reo dicere.* Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacißimum, & perditißimum. sed fac ita non esse. num Latinè scit? num ex iudicum genere & forma? num leges nostras mores'ue nouit? num denique homines? est enim uobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. Delectus autem & notatio iudicum etiam in nostris ciuibus haberi solet. Gortynium uerò iudicem quis nouit? aut quis nosse potuit? Nam Lysiadem Atheniensem pleriq; nouimus. est enim Phædri philosophi nobilis filius, quo nemo præterea magis festiuus, ut ei cum M. Curio consessore eodem, & collusore facillimè poßit conuenire. quæro igitur, si Lysiades citatus iudex non responderit, excuseturq́; Areopagites esse,

nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiet'ne excusationem is, qui quæstioni præerit, Græculi iudicis, modò palliati, modò togati? an Atheniensium antiquissimas leges negliget? Qui porrò ille consessus dij boni? Cretensis iudex, isq; nequissimus: quem ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est. at Athenienses misericordes. puto ne Curium quidem esse crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. Sunt item lecti Iudices, qui fortasse excusabuntur: habent enim legitimam excusationem, exilij causa solum uertisse, nec esse postea restitutos. hos ille demens Iudices legisset, horum nomina ad ærarium detulisset, his magnam partem Reipublicæ credidisset, si ullam speciem Reipublicæ cogitauisset? Atq; ego de notis iudicibus dixi: quos minus nostis, nolui nominare. saltatores, citharistas, totum deniq; comessationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum scitote esse collectum. hæc causa, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tempestate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina & tonitrua ferretur, ut eos indices haberemus, quos socios ad epulas habere, quos hospites nemo uelit. scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit:

sit: nec antè turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est. Sed illud os, illam impuritatem cœni fecisse, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur Reipub. dedecus: unum, quòd tam turpes iudices essent: alterum, quòd patefactum cognitumq; esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus? Hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiamsi sine ui, saluis auspicijs essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc uerò cur non abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? An illa non grauissimis ignominijs, monimentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda, quòd unus M. Antonius in hac urbe post conditam urbem palàm secum habuit armatos? quod neq; Reges fecerunt, neque ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini, uidi Syllam, modò Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam, plus potuerunt, quàm uniuersa Resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. At hanc pestem agmẽ armatorum sequebatur: Clasitius, Mustela, Tiro, gladios ostentantes sui similes greges ducebant per forũ: certum agminis locũ tenebant barbari sagittarij. cùm autẽ erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebãtur, lecticæ collocabãtur: non quòd ille scuta occulta esse

esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Illud uerò teterrimum auditu, non modò aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones, sicarios: è templo carcerem fieri: opertis ualuis Concordiæ, cùm inter subsellia Senatus uersarentur latrones, Patres conscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi uenirem Calend. Septembris, fabros se missurum, & domum meam disturbaturum esse dixit. Magna res, credo, agebatur. de supplicatione referebatur. ueni postridie: ipse non uenit. locutus sum de Repub. minus equidem liberè, quàm mea consuetudo: liberius tamen, quàm pericula minæq; postulabant. At ille homo uehemens, & uiolentus, qui hanc consuetudinem liberè dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso XXX. diebus ante me) inimicitias mihi denuntiauit: adesse in Senatu iussit ad XIII. Calend. Octobris. ipse interea decem & septem dies, ut digestio potius, quàm declamatio uideretur, de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, sitim quærens. hæc enim ei causa esset solet declamandi. Cùm is dies, quo me adesse iusserat, uenisset, tum uerò agmine quadrato in ædem Concordiæ uenit, atque in me absentem orationem ore impurissimo euomuit. quo die, si per amicos mihi cupienti in Senatum uenire licuisset, cædis initium fecisset à me. sic enim statuerat. cùm autem

autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cædendi, nisi defatigatio & satietas, attulisset. etenim aderat L. frater gladiator Asiaticus, qui Myrmillo Mylasis depugnarat: sanguinem nostrum sitiebat, suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias nostras æstimabat: possessiones notabat & urbanas, & rusticas: huius mendicitas auiditati coniuncta in fortunas nostras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos uolebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quisq; habebat possessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. Quæ quanquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt, tamen separatim suo nomine notanda censeo: indicandumq́; nullos Septemuiros fuisse: nihil placere ratum esse, quod egissent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uerò Antonium quis est qui ciuem possit iudicare potius, quàm teterrimum & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo Rom. dixerit, nisi uictorem uicturum neminem? Num putatis P. C. dixisse eum minacius, quàm facturum fuisse? Quid uerò, quòd in concione dicere ausus est, se cùm magistratu abisset, ad urbem uenturum cum exercitu, introiturum quotiescunq; uellet? quid erat aliud, nisi denuntiare populo Rom. seruitutem? Quod autem eius iter Brundusium,

quæ

quæ festinatio, quæ spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitum maximum adduceret? qui autẽ delectus Centurionum? quæ effrænatio impotentis animi? Cùm eius promißis legiones fortißimæ reclamassent, domum ad se uenire iußit Centuriones, quos bene de Repub. sentire cognouerat: eosq́; ante pedes suos, uxorisq́; suæ, quam secum grauis Imperator ad exercitum duxerat, iugulari coëgit. Quo animo hunc censetis futurum in nos, quos oderat, cùm in eos, quos nunquã uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunque erant, statim suis comitibus, compotoribusq́; descripsit. Atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat: cùm Cæsar deorum immortalium beneficio diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cùm sua sponte, eximiaq́; uirtute, tum approbatione autoritatis meæ, Colonias patris adijt: ueteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitũ fecit: incitatos latronis impetus retardauit. Postea uerò quàm legio Martia ducem præstãtißimũ uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquando liberi essemus. quam est imitata Quarta legio. Quo ille nuntio audito, cùm Senatũ uocasset, adhibuissetq́; Consularem, qui sua sentẽtiæ C. Cæsarem hostem iudicaret, repentè concidit. Pòst autem neq; sacrificijs solennibus factis,

neq;

neq; uotis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus. at quó? in prouinciam firmißimorum, & fortißimorũ ciuiũ: qui illum, ne si ita quidem uenisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent, impotentem, iracũdum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. At ille cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ: circunsedit Mutinam firmißimam, & splendidißimam pop. Rom. coloniam: oppugnat D. Brutum Imperatorem, Consulem designatum, ciuem non sibi, sed nobis, & Reip. natum. ergo Annibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic aut non fecerit, aut non faciat, aut non moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ nõ faciebat Annibal, quia multa ad usum reseruabat: at ij, qui in horam uiuunt, non modò de fortunis, & de bonis ciuium, sed ne quidem de utilitate sua cogitauerunt. Ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formam Reipublicæ, iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid pop. Rom. maiestas, quid Senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet: denique quamuis seuera Legatis mandata dederimus, nomen ipsum Legatorum hunc, quem uidimus,

res in

restinguet ardorem municipiorum, atque Italiæ franget animos. ut omittam hæc quæ magna sunt: certè ista legatio moram, & tarditatem afferet bello. quamuis dicant, & quosdã audiam dicturos, Legati proficiscantur: bellum nihilominus paretur: tamen Legatorũ nomen ipsum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. Minimis momentis P. C. maximæ inclinationes temporum fiunt, cùm in omni casu Reip. tum in bello, & maximè ciuili, quod opinione plerunq; & fama gubernatur. nemo quæret quibuscum mandatis Legatos miserimus: nomen ipsum Legationis ultro missæ timoris esse signum uidebitur. recedat à Mutina: desinat oppugnare Brutum: decedat ex Gallia: non est uerbis rogandus: cogendus est armis. Non enim ad Annibalem mittimus, ut à Sagunto recedat: ad quem miserat olim Senatus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebiũ Pamphilum: qui, si Annibal non parêret, Carthaginẽ ire iußi sunt. nostros Legatos quò iubebimus ire, si non paruerit Antonius? ad nostrum ciuem mittimus, ne Imperatorẽ, ne coloniã pop. Rom. oppugnet. ita'ne uerò hoc per Legatos rogandus est? quid interest per deos immortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; pop. Rom. præsidij causa collocatam? Belli Punici secundi, quod contra maiores nostros Annibal geßit, causa

fuit

ſuit Sagunti oppugnatio. rectè ad eum Legati miſsi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur ad Annibalem pro hoſpitibus noſtris & ſocijs. Quid ſimile tandem? nos ad ciuem mittemus, ne Imperatorem pop. Rom. ne exercitum, ne coloniam circunſedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne ſit hoſtis? Age, ſi paruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut poſſumus? Ante diē XIIII. Calend. Ian. decretis ueſtris eum concidiſtis: conſtituiſtis ut hæc ad uos Cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus, & præmijs bene de Repub. meritorum, & merentium: quorum principem iudicaui iſtis eum, qui fuit, C. Cæſarem; qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæſarem ſecuti ſunt, tum illas cœleſtes, diuinas'que legiones, Martiam, & Quartam: quibus, cùm Conſulem ſuum nō modò reliquiſſent, ſed bello etiam perſequerentur, honores & præmia ſpopondiſtis: eodemq; die D. Bruti præſtantiſsimi ciuis edicto allato atque propoſito, factum eius collaudauiſtis: quodq; ille bellum priuato conſilio ſuſceperat, id uos autoritate publica comprobauiſtis. Quid igitur illo die aliud egiſtis, niſi ut re hoſtem iudicaretis Antonium? his ueſtris decretis aut ille uos æquo animo aſpicere poterit, aut uos illum ſine dolore ſummo uidebitis? Excluſit illum à Republica, diſtra-

xit, segregauit non solum scelus illius, sed etiã, ut mihi uidetur, fortuna quædam Reipublicæ. qui si Legatis paruerit, Romamq; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò concurrant, defuturum putatis? Sed hoc minus uereor: sunt alia, ob quæ magis nunquam parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, utpote qui peregre depugnauit, familiam ducit, si per se ipse sanus, quod nunquam erit: per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus, belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione & mora? ut primùm post discessum latronis, uel potius desperatam fugam, liberè Senatus haberi potuit, semper flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus, cùm designati Consules non adessent, ieci sententia mea maximo uestro consensu fundamenta Reipublicæ serius omnino, quàm decuit (nec enim antè potui) sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profectò nullum haberemus. Omne malum nascens facilè opprimitur: inueteratum fit plerunque robustius. Sed tum expectabantur Calend. Ianuar. fortasse non rectè. Verùm præterita omittamus. etiã'ne hanc moram afferemus, dum proficiscantur Legati, dum reuertantur? quorum expectatio

dubita

dubitationem belli afferet: bello autem dubio, quod potest studium esse delectus? Quamobrem P. C. *Legatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, & in Italia, præterea Gallia tota. Quæ si erunt facta, opinio ipsa, & fama uestræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amẽtiam. sentiet sibi bellum cum pop. Rom. esse susceptum: experietur consentientis Senatus neruos atq; uires. nam nunc quidem partium contentionem esse dictitat. quarum partium? alteri uicti sunt, alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. nisi fortè Cæsaris partes à Pansa & Hircio Consulibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc uerò bellum non est ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notæ sunt, & iam ad cuiusq; opinionem distributæ. Legi epistolam Antonij, quam ad quendam Septimum capitalem hominem collegam suũ miserat.* QVID CONCVPISCAS TV VIDERIS: QVOD CONCVPIVERIS CERTE HABEBIS. *Hẽ, ad quẽ Legatos mittamus? cui bellũ moremur ĩferre? q ne sorti qdẽ fortunas nostras destinauit: sed libidini cuiusq; nos ita addixit,*

ut ne sibi quidem quicquam integrum, quod nō alicui promissum iam sit, reliquerit. cum hoc P. C. bello, bello inquam certandum est, idq́; confestim. Legatorum tarditas repudiāda est. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint: Consulibus totam Remp. committendam censeo, hisq́; permittendum, ut Rempublicam defendant, prouideantq́; ne quid Respub. detrimenti accipiat: censeoq́; ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calend. Febr. ab eo discesserint. Hæc si censueritis Patres conscripti, breui tempore libertatem Reipublicæ autoritatemq́; uestram recuperabitis: si autem lenius agetis, tandem eadem, sed fortasse serius decernetis. De Repub. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententijs rogandis seruari solet, eundem tenebo in uiris fortibus honorandis. A Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordium: cuius, ut superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominum magis iudicijs, quàm publicè laudata: quibusnam uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim ullam mercedem tanta uirtus præter hanc laudis gloriæq́; desiderat. qua etiam si careat, tamen sit seipsa contenta, atque in memoria gratorum ciuium,

tan

tanquam in luce posita lætetur, laus igitur iudicij testimonijq́; uestri tribuenda Bruto est. Quamobrem his uerbis P. C. Senatusconsultum faciendum censeo: CVM *D. Brutus Imp.* COS. *designatus, prouinciam Galliam in Senatus, populiq́; Rom. potestate teneat, cumq́; exercitum tantum, tam breui tempore summo studio municipiorum, coloniarũq́; prouinciæ Galliæ optimè de Repub. meritæ, merentisq́; conscripserit, compararit, id eum rectè et ordine, exq́; Repub. fecisse: idq́; D. Bruti præstantißimum meritum in Remp. Senatui populoq́; Rom. gratum esse, & fore. itaq; Senatum populumq́; Rom. existimare D. Bruti Imp.* COS. *design. opera, consilio, uirtute, incredibiliq́; studio, & consensu prouinciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempore esse subuentũ. Huic tanto merito Bruti P. C. tantoq́; in Rempub. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia, si oppressis municipijs, & colonijs imparatis in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus Reipub. terror impendêret! dubitaret, credo, homo amentißimus, atque omnibus consilijs præceps, & deuius, non solùm cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate Barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorem ne Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum*

esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferret, laborarent. Illud uerò teterrimum auditu, non modò aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones, sicarios: è templo carcerem fieri: opertis ualuis Concordiæ, cùm inter subsellia Senatus uersarentur latrones, Patres conscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi uenirem Calend. Septembris, fabros se missurum, & domum meam disturbaturum esse dixit. Magna res, credo, agebatur. de supplicatione referebatur. ueni postridie: ipse non uenit. locutus sum de Repub. minus equidem liberè, quàm mea consuetudo: liberius tamen, quàm pericula minæq; postulabant. At ille homo uehemens, & uiolentus, qui hanc consuetudinem liberè dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso XXX. diebus ante me) inimicitias mihi denuntiauit: adesse in Senatu iussit ad XIII. Calend. Octobris. ipse interea decem & septem dies, ut digestio potius, quàm declamatio uideretur, de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, sitim quærens. hæc enim ei causa esset solet declamandi. Cùm is dies, quo me adesse iusserat, uenisset, tum uerò agmine quadrato in ædem Concordiæ uenit, atque in me absentem orationem ore impurissimo euomuit. quo die, si per amicos mihi cupienti in Senatum uenire licuisset, cædis initium fecisset à me. sic enim statuerat. cùm autem

autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cædendi, nisi defatigatio & satietas, attulisset. etenim aderat L. frater gladiator Asiaticus, qui Myrmillo Mylasis depugnarat: sanguinem nostrum sitiebat, suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias nostras æstimabat: possessiones notabat & urbanas, & rusticas: huius mendicitas auiditati coniuncta in fortunas nostras imminebat: diuidebat agros quibus, & quos uolebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantum quisq; habebat possessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. Quæ quanquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt, tamen separatim suo nomine notanda censeo: iudicandumq; nullos Septemuiros fuisse: nihil placere ratum esse, quod egissent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uerò Antonium quis est qui ciuem posit iudicare potius, quàm teterrimum & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo Rom. dixerit, nisi uictorem uicturum neminem? Num putatis P. C. dixisse eum minacius, quàm facturum fuisse? Quid uerò, quòd in concione dicere ausus est, se cùm magistratu abisset, ad urbem uenturum cum exercitu, introiturum quotiescunq; uellet? quid erat aliud, nisi denuntiare populo Rom. seruitutem? Quod autem eius iter Brundusium, quæ

quæ festinatio, quæ spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitum maximum adduceret? qui autẽ delectus Centurionum? quæ effrænatio impotentis animi? Cùm eius promißis legiones fortißimæ reclamassent, domum ad se uenire iußit Centuriones, quos bene de Repub. sentire cognouerat: eosq́; ante pedes suos, uxorisq́; suæ, quam secum grauis Imperator ad exercitum duxerat, iugulari coëgit. Quo animo hunc censetis futurum in nos, quos oderat, cùm in eos, quos nunquã uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunque erant, statim suis comitibus, compotoribusq́; descripsit. Atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat: cùm Cæsar deorum immortalium beneficio diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cùm sua sponte, eximiaq́; uirtute, tum approbatione autoritatis meæ, Colonias patris adijt: ueteranos milites conuocauit: paucis diebus exercitũ fecit: incitatos latronis impetus retardauit. Postea uerò quàm legio Martia ducem præstãtißimũ uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquando liberi essemus. quam est imitata Quarta legio. Quo ille nuntio audito, cùm Senatũ uocasset, adhibuissetq́; Consularem, qui sua sentẽtiæ C. Cæsarem hostem iudicaret, repentè concidit. Pòst autem neq; sacrificijs solennibus factis,

neq;

neq; uotis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus. at quò? in prouinciam firmißimorum, & fortißimorũ ciuiũ: qui illum, ne si ita quidem uenisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent, impotentem, iracũdum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. At ille cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ: circunsedit Mutinam firmißimam, & splendidißimam pop. Rom. coloniam: oppugnat D. Brutum Imperatorem, Consulem designatum, ciuem non sibi, sed nobis, & Reip. natum. ergo Annibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic aut non fecerit, aut non faciat, aut non moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ nõ faciebat Annibal, quia multa ad usum reseruabat: at ij, qui in horam uiuunt, non modò de fortunis, & de bonis ciuium, sed ne quidem de utilitate sua cogitauerunt. Ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formam Reipublicæ, iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid pop. Rom. maiestas, quid Senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet: denique quamuis seuera Legatis mandata dederimus, nomen ipsum Legatorum hunc, quem uidimus,

restinguet ardorem municipiorum, atque Italiæ franget animos. ut omittam hæc quæ magna sunt: certè ista legatio moram, & tarditatem afferet bello. quamuis dicant, & quosdã audiam dicturos, Legati proficiscantur: bellum nihilominus paretur: tamen Legatorũ nomen ipsum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. Minimis momentis P. C. *maximæ inclinationes temporum fiunt, cùm in omni casu Reip. tum in bello, & maximè ciuili, quod opinione plerunq; & fama gubernatur. nemo quæret quibuscum mandatis Legatos miserimus: nomen ipsum Legationis ultro missæ timoris esse signum uidebitur. recedat à Mutina: desinat oppugnare Brutum: decedat ex Gallia: non est uerbis rogandus: cogendus est armis. Non enim ad Annibalem mittimus, ut à Sagunto recedat: ad quem miserat olim Senatus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebiũ Pamphilum: qui, si Annibal non parêret, Carthaginẽ ire iußi sunt. nostros Legatos quò iubebimus ire, si non paruerit Antonius? ad nostrum ciuem mittimus, ne Imperatorẽ, ne coloniã pop. Rom. oppugnet. ita'ne uerò hoc per Legatos rogandus est? quid interest per deos immortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; pop. Rom. præsidij causa collocatam? Belli Punici secundi, quod contra maiores nostros Annibal geßit, causa*

fuit

fuit Sagunti oppugnatio. rectè ad eum Legati missi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur ad Annibalem pro hospitibus nostris & socijs. Quid simile tandem? nos ad ciuem mittemus, ne Imperatorem pop. Rom. ne exercitum, ne coloniam circunsedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis? Age, si paruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut possumus? Ante diē XIIII. Calend. Ian. decretis uestris eum conci distis: constituistis ut hæc ad uos Cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus, & præmijs bene de Repub. meritorum, & merentium: quorum principem iudicaui istis eum, qui fuit, C. Cæsarem; qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt, tum illas cœlestes, diuinas'que legiones, Martiam, & Quartam: quibus, cùm Consulem suum nō modò reliquissent, sed bello etiam persequerentur; honores & præmia spopondistis: eodemq́; die D. Bruti præstantissimi ciuis edicto allato atque proposito, factum eius collaudauistis: quodq́; ille bellum priuato consilio susceperat, id uos autoritate publica comprobauistis. Quid igitur illo die aliud egistis, nisi ut re hostem iudicaretis Antonium? his uestris decretis aut ille uos æquo animo aspicere poterit, aut uos illum sine dolore summo uidebitis? Exclusit illum à Republica, distra-

xit, segregauit non solum scelus illius, sed etiã, ut mihi uidetur, fortuna quædam Reipublicæ. qui si Legatis paruerit, Romamq; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò concurrant, defuturum putatis? Sed hoc minus uereor: sunt alia, ob quæ magis nunquam parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, utpote qui peregre depugnauit, familiam ducit, si per se ipse sanus, quod nunquam erit: per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus, belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione & mora? ut primùm post discessum latronis, uel potius desperatam fugam, liberè Senatus haberi potuit, semper flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus, cùm designati Consules non adessent, ieci sententia mea maximo uestro consensu fundamenta Reipublicæ serius omnino, quàm decuit (nec enim antè potui) sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profectò nullum haberemus. Omne malum nascens facilè opprimitur: inueteratum fit plerunque robustius. Sed tum expectabantur Calend. Ianuar. fortasse non rectè. Verùm præterita omittamus. etiã'ne hanc moram afferemus, dum proficiscantur Legati, dum reuertantur? quorum expectatio

dubita

dubitationem belli afferet: bello autem dubio, quod potest studium esse delectus? Quamobrem P. C. Legatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, & in Italia, præterea Gallia tota. Quæ si erunt facta, opinio ipsa, & fama uestræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amẽtiam. sentiet sibi bellum cum pop. Rom. esse susceptum: experietur consentientis Senatus neruos atq; uires. nam nunc quidem partium contentionem esse dictitat. quarum partium? alteri uicti sunt, alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. nisi fortè Cæsaris partes à Pansa & Hircio Consulibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc uerò bellum non est ex dissensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum ciuium excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notæ sunt, & iam ad cuiusq; opinionem distributæ. Legi epistolam Antonij, quam ad quendam Septimum capitalem hominem collegam suũ miserat. QVID CONCVPISCAS TV VIDERIS: QVOD CONCVPIVERIS CERTE HABEBIS. Hẽ, ad quẽ Legatos mittamus? cui bellũ moremur ĩferre? q ne sorti qdẽ fortunas nostras destinauit: sed libidini cuiusq; nos ita addixit,

ut ne sibi quidem quicquam integrum, quod nō alicui promissum iam sit, reliquerit. cum hoc P. C. bello, bello inquam certandum est, idq́; confestim. Legatorum tarditas repudiāda est. Quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint: Consulibus totam Remp. committendam censeo, hisq́; permittendum, ut Rempublicam defendant, prouideantq́; ne quid Respub. detrimenti accipiat: censeoq́; ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calend. Febr. ab eo discesserint. Hæc si censueritis Patres conscripti, breui tempore libertatem Reipublicæ autoritatemq́; uestram recuperabitis: si autem lenius agetis, tandem eadem, sed fortasse serius decernetis. De Repub. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendum. Sed qui ordo in sententijs rogandis seruari solet, eundem tenebo in uiris fortibus honorandis. A Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordium: cuius, ut superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominum magis iudicijs, quàm publicè laudata: quibusnam uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim ullam mercedem tanta uirtus præter hanc laudis gloriæq́; desiderat. qua etiam si careat, tamen sit seipsa contenta, atque in memoria gratorum ciuium,

tan

tanquam in luce posita lætetur, laus igitur iudicij testimonijq́; uestri tribuenda Bruto est. Quamobrem his uerbis P. C. Senatusconsultum faciendum censeo: CVM *D. Brutus Imp.* COS. *designatus, prouinciam Galliam in Senatus, populiq́; Rom. potestate teneat, cumq́; exercitum tantum, tam breui tempore summo studio municipiorum, coloniarūq́; prouinciæ Galliæ optimè de Repub. meritæ, merentisq́; conscripserit, compararit, id eum rectè et ordine, exq́; Repub. fecisse: idq́; D. Bruti præstantißimum meritum in Remp. Senatui populoq́; Rom. gratum esse, & fore. itaq; Senatum populumq́; Rom. existimare D. Bruti Imp.* COS. *design. opera, consilio, uirtute, incredibiliq́; studio, & consensu prouinciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempore esse subuentū. Huic tanto merito Bruti P. C. tantoq́; in Rempub. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia, si oppressis municipijs, & colonijs imparatis in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus Reipub. terror impendêret! dubitaret, credo, homo amentißimus, atque omnibus consilijs præceps, & deuius, non solùm cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate Barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorem ne Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum*

nondum interposita autoritate uestra, suo consilio, atq; iudicio, non ut Consulem recepit, sed, ut hostem, arcuit Gallia, seq; obsideri, quàm hanc urbem maluit. Habeat ergo huius tanti facti, tamq; præclari decreto uestro testimonium sempiternum: Galliaq;, quæ semper præsidet, atque præsedit huic Imperio, libertatiq; cõmuni, meritò, iureq; laudetur, quòd se, suasq; uires non tradidit, sed opposuit Antonio. Atque etiam M. Lepido pro eius egregijs in Remp. meritis decernẽdos honores quàm amplissimos censeo. semper ille pop. Rom. liberum esse uoluit, maximumq; signum illo die dedit uoluntatis, & indicij sui, cùm Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit, gemituq; & mœstitia declarauit, quantum haberet odium seruitutis, quàm populum Rom. liberum cuperet: quàm illa quæ tulerat, temporum magis necessitate, quàm iudicio tulisset. Quanta uerò is moderatione usus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortem Cæsaris consecutum est, quis nostrum obliuisci potest? Magna hæc, sed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dij immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo Romano accidere potuit, quàm cùm bellum ciuile maximum esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia eius id potius extingui, quàm armis, & ferro rem in discrimen adducere? Quòd si eadem

ratio

ratio Cæsaris fuisset, in illo tetro miseroq; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij summi & singularis uiri filios incolumes haberemus: quibus certè pietas fraudi esse non debuit. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset. facturũ fuisse declarauit in eo quod potuit, cùm Sex. Pompeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reipub. clarissimum monimentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi Rom. graue fatum. Pompeio enim patre, quod imperij populi Romani lumen fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. Quam ob causam iustam, atq; magnam, et quòd periculosissimũ ciuile bellum maximumq; humanitate, & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiãq; conuertit, Senatusconsultum his uerbis censeo perscribendum: CVM à M. Lepido Imp. Pontifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta sit, populusq; Rom. intellexerit ei dominatum regium maximè displicere: cumq; eius opera, uirtute, cõsilio, singulariq; clementia, & mansuetudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum, Sextusq; Pompeius, Cn. F. Magnus huius ordinis autoritate ab armis discesserit, et à M. Lepido Imp. Pont. Max. summa Senatus populiq; Rom. uoluntate ciuitati restitutus sit: Senatum populumq;

Rom. pro maximis plurimisq; in Remp. M. Lepidi meritis, magnam spem in eius uirtute, autoritate, felicitate reponere otij, pacis, concordiæ, libertatis: eiusq; in Remp. meritorum Senatum, populumq; Rom. memorem fore, eiq; statuam Equestrem inauratam in rostris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis sententia statui placere. Qui honos P.C. mihi maximus uidetur: primùm, quia iustus est: non etiam solùm datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. nec uerò cuiquam possumus commemorare hūc honorem à Senatu tributum iudicio Senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem. P.C. qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? aduolabat ad urbem à Brundusio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omneis bonos cum exercitu Antonius. quid huius audaciæ & sceleri poterat opponi? nondum ullos duces habebamus, non copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes, quæ ipsa exitum non habebat. quis tum nobis, quis populo Rom. obtulit hunc diuinum adolescentem Deus? qui, cùm omnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui paterent, subitò præter spem omnium exortus, prius confecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, quàm quisquam hoc eum cogitare suspicar

ſpicaretur. Magni honores habiti Cn. Pompeio, cùm eſſet adoleſcens, & quidem iure: ſubuênit enim Reipub. ſed ætate multò robuſtior, et militum ducem quærentium ſtudio paratior, & in alio genere belli. non enim omnibus Syllæ cauſa grata. declarat multitudo proſcriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæſar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requieſcere armauit: eam complexus eſt cauſam, quæ eſſet Senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratiſsima. Et Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq́; exercitum acceſsit: Cæſar ſe ad neminem adiunxit: ipſe princeps exercitus faciendi, & præſidij comparandi fuit. Ille in aduerſariorum partibus agrum Picenum habuit munitum: hic ex Antonij amicis, ſed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. Illius opibus Sylla regnauit: huius præſidio Antonij dominatus oppreſſus eſt. Demus igitur imperium Cæſari: ſine quo res militaris adminiſtrari, teneri exercitus, bellum geri non poteſt: ſit pro Prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanquam eſt magnus illi ætati, tamen ad neceſsitatem rerum gerendarum, non ſolùm ad dignitatē ualet. itaq; illa quæramus, quæ uix hodierno die conſequemur. Sed ſæpe ſpero fore huius adoleſcentis ornandi, honorandiq́; & nobis, & populo Rom. poteſtatem.

hoc autem tempore ita censeo decernendum:

QVOD *C.Cæsar C.F.Pont.Propræt.summo Reipublicæ tempore milites ueteranos ad libertatem populi Romani cohortatus sit, eosq; conscripserit: quodq; legio Martia, Quartaq; summo studio, optimoq; in Rempub.consensu, C. Cæsare duce, & autore Remp.libertatem populi Rom.defendant, defenderint: & quòd C.Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites, sagittarios, elephantos in suam, populiq; Rom. potestatem redegerit, difficillimoq; Reipub.tempore saluti, dignitatiq; populi Rom.subuenerit: ob eas causas Senatui placere C.Cæsarem, C.F.Pont.Proprætorem, Senatorem esse, sententiamq; loco Prætorio dicere: eiusq; rationem quæcunq; appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor fuisset. Quid est enim P.C.cur eum non quàm primùm amplißimos honores capere cupiamus? Legibus enim annalibus cùm grandiorem ætatem ad Consulatum constituebant maiores nostri, adolescentiæ temeritatem uerebantur. C.Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaq; uirtute progressum ætatis expectari non oportere. Itaq; maiores nostri ueteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis pòst annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. Ita sæpe magna indoles*

doles uirtutis, prius quàm Reipublicæ prodesse potuisset, extincta fuit. At uerò apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flaminius, admodum adolescentes Consules facti tantas res gesserunt, ut populi Romani imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cùm ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non'ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm Consularis. ex quo iudicari potest, uirtutis esse, quàm ætatis cursum celeriorem. Nam quod ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne uerendum quidem est, ut tenere se poßit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. Ea natura rerum est P.C. ut qui sensum ueræ gloriæ ceperit, quiq; se ab Senatu, ab Equitibus, populoq; Romano uniuerso senserit ciuem clarum haberi salutaremq; Reipub. nihil cum hac gloria comparandum putet. Vtinam C. Cæsari, patri dico, contigisset adolescenti, ut esset Senatui, atq; optimo cuiq; charißimus. quod cùm consequi neglexisset, omnem uim ingenij, quæ summa fuit in illo, in populari leuitate consumpsit. Itaque cùm respectum ad Senatum, & ad bonos non haberet, eam sibi uiam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam uirtus liberi

populi

populi ferre non posset. Eius autem filij longissimè diuersa ratio: qui cùm omnibus est, tum optimo cuiq; charißimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt. Cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiam timemus? quid enim stultius, quàm inutilem potentiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem & lubricam anteferre ueræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc uidit puer: si ætate processerit, non uidebit? At est quibusdam inimicus clarißimis, atque optimis ciuibus. nullus iste timor esse debet. omneis Cæsar inimicitias Reipub. condonauit: hanc sibi iudicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum. ita enim ad Rempub. accesßit, ut eam confirmaret, non ut euerteret. omneis habeo cognitos sensus adolescẽtis: nihil est illi Repub. charius, nihil uestra autoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. Quamobrem ab eo non modò nihil timere, sed maiora & meliora expectare debetis: neq; in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere, ne memoria maneat domestici doloris, quæ plus apud eum poßit, quàm salus ciuitatis. Audebo etiam obligare fidem meam P.C. uobis, populoq; Rom. quod profectò cùm me nulla uis cogeret, facere non auderem, pertimescer

mesceremq; in re maxima periculosam opinionem temeritatis. promitto, recipio, spondeo Patres conscripti, C. Cæsarem talem semper fore ciuem, qualis hodie sit, qualemq; eum maximè uelle, et optare debemus. Quæ cùm ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo.

Nec uerò de L. Egnatuleio fortissimo et constantissimo ciue, amicissimo Reipub. silendum arbitror: sed tribuendum testimonium uirtutis egregiæ, quòd is legionem Quartam ad Cæsarem adduxerit, quæ præsidio Consulibus, Senatui, populoq; Rom. Reiq; pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. In quo P. C. non tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos. in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernendum: Senatui placere, militibus ueteranis, qui Cæsaris Pontificis, autoritatemq; huius ordinis defenderint atq; defendant, his, liberisq; eorum militiæ uacationem esse: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites ueterani deducti essent, qui contra legem Iuliam possideretur, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirentq; rationem de commodis militum ueteranorum augendis: legioniq; Martiæ, & legion

gion

gioni Quartæ, & ijs militibus qui de legione Secunda, Trigesimaquinta, ad C. Pansam, A. Hircium Consules uenissent, suaq; nomina dedissent: quòd ijs Senatus populiq; Rom. libertas charißima sit, & fuerit, uacationem militiæ ipsis, liberisq; eorum esse placere, extra tumultum Gallicum, Italicumq;: easq; legiones bello confecto missas fieri placere: quantamq; pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsar Pōtifex Proprætor pollicitus sit, tantam dari placere: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules alter, ambo'ue rationem agri habeant, qui sine iniuria priuatorum diuidi poßit: isq; militibus legionis Martiæ, & legionis Quartæ ita daretur, aßignaretur, ut quibus militibus amplißimè dati, aßignati essent. Dixi ad ea omnia Consules, de quibus retulistis: quæ si sint sine mora matureq; decreta, facilius apparabitis ea, quæ tēpus & neceßitas flagitat. celeritate autem opus est: qua si essemus usi, bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

IN

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES, PHILIPPICA SEXTA.

ORATIO XLIX.

AVDITA uobis esse arbitror Quir. quæ sint acta in Senatu, quæ fuerit cuiusq; sententia. res enim ex Calend. Ian. agitata, paulò antè confecta est: nimius quidem illa seuerè quàm decuit. non tamen omnino dissoluté. mora est allata bello, nō causa sublata. Quamobrem quod quæsiuit à me P. Apuleius homo et multis officijs mihi, & summa familiaritate cōiunctus, & uobis amicißimus, ita respondebo, ut ea quibus non interfuistis, nosse poßitis. Causa fortißimis optimisq; Consulibus Cal. Ian. de Repub. primùm referendi fuit ex eo, quod XIII. Cal. Ian. Senatus me autore decreuit. Eo die primū Quir. fundamenta iacta sunt Reipub. Fuit enim longo interuallo ita liber Senatus, ut uos aliquādo liberi essetis. Quo quidem tempore etiāsi ille dies uitæ finē mihi allaturus esset, satis magnū ceperā fructū, cùm uos uniuersi una mente, atq; uoce iterum à me cōseruatā esse Remp. conclamastis. Hoc uestro iudicio tanto, tamq; præclaro excitatus, ita Cal. Ian. ueni in Senatum, ut meminissem, quā personā impositam à uobis

sustin

sustinerem. Itaq; bellũ nefarium illatum Reip. cùm uiderem, nullam moram interponendam insequendi M. Antonium putaui: hominemq́; audacißimum, qui multis nefariys rebus antè commißis, hoc tempore Imperatorem pop. Ro. oppugnaret, coloniam uestram fidißimam, fortißimamq́; obsideret, bello censeo persequẽdum: tumultum esse decerni, iustitiũ indici, saga sumi dixi placere: quò oẽs acrius grauiusq́; incũberent ad ulciscendas Reipub. iniurias, si omnia grauißimi belli insignia suscepta à Senatu uiderent. Itaq; hæc sententia sic per triduum ualuit, ut quanquam discessio facta non esset, tamen preter paucos, omnes mihi assensuri uiderentur. Hodierno autem die, nescio qua obiecta re, remißior Senatus fuit. nam plures eam sententiam secuti sunt, ut quantum Senatus autoritas, uesterq́; consensus apud Antonium ualiturus esset, per Legatos experiremur. Intelligo Quir. à uobis hanc sententiam repudiari: neq; iniuria. ad quem enim Legatos? ad eum'ne, qui pecunia publica dißipata atq; effusa, per uim, & contra auspicia impositis populo Romano legibus, fugata concione, obsesso Senatu, ad opprimendam Rempublicam Brundisio legiones accersierit: ab his relictus, cum latronum manu in Galliam irruperit: Brutũ oppugnet: Mutinam circunsedeat? quæ uobis potest cum hoc gladiatore conditionis, æquitatis,

legat

legationis esse communitas? Quanquam Quir. non est illa legatio, sed denuntiatio belli, nisi paruerit. Ita enim est decretum, ut si legati ad Annibalem mitterentur. mittuntur enim qui nuntient, Ne oppugnet Consulem designatum: ne Mutinam obsideat: ne prouinciam depopuletur: ne delectus habeat: sit in Senatus, populiq; Rom. potestate. Facilè uerò huic denuntiationi parebit, ut in Patrum conscriptorum, atq; in uestra potestate sit, qui in sua nunquam fuerit? Quid enim ille unquam arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò uinolentia? semper eum duo dissimillima genera lenonum & latronum tenuerunt: ita domesticis stupris, forensibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auarissimæ paruerit, quàm Senatui populoq; Romano. Itaque quod paulò antè feci in Senatu, faciam apud uos: testificor, denuntio, antè prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ sunt legatis mandata, facturum, uastaturum agros, Mutinam obsessurum, delectus, quà posit, habiturum: is est enim ille, qui semper Senatus iudicium et autoritatem, semper uoluntatem uestram potestatemq; contempserit. An ille id faciat, quod paulò antè decretum est? ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis est Galliæ, educeret, dum ne propius urbem Romam CC. mil. admoueret? huic denuntiationi ille

 pareat

pareat? ille se fluuio Rubicone C C. *mil. circunscriptum esse patiatur? non is est Antonius. nam si esset, non commisisset, ut ei Senatus, tanquam Annibali initio belli Punici, denuntiaret, ne oppugnaret Saguntum. Quòd uerò ita auocatur à Mutina, ut ab urbe tanquam pestifera flamma arceatur, quam habet ignominiã? quod iudicium Senatus? quid? quòd à Senatu dantur mandata Legatis, ut D. Brutum, militesq́; eius adeant, ijsq́; demonstrent sua in Remp ub. merita, beneficiaq́; eorum grata esse Senatui, populoq́; Rom. eisq́; eam rem magnæ laudi, magnoq́; honori fore? passurum'ne censetis Antonium introire Mutinam Legatos? exire inde tutó? nunquam patietur, mihi credite. noui uiolentiam, noui impudentiam, noui audaciam. Nec uerò de illo, sicut de homine aliquo, debemus, sed ut de importunißima bellua cogitare. Quæ cùm ita sint, non omnino dissolutum est, quod decreuit Senatus. habet atrocitatis aliquid legatio: utinam nihil haberet moræ. nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas, & procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes undique copiæ colligendæ: horam eximere ullam in tali ciue liberando, sine scelere non possumus. An ille non potuit, si Antonium Consulem, si Galliam Antonij prouinciam indicasset, legiones Antonio, &*

prouinc

prouinciam tradere? domum redire? triumphare? primus in hoc ordine esse, quoad magistratum iniret? quid negotij fuit? sed cùm se Brutum esse meminisset, uestræq; libertati natum, quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? Ad hunc utrum legatos, an legiones ire oportebat? Sed præterita omittamus: properent: quod uideo esse facturos. uos saga parate. est enim ita decretum, ut si ille autoritati Senatus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. Non metuo Quir. ne cùm audierit Antonius, me hoc in Senatu, & in concione confirmasse, nunquam illum futurum in Senatus potestate, refellendi mei causa, ut ego nihil uidisse uidear, uertat se, Senatui pareat. nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me sapientem à uobis, quàm se modestum existimari. quid? ipse si uelit, num etiam L. fratrem passurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tybur, ut opinor, cùm ei labare M. Antonius uideretur, mortem fratri esse minitatus. Etiam'ne ab hoc Myrmillone Asiatico Senatus mandata, Legatorum uerba audientur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim autoritate. nam hic inter illos Africanus est: pluris hābetur, quàm L. Trebellius, pluris quàm T. Plancius adolescens nobilis: qui omnibus senten-

iÿs maximo ueſtro plauſu condemnatus, neſcio quomodo ſe coniecit in urbem, atque ita mœſtus rediÿt, ut retractus, non reuerſus uideretur: ſic contemnit, tanquam ſi illi aqua, & igni interdictum ſit. aliquando negat ei locum eſſe oportere in curia, qui incenderit curiam. Nam Trebellium ualde iam diligit: oderat tum, cùm ille tabulis nouis aduerſabatur: iam fert in oculis, poſtquam ipſum Trebellium uidit ſine tabulis nouis ſaluum eſſe non poſſe. audiſſe enim uos arbitror Quir. quod etiam uidere potuiſtis, quotidie ſponſores & creditores L. Trebellÿ conuenire. O fides (hinc enim puto Trebellium ſumpſiſſe cognomen) quæ poteſt eſſe maior fides, quàm fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum uenire ad arma? ubi plauſus ille in triumpho eſt ſpe ludi? ubi Aedilitas delata ſummo ſtudio bonorum? quis eſt, qui hunc non caſu exiſtimet rectè feciſſe? nequitia eſt, ſcelus eſt. Sed redeo ad amores, deliciasq; ueſtras L. Antonium, qui uos omnes in fidem ſuam recepit. negatis? num quiſpiam eſt ueſtrum, qui tribum non habeat? certè nemo. atqui illum quinq; & triginta tribus patronum adoptarunt. rurſus reclamatis? Aſpicite à ſiniſtra illam Equeſtrem ſtatuam inauratam. in qua quid inſcriptū eſt? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI ROM. *Igitur eſt pa-*

tronus

tronus L. Antonius. malam quidem illi pestem: clamori enim uestro assentior. non modò hic latro, quem clientem habere nemo uelit, sed quis unquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi Romani uictoris, dominiq́; omnium gentium tutorem dicere auderet? in foro L. Antonij statuam uidemus: sicut illam Q. Trebellij qui Hernicos deuicit, ante Castoris. O impudentiam incredibilem: tantum'ne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus nobis depugnasset? Sed hæc una statua. at altera ab Equitibus Rom. in equo publico: qui item ascribunt, Patrono. quem unquam iste ordo patronum adoptauit? si quenquam: debuit me. sed me omitto: quem Censorem? quem Imperatorem? agrum his diuisit. O sordidos, qui acceperunt: improbum, qui dederit. Statuerunt etiam Tribuni militares, qui in exercitibus Cæsaris duobus fuerunt. Quis est iste ordo? multi fuerunt multis legionibus per tot annos: his quoq; diuisit Semurium. Campus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. Sed hæc agrorum aßignatio paulò antè Quirites, L. Cæsaris clarißimi uiri & præstantißimi Senatoris sententia dissoluta est. huic enim assensi. Septemuirûm acta sustulimus. Iacent beneficia Nuculæ, friget patronus Antonius. nam

possessores animo æquiore discedent: nullam impensam fecerant: nondum instruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa statua palmaris, de qua si meliora tempora essent, nō possem sine risu dicere: L. ANTONIO, IANI MEDII, PATRONO. Ita'ne Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum? Sed nimis multa de nugis: ad causam bellumq; redeamus: quanquam non alienum fuit personas quasdam à uobis recognosci: ut quibuscum bellum gereretur, possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor Quir. ut etiam si melius aliud fuit, tamen Legatorum reditum expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est, boni tamen aliquid accessit ad causam. cùm enim Legati renuntiarint, quod certè renuntiabunt, non in uestra potestate, non in Senatus esse Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures quàm Republica dignum est, qui ita loquantur, Ne Legatos quidem expectabimus? Istam certè uocem, simulationem'que clementiæ, extorquebit his res ipsa publica. Quò etiam, ut confitear uobis Quir. minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi Senatus assentiens tumultum

multum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus pòst sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. Quapropter Quir. expectate Legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam deuorate. qui cùm redierint, si pacem afferent, stupidum me: si bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? non dies noctesq; de uestra libertate, de Reipublicæ salute cogitem? Quid enim non debeo uobis Quirites? quem uos hominem à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Republica? quis exercitatior? qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem Quirites consilio, quantum potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq; pro uobis. etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitati suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas magnasq; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unquam uidi tantam, quanta nunc uestra est. unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonij conatus auertere à Repub. furorem extinguere, opprimere audaciam: idem uolunt omnes

possessores animo æquiore discedent: nullam impensam fecerant: nondum instruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa statua palmaris, de qua si meliora tempora essent, nō possem sine risu dicere: L. ANTONIO, IANI MEDII, PATRONO. *Ita'ne Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis unquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum? Sed nimis multa de nugis: ad causam bellumq; redeamus: quanquam non alienum fuit personas quasdam à uobis recognosci: ut quibuscum bellum gereretur, possitis taciti cogitare. Ego autem uos hortor Quir. ut etiam si melius aliud fuit, tamen Legatorum reditum expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est, boni tamen aliquid accessit ad causam. cùm enim Legati renuntiarint, quod certè renuntiabunt, non in uestra potestate, non in Senatus esse Antonium: quis erit tam improbus ciuis, qui illum ciuem habendum putet? nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures quàm Republica dignum est, qui ita loquantur, Ne Legatos quidem expectabimus? Istam certè uocem, simulationem'que clementiæ, extorquebit his res ipsa publica. Quò etiam, ut confitear uobis Quir. minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi Senatus assentiens tu-*

multum

multum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus pòst sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. Quapropter Quir. expectate Legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam deuorate. qui cùm redierint, si pacem afferent, stupidum me: si bellum, prouidum iudicatote. An ego non prouideam meis ciuibus? non dies noctesq; de uestra libertate, de Reipublicæ salute cogitem? Quid enim non debeo uobis Quirites? quem uos hominem à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Republica? quis exercitatior? qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? Quamobrem Quirites consilio, quantum potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq; pro uobis. etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitati suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas magnasq; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unquam uidi tantam, quanta nunc uestra est. unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonij conatus auertere à Repub. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes

ordines: eôdem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia. Itaq; Senatum sua sponte bene firmum, firmiorem uestra autoritate fecistis. uenit tempus Quirites serius omnino, quàm dignum pop. Rom. fuit: sed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poßit. fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc si quis erit, erit uoluntarius. pop. Rom. seruire fas non est, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur: aut uincatis oportet Quir. quod profectò & pietate uestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potius quàm seruiatis. Aliæ nationes seruitutem pati possunt, populi Rom. est propria libertas.

IN M. ANTONIVM IN SENATV PHILIPPICA VII.

ORATIO L.

PARVIS de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur P. C. de Appia uia, & de Moneta Consul, de Lupercis Tribnni pleb. referũt. quarum rerum etsi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus. Adducta est enim P. C. res in

maxim

maximum periculum, & extremũ penè discrimen. Non sine causa Legatorum istam missionem semper timui, nunquam probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim se tenent ij, qui Senatum dolent ad autoritatis pristinæ spem reuiuiscere, coniunctum huic ordini populum Rom. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces iam nunc fingunt Antonij responsa, eademq; defendunt. alij, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet Legatos ad eum misimus, non ut parêret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, leges imponeret, reserare nos exteris gentibus Italiam iuberet: se præsertim incolumi, à quo maius periculũ, quàm ab ullis nationibus extimescendum est. alij remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam postulare. præclarè; ex qua non legiones solùm, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij, nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino: quoniam C. frater est inde reuocatus. Sed quæ prouincia est, ex qua illa fax excitare non posset incendium? Itaque ijdem quasi prouidi ciues, & Senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt. Suscipiunt partis patrocinium, qui sic disputant, Irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atq;

atq; confidens. multi præterea improbi (quos quidem à se primùm numerare possunt, qui hæc loquuntur) eos esse cauendos denuntiant. utrum igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cùm possis, an pertimescendis diligentior cautio est? Atq; hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares habebantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares. quî enim conuenit, ut qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maximè populari, quòd eadem salutaris Reipublicæ sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem semper (ut scitis) aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. Et quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt Consulares: quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas ad te ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum furorem augeas? augeas eorum animos? bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te Consularem, aut Senatorem, aut deniq; ciuem putes? Accipiet in optimam partem C. Pansa fortissimus Consul, atq; optimus. etenim dicam animo amicissimo: hūc ipsum mihi hominē familiarissimum, nisi talis Consul esset, ut oēs uigilias, curas, cogitationesq;

in Rei

in Reipublicæ salute configeret, Consulem non putarem. quanquàm nos ab ineunte ætate illius usus, consuetudo, studiorum etiam honestißimorum societas, similitudoq́; coniunxerit: eius deniq; curam incredibilem in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi non modò salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eundem, ut dixi, nisi talis Consul esset, negare esse Consulem auderem. idem non modò Consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantißimum, atque optimum Consulem, non quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua & uirtutem, & uoluntatem suam declararent. Huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ, tempestas est oblata formidolosißimi temporis. tum autem illustratur Consulatus, cùm gubernat Rempublicam, si non optabili, at necessario tempore. magis autem necessarium P. C. nullum tempus unquam fuit. Itaque ego ille, qui semper autor pacis fui, cuiq́; pax præsertim ciuilis, quanquã omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis, elaboratum est: hinc honores amplißimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quam habemus, consecuti sumus: ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quantuscunq; sum (nihil enim mihi arrogo) sine pace

ciuili certè non fuissem (periculosè dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignitatis retinendæ, & augendæ, quæso, oroq; uos P. C. ut primò si erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod dixero: ne'ue id prius quàm quale sit explicauero, repudietis) ego ille, dicam sæpius, pacis semper laudator, semper autor, pacem cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reliquam orationem P. C. quoniam periculosissimum locum silentio sum prætervectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explico, peto à uobis P. C. ut eadem benignitate, qua soletis, uerba mea audiatis. Quid est inconstantia, mobilitate, leuitate, cùm singulis hominibus, tum uerò uniuerso Senatui, turpius? quid porrò inconstantius, quàm quem modò hostem non uerbo, sed re multis decretis iudicauistis, cum hoc pace uelle subitò coniungi? quasi uerò, cùm C. Cæsari meritos quidem illi honores & debitos, sed tamen immortales & singulares decreuistis unam ob causam, quòd contra M. Antonium exercitum comparauisset, non hostem Antonium iudicaueritis. nec tum hostis est à uobis iudicatus Antonius, cùm laudati sunt autoritate nostra ueterani milites, qui Cæsarem secuti

essent

essent? nec tum hostem Antonium iudicauistis, cùm fortissimis legionibus, quòd illum qui Consul appellabatur, cùm esset hostis, reliquissent, uacationes, pecunias, agros spopondistis? quid? cùm Brutum omen quoddam illius generis & nominis, natum ad Remp. liberandam exercitumq́; eius pro libertate pop. Rom. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq́; fidelissimam, atq; optimam Galliam laudibus amplissimis affecistis, tum non hostem iudicastis Antonium? quid? cùm decreuistis ut COSS. alter, ambo'ue ad bellum proficiscerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? Quò igitur profectus est uir fortissimus meus collega & familiaris A. Hircius COS? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum credo putauit, uitam, quam populi Romani uotis retinuisset, pro libertate populi Romani in discrimen adducere. Quid? cùm delectus haberi tota Italia iussistis, cùm uacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis, milites cum gladijs sequuntur Consulem: præsidio sunt specie Consuli, re & ueritate nobis: omnes sine ulla recusatione, summo etiam cum studio nomina dant: parent autoritati uestræ: non est iudicatus Antonius hostis? At Legatos misimus. heu me miserum, cur Senatum cogor, quem

quem laudaui semper, reprehendere? quid? uos censetis P. C. Legatorum missionem populum Romanum probauisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cùm pridie frequentes essetis assensi, postridie ad spem estis inanem pacis deuoluti. Quàm turpe porrò est legiones ad Senatum legatos mittere, Senatum ad Antonium? quanquam illa Legatio non est: denuntiatio est, paratum illi exitium, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio est grauior. missos enim Legatos omnes uident: decreti uestri non omnes uerba nouerunt. Retinenda est igitur uobis constantia, grauitas, perseuerantia. repetenda est uetus illa seueritas: si quidem autoritas Senatus, decus, honestatem, laudem, dignitatem desiderat: quibus hic ordo nimium caruit diu. sed erat tunc excusatio oppreßis, misera illa quidem, sed tamen iusta. nunc nulla est liberatis iam regio dominatu. urgebamur armis domesticis: ea ipsa depulimus. nunc quidem ui extorquenda sunt. quod si non possumus facere (dicam, quod dignum est Senatore, & Romano homine) moriamur. quanta illa erit Reipublicæ turpitudo, quantum dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium Consulari loco? cuius ut omittam innumerabilia scelera urbani Consulatus, in quo pecuniam publicam maximam dißipauit,

nit, exules sine lege restituit, uectigalia uendididit, prouincias de populi Romani imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim imposuit, armis obsedit, aut exclusit Senatum: ut hæc, inquam, omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam coloniam populi Romani & Consulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit? quàm fœdum, flagitiosumq; sit, uidetis. Satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, quod proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo: tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cùm in ciuitate Antonium uideatis, uel potius Antonios? nisi fortè contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem, sed, ut uideo, dominabitur Lucius. est enim patronus XXXV. tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratum sortitus est, suffragium sustulit: patronus Centuriarum equitum, quas idem sine suffragio esse uoluit: patronus fori, in quo ei Tribuni militares statuam statuerunt: patronus Iani medij. O dij quis huius potentiam poterit sustinere? præsertim cùm eosdem, in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis Equites Rom. quis Tribunos militares? Gracchorum potentiam maiorẽ fuisse arbitramini

mini; quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed ut appellant ij, qui planè, & Latinè loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cùm ornasset Thraciditis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic occasione data faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rursus improbos decuriabit? non solicitabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. uerò Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? ut nemo sit alius, nisi ij qui unà sunt, & ij qui hìc ei nunc apertè fauent, parum'ne erũt multi? præsertim cùm bonorum iam præsidia cesserint, illi parati sint ad nutum futuri. Ego uerò metuo, si hoc consilio lapsi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideantur. Nec ego pacem nolo: sed pacis nomine bellum inuolutum reformido: quare si pace frui uolumus, bellum gerendum est: si bellum omittemus, pace nunquam fruemur. Est autem nostri consilij Patres conscripti, in posterum quàm longissimè prouidere. idcirco in hac custodia, tanquam in specula, collocati sumus, ut uacuum metu populum Romanum nostra uigilia, &

lia, & prouidentia redderemus. Turpe est summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. Eos Consules habemus, eam pop. Rom. alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem Respub. accipere possit sine culpa Senatus. Equidem non deero, monebo, prædicabo, denuntiabo, & testabor semper deos hominesq́;, quid sentiam: nec solùm fidem meam, quod fortasse uidetur satis esse, sed in principe ciue non est satis: curam, consilium, uigilantiamq́; præstabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem. de tribus enim quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primùm cum Senatu? quo ore ille nos poterit, quibus illum uicißim nos oculis intueri? qui uestrum illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solus, & uos illum? quid? ij, qui Mutinam circunsedēt, qui in Gallia delectus habent, qui in nostras fortunas imminent amici nobis unquam erūt, aut nos illis? an Equites Rom. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq́; de M. Antonio? qui frequentißimè in gradibus Concordiæ steterunt, qui nos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitauerunt, me unà cum populo Romano in concionem uocauerunt: hi Antonium diligent? cùm his pacem seruabit Antonius?

tonius? Nam quid ego de uniuerso populo Rom. dicam? qui pleno ac referto foro, bis me una mente, atq; uoce in concionem uocauit, declarauitq́; maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaq; quod erat optabile antea, ut populum Rom. comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ est igitur spes, qui Mutinam circunsedent, Imperatorem pop. Rom. exercitumq́; oppugnantes, pacem cum pop. Rom. habere posse? An cū municipijs pax erit, quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi Romani non desideretis? Laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmiani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt: respondendum honorificè est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiam subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdem, his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis esse ullo pacto potest? ut omittam multitudinē: L. Nasidio Equiti Rom. homini in primis ornato, atq; honesto, ciuiq; semper egregio, cuius ego excubias & custodias mei capitis cognoui in Consulatu meo: qui uicinos suos non cohortatus est solùm, ut milites fierent, sed etiam facultatibus suis subleuauit: huic inquam tali uiro, quem nos senatusconsulto collaudarimus, poterit'ne

rit'ne

uis'ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari? qui illum urbe: quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam uerò ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repudiatus est? omnia uidebitis P. C. *nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. Nolite igitur uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales* P. C. *ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim legati egerint nondũ scimus. at uerò erecti, excitati, parati, armati animis iã esse debemus, ne blanda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denuntiata sunt, prius quàm aliquid postulet: Brutum, exercitumq́; eius oppugnare, urbes, & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propius urbem millia passuum ducenta admouerit: fuerit in Senatus populiq́; Rom. potestate. hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si Senatui non paruerit, non illi Senatus, sed ille populo Romano bellum indixerit. Sed uos moneo* P. C. *libertas agitur populi Rom. quæ est commendata uobis: uita, & fortunæ optimi cuiusq;, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iampridẽ inten-*

dit Antonius: autoritas uestra, quàm nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetram & pestiferam belluam, ne inclusam, & constrictam dimittatis cauete. Te ipsum moneo Pansa (quanquam non eges consilio, quo uales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatũ, tamq; praeclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit unquam: hac grauitate Senatus, hoc studio Equestris ordinis, hoc ardore pop. Rom. potes in perpetuũ metu, & periculo Rempublicam liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VIII.

ORATIO LI.

CONFVSIVS hesterno die est acta res C. Pansa, quàm postulabat institutum Consulatus tui. Parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cùm Senatus ea uirtus fuisset, quae solet, & cùm re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. Victa igitur est propter asperitatem te autore nostra sententia. uicit L. Caesaris amplißimi uiri, qui uerbi atroci

atrocitate dempta, oratione fuit, quàm sententia lenior. Quanquam is quidem antequam sententiam diceret, propinquitatem excusauit. Idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio, ut & luctu sororis moueretur, & saluti Reip. prouideret. Atque ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodammodo P. C. ne sibi assentiremini, cùm ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se ac Repub. dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille auunculus. num etiam uos auunculi, qui illi assensi estis? At in quo fuit controuersia? Belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant, tumultum appellare malebant, ignari non modò rerum, sed etiam uerborum. Potest enim esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest. Quid enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaq; maiores nostri, tumultum Italicum, quòd erat domesticus: tumultum Gallicum, quòd erat Italiæ finitimus: præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. Ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu posit, tumultus sine bello esse non posit. Etenim cùm inter bellum, & pacem medium nihil sit, ne-

cesse est tumultum si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? Sed nimis multa de uerbo: rem potius uideamus P. C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs et colonijs ad excludendum Antonium autoritatem damus? quàm ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio, & uoluntate? quàm, ut pecunias in Remp. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi Rom. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? Illud uero quis potest bellum nō esse dicere, quò fortissimum uirum cum exercitu misimus? qui cū esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam putauit sibi excusationem esse oportere, cùm ad Reipub. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cùm esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil decerni posse. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur. non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hircius? non est hostis, qui armatus Consulem desig

designatum oppugnat? nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulò antè ex Collegæ literis Pāsa recitauit? DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumentur: Consul se cum præsidio descensurum dixit. Vtrum hoc bellum non est? an etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit? Cæteris enim bellis, maximeq; ciuilibus, contentionem Reipublicæ causa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium suffragijs: rursus cum Mario, & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clarißimorum hominum crudelißimam ulcisceretur necem. Horum omnium bellorum causæ ex Reipublicæ contentione natæ sunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. Hoc bellum quintum ciuile geritur: atque omnia in nostram ætatem inciderunt, primùm non modò in dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibili'que concordia. omnes idem uolunt, idem defendunt, idem sentiunt. Cùm omnes dico, eos excipio quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ est

igitur in medio belli causa posita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi Romani, penates, aras, focos, sepulcra maiorum, nos leges, iura, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus: contrà M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dißipet, partim dispertiat parricidis. In hac tam dispari ratione belli miserrimum illud est, quòd ille latronibus suis pollicetur primùm domos: urbem enim se diuisurum cõfirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; pestes, quæ sequuntur Antonium, ædes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt. atq; etiam homines agrestes si homines sunt illi potius, quàm pecudes, inani spe ad aquas usque Puteolanas prouehuntur. Ergo habet Antonius quod suis polliceatur. Quid nos? num quid tale habemus? Dij meliora. id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quicquam poßit polliceri. inuitus dico, sed dicendum est. Hasta Cæsaris Patres conscripti multis improbis & spem affert, & audaciam. uiderunt enim ex mendicis fieri repētè diuites. itaq; hastam semper uidere cupiunt ij, qui nostris bonis imminēt: quibus omnia pollicetur Antonius. Quid nos nostris exercitibus? quid pollicemur? multo meliora, atque

maiora

maiora. scelerum enim promissio & iis qui expectant, perniciosa est, & iis qui promittunt. Nos libertatem nostris militibus, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonii igitur promissa cruenta, tetra, scelerata, diis, hominibusq; inuisa, nec diuturna, neq; salutaria: nostra contrà honesta, integra, gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fusius uir fortis, ac strenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat? quasi uerò si laudanda pax esset, ego idem facere commodè non possem. semel enim pacem defendi? non semper otio studui? quod cùm omnibus bonis utile est, tum præcipuè mihi. Quem enim cursum industria mea tenere potuisset sine forensibus causis, sine legibus, sine iudiciis? quæ esse non possunt, ciuili pace sublata. Sed quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem uocas? Maiores quidem nostri non modò, ut liberi essent, sed etiam, ut imperarent, arma capiebant: at tu arma abiicienda censes, ut seruiamus. Quæ causa iustior est belli gerendi, quàm seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserrimum, posse, si uelit. imò nulla alia causa iusta, ac necessaria est. nisi fortè ad te hoc non putas pertinere, quòd te socium fore speras dominationis Antonii. In quo bis falleris: primùm, quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde,

uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse noluerunt. Ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus Senatus Rempub. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus pleb. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Craßi arma sumpserunt. num aut Consules illos, aut clarißimos uiros uituperandos putas? Ego Catilinam perire uolui. num tu, qui omnes saluos uis, Catilinam saluum esse uoluisti? Hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam: ego nolo quenquam ciuem committere, ut morte mulctandus sit: tu, etiamsi commiserit, conseruandum putas. In corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri ac secari patimur, ut membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in Reipublicæ corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur. Dura uox: multò illa durior, Salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Respublica. Vno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quàm me. ego P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impium, audacem, facinorosum: tu contrà sanctum, temperatum, innocentem, modestum; retinendum ciuem & optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse

mini; quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed ut appellant ij, qui planè, & Latinè loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cùm ornasset Thraciditis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. qui familiarem iugularit, quid hic occasione data faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rursus improbos decuriabit? non solicitabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. uerò Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? ut nemo sit alius, nisi ij qui unà sunt, & ij qui hîc ei nunc apertè fauent, parum'ne erũt multi? præsertim cùm bonorum iam præsidia cesserint, illi parati sint ad nutum futuri. Ego uerò metuo, si hoc consilio lapsi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideantur. Nec ego pacem nolo: sed pacis nomine bellum inuolutum reformido: quare si pace frui uolumus, bellum gerendum est: si bellum omittemus, pace nunquam fruemur. Est autem nostri consilij Patres conscripti, in posterum quàm longißimè prouidere. idcirco in hac custodia, tanquam in specula, collocati sumus, ut uacuum metu populum Romanum nostra uigilia, &

lia, & prouidentia, redderemus. Turpe est summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. Eos Consules habemus, eam pop. Rom. alacritatem, eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem Respub. accipere possit sine culpa Senatus. Equidem non deero, monebo, prædicabo, denuntiabo, & testabor semper deos hominesq́;, quid sentiam: nec solùm fidem meam, quod fortasse uidetur satis esse, sed in principe ciue non est satis: curam, consilium, uigilantiamq́; præstabo. Dixi de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem. de tribus enim quæ proposui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primùm cum Senatu? quo ore ille uos poterit, quibus illum uicißim uos oculis intueri? qui uestrum illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solus, & uos illum? quid? ij, qui Mutinam circunsedēt, qui in Gallia delectus habent, qui in nostras fortunas imminent amici nobis unquam erūt, aut nos illis? an Equites Rom. amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq́; de M. Antonio? qui frequentißimi in gradibus Concordiæ steterunt, qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitauerunt, me unà cum populo Romano in concionem uocauerunt: hi Antonium diligent? cùm his pacem seruabit Antonius?

tonius? Nam quid ego de uniuerso populo Rom. dicam? qui pleno ac referto foro, bis me una mente, atq; uoce in concionem uocauit, declarauitq; maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaq; quod erat optabile antea, ut populum Rom. comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ est igitur spes, qui Mutinam circunsedent, Imperatorem pop. Rom. exercitumq́; oppugnantes, pacem cum pop. Rom. habere posse? An cũ municipijs pax erit, quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi Romani non desideretis? Laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmiani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt: respondendum honorificè est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiam subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdem, his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis esse ullo pacto potest? ut omittam multitudinẽ: L. Nasidio Equiti Rom. homini in primis ornato, atq; honesto, ciuiq́; semper egregio, cuius ego excubias & custodias mei capitis cognoui in Consulatu meo: qui uicinos suos non cohortatus est solùm, ut milites fierent, sed etiam facultatibus suis subleuauit: huic inquam tali uiro, quem nos senatusconsulto collaudarimus, pote-

stit'ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari? qui illum urbe: quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Iam uerò ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repudiatus est? omnia uidebitis P. C. nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. Nolite igitur uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P. C. ne spe præsentis pacis, perpetuam pacem amittatis. Quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim legati egerint nondũ scimus. at uerò erecti, excitati, parati, armati animis iã esse debemus, ne blanda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, & denuntiata sunt, prius quàm aliquid postulet: Brutum, exercitumq; eius oppugnare, urbes, & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propius urbem millia passuum ducenta admouerit: fuerit in Senatus populiq; Rom. potestate. hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si Senatui non paruerit, non illi Senatus, sed ille populo Romano bellum indixerit. Sed uos moneo P. C. libertas agitur populi Rom. quæ est commendata uobis: uita, & fortunæ optimi cuiusq;, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iampridẽ inten-

dit Antonius: autoritas uestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetram & pestiferam belluam, ne inclusam, & constrictam dimittatis cauete. Te ipsum moneo Pansa (quanquam non eges consilio, quo uales plurimum: tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatū, tamq; præclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit unquam: hac grauitate Senatus, hoc studio Equestris ordinis, hoc ardore pop. Rom. potes in perpetuū metu, & periculo Rempublicam liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VIII.

ORATIO LI.

CONFVSIVS *hesterno die est acta res C. Pansa, quàm postulabat institutum Consulatus tui. Parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cùm Senatus ea uirtus fuisset, quæ solet, & cùm re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. Victa igitur est propter asperitatem te autore nostra sententia. uicit L. Cæsaris amplißimi uiri, qui uerbē*

atrocē

atrocitate dempta, oratione fuit, quàm sententia lenior. Quanquam is quidem antequam sententiam diceret, propinquitatem excusauit. Idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio, ut & luctu sororis moueretur, & saluti Reip. prouideret. Atque ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodammodo P. C. ne sibi assentiremini, cùm ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se ac Repub. dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille auunculus. num etiam uos auunculi, qui illi assensi estis? At in quo fuit controuersia? Belli nomen ponendum in sententia quidam non putabant, tumultum appellare malebant, ignari non modò rerum, sed etiam uerborum. Potest enim esse bellum sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest. Quid enim tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaq; maiores nostri, tumultum Italicum, quòd erat domesticus: tumultum Gallicum, quòd erat Italiæ finitimus: præterea nullum tumultum nominabant. Grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. Ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu poßit, tumultus sine bello esse non poßit. Etenim cùm inter bellum, & pacem medium nihil sit, ne-

cesse est tumultum si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? Sed nimis multa de uerbo: rem potius uideamus P. C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs et colonijs ad excludendum Antonium autoritatem damus? quàm ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio, & uoluntate? quàm, ut pecunias in Remp. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi Rom. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? Illud uero quis potest bellum nõ esse dicere, quò fortißimum uirum cum exercitu misimus? qui cũ esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam putauit sibi excusationem esse oportere, cùm ad Reipub. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cùm esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil decerni posse. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur. non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius? non est hostis, qui armatus Consulem desig

designatum oppugnat? nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulò antè ex Collegæ literis Pãsa recitauit? DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumentur: Consul se cum præsidio descensurum dixit. Vtrum hoc bellum non est? an etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit? Cæteris enim bellis, maximeq; ciuilibus, contentionem Reipublicæ causa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium suffragijs: rursus cum Mario, & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clarißimorum hominum crudelißimam ulcisceretur necem. Horum omnium bellorum causæ ex Reipublicæ contentione natæ sunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. Hoc bellum quintum ciuile geritur: atque omnia in nostram ætatem inciderunt, primùm non modò in dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibili'que concordia. omnes idem uolunt, idem defendunt, idem sentiunt. Cùm omnes dico, eos excipio quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ est

cesse est tumultum si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? Sed nimis multa de uerbo: rem potius uideamus P. C. quam quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs et colonijs ad excludendum Antonium autoritatem damus? quàm ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio, & uoluntate? quàm, ut pecunias in Remp. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi Rom. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? Illud uero quis potest bellum nõ esse dicere, quò fortißimum uirum cum exercitu mißimus? qui cũ esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam putauit sibi excusationem esse oportere, cùm ad Reipub. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cùm esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil decerni posse. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur. non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius? non est hostis, qui armatus Consulem desig

designatum oppugnat? nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulò antè ex Collegæ literis Pãsa recitauit? DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. *quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumentur: Consul se cum præsidio descensurum dixit. Vtrum hoc bellum non est? an etiam tantum bellum, quantum nunquam fuit? Cæteris enim bellis, maximeq; ciuilibus, contentionem Reipublicæ causa faciebat. Sylla cum Sulpitio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium suffragijs: rursus cum Mario, & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clarißimorum hominum crudelißimam ulcisceretur necem. Horum omnium bellorum causæ ex Reipublicæ contentione natæ sunt. de proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. Hoc bellum quintum ciuile geritur: atque omnia in nostram ætatem inciderunt, primùm non modò in dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima consensione, incredibili'que concordia. omnes idem uolunt, idem defendunt, idem sentiunt. Cùm omnes dico, eos excipio quos nemo ciuitate dignos putat. Quæ est*

igitur in medio belli causa posita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi Romani, penates, aras, focos, sepulcra maiorum, nos leges, iura, libertatem, coniuges, liberos, patriam defendimus: contrà M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dißipet, partim dispertiat parricidis. In hac tam dispari ratione belli miserrimum illud est, quòd ille latronibus suis pollicetur primùm domos: urbem enim se diuisurum cõfirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, omnes Saxæ, cæteræq; pestes, quæ sequuntur Antonium, ædes sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt, atq; etiam homines agrestes si homines sunt illi potius, quàm pecudes, inani spe ad aquas usque Puteolanas prouehuntur. Ergo habet Antonius quod suis polliceatur. Quid nos? num quid tale habemus? Dij meliora. id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quicquam poßit polliceri. inuitus dico, sed dicendum est. Hasta Cæsaris Patres conscripti multis improbis & spem affert, & audaciam. uiderunt enim ex mendicis fieri repētè diuites: itaq; hastam semper uidere cupiunt ij, qui nostris bonis imminẽt: quibus omnia pollicetur Antonius. Quid nos nostris exercitibus? quid pollicemur? multo meliora, atque

maiora

maiora. scelerum enim promissio & ijs qui expectant, perniciosa est, & ijs qui promittunt. Nos libertatem nostris militibus, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonij igitur promissa cruenta, tetra, scelerata, dijs, hominibusq; inuisa, nec diuturna, neq; salutaria: nostra contrà honesta, integra, gloriosa, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fusius uir fortis, ac strenuus, amicus meus, pacis commoda commemorat? quasi uerò si laudanda pax esset, ego idem facere commodè non possem. semel enim pacem defendi? non semper otio studui? quod cùm omnibus bonis utile est, tum præcipuè mihi. Quem enim cursum industria mea tenere potuisset sine forensibus causis, sine legibus, sine iudicijs? quæ esse non possunt, ciuili pace sublata. Sed quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem uocas? Maiores quidem nostri non modò, ut liberi essent, sed etiam, ut imperarent, arma capiebant: at tu arma abijcienda censes, ut seruiamus. Quæ causa iustior est belli gerendi, quàm seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserrimum, posse, si uelit. imò nulla alia causa iusta, ac necessaria est. nisi fortè ad te hoc non putas pertinere, quòd te socium fore speras dominationis Antonij. In quo bis falleris: primùm, quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd

quòd quicquam stabile in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit, semper proderit. Quinetiam de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? Atqui es, qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos uolueris. honesta ratio, sed ita, si bonos, & utiles Reipub. ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, uoluntate hostes, saluos uelis: quid tandem interest inter te et illos? Quid? pater olim tuus, quo utebar sene autore adolescens, homo seuerus, & prudens, primas omnium ciuium P. Nasicæ, qui Tib. Gracchum interfecit, dare solebat? eius enim uirtute, consilio, magnitudine animi, liberatam Remp. arbitrabatur. Quid? nos à patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, non probaretur, quia nō omnes saluos esse uoluisset? Quod L. Opimius Consul uerba fecit de Republ. de ea re ita censuerunt, Vti Opimius Consul Remp. defenderet. Senatus hæc uerbis, Opimius armis. Num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij Cōsulares? aut P. Lentulum principem Senatus? quid cōplures alios summos uiros, qui cum L. Opimio Consule armati Gracchum in Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit: interfectus est Gracchus, & M. Fuluius Consularis, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur

uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerunt. Ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus Senatus Rempub. defendendam dedit: L. Saturninus Tribunus pleb. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Craßi arma sumpserunt. num aut Consules illos, aut clarißimos uiros uituperandos putas? Ego Catilinam perire uolui. num tu, qui omnes saluos uis, Catilinam saluum esse noluisti? Hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam: ego nolo quenquam ciuem committere, ut morte mulctandus sit: tu, etiamsi commiserit, conseruandum putas. In corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri ac secari patimur, ut membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in Reipublicæ corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputetur. Dura uox: multò illa durior, Salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Respublica. Vno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quàm me. ego P. Clodium arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impium, audacem, facinorosum: tu contrà sanctum, temperatum, innocentem, modestum, retinendum ciuem & optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse

conc

concedo. Nam me tecum iracundè agere dixisti solere. non est ita. uehementer me agere fateor, iracundè nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem. Itaq; sine uerborum contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore non possum. parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? imò uerò ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio: ego conseruare coloniam populi Romani cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes? qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousq; enim pacem dicis uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrimè: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constantissimus defensor Antonij. Et quidem quò melior Senator uideatur, negat se illi amicum esse debere: cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide quanta charitas sit patriæ. cùm homini sit iratus, tamen Reipub. causa defendit Antonium. Ego te, cùm in Massilienses tam sis acerbus Fusi, non animo æquo audio. quousque enim Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quem sublata est urbs ea, sine qua nuquã ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tempore populus Rom. ingemuit.

quanq

quanquam enim proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem & fidem, quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? Rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia, nec tamen sine dolore. Neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. Excogitare quæ tua ratio sit Calene non possum. antea deterrere te, ne popularis esses, non poteramus: ut nunc sis popularis, exorare non possumus. Satis multa cum Fusio ac sine odio omnia, nihil sine dolore. Credo autem qui generi querelam moderatè ferat, æquo animo laturum amici. Venio nunc ad reliquos Consulares, quorum est nemo, iure meo hoc dico, qui non mecum habeat aliquam coniunctionem gratiæ, alij maximam, alij mediocrem, nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, Consularibus dico, turpis illuxit? iterum Legatos? quid? ille ut faceret inducias? ante Consulis, oculosq; Legatorum, tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctum quidem temporis, cùm Legati adessent, oppugnatio respirauit. Adhuc Legatos? cur? an ut in eorum reditu

reditu uehemẽtius pertimescatis? Equidem cùm antea Legatos decerni non censuissem: hoc me tamen consolabar, quòd cùm illi ab Antonio contempti, et reiecti reuertissent, dixissentq; Senatui, non modò illum è Gallia non discessisse, ut censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse: potestatem sibi D. Bruti conueniendi non fuisse: putabam fore, ut omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto subueniremus. nos etiam languidiores facti sumus, postquam Antonij non solùm audaciam & scelus, sed etiam insolentiam superbiamq; perspeximus. Vtinam L. Cæsar ualeret, Seruius Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliosè. deserti, deserti, inquam, sumus P. C. à Principibus. sed ut iam sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter sentient, erunt Consulares. animum nobis afferre Legati debuerunt: timorem attulerunt: quanquam mihi quidem nullum unquam timorem: quamuis illi de illo ad quem missi sunt, bene existiment: à quo etiam mandata acceperunt. Prò dij immortales, ubi est ille mos, uirtusq; maiorum? C. Pompilius apud maiores nostros, cùm ad Antiochum Regem Legatus missus esset, & uerbis Senatus nuntiasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cùm tem-

pus

pus ille differret, uirgula stantem circumscripsit, dixitq́; , se non antea renuntiaturum Senatui, nisi prius sibi respondisset , quid facturus esset, quàm ex illa circumscriptione excederet. præclare: Senatus enim faciem secum attulerat , autoritatem Reipub. cui qui non paret , non ab eo mandata accipienda sunt , sed ipse est totus repudiandus. An ego ab eo mandata acciperem, qui Senatus mandata contemneret? aut ei cum Senatu quicquam commune iudicarem, qui Imperatorem populi Rom. Senatu prohibente obsideret? At quæ mandata? qua arrogantia? quo stupore? quo spiritu? Cur autem ea Legatis nostris dabat? cùm ad nos Cotylam mitteret ornamentum, atq; arcem amicorum suorum, hominem Aedilitium, si uerò tum fuit Aedilis, cùm eum iussu Antonij in cõuiuio serui publici loris ceciderunt. At quàm modesta mandata fert? ij sumus P.C. qui quicquam huic negemus? VTRANQVE PROVINCIAM, *inquit,* REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. *Hæc sunt enim uerba. redire ad se uidetur.* OMNIA OBLIVISCOR, IN GRATIAM REDEO. *Sed quid adiungit?* SI LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM AGRVM'QVE DEDERITIS. *His etiã præmia postulet, quibus*

ut igno

ut ignoſcatur ſi poſtulet, impudentiſsimus iudicetur? Addit præterea, quos ipſe cum Dolabella dederit agros, teneant ij, quibus dati ſunt. Hic eſt Campanus ager, & Leontinus, quæ duo maiores noſtri annonæ perfugia ducebant. Cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiam & Saxæ cauet: quos Centuriones pugnaces, & lacertoſos inter mimorum & mimarum greges collocauit. Poſtulat præterea ut Chirographorum et commentariorum ſua, Collegæq; ſui decreta maneant. Quid laborat? ut habeat, quod quiſq; mercatus eſt: ſi quid accepit, habeat qui uendidit: & ne tangantur rationes ad Opis: id eſt, ne ſeſtertium ſepties millies recuperetur: ne fraudi ſit Septemuiris, quod egiſſent. Nuculæ hoc, credo, admonuit. uerebatur fortaſſe, ne amitteret tantas clientelas. Caueri etiam uult ijs, qui ſecum ſunt, quicquid contra legem commiſerũt. Muſtelæ & Tironi proſpicit: de ſe nihil laborat. Quid enim cõmiſit unquam? num aut pecuniam publicam attigit? aut hominem occidit? aut ſecum habuit armatos? Sed quid eſt, quòd de ijs laboret? Poſtulat enim, ne ſua iudiciariæ lex abrogetur: quo impetrato, quid eſt quod metuat? an, ne ſuorum aliquis à Cyda, Lyſiade, Curio cõdemnetur? Neq; tamen nos urget mandatis pluribus. remittit aliquantum & relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO.

STVLO. OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO. *cùm sex legionibus, inquit, ijsq; suppletis ex D. Bruti exercitu, non modò ex delectu suo: tandiuq; ut obtineat, quandiu M. Brutus, C. Caßius Consules Proconsules'ue prouincias obtinebunt: huius comitijs C. frater, est enim iam annus, ut repulsam tulit.* IPSE AVTEM VT QVINQVENNIVM, *inquit,* OBTINEAM. *At istud uetat lex Cæsaris, & tua. Hæc tu mandata L. Piso, & tu, L. Philippe principes ciuitatis non dico animo ferre, uerùm auribus accipere potuistis? Sed, ut suspicor, terror erat quidam: nec uos ut Legati apud illum fuistis, nec ut Consulares: nec uos uestram, nec Reipub. dignitatem tenere potuistis. & tamen nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego non possum, non nimis irati reuertistis. nobis M. Antonius nihil tribuit, clarißimis uiris, Legatis populi Rom. nos quid non Legato Antonij Cotylæ conceßimus? cui portas huius urbis patere ius non fuit, huic hoc templum patuit, huic aditus in Senatum fuit, hic hesterno die sententias nostras in codicillos, & omnia uerba referebat, huic se etiam summis honoribus usi contra dignitatem suam uenditabant. O dij immortales, quàm magnum est personam in Rep. tueri principis: quæ non animis solùm debet, sed oculis seruire ciuium. domum recipere Legatum hostium, in*

cubiculum admittere & deducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. Quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen uenietur, aut libertas parata est uictori, aut mors exposita uicto: quorum alterum optabile est, alterum effugere nemo potest. turpis autem fuga mortis omni morte peior. Nam illud quidem non adducor ut credam, esse quosdam, qui inuideant alicuius constantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in Repub. adiuuanda uoluntatem & à Senatu & à populo Rom. probari molestè ferant. Omnes id quidem facere debebamus: eaq; erat non modò apud maiores nostros, sed etiam nuper summa laus Consularium, uigilare, cogitare, adesse animo, semper aliquid pro Repub. aut facere, aut dicere. Ego Q. Scæuolam Augurem memoria teneo bello Marsico, cùm esset summa senectute, & perdita ualetudine, quotidie, simulatq; luceret, facere omnibus conueniendi sui potestatem: neq; eum quisquam illo bello uidit in lecto: senexq́; & debilis primus ueniebat in Curiam. Huius industriam maximè equidem uellem ut imitarentur ij, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori inuiderent. Etenim P. C. cùm in spem libertatis sexennio simus ingressi, diutiusq́; seruitutem perpessi, quàm captiui frugi & diligentes solent: quas uigilias, quas solicitudines, quos labores

bores liberandi populi Rom. causa recusare debemus? Equidem P.C. quanquam hoc honore usi, togati esse solent, cùm est in sagis ciuitas: statui tamen à uobis, cæterisq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi Rom. non differre uestitu. Non enim ita gerimus nos hoc bello Consulares, ut æquo animo populus Rom. uisurus sit nostri honoris insignia: cùm partim è nobis ita timidi sint, ut omnem ij populi Romani beneficiorum memoriam abiecerint: partim ita à Repub. auersi, ut huic se hosti fauere præ se ferant, Legatos nostros ab Antonio despectos esse, & irrisos facilè patiantur, Legatum Antonij subleuatum uelint. huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus geram morem. redeat ad Imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. cæteris autem, si errorem suum deposuerint, & in Reipublicæ gratiam redierint, ueniam & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita censeo: EORUM, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansam, aut ad Hircium Consules, aut ad Decimum Brutum Imperatorem, COS. designatum, aut ad C. Cæsarem Proprætorem, ante Idus Martias adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint: si

quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit, quò honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur: uti C. Pansa, A. Hircius COS S. alter, ambo'ue, si eis uideatur, de eius honore, præmio'ue, primo quoq; die ad Senatum referant. Si quis post hac ad Antonium profectus fuerit, præter L. Varium, Senatum existimaturum eum contra Remp. fecisse.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA.

ORATIO LII.

VELLEM dij immortales fecissent P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias ageremus, quàm mortuo honores quæreremus. Nec uerò dubito, quin si ille uir renuntiare legationem potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reipub. salutaris futurus: non quòd L. Philippo & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoq; munere: sed cùm Seruius Sulpitius ætate illis anteiret, sapientia omnibus, subitò ereptus totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. Quòd si cuiquam iustius honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpitio, repe- rietur. Cæteri, qui in legatione mortem obierunt,

runt, ad incertum uitæ periculum, sine ullo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpitius cùm aliqua perueniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cùm ita affectus esset, ut si ad grauem ualetudinem labor uiæ accessisset, sibi ipse diffideret: non recusauit, quò minus uel in extremo spiritu, si quam opem Reipub. afferre posset, experiretur. Itaq; non illum uis hyemis, non niues, non longitudo itineris, non asperitas uiarum, non morbus ingrauescens retardauit: cumq; iam ad congressum, colloquiumq; eius peruenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura & meditatione obeundi sui muneris excessit è uita. Vt igitur alia, sic hoc Pansa præclarè, quòd nos ad ornandum Ser. Sulpitium cohortatus es, & ipse multa copiosè de illius laude dixisti. quibus à te dictis, nihil præter sententiam dicerem, nisi P. Seruilio respondendum putarem, qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem P. C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. Etenim cui legatio ipsa mortis causa fuisset, eius monimentum extare uoluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius. Non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lartes

Tolumnius Rex Veientum quatuor Legatos populi Romani Fidenis interemit: quorum statuæ in rostris steterunt usq; ad nostram memoriam. iustus honos. ijs enim maiores nostri, qui ob Rempub. mortem obierant, pro breui uita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octauij clari & magni uiri, qui primus in eam familiam, quæ postea uiris fortißimis floruit, attulit Consulatum, statuam uidemus in rostris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octauij, in qua periculi suspicio non subesset. Nam cùm esset missus à Senatu ad animos Regum perspiciendos, liberorumq; populorum, maximeq;, ut nepotem Antiochi Regis, qui cum maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet: Laodiceæ in gymnasio à quodam Leptine est interfectus. Reddita est ei tum à maioribus statua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam sola restaret. Atqui & huic, & Tullo Cluuio, & L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veientium Rege cæsi sunt, non sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors ob Rempub. habita, honori fuit. Itaque P. C. si Ser. Sulpitio casus mortem attulisset, dolerem quidem tanto Reipub. uulnere, mortem uerò eius non monimentis, sed luctu publico esse ho-

norand

norandam putarem. Nunc autem quis dubitat, quin ei uitam abstulerit ipsa legatio? secũ enim ille mortem extulit: quam si nobiscum remansisset, sua cura, optimi filij, fidelißimæq; coniugis diligentia uitare potuisset. At ille, cùm uideret, si uestræ autoritati non paruisset, dißimilem se futurum sui: si paruisset, munus sibi illud pro Rep. susceptum uitæ finem allaturum: maluit in maximo Reipub. discrimine mori, quàm minus, quàm potuisset, uideri Reip. profuisse. Multis illi in urbibus, quà iter faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit: aderat & hospitum inuitatio liberalis pro dignitate summi uiri, & eorum hortatio, qui unà erant missi, ad requiescendum, & uitæ suæ consulendum. At ille properans, festinansq;, mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia morbo aduersante perseuerauit. Cuius cùm aduentu maximè perturbatus esset Antonius, quòd ea, quæ sibi iussu nostro denuntiarentur, autoritate erant & sententia Ser. Sulpitij constituta: declarauit quàm odisset Senatum, cùm autorem Senatus extinctum, lætè atq; insolenter tulit. Non igitur magis Octauium Leptines, nec Veientium Rex eos, quos modò nominaui, quàm Ser. Sulpitium occidit Antonius. Is enim profectò mortem attulit, qui causa mortis fuit. Quocirca ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare, quod fuerit de

hoc bello iudicium Senatus. erit enim statuæ ipsa testis, bellum tam graue fuisse, ut Legati interitus honoris memoriam consecutus sit. Quòd si excusationem Ser. Sulpitij P.C. legationis obeundæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honorem mortuo, cui iniuriam uiuo fecimus, faciamus. Vos enim P.C. (graue dictu est, sed dicendum tamen) uos, inquam, Ser. Sulpitium uita priuastis. Quem cùm uideretis se magis morbo, quàm oratione excusantem, non uos quidem crudeles fuistis (quid enim minus in hunc ordinem conuenit?) sed cùm speraretis nihil esse, quod non illius autoritate, & sapientia effici posset, uehementius excusationi obstitistis, atque eum, qui semper uestrum consensum grauißimum iudicauisset, de sententia deiecistis. Vt uerò Pansæ Consulis acceßit cohortatio grauior, quàm aures Ser. Sulpitij ferre didicissent, tum filium, meq́; seduxit, atque ita locutus est, ut autoritatem uestram uitæ se diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non ausi sumus aduersari eius uoluntati. mouebatur singulari pietate filius: non multum perturbationi eius meus dolor concedebat: sed uterq; nostrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq́; grauitati: cùm quidem ille maxima laude, & gratulatione omnium uestrum pollicitus est, se quod uelletis, esse facturum

ĉturum, neque eius sententiæ periculum uitaturum, cuius ipse autor fuisset. quem exequi mandata ueĉtra properantem manè poĉtridie prosecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut eius oratio omen fati uideretur. Reddite igitur P. C. ciuitam, cui ademistis. uita enim mortuorum in memoria uiuorum est posita: perficite ut is, quem uos ad mortem inscij misiĉtis, immortalitatem habeat à nobis. cui si statuam in roĉtris decreto ueĉtro statueritis, nulla eius legationem poĉteritatis inobscurabit obliuio. Nam reliqua Ser. Sulpitij uita multis erit præclarisq; monimentis ad omnem memoriam commendata. semper illius grauitatem, constantiam, fidem, præĉtantiam, in Repub. tuenda curam, atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. Nec uerò silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpitio non sunt comparandi. Neq; enim ille magis iuris consultus, quàm iuĉtitiæ fuit. Itaq; quæ proficiscebantur à legibus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem, æquitatemq́; referebat: neq; constituere litium aĉtiones malebat, quàm controuersias tollere. Ergo hoc statuæ monimento non eget:

habet alia maiora. hæc enim statua mortis honestæ testis erit, illa memoria uitæ gloriosæ, ut hoc magis monimentum grati Senatus, quàm clari uiri futurum sit. Multum etiam ualuisse ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquam afflictus luctu non adest, tamen sic animati esse debetis, ut ille si adesset. est enim ita affectus, ut nemo unquam unici filij mortem magis doluerit, quàm ille mœret patris. Equidem etiam ad famam Ser. Sulpitij filij arbitror attinere, ut uideatur honorem debitum patri præstitisse. quanquam nullum monimentum clarius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, quàm effigiem morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium. cuius luctus aut hoc honore uestro, aut nullo solatio leuari potest. Mihi autem recordanti Ser. Sulpitij multos in familiaritate nostra sermones, gratior illi uidetur, si quis est sensus in morte, ænea statua futura, & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris, qualis L. Syllæ prima statua est. magnificè enim Seruius Sulpitius maiorum continentiam diligebat, huius sæculi insolentiam uituperabat. Vt igitur si ipsum consulam quid uelit, sic pedestrem ex ære statuam, tanquam ex eius autoritate, & uoluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, & desiderium honore monimenti minuet, & leniet. Atque hanc meam sententiam P. C. P.

Seruilij

Seruilij sententia probari necesse est, qui sepulcrum publicè decernendum Seruio Sulpitio censuit, statuam non censuit. Nam si mors Legati sine cæde, atque ferro nullum honorem desiderat, cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? Sin id tribuit Seruio Sulpitio, quod non est datum Cn. Octauio, cur quod illi datum est, huic dandum esse non censet? Maiores quidem nostri statuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. sed statuæ intereunt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri neque deleri potest: atque ut cætera extinguuntur, sic sepulcra fiunt sanctiora uetustate. Augeatur igitur isto etiam honore is uir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decoranda, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis scelerata audacia. his enim honoribus habitis Seruio Sulpitio, repudiatæ reiectæq; legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. Quas ob res ita censeo, CVM Seruius Sulpitius Quinti filius Lemonia Rufus difficillimo Reipub. tempore, graui, periculosoq; morbo affectus, autoritatem Senatus, salutemq; pop. Rom. uitæ suæ præposuerit, contraq; uim, grauitatemq; morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quò Senatus eum miserat, perue

perueniret, isq; cùm iam prope castra uenisset, ui morbi oppressus uitam amiserit in maximo Reipublicæ munere, eiusq; mors consentanea uitæ fuerit sanctißimè honestißimeq; actæ, in qua sæpe magno usui Reipublicæ Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit: cùm talis uir, ob Rempublicam in legatione mortem obierit, Senatui placere, Ser. Sulpitio statuam pedestrem æneam in rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locum gladiatoribus, ludisq;, liberos, posterosq; eius, quaqueuersus pedes quinque habere, quòd hic ob Rempublicam mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules alter, ambo'ue, si eis uidebitur, Quæstoribus urbis imperent, ut eam basim, statuamq; faciendam, & in rostris statuendam locent, quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluẽdam, attribuendamq; curent: cumq; antea Senatus autoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit, placere eum quàm amplißimè supremo die suo efferri: & cùm Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Repub. meritus sit, ut his ornamentis decorari debeat, Senatum censere, atq; è Republica existimare, Aediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij Q. F. Lemoniæ Rufi funeri mittere: utiq; locum sepulcro in campo Esquilino C. Pansa Consul

Consul, seu quo alio in loco uidetur, pedes triginta quaq; uersus designet, quò Seruius Sulpitius inferatur. Quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit, uti quod optimo iure sepulcrum publicè datum est.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA X.
ORATIO LIII.

MAXIMAS *tibi Pansa gratias & habere & agere debemus: qui, cùm hodierno die Senatum te non habiturum arbitraremur, ut M. Bruti præstantißimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem moram interposuisti, quin quàprimũ maximo gaudio, & gratulatione frueremur. Cùm factũ tuum gratũ omnibus debet esse, tum uerò oratio, qua recitatis literis usus es. declarasti enim uerũ esse id, quod ego semper sensi, Neminem alterius, qui suæ confideret, uirtuti inuidere. Itaque mihi, qui plurimis officijs sum cum Bruto & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicenda sunt. quas enim partes ipse mihi sumpseram, eas præoccupauit oratio tua. Sed mihi* P. C. *neceßitatem attulit paulò plura dicendi, sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam uerear, ne id, quod*

quod minimè fieri debet, minuere amicitiam nostram uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene? quæ mens? qui nunquam post Calend. Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiam primum rogat? cur nunquam tam frequens Senatus fuit, ut unus aliquis tuam sententiam secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cùm te & uita & fortuna tua ad otium, & ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio communi, & dignitati tuæ? Nam ut superiora omittam, hoc certè, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. Quod enim tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes uenerari debemus, solus oppugnas? alterum circunsederi non molestè fers: alterum tua sententia spolias ijs copijs, quas ipse suo labore, & periculo ad Reipub. non ad suum præsidium per se nullo adiuuante confecit. Quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes charissimos habent, tu oderis? quos acerbissimè omnes oderunt, tu constantissimè diligas? Amplissimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut & audio, & spero, natus ad laudem: cui cùm Reipub. causa faueo, tum etiam tua. Quæro igitur, eum Bruti'ne similem malis, an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quē uelis. D. Brutus melior est, inquies.

Cur igitur non iis faues, cur non eos laudas, quorum similem filium tuum esse uis? simul enim Reipub. consules, & propones illi exempla ad imitandum. Hoc uerò Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum ut à te dissentiens Senator quæro: ita enim dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti rectè, & ordine scriptas uideri. quod quid est aliud, quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? Vsum in Rep. Calene magnum iam habere & debes, & potes. quãdo ita decerni uidisti? aut quo S. C. huius generis (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas decretum à Senatu? quod uerbum tibi non excidit, ut sæpe fit, fortuitu: scriptum, meditatum, cogitatum attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisq; in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit, qui tibi uelit obtrectare, non relinquetur. Quamobrem collige te, placaq; animum aliquando, & mitiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere cum sapientissimo homine genero tuo sæpius, quàm tu ipse tecum: tum deniq; amplissimi honoris nomen obtinebis. An uerò hoc pro nihilo putas (in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere soleo) efferri hæc foras, & ad pop. Rom. aures peruenire, ei qui primus sentẽtiam dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum

arbitror

arbitror. Legiones abducis à Bruto. quas? nempe illas, quas ille ab Antonij scelere auertit, & ad Rempub. sua autoritate traduxit. Rursus igitur uis nudatum illum, atq; solum ab Rep. relegatum uideri. Vos autem P. C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, quem tandem ciuem habebitis, quem ornetis? cui faucbitis? nisi fortè eos, qui diadema imposuerunt, conseruandos, eos qui nomen Regis sustulerunt, deserendos putatis. Ac de hac quidem diuina, atq; immortali laude Bruti silebo: quæ gratißima memoria omnium ciuium inclusa, nondum autoritate publica testata est. tantam'ne patientiam dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cùm Prætor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit, cùm omne ius pop. Rom. recuperasset, cumq; cõcursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorũ defensus esse maluit, quàm præsens manu: qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua populiq; Rom. dignitate apparatos præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorum hominũ audaciæ: quanquam qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cùm in singulis uersibus pop. Rom. maximo clamore, & plausu Bruti memoriam prosequebatur? corpus aberat liberatoris: libertatis memoria ade

ria aderat, in qua Bruti imago cerni uidebatur. At hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace, & concordia ciuium cogitantem. eundem uidi postea Veliæ cedentem Italia, nequa oriretur belli ciuilis causa propter se. O spectaculum illud non modò hominibus, sed undis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassius lapsis paucis pòst diebus consequebatur: ut me puderet P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. Sed quo consilio redierim, initio audistis, pòst estis experti. Expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad nos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patientia: posteaquàm uos ad libertatem sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. At cui pesti, quantæq; restitit! Si enim C. Antonius quod animo intẽderat, perficere potuisset (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti Imperio, autoritate, copijs nõ instructa solùm, sed etiam ornata, tendit dextram Italiæ, suũq; ei præsidium pollicetur. Quod qui ab illo abducit, exercitum pucherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reipublicæ. Equidem cupio

hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed seipsum obsideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicißimam Galliam, eos etiam, quibus confidebat, alienißimos Transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usq; ad Aegyptum optimorum & fortißimorum ciuium Imperijs, & præsidijs tenentur. Erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui tanquam extruderetur à Senatu in Macedoniam, & non contrà prohiberetur proficisci, ita cucurrit. Quæ tempestas dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis uis, ac diuina uirtus Cæsaris, furentis hominis conatum, atque audaciam compreßisset! Quæ celeritas illa Bruti! quæ cura! quæ uirtus! etsi ne illa quidem Antonij celeritas contemnenda est: quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eum, non iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cùm cupimus, uix solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij Imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniæ, certa conditio, certus erat etiam illius exercitus: cum Illyrico

uerò, & cũ Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubique sunt, populi Romani sunt, neque enim legiones quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius, quàm Reipub. fuisse dicuntur. Omne enim exercitus, & Imperij ius amittit is, qui eo Imperio, & exercitu Rempub. oppugnat. quòd si ipsa Respublica iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur, Antonio'ne an Bruto legiones populi Rom. adiudicaret? alter aduolaret subitò ad direptionem, pestemq; sociorum, & quacunque iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu pop. Rom. contra ipsum pop. Rom. uteretur: alter uerò eam sibi legem statueret, ut quocũq; uenisset, lux uenisse quædam, & spes salutis uideretur. deniq; alter ad euertendam Rempub. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. Nec uerò nos hoc magis uidebamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. Cum VII. cohortibus esse Apolloniam scribit Antonium: qui iam aut captus est (quod dij dent) aut certè homo uerecundus in Macedoniam non accedet, ne contra Senatum fecisse uideatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Hortensij studio, & industria. cuius animum egregium, dignũq; & ipso & maioribus suis ex Bruti lite-

ris perſpicere potuiſtis. Legio, quam L. Piſo ducebat, Legatus Antonij, Ciceroni ſe filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertitò, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Theſſalia, ſeſeq; ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adoleſcens ſumma uirtute & conſtantia ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antè iure laudatus à nobis, & hoc tempore meritò laudandus eſt, aperuit Dyrrachij portas Bruto, & exercitum tradidit. Tenet igitur pop. Rom. Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Græciam: noſtræ ſunt legiones, noſtra leuis armatura, noſtri equitatus, maximeq́; noſter eſt Brutus, ſemperq́; noſter, cùm ſua excellentiſsima uirtute Reipub. natus, tum fato quodam paterni, materniq́; generis & nominis. Ab hoc igitur quiſquam bellum timet, qui antequam nos id coacti ſuſcepimus, in pace iacere, quàm in bello uigere maluit? quanquam ille quidem nũquam iacuit: nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præſtantiã poteſt. Erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium. Tãtum autem aberat à bello, ut cùm cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium ſtudijs potius, quàm eos in armorum diſcrimen adduceret. Itaq; illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamẽ eiuſdem moderationẽ, patientiamq́; mirantur. Sed iam

uideo,

uideo, quid loquantur: neq; enim id occultè faciunt. timere se dicunt quomodo ferant ueterani, exercitum Brutum habere. quasi uerò quicquam intersit inter A. Hircij, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exercitū M. Bruti. Nam si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro pop. Rom. libertate arma ceperunt, quid est cur M. Bruti exercitus non in eadē causa reponatur? At enim ueteranis suspectum est nomen M. Bruti magis, quàm Decimi. Equidem non arbitror. etsi est enim Brutorum cōmune factum & laudis societas: eò tamē D. Bruto iratiores sunt omnes ij, qui id factū dolebant, quò minus ab illo rem illam dicebant fieri decuisse. Quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi, credo, qui Cæsaris res actas euerti, qui causam ueteranorum prodi nolunt? si ipse uiueret Cæsar, acrius, credo, acta sua defenderet, quàm uir fortißimus defendit Hircius? aut amicior causæ potest inueniri, quàm filius? At eorum alter nondum ex longinquitate grauißimi morbi recreatus, quicquid habuit uirium, id in eorum libertatem contulit, quorum uotis iudicauit se à morte reuocatum: alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutum liberandum profectus est. Igitur illi certißimi, ijdemq; acerrimi Cæsaris

uictorum patroni, pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos ueterani sequuntur. de libertate enim pop. Rom. non de suis commodis armis decernendum uident. Quid est igitur, cur ijs, qui D. Brutum omnibus copijs conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? An uerò si quid esset, quod à M. Bruto timendum uideretur, Pansa id non uideret? aut si uideret, nō laboraret? quis aut sapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? Atqui huius animum erga M. Brutum studiumq; uidistis. praecepit oratione sua quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit, ut periculosum Reipub. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo fortissimum Reipub. praesidium, & grauissimum poneret. Scilicet haec Pansa aut non uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit? quae enim Caesar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis, & sanciendis legem comitijs Centuriatis ex autoritate nostra laturus est. Desinant igitur aut ij, qui non timent, simulare se timere, sed prospicere Reipublicae, aut ij qui omnia uerentur, nimium esse timidi: ne illorum simulatio, horum sit ignauia. Quae (malùm) est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorum etiamsi amplecterer uirtutes, ut facio: tamen si essent arrogantes: non possem ferre fastidium. An nos

conan

conantes seruitutis uincula rumpere, impediet, siquis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant? nemo est præter ueteranos milites uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur? potest igitur stare Respub, freta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis autores sequi non debetis. Postremò (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum uoluntatem dicta factaque nostra referuntur, optanda mors est, quæ ciuibus Romanis semper fuit seruitute potior. omnis est misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria, ecquodnam principium putatis libertatis capessendæ? an cùm illum necessarium, & fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: serius populo Romano hunc uestitum, atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. Sed ut concedam incertos exitus esse belli, Martemq; communem: tamen pro libertate, uitæ periculo decernendum est. non enim in spiritu uita est: sed ea nulla est omnino seruienti. omnes enim

sidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungendusq́; est Q. Hortensius, qui cùm Macedoniam obtineat, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum fidelißimum, & constantißimum præbuit. nam de Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus cōparandi. Quæ cùm ita sint, Quòd C. Pansa Consul uerba fecit de literis, quæ M. Cæpione Q. F. Bruto Procoss. allatæ & huic ordini recitatæ sunt, de ea re ita censeo, CVM M. Cæpionis Bruti Proconsulis opera, consilio, industria, & uirtute, difficillimo Reipub. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulum, Senatus, Populiq́; Rom. potestate sint: id M. Cæpionem Brutum Procos. bene & è Repub. & ex sua, maiorumq́; suorum dignitate, consuetudineq́; Reipub. bene gerendæ fecisse, eamq́; rem Senatui populoq́; Rom. gratam esse & fore: utiq́; M. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniā, Illyricum, totamq́; Græciam, tueatur, defendat, custodiat, incolumemq́; seruet, eiq́; exercitui, quem ipse constituit, comparauit, præsit, pecuniaq́; ad rem militarem, siqua opus sit, quæ publica sit, & exigi poßit, utatur, exigat, pecuniasq́; à quibus uidetur ad rem militarem mutuas sumat, frumentum

imp

imperet, operamq́; det, ut cum suis copijs quàm proximè Italiam sit: cumq́; literis M. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit Q. Hortensij Proconsulis opera, & uirtute uehementer Rempublicam adiutam, omniaq́; eius consilia cum consilijs M. Cæpionis Bruti Proconsulis coniuncta fuisse, eamq́; rem magno usui Reipublicæ fuisse: Q. Hortensium Procos. rectè, & ordine exq́; Republica fecisse: Senatuiq́; placere Q. Hortensium Proconsulem cum M. Cæpione Proconsule & legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ex S. C. successum sit.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA XI.

ORATIO LIIII.

MAGNO in dolore sum P. C. uel mœrore potius, quem ex crudeli & miserabili morte C. Trebonij optimi ciuis, moderatißimiq́; hominis accepimus: inest tamen aliquid, quod Reipub. profuturum putem. perspeximus enim, quanta in ijs, qui contra patriam scelerata arma ceperunt, inesset immanitas. nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima & spurcißima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero

quod minimè fieri debet, minuere amicitiam nostram uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene? quæ mens? qui nunquam post Calend. Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiam primum rogat? cur nunquam tam frequens Senatus fuit, ut unus aliquis tuam sententiam secutus sit? cur semper tui dißimiles defendis? cur, cùm te & uita & fortuna tua ad otium, & ad dignitatem inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio communi, & dignitati tuæ? Nam ut superiora omittam, hoc certè, quod mihi maximam admirationem mouet, non tacebo. Quod enim tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes uenerari debemus, solus oppugnas? alterum circunsederi non molestè fers: alterum tua sententia spolias ijs copijs, quas ipse suo labore, & periculo ad Reipub. non ad suum præsidium per se nullo adiuuante confecit. Quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes charißimos habent, tu oderis? quos acerbißimè omnes oderunt, tu constantißimè diligas? Amplißimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut & audio, & spero, natus ad laudem: cui cùm Reipub. causa faueo, tum etiam tua. Quæro igitur, eum Bruti'ne similem malis, an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quẽ uelis. D. Brutus melior est, inquies.

Cur

Cur igitur non ijs faues, cur non eos laudas, quorum similem filium tuum esse uis? simul enim Reipub. consules, & propones illi exempla ad imitandum. Hoc uerò Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum ut à te dissentiens Senator quæro: ita enim dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti rectè, & ordine scriptas uideri. quod quid est aliud, quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? Vsum in Rep. Calene magnum iam habere & debes, & potes. quãdo ita decerni uidisti? aut quo S. C. huius generis (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas decretum à Senatu? quod uerbum tibi non excidit, ut sæpe fit, fortuitu: scriptum, meditatum, cogitatum attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisq; in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit, qui tibi uelit obtrectare, non relinquetur. Quamobrem collige te, placaq; animum aliquando, & mitiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere cum sapientißimo homine genero tuo sæpius, quàm tu ipse tecum: tum deniq; amplißimi honoris nomen obtinebis. An uerò hoc pro nihilo putas (in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere soleo) efferri hæc foras, & ad pop. Rom. aures peruenire, ei qui primus sentẽtiam dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror

arbitror. Legiones abducis à Bruto. quas? nempe illas, quas ille ab Antonij scelere auertit, & ad Rempub. sua autoritate traduxit. Rursus igitur uis nudatum illum, atq; solum ab Rep. relegatum uideri. Vos autem P. C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, quem tandem ciuem habebitis, quem ornetis? cui fauebitis? nisi fortè eos, qui diadema imposuerunt, conseruandos, eos qui nomen Regis sustulerunt, deserendos putatis. Ac de hac quidem diuina, atq; immortali laude Bruti silebo: quæ gratißima memoria omnium ciuium inclusa, nondum autoritate publica testata est.! tantam'ne patientiam dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cùm Prætor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit, cùm omne ius pop. Rom. recuperasset, cumq; cōcursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorū defensus esse maluit, quàm præsens manu: qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua populiq; Rom. dignitate apparatos præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorum hominū audaciæ: quanquam qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cùm in singulis uersibus pop. Rom. maximo clamore, & plausu Bruti memoriam prosequebatur? corpus aberat liberatoris: libertatis memo-

ria aderat, in qua Bruti imago cerni uidebatur. At hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarißimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace, & concordia ciuium cogitantem. eundem uidi postea Veliæ cedentem Italia, ne qua oriretur belli ciuilis causa propter se. O spectaculum illud non modò hominibus, sed undis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Caßius lapsis paucis pòst diebus consequebatur: ut me puderet P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. Sed quo consilio redierim, initio audistis, pòst estis experti. Expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patientia: posteaquàm uos ad libertatem sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. At cui pesti, quantæq; restitit! Si enim C. Antonius quod animo intẽderat, perficere potuisset (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnandæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti Imperio, autoritate, copijs nõ instructa solùm, sed etiam ornata, tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidium pollicetur. Quod qui ab illo abducit, exercitum pucherrimum, & præsidium firmißimum adimit Reipublicæ. Equidem cupio

hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed seipsum obsideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicißimam Galliam, eos etiam, quibus confidebat, alienißimos Transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usq; ad Aegyptum optimorum & fortißimorum ciuium Imperijs, & præsidijs tenētur. Erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui tanquam extruderetur à Senatu in Macedoniam, & non contrà prohiberetur proficisci, ita cucurrit. Quæ tempestas dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis uis, ac diuina uirtus Cæsaris, furentis hominis conatum, atque audaciam compreßisset! Quæ celeritas illa Bruti! quæ cura! quæ uirtus! etsi ne illa quidem Antonij celeritas contemnenda est: quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eum, non iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cùm cupimus, uix solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij Imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniæ, certa conditio, certus erat etiam illius exercitus: cum Illyrico

uerò, & cũ Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubique sunt, populi Romani sunt, neque enim legiones quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius, quàm Reipub. fuisse dicuntur. Omne enim exercitus, & Imperij ius amittit is, qui eo Imperio, & exercitu Rempub. oppugnat. quòd si ipsa Respublica iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur, Antonio'ne an Bruto legiones populi Rom. adiudicaret? alter aduolaret subitò ad direptionem, pestemq; sociorum, & quacunque iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu pop. Rom. contra ipsum pop. Rom. uteretur: alter uerò eam sibi legem statueret, ut quocũq; uenisset, lux uenisse quædam, & spes salutis uideretur. deniq; alter ad euertendam Rempub. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. Nec uerò nos hoc magis uidebamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. Cum VII. cohortibus esse Apolloniam scribit Antonium: qui iam aut captus est (quod dij dent) aut certè homo uerecundus in Macedoniam non accedet, ne contra Senatum fecisse uideatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Hortensij studio, & industria. cuius animum egregium, dignũq; & ipso & maioribus suis ex Bruti lite-

ris perspicere potuistis. Legio, quam L. Piso ducebat, Legatus Antonij, Ciceroni se filio meo tradidit. equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertitò, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seseq; ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adolescens summa uirtute & constantia ab Legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinius, qui & antè iure laudatus à nobis, & hoc tempore meritò laudandus est, aperuit Dyrrachij portas Bruto, & exercitum tradidit. Tenet igitur pop. Rom. Macedoniam, tenet Illyricum, tuetur Græciam: nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, nostri equitatus, maximeq; noster est Brutus, semperq; noster, cùm sua excellentißima uirtute Reipub. natus, tum fato quodam paterni, materniq; generis & nominis. Ab hoc igitur quisquam bellum timet, qui antequam nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quàm in bello uigere maluit? quanquam ille quidem nũquam iacuit: nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præstantiã potest. Erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium. Tãtum autem aberat à bello, ut cùm cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuium studijs potius, quàm eos in armorum discrimen adduceret. Itaq; illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamẽ eiusdem moderationẽ, patientiamq; mirantur. Sed iam

uideo,

uideo, quid loquantur: neq; enim id occultè faciunt. timere se dicunt quomodo ferant ueterani, exercitum Brutum habere. quasi uerò quicquam intersit inter A. Hirciј, C. Pansæ, D. Bruti, C. Cæsaris, & hunc exercitũ M. Bruti. Nam si quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro pop. Rom. libertate arma ceperunt, quid est cur M. Bruti exercitus non in eadẽ causa reponatur? At enim ueteranis suspectum est nomen M. Bruti magis, quàm Decimi. Equidem non arbitror. etsi est enim Brutorum cõmune factum & laudis societas: eò tamẽ D. Bruto iratiores sunt omnes ij, qui id factũ dolebant, quò minus ab illo rem illam dicebant fieri decuisse. Quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi, credo, qui Cæsaris res actas euerti, qui causam ueteranorum prodi uolunt? si ipse uiueret Cæsar, acrius, credo, acta sua defenderet, quàm uir fortißimus defendit Hircius? aut amicior causæ potest inueniri, quàm filius? At eorum alter nondum ex longinquitate grauißimi morbi recreatus, quicquid habuit uirium, id in eorum libertatem contulit, quorum uotis iudicauit se à morte reuocatum: alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum istis ipsis ueteranis ad D. Brutum liberandum profectus est. Igitur illi certißimi, ijdemq; acerrimi Cæsaris

actorum patroni, pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos ueterani sequuntur. de libertate enim pop. Rom. non de suis commodis armis decernendum uident. Quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus copiis conseruatum ue lint, M. Bruti sit suspectus exercitus? An uerò si quid esset, quod à M. Bruto timendum uideretur, Pansa id non uideret? aut si uideret, nō laboraret? quis aut sapientior ad coniecturam rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? Atqui huius animum erga M. Brutum studiumq; uidistis. praecepit oratione sua quid decernere nos de Bruto, quid sen tire oporteret: tantumq; abfuit, ut periculosum Reipub. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo fortissimum Reipub. praesidium, & grauissimum poneret. Scilicet haec Pansa aut non uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit? quae enim Caesar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis, & sanciendis legem comitiis Centuriatis ex autoritate nostra laturus est. Desinant igitur aut ii, qui non timent, simulare se timere, sed prospicere Reipublicae, aut ii qui omnia uerentur, nimium esse timidi: ne illorum simulatio, horum sit ignauia. Quae (ma lùm) est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorum etiamsi am plecterer uirtutes, ut facio: tamen si essent arrogantes: non possem ferre fastidium. An nos

conantes seruitutis uincula rumpere, impediet, si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant? nemo est præter ueteranos milites uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur? potest igitur stare Respub. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis autores sequi non debetis. Postremò (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorum nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum uoluntatem dicta facta'que nostra referuntur, optanda mors est, quæ ciuibus Romanis semper fuit seruitute potior. omnis est misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria, ecquodnam principium putatis libertatis capessendæ? an cùm illum necessarium, & fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: serius populo Romano hunc uestitum, atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. Sed ut concedam incertos exitus esse belli, Martemq; communem: tamen pro libertate, uitæ periculo decernendum est. non enim in spiritu uita est: sed ea nulla est omnino seruienti. omnes enim

nationes seruitutem ferre possunt, nostra ciuitas non potest: nec ullam aliam ob causam, nisi quòd illæ laborem, doloremq́; fugiunt, quibus ut careant, omnia perpeti possunt: nos ita à maioribus instituti, atq; imbuti sumus, ut omnia consilia, atq; facta ad uirtutem, atq; dignitatem referamus. ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quòd si immortalitas consequeretur præsentis periculi fuga, tamen eò magis ea fugienda esse uideretur, quò diuturnior esset, seruitus: cùm uerò dies & noctes omnia nos undique fata circunstent, non est nostrum nominisq́; Romani dubitare, cum spiritum, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. Concurritur undique ad commune incendium restinguendum: ueteraniq́; primi Cæsaris autoritatem secuti conatum Antonij repulerunt: pòst eiusdem furorem Martia legio fregit, Quarta afflixit. Sic à suis legionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam sibi armis, animisq́; infestam, inimicamq́; cognouit. hunc A. Hircij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: pòst Pansæ delectus urbem, totamq́; Italiam erexit: unus est omnium hostis: quanquam habet secum L. fratrem charißimum Reipub. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. quid illa tetrius bellua? quid immanius? qui ob eam causam natus uidetur, ne omnium

mortal

mortalium turpißimus esset Antonius. est unà Trebellius, qui iam cum tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancius, cæteri pares: qui id pugnant, id agunt, ut contra Remp. restituti esse uideantur: solicitant homines imperitos Saxa & Capho, ipsi rustici atq; agrestes, qui hanc Remp. nec uiderunt unquam, nec uidere constitutam uolunt: qui non Cæsaris, sed Antonij acta defendunt: quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror, cùm uideant mimos, & mimas habere uicinos. Ad has pestes opprimendas quid est cur molestè feramus, quòd M. Bruti acceßit exercitus? immoderatì, credo, hominis, & turbulenti. uide, ne nimium penè patientis: etsi in illius uiri consilijs atque factis, nec nimium, nec parum unquam fuit. Omnis uoluntas M. Bruti P.C. omnis cogitatio, tota mens, autoritatem Senatus, libertatem populi Romani intuetur: hæc habet proposita, hæc tueri uult: tentauit quid patientia proficere posset: nihil cùm proficeret, contra uim ui experiendum putauit. Cui quidem P.C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad XIII. Calend. Ian. D. Bruto & C. Cæsari me autore tribuistis: quorum priuatum de Repub. consilium & factum autoritate uestra est comprobatum, atque laudatum. quod idem in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum, & repentinum Reipub. præ-

 sidium

sidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungendusq́; est Q. Hortensius, qui cùm Macedoniam obtineat, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum fidelißimum, & constantißimum præbuit. nam de Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus cōparandi. Quæ cùm ita sint, Quòd C. Pansa Consul uerba fecit de literis, quæ M. Cæpione Q. F. Bruto Procoss. allatæ & huic ordini recitatæ sunt, de ea re ita censeo, CVM M. Cæpionis Bruti Proconsulis opera, consilio, industria, & uirtute, difficillimo Reipub. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulum, Senatus, Populiq́; Rom. potestate sint: id M. Cæpionem Brutum Procos. bene & è Repub. & ex sua, maiorumq́; suorum dignitate, consuetudineq́; Reipub. bene gerendæ fecisse. eamq́; rem Senatui populoq́; Rom. gratam esse & fore: utiq́; M. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniā, Illyricum, totamq́; Græciam, tueatur, defendat, custodiat, incolumemq́; seruet, eiq́; exercitui, quem ipse constituit, comparauit, præsit, pecuniaq́; ad rem militarem, siqua opus sit, quæ publica sit, & exigi poßit, utatur, exigat, pecuniasq́; à quibus uidetur ad rem militarem mutuas sumat, frumentum

imp

imperet, operamq; det, ut cum suis copijs quàm proximè Italiam sit: cumq; literis M. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit Q. Hortensij Proconsulis opera, & uirtute uehementer Rempublicam adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs M. Cæpionis Bruti Proconsulis coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui Reipublicæ fuisse: Q. Hortensium Procos. rectè, & ordine exq; Republica fecisse: Senatuiq; placere Q. Hortensium Proconsulem cum M. Cæpione Proconsule & legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ex S.C. successum sit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XI.

ORATIO LIIII.

MAGNO in dolore sum P.C. uel mœrore potius, quem ex crudeli & miserabili morte C. Trebonij optimi ciuis, moderatißimiq; hominis accepimus: inest tamen aliquid, quod Reipub. profuturum putem. perspeximus enim, quanta in ijs, qui contra patriam scelerata arma ceperunt, inesset immanitas. nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima & spurcißima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat: de altero

patefact

patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseuerans: L. Sylla uehemens: neq; ullius horum in ulciscendo acerbitas progressa ultra mortem est: quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. Ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. Itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumq; meministis, eosdem postea singulari inter se consensu, & amore deuinxit impurißimæ naturæ & turpißimæ uitæ similitudo. Ergo id, quod fecit Dolabella, in quo potuit, multis idẽ minatur Antonius. sed ille cùm procul abesset à Consulibus, exercitibusq; nostris, necdum Senatum cum populo Rom. conspirasse sensisset, fretus Antonij copijs ea scelera suscepit, quæ iam Romæ suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. Quid ergo hũc aliud moliri, quid optare censetis? aut quam omnino causam esse belli? omnes, qui liberè de Repub. sensimus, qui dignas nobis sententias diximus, qui populum Rom. liberum esse uoluimus, statuit ille quidem non inimicos, sed hostes: maiora in nos, quàm in hostem, supplicia meditatur: mortem naturæ pœnam putat esse, iracundiæ tormentum atque cruciatum. qualis igitur hostis habendus est is, à quo uictore si cruciatus absit, mors in beneficij parte numeretur? Quamobrem P. C. quãquam hortatore non egetis, ipsi enim uestra sponte

exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem, tamē eo maiore studio libertatem defendite, quò maiora proposita uictis supplicia seruitutis uidetis. In Galliam inuasit Antonius, in Asiam Dolabella: in alienam uterque prouinciam: alteri se Brutus obiecit, impetumq; furentis, atq; omnia diuexare & diripere cupientis, uitæ suæ periculo colligauit, à progressu arcuit, à reditu refrænauit: obsideri se passus ex utraq; parte constrinxit Antonium. alter in Asiam irrupit cursim, cui in Syriam patebat uia certa, neq; longa. quid opus fuit cum legione præmisso Marso nescio quo Octauio, scelerato latrone, atque egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, non ad spem constituendæ rei familiaris, quam tenere eum posse negant, qui norunt (mihi enim hic Senator ignotus est) sed ad præsentem pastum mendicitatis suæ? Consecutus est Dolabella in nulla suspicione belli. quis enim id putaret? secutæ collocutiones familiarissimæ cum Trebonio: complexusq; summæ beneuolentiæ falsi indices exstiterunt in amore simulato: dextræ, quæ fidei testes esse solebant, perfidia sunt & scelere uiolatæ. Qui nocturnus introitus in Smyrnam, quasi in hostium urbem? quæ est fidelissimorum antiquissimorumq; sociorum. oppressus Trebonius, si ut ab eo, qui apertè hostis esset, incautus: si ut ab eo, qui ciuis etiam

tum speciem haberet, miser. Ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid esset uictis extimescendum. Consularem hominem Consulari imperio prouinciam Asiam obtinentem Samario exuli tradidit: interficere statim captum noluit, ne nimis, credo, in uictorijs liberalis uideretur: cùm uerborum contumelijs optimum uirum incesto ore lacerasset, tum uerberibus ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ, idq́; per biduum: pòst autem ceruicibus caput abscidit, idq́; fixum gestari iussit in pilo: reliquum corpus tractum atque laceratum abiecit in mare. Cum hoste hoc bellandum est, cuius teterrima crudelitate omnis Barbaria superata est. Quid loquar de cæde ciuium Romanorum? de direptione fanorum? quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Asia uagatur, uolitat ut Rex, nos alio bello distineri putat. quasi uerò non unum idemq́; bellum sit contra hoc iugum impiorum nefarium. Imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis: ex hoc illa effecta est: ab hoc illa Dolabellæ scelerum præcepta sunt tradita. num leniorem, quàm in Asia Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antonium? mihi quidem & ille peruenisse uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius illius supplicij adhibendi, si

di, si potestatem habeat, ullam partem est relicturus. Ponite igitur ante oculos P.C. miseram quidem illam & flebilem speciem, sed ad incitandos animos uestros necessariam, nocturnum impetũ in urbem Asiæ clarißimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum, cùm ille miser prius latronum gladios uideret, quàm quæ res esset, audisset: furentis introitum Dolabellæ, uocem impuram, atq; os illud infame, uincula, uerbera, eculeum, carnificem, tortoremq; Samarium. quæ tulisse illum fortiter, & patienter ferunt. Magna laus, meoq; iudicio omnium maxima. est enim sapientis, quicquid homini accidere poßit, id præmeditari ferendum modicè esse, si euenerit. maioris est omnino consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre si euenerit. Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quanquàm eius nunquàm particeps fuerit, ut suam insatiabilem crudelitatem exercuerit non solùm in uiuo, sed etiam in mortuo, atque in eius corpore lacerando atque uexando, cùm animum satiare nõ posset, oculos pauerit suos. O multò miserior Dolabella, quàm ille, quem tu miserrimum esse uoluisti. Dolores Trebonius pertulit magnos: multi, ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos solemus dicere. longus fuit dolor bidui: at cõpluribus hominibus

annos

annorum sæpe multorum. nec uerò grauiora sunt carnificum tormenta, quàm interdum cruciamenta morborum. Alia sunt, alia, inquam, ò perditißimi homines, & amantißimi, multo miseriora. Nam quò maior uis est animi, quàm corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus, quàm is, qui alterius facinus subire cogitur. Cruciatus est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthaginiensibus Regulus. in qua re cùm crudelißimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue de Dolabella iudicandum est? An uerò hoc conferendum est? an dubitandum uter miserior, is'ne, cuius mortem Senatus populusq; Rom. ulciscetur: an is, qui cuncti Senatus sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem uitæ partibus, quis est, qui poßit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolabella? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda, quis ignorat? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit: deinde ea libidinum turpitudo, ut in hoc sit semper lætatus, quòd ea faceret, quæ sibi obijci ne ab inimico quidem possent uerecundo. Et hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus. occulta enim erant uitia non inquirenti. neq; nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille nobis, nisi

mœnib

mœnibus patriæ, nisi huic urbi, nisi dijs penatibus, nisi aris, & focis omnium nostrum, nisi denique naturæ & humanitati inuentus esset inimicus. à quo admoniti diligentius & uigilantius caueamus Antonium. Etenim Dolabella non ita multos secum habuit notos, ac insignes latrones: at uidetis quot & quàm multos habeat Antonius: primùm L. fratrem, quam facem dij immortales! quod facinus? quod scelus! quem gurgitem! quam uoraginem? quid eum non sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atq; fortunas, non impudentissimos oculos spe, & mente defigere? Quid Censorinum, qui se uerbo Prætorem esse urbanum cupere dicebat, re certè noluit? quid Bestiam, qui se Consulatum in Bruti locum petere profitetur? atq; hoc quidem detestabile omen auertat Iupiter. quàm absurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, petere eum Consulatum? nisi fortè damnationem pro Prætura putat. Alter Cæsar, Vopiscus, ille homo summo ingenio, summa potentia, qui ex Aedilitate Consulatum petit, soluatur legibus: quanquam leges eum non tenent. credo dignitate. at hic me defendēte quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiam in gladiatore difficilis. sed hæc iudicum culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimum, &

præstantissimum Senatorem in ciuitate reti-nere. qui tamen nunc nihil aliud agere uide-tur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene & è Re-pub. iudicauisse. Neque hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdem castris honestè condemnati, turpiter restituti. quod horum consilium, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimum putatis fore? Accedit Saxa nescio quis, quem nobis Cæsar ex ultima Celtiberia Tribunum plebis dedit, castrorum antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cùm sit alienissimus, suo capiti saluis nobis ominetur. Cùm hoc uetera-nus Capho: quo neminem ueterani peius ode-runt. His, quasi præter dotem, quam in ciuili-bus malis acceperant, agrum Campanum est largitus Antonius, ut haberent reliquorum nutriculas prædiorum: quibus utinam contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, ut hoc teterrimum bel-lum non haberemus. Quid illa castrorum M. Antonij lumina, non'ne ante oculos proponi-tis? primùm duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ di-uisores lege ea, quam Senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est Mi-mos, alter egit Tragœdiam. Quid dicam de Appulo Domitio? cuius bona modò proscri-pta uidimus: tanta procuratorum est negligen-

tia.

tia. At hic nuper sororis filio infudit uenenum, non dedit. Sed non possunt non prodigè uiuere, qui nostra bona sperant, cùm effundunt sua. Videte etiam P. Decij auctionem clarissimi uiri, qui maiorum suorum exempla persequens, pro alieno se ære deuouit. emptor tamen in ea auctione inuentus est nemo. O hominem ridiculum, qui se exire ære alieno putaret posse, cùm uẽderet aliena. Nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultæ uidentur furiæ debitorum? uindicis enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem præstantissimus ciuis Aquila, Pollentia expulit, & quidem crure fracto: quod utinam antè illi accidisset, ne huc redire potuisset. Lumen & decus illius exercitus penè præterij, Caninium Cimbrum Lysidici filium, Lysidicum ipsum Græco uerbo, qui omnia iura dissoluit: nisi fortè iure germanum Cimber occidit. Cùm hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittet, cùm Dolabella tantis se obstrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu et copia? Quapropter ut inuitus sæpe dissensi à Q. Fusio, ita sum eius sententiæ libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. Itaque non assensior solùm, sed etiam gratias ago Q. Fusio. dixit enim seueram, grauem, Repub. dignam sen-

sentiam: iudicauit hostem Dolabellam: bona eius censuit publicè poßidenda. quò cùm addi nihil posset (quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere?) dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. quam seueritatem quis potest non laudare? Nunc quoniam iudicatus est hostis Dolabella, bello est persequendus. neque enim quiescet: habet legionem, habet fugitiuos, habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. Quamobrem quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, Imperator est deligendus. Duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cùm est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo. Nam extraordinarium semper Imperium populare atque uentosum est, minimè uestræ grauitatis, minimè huius ordinis. Bello Antiochi magno & graui, cùm L. Scipioni Publij fratri obuenisset Asia, parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris, Senatusq; ad collegã eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est: dixitq; & in fratre suo summam uirtutem esse, summumq; consilium, neq; se ei Lega-

tum

tum id ætatis, iisq; rebus gestis defuturũ. quod cùm ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia commutatum: nec plus extraordinarium Imperium ad id bellum quæsitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta & consummata sunt: aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm pòst Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod populus Rom. ita ipse sibi delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere Consulem uellet. Cùm Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Consulibus. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Consul, Pontifex Max. Flacco collegæ Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. quam multam pop. Rom. remisit, Pontifici tamen Flaminem parêre iussit. sed ne tum quidem pop. Rom. ad priuatum detulit bellum: quanquàm erat Africanus, qui anno antè de Numantinis triumphauerat: qui cùm longè omnes belli gloria & uirtute superaret, duas tantum tribus tulit. Itaq; populus Rom. Consuli potius Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeii imperiis summi uiri, atq; omnium principis, Tribuni plebis turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à Senatu priuato datum est, quia Consules recusabant: cùm L. Philippus pro Consulibus se

eum mittere dixit, nō pro Consule. Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionē constantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in Senatum introduxit? clarissimo uiro atq; innocentissimo decreuit Imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero: ambitionem induxero in Curiam. negauero: suffragio meo, tanquam comitijs, homini honorem amicissimo denegauero. Quòd si comitia placet in Senatu habere, petamus, ambiamus, modò tabella detur nobis, sicut populo data est. cur comitijs Cæsar? ita ut aut præstantissimus uir, si tibi non sit assensum, repulsam tulisse uideatur: aut unusquisq; nostrum præteritus, si cùm pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. At enim (nam id exaudio) Cæsari adolescentulo imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat. cùm dico mihi, Senatui dico, populoq; Rom. A quo Resp. præsidium ne cogitatum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse non posset, huic extraordinarium Imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut Imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut quî potest fieri, ut sine Imperio teneatur exercitus? Non igitur, quod ereptum non est, est id existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P. C. Imperium, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius autorita-

tem, imperium, nomen secuti pro Repub. arma ceperant, uolebant sibi ab illo imperari: legio Martia, & Quarta, ita se contulerat ad autoritatem Senatus, populiq; Rom. dignitatem, ut eum deposcerent Imperatorem, & ducem. Imperium Cæsari belli necessitas, fasces Senatus dedit. otioso uerò, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar (cum peritissimo homine mihi res est) quando Imperium Senatus dedit? Sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optimè merito uidear. etsi quis potest refragari non modò non petenti, uerùm etiam recusanti? Illa uerò P. C. aliena Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est. Vt Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortiantur. Dicam cur inutile Reipub. sed prius, quàm turpe Consulibus sit, uidete. Cùm Consul designatus obsideatur, in eoq; liberando salus sit posita Reipublicæ, cumq; à Republica pestiferi ciues, parricidaeq; desciuerint: cumq; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus; & si in potestatem quis Antonij uenerit, proposita sint tormenta, atque cruciatus: cumq; harum rerum omnium decertatio Consulibus optimis & fortissimis commissa, & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet, ut aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiã dedisse uideamur? At uerò ita

decernunt, ut liberato Bruto. id enim restabat, ut relicto, deserto, prodito. Ego uerò mentionem prouinciarum factam dico alienißimo tempore. quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortißimum uirum, & omnium clarißimum liberandum: tamen rerum natura cogit te neceßariò referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partem aliquam in Asiam & Syriam deriuare curæ & cogitationis tuæ. Si autem fieri poßet, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstantißimum, atq; optimum, nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maximè incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modò agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare, & inflammare istud tuum præstantißimum studium, non ad aliam ulla ex parte curam transferre debemus. Adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam. imitare me, quẽ tu semper laudasti, qui instructam, ornatamq; à Senatu prouinciam deposui, ut incendium patriæ omißa omni cogitatione restinguerem. nemo erit, præter unum me, quicum profectò, si quid intereße putaßes tua, pro summa familiaritate nostra communicaßes, qui credat te inuito prouinciam

tibi esse decretam. Hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famam: atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. Quod quidem uehementius eò tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega uir clarissimus non potest: nihil horum scit, nihil suspicatur: bellum gerit, in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: antè prouinciam sibi decretam audiet, quàm potuerit tempus ei rei datum suspicari. Vereor ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerunt, tardentur animis, si quicquam aliud nobis, nisi de instanti bello cogitatum putabunt. Quòd si prouinciæ Consulibus expetendæ uidentur, sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutum, lumen & decus ciuitatis: qui ita conseruandus est, ut id signum, quod cœlo delapsum Vestæ custodijs continetur: quo saluo, salui sumus futuri. tunc uel in cœlum nos, si fieri poterit, nostris humeris tollemus: prouincias certè dignissimas uobis deligemus. nunc quod agitur agamus. agitur autem liberi'ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certè seruituti anteponenda est. Quid si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quando enim ueniet Consul? an id expectamus, quò ne uestigium quidem Asiæ ciuitatum, atq; urbiũ relinquatur?

At mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulò antè clarißimo uiro priuato Imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. num P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas non habet. Quod ergo ipse nemini putat dandum, ne à Senatu quidem, id ego unius iudicio delatū comprobem? Expedito nobis homine, & parato P.C. opus est, & eo, qui imperium legitimū habeat: qui præterea autoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. Quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterq;. Decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambos'ue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiam uergere, quàm ad Asiam maluissemus: non ut ex ea acie auxilium haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam trāsmarinum. Præterea P.C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniā magnam urbem, & grauem: tenet, opinor, Byllydem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Oricum: habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciā certè amiserimus. Est autem etiā de Brundusio, atq; illa ora Italiæ prouidendū. quanquam miror tamdiu morari Antonium. solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere. quod si confecerit

Brutus

Brutus, & intellexerit plus se Reipub. profuturum, si Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia maneat: aget ipse per sese, ut adhuc quoq; fecit: neq; in tot incendijs, cùm confestim succurrendum est, expectabit Senatum. Nam & Brutus, & Caßius multis iam in rebus ipse sibi Senatus fuit. necesse est enim in tanta concursatione perturbationum rerum, temporibus potius parêre, quàm moribus. nec enim nunc primùm aut Brutus, aut Caßius salutem libertatemq; patriæ, legem sanctißimam, & morem optimum iudicauit. Itaq; si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamē ego pro decreto putarem, cùm essent tales uirtute, autoritate, nobilitate summi uiri, quorū alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectauit decreta nostra, cùm studia nosset. neq; enim est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam aduolauit: omnia sua putauit, quæ nos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas, excepit ueteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atq; eum nondum tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit. nam ni ita esset, quo iure equitatum à Consule abduceret? Quid C. Caßius pari magnitudine animi, & consilij præditus, non'ne eo ex Italia consilio profectus est, ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse

sanxit,

sanxit, ut omnia quæ Reipub. salutaria essent, legitima & iusta haberentur. Est enim lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria. Huic igitur legi paruit Cassius, cùm est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus scriptis uterentur: his uerò oppressis, suā lege naturæ. Sed ut ex uestra quoq; autoritate firmetur, censeo: CVM *P. Dolabella, quiq; eius crudelissimi, & teterrimi facinoris ministri, socij, adiutores fuerunt, hostes pop. Rom. à Senatu iudicati sint, cumq; Senatus P. Dolabellam bello persequendum censuerit, ut is, qui omnia deorum hominumq; iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit, nefarioq; patriæ se parricidio obstrinxerit, pœnas dijs, hominibusq; meritas, debitasq; persoluat: Senatui placere C. Cassium Proconsulem prouinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit: eumq; à Q. Martio Crispo Proconsule, L. Statio Murco Proconsule, A. Allieno Legato exercitus accipere, eosq; ei tradere: cumq; his copijs, & si quas præterea parauerit, bello P. Dolabellam terra mariq; persequi: eius belli gerendi caussa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecunias, cæteraq;, quæ ad bellum gerendum pertineant, ut imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto, ius potestatemq; habeat: utq;, quancunque*

in pro

in prouinciam eius belli gerendi causa aduenerit, ibi maius imperium C. Caßij Procos. sit, quàm eius erit, qui eam prouinciam obtinebit, cùm C. Cassius Procos. in eam prouinciam uenerit: Regem Deiotarum patrem, & Regem Deiotarum filium, si ut multis bellis sæpenumero imperium populi Rom. iuuerint, item C. Caßium Proconsulem copijs suis opibusq; iuuissent, Senatui populoq; Rom. gratum esse facturos: idem si cæteri Reges, Tetrarchæ, Dynastæq; fecissent, S. P. Q. R. eorum officij non immemorem futurum: utiq; C. Pansa, A. Hirtius Consules, alter ambo'ue, si eis uideretur, Repub. recuperata, de prouincijs Consularibus, Prætorijs, ad hunc ordinem primo quoq; tempore referant: interea prouinciæ ab ijs, quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex S. C. successum sit. Hoc S. consulto ardentem inflammabitis, & armatum armabitis Caßium: nec enim animum eius potestis ignorare, nec copias. animus is est, quem uidetis: copiæ, quas audistis, fortis, & constantis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Allienus familiaris, & necessarius meus post interitum Trebonij profectus, ne dici quidem se Legatum Dolabellæ uolet. Est Q. Cæcilij Baßi priuati illius quidem, sed fortis, & præclari uiri, robustus & uictor exercitus. Deiotari Regis

& pa

& patris, & filij, & magnus, & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indoles, summaq; uirtus. quid dicam de patre? cuius beneuolentia in populum Romanum est ipsius æqualis ætati: qui non solùm socius Imperatorum nostrorum fuit in bellis, sed etiam dux copiarum suarum. quæ de illo uiro Sylla, quæ Muræna, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornatè, quàm honorificè, quàm grauiter sæpe in Senatu prædicauerunt! Quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beneuolum, unum fidelē pop. Rom. iudicauit. Fuimus Imperatores nuper ego, & M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouincijs: ab eodem Rege adiuti sumus, & equitatu, & pedestribus copijs. secutum est hoc acerbissimum, & calamitosissimum ciuile bellum: in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse: præsertim, cùm contrà, ac Deiotarus sensit, uictoria belli iudicauerit. quo in bello si fuit error, communis ei fuit cum Senatu: sin recta sententia, ne uicta quidem causa uituperanda est. Ad has copias accedent alij Reges, etiam delectus accedent. neq; uerò classes deerunt: tanti Tyrij Cassium faciunt, tanti eius in Syria nomen, atque Phœnicia est. Paratum habet Imperatorem C. Cassium P. C. Respublica contra

Dola

Dolabellam, nec paratum solùm, sed peritum, atq; fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi uiri aduentum, cùm Parthorum nobilissimos duces, magnas copias fudit, Syriamq; immani Parthorum impetu liberauit. maximam eius, & singularem laudem prætermitto. cuius enim prædicatio nondum omnibus grata est, hãc memoriæ potius, quàm uocis testimonio conseruemus. Animaduerti P.C. dici iam à quibusdam, exornari etiam nimium à me Brutum, nimium Caßium ornari: Caßio uerò sententia mea dominatum, & principatum dari. Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamẽta Reip. Quid D. Brutum, non'ne omnibus sententijs semper ornaui? num igitur reprehenditis? an Antonios potius ornarem, non modò suarum familiarum, sed pop. Rom. nominis probra, atq; dedecora? an Censorinum ornem in bello hostem, in pace sectorem? an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligam? Ego uerò istos otij, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos tantum abest ut ornem, ut effici non poßit, quin eos tam oderim, quàm Rempub. diligo. Vide, inquit, ne ueteranos offendas. hoc enim uel maximè exaudio. Ego autem ueteranos tueri debeo: sed hos, quibus sanitas est, certè timere non debeo: eos ueteranos, qui pro Republica arma cepe-rũt, secutiq; sunt C. Cæsarem autoritate benefi-

ciorum

tiorum paternorum, hodieq; Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri solùm, sed etiam augere commodis debeo: qui autem quiescunt, ut VI. & VIII. legio, in magna gloria, & laude ponendos puto: comites uerò Antonij, qui postquam beneficia Cæsaris comederunt, Consulem designatum obsident, huic urbi ferro, igniq; minitantur, Saxæ se & Caphoni tradiderunt, ad facinus prædamq; natis, num quis est qui tuendos putet? Ergo aut boni sunt, quos etiam ornare: aut quieti, quos conseruare debemus: aut impij, quorum contra furorem & bellum, & iusta arma suscipimus. Quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorumne, qui Brutum obsidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus chara sit, quî possunt Caßij nomen odisse? an eorum, qui utrisq; armis uacant? non uereor ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui otio delectantur. Tertio uerò generi non militum ueteranorum, sed importunißimorum hostium cupio quàm acerbißimum dolorem inurere. quanquam P. C. quousq; dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium eorũ Imperatorem etiam deligamus? Ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tirones milites, flos Italiæ,

quid

quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratiſsimæ, quid cuncta Italia de ueſtra grauitate ſentiat. nihil enim ſemper floret: ætas ſuccedit ætati: diu Legiones Cæſaris uiguerunt, nunc uigent Panſæ, uigent Hircij, uigent Cæſaris filij, uigent Planci: uincunt numero, uincunt ætatibus, nimirum etiam autoritate uincunt. id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus probatur. Itaque his præmia promiſſa ſunt: illis perſoluta. fruantur illi ſuis: perſoluantur his, quæ ſpopondimus. id enim deos immortales ſpero æquiſsimum iudicare. Quæ cùm ita ſint, eam quam dixi ſententiam, uobis P.C. cenſeo comprobandam.

IN M. ANTONIVM
PHILIPPICA XII.
ORATIO LV.

ETSI *minimè decere uidetur P.C. falli, decipi, errare eum, cui uos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: conſolor me tamen, quoniam uobiſcum pariter, & unà cum ſapientiſsimo Conſule erraui. Nam cùm duo Conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent, quòd erãt familiares M. Antonij, quòd domeſtici, noſſe aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum eſſet, uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter*

quotidie literas mittere, accipere, apertè fauere Antonio. Hi subitò hortari ad pacem, quod iandiu non fecissent, non sine causa uidebantur. accessit Consul hortator. at quis Consul? si prudentiam quærimus, qui minimè falli posset: si uirtutem, qui nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente, atque uicto: si magnitudinem animi, qui præferret mortem seruituti. Vos autem P. C. non tam immemores uestrorum grauissimorum decretorum uidebamini, quàm spe allata deditionis, quam amici pacem appellare mallent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare. Auxerat autem meam quidem spem, credo item uestram, quòd domum Antonij afflictam mœstitia audiebam, lamentari uxorem. hinc etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, tristiores uidebam. Quod si nō ita est, cur à Pisone, & à Caleno potissimū, cur hoc tempore, cur tam improuiso, cur tam repentè pacis est facta mentio? Negat Piso se scire, negat audisse quicquam: negat Calenus rem ullam nouam allatam esse. atque id nunc negant, posteaquam nos pacificatoria legatione implicatos putant. Quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? Decepti, decepti, inquam, sumus Patres conscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebam equidem, sed quasi per caliginem

ginem

ginem præstrinxerat aciem animi Bruti salus. Quod si in bello dari uicarij solerent, libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Atqui hac uoce Q. Fusij capti sumus: Ne si à Mutina quidem recesserit, audiemus Antonium? ne si in Senatus potestate futurum se dixerit? durum uidebatur. itaq; fracti sumus: cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret Senatui? credo, inquit, Calenus, sed ita, ut teneat dignitatem. Valde nobis hercule laborandum est P.C. ut uestram dignitatem amittatis, quæ maxima est: Antonij, quæ neq; est ulla, neq; esse potest, retineatis: ut eam per nos recuperet, quam per se perdidit. Si iacens id nobiscum ageret, audirem fortasse: quanquam (sed hoc malo dicere) audirem. instanti resistendum est, aut concedenda unà cùm dignitate libertas. At non est integrum, constituta legatio est. Quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis est hominis errare: nullius, nisi insipientis, perseuerare in errore. Posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solent esse. discussa est illa caligo, quam paulò antè dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos solùm, sed admonemur à nostris. Attendistis paulò antè, præstantissimi uiri quæ esset oratio. Mœstam, inquit, domum offendi, coniugem, liberos. admirabantur boni uiri.

accusabant amici, quòd spe pacis legationem suscepissem. nec mirum P. Seruili. tuis enim uerißimis grauißimisq; sententijs omni est non dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. ad eum ire te Legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consilium, quod tuum, sentio quàm reprehendatur. nos reprehendimur soli? quid? uir fortißimus Pansa sine causa tam accuratè paulò antè locutus est tandiu? quid egit, nisi uti falsam à se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subitò suscepit, eodem captus errore, quo nos. Quòd si est erratum P. C. spe falsa, atque fallaci, redeamus in uiam: optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. Quid enim per deos immortales potest Reipublicæ prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si etiam obfutura est? obfutura? quid si etiam nocuit? an uos acerrimam illam, & fortißimam populi Romani libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutam ac debilitatam putatis legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo contra commune incendium exarserat? an nō putamus fore, ut eos pœniteat professos esse, & præ se tulisse odium in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos & animis, & corporibus in salutē

Reip.

Reipub. contulerunt? Quemadmodum uestrum consilium hoc Capua probabit, quæ temporibus his Roma altera est? illa impios ciues indicauit, eiecit, exclusit. illi, illi, inquam, urbi fortissimè conanti, è manibus est ereptus Antonius. Quid? legionum nostrarum neruos non'ne his consilijs incidimus? quis est enim, qui ad bellum inflammato animo sit futurus spe pacis oblata? ipsa illa Martia, cœlestis & diuina legio, hoc nuntio languescet, & mollietur, atq; illud pulcherrimum nomen Martium amittet: excident gladij: fluent arma de manibus. Senatum enim secuta non arbitrabitur se grauiore odio debere esse in Antonium, quàm Senatum. Pudet huius legionis, pudet Quartæ, quæ pari uirtute nostram autoritatem probans, non ut Consulem, & Imperatorem suum, sed ut hostem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus est ex duobus, qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, id est, timoris nostri nomen audiuerit, ut non referat pedē, subsistet certé. quis enim reuocante, et receptui canēte Senatu properet dimicare? Quid autē hoc iniustius, quàm nos inscientibus ijs, qui bellū gerunt, de pace decernere? nec solùm inscientibus, sed etiam inuitis? An nos A. Hircium præclarißimum Consulem, C. Cæsarem deorum beneficio natum ad hæc tēpora, quorum episto-

las spem uictoriæ declarantes in manu teneo, pacem uelle censetis? uincere illi expetunt: pacisq; dulcissimum & pulcherrimum nomen, non pactione, sed uictoria concupierunt. Quid? Galliā quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi, principatum tenet. Gallia D. Bruti nutū ipsum, ne dicā Imperiū secuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij suū totum corpus obiecit. exhauritur, uastatur, uritur omnis: æquo animo belli patitur iniuriam, dūmodo repellat periculū seruitutis. Et ut omittā reliquas partes Galliæ (nam sunt omnes pares) Patauini alios excluserunt, alios eiecerūt missos ab Antonio: pecunia, militibus, &, quod maximè deerat, armis nostros duces adiuuerunt. fecerūt idem reliqui, qui quōdā in eadem causa erant, & propter multorū annorū iniurias alienati à Senatu putabātur: quos minimè mirū est cōmunicata cum his Rep. fideles esse, qui etiam expertes eius fidem suā semper præstiterunt. His igitur omnibus uictoriam sperantibus pacis nomen afferemus, id est desperationem uictoriæ? Quid, si ne potest quidem ulla esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? Multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: bellum tamen maluit. missi Legati

repu-

repugnante me: sed tamen missi: delata mandata: non paruit. denuntiatum est, ne Brutum obsideret, à Mutina discederet: oppugnauit etiam uehementius. & ad eum Legatos de pace mittemus, qui pacis nuntios repudiauit? uerecundiorem'ne coràm putamus in postulando fore, quàm fuerit tum, cùm misit mandata ad Senatum? Atqui tum ea petebat, quæ uidebantur improba omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi, nondum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; concisus: nūc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi prius uolumus nos bello uictos confiteri. Senatuscōsulta falsa relata ab eo iudicauimus: num ea uera possumus iudicare? Leges statuimus per uim, & contra auspicia latas, ijsq; nec populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? Sestertium septies millies auertisse Antonium pecuniæ publicæ iudicauistis: num fraude poterit carere peculatus? Immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna uenierunt: num figentur rursus eæ tabulæ, quas uos decretis uestris refixistis? Quòd si ea, quæ decreuimus, obruere uolumus, num etiam memoriam rerum delere possumus? quando eius obliuiscetur ulla posteritas, cuius scelere in hac uestitus fœditate fuerimus? ut Centurionum legionis Martiæ Brundusij profusus sanguis eluatur, num elui prædicatio

crudelitatis poterit? ut media præteream, quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam tetra monimenta, ſceleris indicia, latrocinijq; ueſtigia? Huic igitur importuno atque impuro parricidæ, quid habemus per deos immortales, quod remittamus? an Galliam ultimam & exercitum? quid eſt aliud, quàm non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolùm prorogare bellum, ſed concedere etiam uictoriam? An ille non uicerit, quacunque conditione in hanc urbem cum ſuis armis uenerit? Nunc omnia tenemus: autoritate ualemus plurimum: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus? quid cenſetis, cùm tot uno tempore irruperint? nos arma poſuerimus, illi non depoſuerint? non'ne uos ueſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? Ponite ante oculos M. Antonium Conſularem: ſperantem Conſulatum Lucium adiungite: ſupplete cæteros, neq; noſtri ordinis ſolùm, honores & imperia meditantes: nolite ne Tirones quidem Numiſios, et Muſtelas, Saxas'ue contemnere. cum his facta pax, non erit pax, ſed pactio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſsimi uiri præclara uox à te non ſolùm in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt: Exceſſurum ſe ex Italia dixit, deos penates, & ſedes patrias relicturum, ſi (quod dij omen auerterent)

Rempub.oppreßisset Antonius. Quæro igitur à te Piso, non'ne oppressam Rempub.putes, si tot, tam impij ciues, tam audaces, tam facinorosi recepti sint? quos nondum tantis parricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni scelere coopertos, tolerabiles censes ciuitati fore? Aut isto tuo mihi crede consilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem, & uagam prosequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atque in patria cadendum est. Vbi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus Senatus, inflammatus populus Rom. non solùm audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini Romano fœdius seruitute? Idcirco'ne saga sumpsimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut de exercitu florentißimo, & maximo Legati ad pacem mitterentur, si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego legatione sim? aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus populus Rom. sit. Ita fiet, ut si quid remissum, aut concessum sit, meo semper periculo peccet Antonius, cùm ei peccandi potestas à me concessa uideatur. Quòd si habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligēda. ego nunquam Legatos mittendos censui: ego ante Legatorum

reditum ausus sum dicere, Pacem ipsam si afferrent, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellaui, cùm alij aduersarium: semper hoc bellum, cum alij tumultum. nec hæc in Senatu solùm, eadem ad populum semper egi: nec solùm in ipsum, sed in eius socios facinorum ministros & præsentes, & eos, qui unà sunt: in totam deniq; M. Antonij domum sum semper inuectus. Itaq; ut alacres, & læti spe pacis oblata inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur: sic me iniquum eiurabant, de me querebantur: diffidebant etiam Seruilio: meminerant eius sententijs confixũ Antonium: L. Cæsarem fortem quidem illum & constantem Senatorem, auunculum tamen, Calenum procuratorem, Pisonem familiarem, te ipsum Pansa uehementissimum & fortissimum Consulem, factum iam putãt leniorem: non quò ita sit, aut esse possit, sed mentio facta à te pacis suspicionem multis attulit immutatæ uoluntatis. Inter has personas me interiectum amici Antonij molestè ferunt: quibus gerendus mos est, quoniam semel liberales esse cœpimus. proficiscantur Legati optimis ominibus: sed ij proficiscantur, in quibus non offendatur Antonius. Quòd si de Antonio non laboratis, mihi certè P.C. consulere debetis. parcite oculis saltẽ meis et aliquam ueniam iusto dolori date. quo enim

aſpectu uidere potero (mitto hoſtem patriæ: ex quo mihi odium in illum commune uobiſcum eſt) quomodo aſpiciam mihi uni crudeliſsimum hoſtem, ut declarant de me eius acerbiſſimæ conciones? Adeó'ne me ferreum putatis, ut cum eo congredi, aut illum aſpicere poſſim, qui nuper cùm in concione donaret eos, qui ei de parricidis audaciſsimi uidebantur, mea bona donare ſe dixit Petiſsio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana ſaxa proiectus eſt. An L. Antonium aſpicere potero, cuius ego crudelitatem effugere non potuiſſem, niſi me mœnibus, & portis, & ſtudio municipij mei defendiſſem? Atq; idē hic Myrmillo Aſiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cùm Aquilæ primipili numos aureos daret, de meis bonis ſe dare dixit. ſi enim de ſuis dixiſſet, ne Aquilam quidem ipſum crediturum putauit. Non ferent, inquam, oculi Saxam, Caphonem, non duos Prætores, non Trib. pl. non duos deſignatos Tribunos, non Beſtiam, non Trebellium, non Plancum. non poſſum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam ſceleratos hoſtes: nec id fit faſtidio meo, ſed charitate Reipublicæ. Sed uincam animum, mihiq; imperabo: dolorem iuſtiſſimum, ſi non potero frangere, occultabo. quid? uitæ cenſetis'ne P. C. habendam mihi aliquam eſſe rationem? quæ mihi quidem minimè

chara

chara est, præsertim cùm Dolabella fecerit, ut optanda mors esset, modò sine cruciatu, atque tormentis: uobis tamen & populo Ro. uilis esse spiritus meus non debet. is enim sum, nisi fortè me fallo, qui uigilijs, curis, sententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbißimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obstarent Reipub. ne quid arrogantius uidear dicere. Quod cùm ita sit, nihil'ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hîc cùm in urbe essem ac domi, tamen multa sæpe tentata sunt, ubi me non solùm amicorum fidelitas, sed etiam uniuersæ ciuitatis oculi custodiunt. quid censetis, cùm iter ingressus ero, longum præsertim, nullas'ne insidias pertimescendas? Tres uiæ sunt ad Mutinam, quò festinat animus, ut quàm primum illud pignus libertatis populi Rom. D. Brutum aspicere poßim: cuius in complexu libenter extremum uitæ spiritum ediderim, cùm omnes actiones horũ mensium, omnes sententiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. tres ergo, ut dixi, uiæ: à supero mari, Flaminia: ab infero, Aurelia: media, Caßia. Nunc quæso attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Hetruriam discriminat Caßia. scimus'ne igitur Pansa, quibus nunc in locis sit Lentonis Cesenij Septemuiralis autoritas? nobiscum nec animo certè est, nec corpore. si autem aut domi est, aut

non longè à domo, certè in Hetruria est, id est in uia. Quis igitur mihi præstat, Lentonem uno capite esse contentū? Dic mihi præterea Pansa, Ventidius ubi sit? cui fui semper amicus, antequam ille Reipub. bonisq; omnibus tam apertè est factus inimicus. Possum Caßiam uitare, tenere Flaminiam. quid? si Anconā, ut dicitur, Ventidius uenerit, poterô'ne Ariminum tutò accedere? Restat Aurelia. hìc quidem etiam præsidia habeo. possessiones enim sunt P. Clodij: tota familia occurret, hospitio inuitabit propter familiaritatem notißimam. Hisce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in suburbium, ut eodem die reuerterer, ire nō ausus sim? domesticis me parietibus uix tueor sine amicorum custodijs. Itaq; in urbe, si sic licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc uigilia, hæc custodia, hoc præsidium statiuum. teneant alij castra, regna, res bellicas, oderint hostem: nos ut dicimus, semperq; fecimus, urbem, & res urbanas uobiscum pariter tuebimur. Neque uerò recuso munus hoc: quanquam populum Rom. uideo pro me recusare. nemo me minus timidus, nemo cautior. res declarat. uigesimus annus est, cùm omnes scelerati me unum petunt. itaque ipsi, ne dicam mihi, populo Rom. pœnas dederunt: me saluum adhuc Respub. conseruauit sibi. Timidè hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse: ueruntamen semel circunsessus lectis ualentißim

lentißimorum hominum uiribus cecidi sciens. ut honestißimè surgere possem. Possum'ne igitur satis uideri cautus, satis prouidus, si me huic itineri tam infesto, tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent ij, qui in Rep. uersantur, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ uituperationem relinquere. Quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis, & uiri? At sunt, qui dicant (durè illi quidem, sed tamen dicunt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioq; non cauerit. etenim qui multorum custodem se profiteatur, eum sapientes sui primùm capitis aiunt custodē esse oportere. Cùm septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neq; ad omnes insidias præsidia quærenda. quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? Hæc neq; hoc tempore, neque in me ualent. non modò enim pœnam nō extimescet, qui mihi uim attulerit, sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus, & præmia. Hæc ego in urbe præuideo: facilis est circūspectus, unde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistram sit. num idem in Apennini tramitibus facere potero? in quibus, etiamsi non erunt insidiæ, quæ facillimè esse poterunt, animus tamen erit solicitus, ut nihil poßit de officijs legationis attendere. Sed effugi insidias: perrupi Apen-

nimum.

minum. nempe in Antonij congressum, colloquiumq; ueniendum est. quinam locus capietur? si extra castra, cæteri uiderint, ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrænatam uiolentiam. Cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ, ne uino quidem permista temperari solet, hic ira dementiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima bellua, nunquam profectò à me sacrilegas manus, atq; impias abstinebit. Memini colloquia & cum acerrimis hostibus, & cum grauißimè dissentientibus ciuibus. Cn. Pompeius Sexti filius Consul me præsente, cùm essem tiro in eius exercitu, cum P. Vectio Scatone duce Marsorum inter bina castra collocutus est. quò quidem memini Sex. Pompeium fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire, doctum uirum, atq; sapientem: quem Scato cùm salutasset, Quem te appellē? inquit. at ille, Voluntate hospitem, necessitate hostem. Erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio, mediocre etiam odium. non enim ut eriperent nobis socij ciuitatem, sed ut in eam reciperentur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, & Theanum, cùm alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de autoritate Senatus, de suffragijs populi, & de iure ciuitatis, legis inter se conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud

fidem

fidem: à ui tamen, periculoq; abfuit. Possu- mus'ne igitur in Antonij latrocinio æquè esse, ut hi? nõ possumus, aut si cæteri possunt, me posse diffido. Quòd si non extra castra cõgrediemur, quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquam ueniet, multo minus nos in illius. reliquum est, ut & accipiant & remittantur postulata per literas. ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia: quam cùm hîc uobis audientibus dixero, isse & re- disse me putatote. Legationem confecero: omnia ad Senatum mea sententia reijciam, quæcunq; postulabit Antonius: neq; enim licet aliter, neq; permissum est nobis ab hoc ordine, ut bel- lis confectis decem Legatis permitti solet more maiorum: neq; ulla omnino à Senatu mandata accepimus. quæ cùm agam in consilio, nonnul- lis, ut arbitror, repugnantibus, non'ne metuen- dum est, ne imperita militum multitudo per me pacem distineri putet? Facite hoc meum consilium legiones nouas non improbare: nam Martiam, & Quartam nihil præter dignita- tem, & decus comprobaturas esse certò scio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri ne se ipsi quidem uolunt. sed quonam modo acci- pient seueritatem meam? Multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detu- lerunt. quorum commoda, ut uos optimi testes estis, semper sententia, autoritate, oratione

firmaui: sed credunt improbis, credunt turbulentis, credunt suis. Sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum quas gesserunt pro populi Rom. libertate, & dignitate Reipub. nimis feroces, & ad suam uim omnia nostra consilia reuocantes. Horum ego cogitationes non uereor, impetum pertimesco. Hæc quoq; pericula tanta si effugero, satis'ne tutum reditum putatis fore? Cùm enim & uestra autoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reipub. constantiamq́; præstitero, tum erunt mihi non hi solùm, qui me oderunt, sed illi etiam qui inuident, extimescendi. Custodiatur igitur mea uita Reip. eaq́; quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reseruetur: mors autem necessitatem habeat fati: aut si antè oppetenda est, oppetatur cum gloria. Hæc cùm ita sint, etsi hanc legationem Respub. ut leuissimè dicam, non desiderat, tamen si tutò licebit ire, proficiscar. omnino P. C. totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate Reipublicæ metiar. de qua mihi quoniam liberum est spatium, multum etiam atque etiam considerandum puto, idq́; potissimùm faciendum, quod maximè interesse Reipublicæ iudicauero.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII.

ORATIO LVI.

PRINCIPIO *huius belli P.C. quod cum impijs ciuibus, sceleratisq; suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperandæ studia restingueret. dulce enim nomen est pacis, res uerò ipsa, cùm iucunda, tum salutaris. Nam nec priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura chara habere potest, quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat: eumq́; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandū puto. Itaq; siue Sylla, siue Marius, siue uterq;, siue Octauius, siue Cinna, siue iterum Sylla siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius ciuile bellum optauit, eum detestabilem ciuem Reipub. natum iudico. Nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cùm autorem ipsum iure cæsum fateamur. Nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut ciuis, aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupiscit. Sed hoc primùm uidendum est P.C. cum omnibus ne pax esse posit, an sit aliquod bellum inexpiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. Pacem cum Cæpione Sylla faciebat. non erat desperandum, si conuenissent,*

fore

fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauio confirmare uoluisset, hominum in Rep. sanitas remanere potuisset. Proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar dimisisset, & pacem stabilem, & aliquā Rempub. nobis habere licuisset. hoc uerò quid est? cū Antonijs pax potest esse? cùm Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Numatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitum, immanitatemq́; ipsi cernitis reliquorum. addite illa naufragia Cæsaris amicorum, Barbas, Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelum, Melam, Cælium, Pontium, Crassitium, Tironem, Mustelam, Petissium: comitatū relinquo, duces nomino. huc accedāt Alaudæ, cæteriq́; ueterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ: qui suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierunt. O fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit: ò ratum religiosumq́; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si Antonius uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. Illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus non erit. Ora uobis eorum ponite P. C. ante oculos & maximè Antoniorū, incessum, aspectum, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægre-

dientes. amicos. quem uini anhelitum? quas contumelias fore censetis, minasq; uerborum? nisi forte eos pax ipsa leniet: maximeq; cum in hunc ordinem uenerint, salutabunt benigne, comiter appellabunt unumquenq; nostrum. Non recordamini per deos immortales quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis: leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiae delectus excitastis: collegam & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cum hoc quae pax esse potest? Si esset externus hostis, tamen id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, montes, regionum magnitudines interessent, odisses eum, quem non uideres: hi in oculis haerebunt, & cum licebit, in faucibus. quibus enim sepis tam immanes belluas continebimus? At incertus exitus belli est. Est omnino fortium uirorum, quales uos esse debetis, uirtute praestare tantum, ut possint fortunae culpam non extimescere: sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo solum, uerumetiam sapientia postulatur, quanquam uidentur haec non posse seiungi, seiungamus tamen: fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid sapientia? cautioribus utitur consilijs, in posterum prouidet, est omni ratione protectior. quid igitur censet? parendum est enim, atq; id optimum

iudic

iudicandum, quod sit sapientißimè constitutum. si hoc præcipit, ne quid uita existimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne discrimen: quæram ex ea, etiam'ne fuerit, cùm id fecero, seruiendum. si annuerit, næ ego istam sapientiam, quamuis sit erudita, non audiam: sin responderit, tu uerò ita uitam, corpusq́; seruato, ita fortunas, ita rem familiarem, ut hæc posteriora libertate ducas, atq; his uti uelis, si liberare Rempublicam poßis: nec pro his libertatem, sed pro libertate hæc proijcias, tanquam pignora iniuriæ: tum sapientiæ uocem audire uidear, eiq́;, ut deo, pàream. Itaq; si receptis illis, possumus esse liberi, uincamus odium, pacemq́; potiamur: sin liber uiuis his, incolumibusq́; esse nullus potest: lætemur decertandi oblatam esse fortunam. aut enim illis interfectis fruemur uictrice Repub. aut oppressa (quod omen auertat Iupiter) si non spiritu, at uirtutis laude uiuemus. At enim nos M. Lepidus Imperator, Pontifex Maximus, optimè proximo ciuili bello de Rep. meritus ad pacem adhortatur. Nullius apud me Patres conscripti autoritas maior est, quàm M. Lepidi, uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eôdem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam officia in illum. maximum uerò eius beneficium numero, quòd hoc animo in Remp.

est, quæ mihi uita mea semper fuit charior. Nam cùm Magnum Pompeium clarissimum adolescentem præstantissimi uiri filium autoritate adduxit ad pacem, Remq; publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit, tum me eius beneficio plus quàm pro uirili parte obligatum puto. Itaq; ei & honores decreui, quos potui amplissimos: in quibus uos mihi estis assensi: nec unquam de illo & sperare optimè, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Resp. obligatum tenet. summa nobilitas est hominis, summi honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, maiorumq; monimenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cùm ampla, tum casta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus, multi beneficio & misericordia liberati. Talis igitur uir & ciuis opinione labi potest: uoluntate à Rep. dissidere nullo pacto potest. Pacem uult M. Lepidus. præclarè, si talem potest efficere, qualem nuper effecit: qua pace Cn. Pompeij filium Resp. aspiciet, suoq; sinu complexuq; recipiet: neq; solùm illum, sed cum illo seipsam sibi restitutam putabit. Hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in rostris cũ inscriptione præclara, cur absenti triumphum. quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec

Aemiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt: sed quòd silentio ciuile bellum confecerat, cùm primùm licuit, honores in eum maximos contulistis. Existimas'ne igitur M. Lepide qualem Pompeium Resp. habitura sit ciuem, tales futuros Antonios? in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cùm hos compello, prætereo illius ex grege latrocinij neminem) libidines, scelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde obsecro uos Patres conscripti quis hoc uestrum non uidet, quod fortuna ipsa, quæ dicitur cæca, uidit? saluis enim actis Cæsaris, quæ concordiæ causa defendimus, Pompeio sua domus patebit: eamq; non minoris, quàm emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeij domũ filius. O rem acerbam. Sed hæc satis diu, multumq; defleta sunt. Decreuistis tantam pecuniam Pompeio, quantam ex bonis patrijs in prædæ dißipatione inimicus uictor redegisset. sed hanc mihi dispensationem pro paterna neceßitudine, & coniunctione deposco. redimet hortos, ædes, urbana quædam quæ posſidet Antonius. nam argentum, uestem, supellectilẽ uniuersam amittet æquo animo, quæ ille helluo dißipauit. Albanum, Firmianum, à Dolabella recuperabit, etiam ab Antonio Tusculanum. hiq; qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obsident,

 de Fa

de Falerno anseres depellentur. Sunt alij plures fortasse: sed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt, Pompeianas possessiones, quanti emerint, filio reddituros. satis inconsiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere. retinere uerò quis poterit, clarissimo domino restituto? An is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeij seruus, libertus Cæsaris, agri Lucani possessiones occupauit? Atq; illud septies millies, quod adolescenti P.C. spopondistis, ita describite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. Hæc Senatus: reliqua populus Romanus in ea familia, quam uidit amplissimam, prosequetur: in primis paternum Auguratus locum: in quo ego cum (ut quod à patre accepi, filio reddam) mea nominatione cooptabo. Vtrum igitur Augurem Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes internuntijq; constituti sumus, utrum populus Rom. libentius sanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium uidetur hoc fortuna uoluisse, ut actis Cæsaris firmis ac ratis, Cn. Pompeij filius posset & dignitatem, & fortunas patrias recuperare. Ac ne illud quidem silentio P.C. prætermittendum puto, quod clarissimi uiri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum

habetis

habetis cognitam uoluntatem in Remp. eamq́; perpetuam atq; constantem, nuntiant, se Pompeij conueniendi causa diuertisse Maßiliam, eumq́; cognouisse paratißimo animo, ut cum suis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum animos offendere. est uerò eius patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quàm fortiter. itaq; intelligitis & animum ei praesto fuisse, nec consilium defuisse. Atque etiam hoc M. Lepido prouidendum est, ne quid arrogantius, quàm mores eius ferunt, facere uideatur. Si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum Senatus, populiq́; Rom. atque uniuersae Reipub. esse, non suum. At uti potest pro suo. quid tum? omniá'ne uiris bonis, quae facere possunt, facienda sunt? etiam si turpia, si perniciosa erunt, si facere omnino non licebit? Quid autem turpius, aut foedius, aut quod minus deceat, quàm contra Senatum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uerò magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: si quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum institutisq́; conceditur. Neq; enim quod quisq; potest, id ei licet: nec si non obstatur, propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum Lepide, tanquam maioribus tuis, patria pro se dedit: hoc tu arcebis hostem: fines Imperij pro-

pagabis: Senatui populo'que Romano parebis: si quam ad aliam rem te fortè traduxerit. Hæc si cogitas M. Lepide, M. Lepidi Pontificis Maximi fueris pronepos: sin hominibus tantum licere iudicas, quantum possunt, uide ne alienis exemplis, hisq; recentibus uti, quàm antiquis & domesticis malle uideare. Quòd si autoritatem interponis, sine armis, magis quidem laudo: sed uide ne hoc ipsum non sit necesse. Quanquam enim est tanta in te autoritas, quanta debet in homine nobilissimo, tamen Senatus se ipse non contemnit: nec uerò fuit unquam grauior, constantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius autoritate tantus Senatus populiq; Rom. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut reuocationem à bello audire non possumus: speramus optima: pati uel difficillima malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi Consules adsunt cum copijs: L. Planci COS. designati uaria, & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur: unus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quatuor Consules gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audiamus? cum hoc pa-

cem fieri posse credamus? at periculum est, ne opprimamur. Non metuo, ne is qui suis amplißimis fortunis, nisi nobis saluis frui non potest, prodat salutem suam. bonos ciues primùm natura efficit, adiuuat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit saluam esse Rempublicam: sed in ijs, qui fortunati sunt, magis id apparet. Quis fortunatior Lepido, ut antè dixi? quis eodem sanior? uidit eius mœstitiam, atque lacrymas populus Romanus Lupercalibus: uidit quàm abiectus esset, quàm confectus, cùm Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quàm collegam esse malebat. qui si reliquis flagitijs, & sceleribus abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni pœna putarem. nam si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eum Tyranni, etiam'ne in nostros liberos dominum & Tyrannum comparabat? Itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse uoluit, talis ipse in cæteros extitit. qua enim in barbaria quisquã tam teter, tam crudelis Tyrannus, quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante ueniebamus in Senatum, si non liberè, attamen tutó. hoc archipirata (quid enim dicã Tyrãno?) hæc subsellia ab Itureis occupabantur. Prorupit subitò Brundusium, ut inde agmine quadrato

ad ur-

ad urbem accederet: lautißimum oppidum, nunc municipium, honestißimorum quondam colonorum Suessam, fortißimorum milium sanguine impleuit: Brundusij in sinu non modò auarißimæ, sed etiam crudelißimæ uxoris delectos Martiæ legionis Centuriones trucidauit. Inde se quo furore, quo ardore, ad urbem, id est, ad cædem optimi cuiusq; rapiebat! Quo tempore dij ipsi immortales præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæsaris enim incredibilis, ac diuina uirtus latronis impetus crudeles, ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorans quæcunque falsò diceret in sanctißimum adolescentem, ea uerè recidere in memoriam pueritiæ suæ. Ingressus urbem est, quo comitatu, uel potius agmine! cùm dextra, sinistra, gemente populo Romano minaretur dominis, notaret domos, diuisurum se urbem palàm suis polliceretur. Rediit ad milites. ibi pestifera illa Tyburi concio. inde ad urbem cursus: Senatus in Capitolium: parata de circunscribendo adolescente sententia Consularis: cùm repentè (nam Martiam legionem Albæ consedisse sciebat) affertur ei de Quarta nuntius. quo perculsus, abiecit consilium referendi ad Senatum de Cæsare: egressus est non uijs, sed tramitibus paludatus: eodemq; die ipso innumerabilia Senatusconsulta fecit: quæ quidem

dem omnia citius lecta, quàm scripta sunt. Ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum Quarta, cum ueteranis, quorum ille nomen præ metu ferre non poterat: eiq; in Galliam penetranti, D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut egredi, aut progredi maluit: Mutinamq; illi exultanti, tãquam frænos furoris iniecit. quam cùm operibus munitionibus'que sepsisset, nec eum florẽtissimæ Coloniæ dignitas, neq; COS. designati maiestas à parricidio deterreret: tum me (testor & uos, & populum Rom. & omnes deos, qui huic urbi præsident) inuito & repugnante, Legati missi tres Consulares ad latronem M. Antonium gladiatorum ducem. Quis tam barbarus unquam? tam immanis? tam ferus? non audiuit: non respondit: neq; eos solùm præsentes, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, & pro nihilo putauit. Postea quod scelus, quod facinus parricida non edidit? circunsedit colonos nostros, exercitũ populi Romani, Imperatorem COS. designatũ: agros diuexat ciuium optimorum: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. Cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidem ullo satiari uidetur posse populus Romanus. Quòd si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini,

ordini, populoq; Rom. cum illa importunissima bellua posit esse: desinat profectò dubitare, his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio COS. modò accepi. Eas dum recito, dumq; de singulis sententijs breuiter disputo P.C. ut adhuc fecistis, me attentè audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. Neq; se Imperatorem, neq; Hircium Consulem, nec Propr. Caesarem. satis quidem hæc scité. deponere alienum nomē ipse maluit, quàm illis suum reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVAM DOLVI. Videte quid se gauisum, quid se doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. O Spartace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: lætandum esse ausus es scribere Trebonium dedisse pœnas? sceleratum Trebonium? quo scelere? nisi quòd te Idibus Martijs à debita tibi peste seduxit? Age hoc lætaris: uideamus quid molestè feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELL

BELLAM, EO QVOD SICARIVM OCCIDERIT: ET VIDERI CHARIOREM POPVLO ROM. FILIVM SCVRRAE, QVAM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. *Quid ingemiscis hostem Dolabellam iudicatum? quid? te non intelligis delectu tota Italia habito, Consulibus missis, Cæsare ornato, sagis deniq; sumptis, hostem iudicatum? quid est autem scelerate quòd gemas hostem Dolabellam iudicatum à Senatu? quem tu ordinem omnino esse nullum putas. sed eam tibi causam belli gerendi proponis, ut Senatum funditus deleas, reliqui boni, & locupletes omnes summum ordinem subsequantur. At scurræ filium appellat: quasi uerò ignotus nobis fuerit splendidus Eques Rom. Trebonij pater. Is autem humilitatem despicere audet cuiusquam, qui ex Fadia sustulerit liberos?* ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. *Equidē negare non possū à Cæsare Hircium ornatum: sed illa ornamēta in uirtute, & industria posita lucent: tu uerò, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esses, si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquò te tua uirtus prouexisset? ecquò genus? in lustris, popinis, alea, uino tempus*

ætatis

ætatis omne consumpsisses, ut faciebas, cùm in gremijs mimarum mentem metumq; deponeres. ET TE O PVER. *Puerum appellat, quem non modò uirum, sed etiam fortißimum uirum sentit & sentiet. est istud quidem nomẽ ætatis, sed ab eo minimè usurpãdum, qui suam amẽtiã huic præbet ad gloriã.* QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES. *Debet uerò, soluitq; præclaré. si enim ille patriæ pater est, ut tu appellas, ego quid sentiam, uidero: cur non hic parens uerior, à quo certè uitam habemus è tuis facinorosißimis manibus ereptam?* ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA. *Turpem uerò actionẽ, qua defenditur amplißimi autoritas ordinis contra crudelißimi gladiatoris amentiam.* ET VT VENEFICVS HAC LIBERETVR OBSIDIONE. *Veneficũ audes appellare eum uirũ, qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quẽ ita obsides noue Annibal, aut si quis acutior Imperator fuit, ut te ipse obsideas, neq; istinc si cupias, poßis explicare. recesseris: undique omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirum rectè ueneficum appellas, à quo tibi præsentem pestem uides comparatam.* VT QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS. *Putes Censorinũ dicere, aut Ventidiũ, aut etiam ipsos Antonios. cur autẽ nolint potentes esse nõ modò optimos, & nobilißi-*

lißi

lißimos uiros, sed secũ etiam in Reip. defensione coniunctos? NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. Quæ tandem? CASTRA POMPEII SENATVM APPELLATIS. An uerò tua castra potius Senatum appellaremus? in quibus tu es uidelicet Consularis, cuius totus Consulatus est ex omni monimentorum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros (nos enim Cæsaris beneficia defendimus) Prætorij Philadelphus Annius & innocẽs Gallius, Aedilitij Coricus laterum, & uocis meæ testis Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Cælius, columeq; amicorum Antonij, Cotyla Varius: quos Antonius deliciarũ causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores pop. Rom. L. Antonius: tribunitij primùm duo designati, T. Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit, qui cùm prodere Imperatorem suum non potuisset, reliquit. alter est designatus, Viscius nescio quis, fortis (ut aiunt) latro, quẽ tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. Sequũtur alij tribunitij, T. Placius in primis: qui si Senatum dilexisset, nunquam Curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbem rediit armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei

commune cum plurimis dißimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum non posse, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. Est etiam ibi Decius ab illis, ut opinor, Muribus Decijs. itaq; Cæsaris munere Deciorũ quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uerò Decidium præterire qui possum, hominẽ deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pleb. uideremus, quem ciuem nunquam uideramus. Est quidem alter Soseranus. omnes tamen tantam habent similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. Nec uerò Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est, ne si de clarißimo adolescente siluero, inuidisse uidear Antonio. Est etiam Asinius quidam Senator uoluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. Non noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignũ Antonij Senatu. Arbitror me aliquos præterijsse: de ijs tamen qui occurrebant, tacere non potui. hoc igitur fretus Senatu, Pompeianum Senatum despicit, in quo decem fuimus Cõsulares: qui si omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuisset: autoritati cesisset audacia.

sed

sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis, exultantis prædonis audaciam. Quòd si fortuna nobis modò non eripuisset Seruium Sulpitium, eiusq; Collegam M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicißimos patriæ, simul ex Italia eiectos, si L. Afranium summum ducem, si P. Lentulum ciuem cùm in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. meritò semper laudata constantia, si L. Domitium præstantißimum ciuem, si Appium Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarißimum uirum, maiorumq; suorum simillimum Resp. tenere potuisset: certè his Consularibus non esset Pompeianus despiciendus Senatus. Vtrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij uincere Antonium? Qui uerò Prætorij! quorum princeps M. Cato, idemq; omnium gentiũ uirtute princeps. Quid reliquos præclarißimos uiros commemorem? nostis omnes. magis uereor ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui Ædilitij! qui Tribunitij! qui Quæstorij! quid multa? talis Senatorum & dignitas, & multitudo fuit, ut magna excusatione opus ijs sit, qui illa in castra non uenerunt. Nunc reliqua atten-

dite. VICTVM CICERONEM DVCEM SEQVIMINI. *Eò libentius ducem audio, quod certè ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro. fatum enim meum est, sine Repub. nec uinci posse, nec uincere.* MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. *Eam quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat, extorsimus.* AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. *Hic cum C. fratre putat se litigare.* IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. *Non igitur sentis, huic causæ orbem terræ parêre? te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas non habere?* CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS. *Quid ergo? ut Marullum, ut Cæsetium etiam, à Repub. remoueremus eum, per quem ut neq; idem hoc posthac, neq; multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus?* VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. *Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perhorrescit, quo ausus est obrutus uino, unguentis oblitus, nudus, gementem populum Rom. ad seruitutem cohortari?* VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, SENATVSCONSVLTO SVSTVLISTIS. *Nos sustulimus? an contrà lege comitijs centuriatis lata sanximus? uide ne tu Veteranos, tamen eos qui erãt perditi, perdideris, in eumq; locum dedu*

deduxeris, ex quo iam ipsi sentiunt se nūquam exituros. MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. *Nihil disputo de iure belli. magis facilis disputatio est, quàm necessaria. illud tamen aduertite P. C. quàm sit huic Reip. natus hostis Antonius, qui tantopere eam ciuitatem oderit, quā scit huic Reip. semper fuisse amicißimam.* AN NESCITIS, NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES? *Quisquam iam legis Hirciæ mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere. omnino quidem mea sentētia legē illam appellare fas non est: & ut sit lex, non debemus illam Hircij legem putare.* APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNATIS. *Quid si omnibus suis copijs excellētem uirum Resp. armasset, quem tādem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset.* SECVRI PERCVSSOS PAETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS, ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS. *Nō laudamus, quod ne audiuimus quidem. ualde enim nobis in tanta perturbatione Reip. de duobus nequißimis Græculis cogitādū fuit?* THEOPOMPVM NVDVM EXPVL

SVM A TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRIAM NEGLEXISTIS. *Magnũ crimen Senatus. de Theopompo summo homine neglleximus: qui ubi terrarum sit, quid agat, uiuat deniq;, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. *Nihil tibi de Galba respondebo fortißimo, & constantißimo ciue: coràm aderit, præsens tibi ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS, TANQVAM AD EXITIVM EORVM QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. *Scilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, Quarta: nesciebant ueterani quid ageretur. non illi Senatus autoritatem, aut libertatem populi Rom. sequebantur: Cæsaris ulcisci mortem uolebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te uidelicet saluum, beatum, florentẽ esse cupiebant. O miser cùm re, tũ hoc ipso quòd non sentis, quàm miser sis. Sed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI

REVIV

REVIVISCAT? *Quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplū.* CN. POMPEIVS IPSE. *Homo turpis, si quidē Cn. Pompeiū imitaturi sumus.* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. *Poterit, mihi crede. nā paucis diebus & in domū, et in hortos paternos immigrabit.* POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. *Alij istud negāt: ego uerò, ne si ista quidem feceris, unquā tecum pacē huic ciuitati futuram puto.* QVID? HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. *Nihil uidi tam integrū, quàm ut oppugnare Imperatorem incipiant, quē tanto studio, consensuq; defenderint.* QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VAENISTIS. *Deprauati aut corrupti sunt, quibus persuasum sit fœdissimum hostem iustissimo bello persequi?* AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET: SI TAMEN PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. *Quàm benignè deniq; usi liberalitate Antonij milites Imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt?*

per quos si non stetisset, non Dolabella prius Imperatori suo, quàm Antonius etiam Collegæ parentasset. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV: ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT DOLABELLAM HOSTEM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *Parum'ne uidetur omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri? non'ne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse deniq; fatetur, hoc quidem satis acutè, non posse eos, qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectißimum facinus, ita enim uidetur Antonio, sibi parcere idem sentienti. Quid huic facias, qui hæc literis memoriæq; mandarit, ita*

sibi

sibi conuenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, & si posset etiam Brutum, Caßium, discruciatos necaret, eademq; ipse adhiberet supplicia nobis? Conseruandus ciuis cum tam pio iustoq; fœdere. Is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem et uerecũdas: ut haberet Galliam ultimam, aptißimam ad bellum renouandum instruendumq; prouinciam: ut Alaudæ in tertia Decuria iudicarent, id est, ut perfugium scelerum essent cum turpißimis Reipub. sordibus: ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet Consulatus uestigium. cauebat etiam L. Antonio, qui fuerat æquißimus agri priuati & publici decempedator, Nucula & Lentone Collega. QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET PARTIBVS VTILIVS, TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA, TOTIES IVGVLATA, AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *Si esset iugulata, nũquã exurgeret: quod tibi, tuisq; cõtingat. Vtrum, inquit, elegãtius. atq; hoc bello*

de elegantia quæritur. & partibus utilius. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circunsedes COS. *designatum: bellum contra te duo* COSS. *gerunt, cumq; his Propr. Cæsar, cuncta contra te Italia armata est. istas tu partes potius quàm à pop. Rom. defectionem uocas? Potius'ne Trebonij mortem, quàm Cæsaris persequamur? Trebonij satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Cæsaris mors facillimè defenditur obliuione, & silentio. Sed uidete, quid moliatur: cùm mortem Cæsaris ulciscendam putat, mortem proponit nõ ijs solùm, qui illam rem gesserunt, sed ijs etiam, si qui non molestè tulerunt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO FELIX EST, VT EISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. *Pergit in mea maledicta: quasi uerò ei pulcherrimè priora processerint, quem ego inustum uerißimis maledictorum*

notis

uotis tradam hominum memoriæ sempiternæ. Ego lanista? equidem non insipiens. deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. Viri ceciderint, scribit lucro nobis futurũ. O præclarũ lucrũ, cùm te uictore (quod dij omen auertant) beata mors eorum futura sit, qui è uita excesserint sine tormentis. A me deceptos ait eisdem ornamentis Hircium, & Cæsarem. Quod quæso adhuc à me est tributũ Hircio ornamentum? nam Cæsari plura & maiora debentur. Deceptum autem patrem à me Cæsarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratissime Flaminium cur reliquisti? Sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem, atque constantiam. MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM QVIDEM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE: NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE. *Omitto alia: fidem Dolabellæ sanctissimi uiri deserere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cuiusque cædes, urbis & Italiæ partitiones, sententias dandarum diripiendarumq; prouinc-*

prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellã impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur? NEC LEPIDI SOCIETATEM VIOLARE PIISSIMI HOMINIS. Tibi cum Lepido societas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, sicut ille est, sed homine sano? Id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanum existimari uelis. Nihil agis. quanquam affirmare de aliquo difficile est, de Lepido præsertim, quẽ ego metuam nunquã, bene sperabo dum licebit. Reuocare te à furore Lepidus uoluit, nõ adiutor esse dementiæ. tu porrò ne pios quidem, sed piissimos quæris: & quod uerbum omnino nullum in lingua Latina est, id propter tuam diuinã pietatem nouũ inducis. NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. Plancum participem? cuius memorabilis, ac diuina uirtus lucẽ affert Reip. nisi fortè subsidio tibi uenire arbitraris cũ fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorum: quiq;, nisi ante aduentum eius Reip. pœnas dederis, huius belli feret principatum. Quanquam enim prima præsidia utiliora Reipublicæ sint, tamen extrema sunt gratiora. Sed iam se colligit, & ad extremum incipit philosophari. SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIV-

VER

VERINT, VIVAM LIBENTER: SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM. NAM SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES, VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. *Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Põpeianis, sed cum uniuersa Rep. bellum est. oẽs te dij, homines, summi, medij, infimi, ciues, peregrini, uiri, mulieres, liberi, serui oderunt. sensimus hoc nuper falso nuntio, uero propediem sentiemus. quæ si tecum ipse recolis, æquiore animo, & maiore consolatione moriere.* DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM: SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE: AVT VLCISCI PARATI SVNT VNA NOBISCVM CAESARIS MORTEM. *Hac Antonij sententia cognita, dubitaturos'ne A. Hircium, C. Pansam Consules putatis, quin ad Antonium transeãt? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? Quid de Pansa, & Hircio loquar? Cæsar singulari pietate adolescens poterit'ne se tenere, quin D.*

Bruti

Bruti sanguine pœnas patrias ꝑsequatur. Itaq; fecerũt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. Quò maiore adolescens Cæsar Deorum immortalium beneficio Reipub. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate unquam abductus est. intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ contineri. Quòd si partium certamẽ esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antonius'ne potius, & Ventidius partes Cæsaris defenderent, quàm Cæsar adolescens summa pietate, et memoria parentis sui? deinde Pansa, & Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum cùm illæ uerè partes uocabantur? hæ uerò quæ sunt partes, cùm alteris Senatus autoritas, populi Rom libertas, Reipub. salus proposita sit, alteris cædes bonorum, urbis, Italiæq; partitio? Veniamus aliquando ad clausulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. *Bene me nouit.* BELLVM QVO VENIAT. *Proposito præsertim exemplo Dolabellæ. sanctiores erunt, credo, iure Legati, quàm duo Consules, contra quos arma fert: quàm Cæsar, cuius patris Flamẽ est: quàm* COS. *designatus, quem oppugnat: quàm Mutina, quam obsidet: quàm patria, cui igni, ferroq; minitatur.* CVM VENERINT, QVAE POSTVLANT, COGNOSCAM. *Quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquam*

quam ueniat, nisi Ventidij similis? oriens incendium qui restinguerēt, summos uiros misimus: repudiasti: nunc in tantam flammam, tamq́; inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epistolam P. C. non quò illum dignum putarem recitaui, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. Cum hoc pacem M. Lepidus uir ornatissimus omnibus & fortunæ & uirtutis bonis, si hæc uideret, denique aut uellet, aut fieri posse arbitraretur? prius cum undis flamma (ut ait poëta nescio quis) prius denique omnia, quàm aut cum Antonijs Respub. aut cum Repub. Antonij redeant in gratiā. Monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reipub. moueri sedibus huic urbi melius est, atq; in alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retētos, intra hæc mœnia uidere. Optatissimum est uincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. Quæ cùm ita sint, de mandatis literis'que M. Lepidi uiri clarissimi, Seruilio assentior: & hoc amplius censeo. Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq́;

rumq; suorum animo, studioq; in Remp. suaq; pristina uirtute, industria, uolũtate, fecisse, quòd suam eorumq;, quos secum haberet, operam Senatui populoq; Rom. pollicitus esset, eamq; rem S.P.Q.R. gratam acceptamq; esse, eiq; honori, dignitatiq; eam rem fore. Hoc uel cõiungi cum hoc Senatusconsulto licet, uel seiungi potest, separatimq; perscribi, ut proprio Senatusconsulto Pompeius collaudatus esse uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIIII.

ORATIO LVII.

SI, VT ex literis, quæ recitatæ sunt P. C. sceleratorum hostium exercitũ cæsum, fusumq; cognoui, sic id, quod et omnes maximè optamus, & ex ea uictoria, quæ parta est, consecutũ arbitramur, D. Brutum egressum iam Mutina esse cognouissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. Antè uero quàm ea res, quam auidißimè ciuitas expectat, allata sit, lætitiæ usus satis est maximæ præclarißimæq; pugnæ: reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate. confectio autem huius belli est D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia, ut in hodiern

diernum diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos uerò cùm semel ad eum, quem cupimus, optamusq; uestitum, redierimus, id agamus, ut eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cùm turpe est, tum ne dijs quidem immortalibus gratum ab eorundem aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Atqui animaduerto P.C. quosdam huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idq; consilium est, ut cùm uideant illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc tantum ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatiq; prodatur, propter unius ciuis periculum populum Rom. ad saga iuisse, propter eiusdem salutem redisse ad togas. Tollite hanc: nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. Vos uero P.C. conseruate autoritatem uestram, manete in sententia, tenete uestra memoria, quod sæpe ostendistis, huius totius belli in unius uiri fortissimi, & maximi uita positum esse discrimen. Ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denuntiarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia Consules sortiti, ad bellum profectus A. Hircius, cuius imbecillitatem ualetudinis, animi uirtus, & spes uictoriæ confirmauit: Cæsar cùm exercitu com-

parato à primis pestibus Rempublicam liberasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, uicitq; dolorem aliquem domesticum patriæ charitate. Quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecunijs comparandis, Senatusconsultis faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutum liberaret? à quo populus Romanus frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit, ut eam non solùm commodis suis, sed etiam necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus Patres conscripti aut inceptum esse, aut iam esse confectum. Sed spei fructum rei conuenit & euentui reseruari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stultitia contempsisse uideamur. Sed quoniam significatio uestra satis declarat, quid de hac re sentiatis, ad literas ueniam, quæ sunt à Consule, & à Proprætore missæ, si pauca antè, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij Patres conscripti legionum, exercituumq; nostrorum, uel madefacti potius duorum Consulum, tertio Cæsaris prælio. si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si ciuium. Quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam

nostro

nostrorum militum tremere uultis, & dubitare utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis, hostem non appellatis. gratæ uerò nostræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictimæ, cùm interfecta sit ciuium multitudo? De improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarißimus uir: quæ sunt urbanarum maledicta litium, non inustæ belli internecini notæ. testamenta credo subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circunscribunt. his enim uitijs affectos & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor C O S S. unus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum Senatu populoq; Romano: omnibus, quanquàm ruit ipse suis cladibus, pestem, uastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla barbaries posset ignoscere, id deorum consilio factum esse testatur: quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hinc ipse Iupiter ab his mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate: quos optimos uiros, honestißimosq; homines, maximè cum autoritate huius ordinis populiq; Romani dignitate coniunctos, crudelißimè interfecit, prodigium illud, & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint quos oportet, omnium

deorum. Refugit animus P.C. eaq; reformidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter cum dedecore subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intulisse. Sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est uita. Est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem constat Carthaginiensium uictam esse? qua enim in urbe tam immanis Annibal capta, quàm in Parma surrepta Antonius? nisi fortè huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis putandus. Si uerò coloniarum & municipiorum sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad explendas egestates latrocinij sui concupiuit: quam iam peritus metator, & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. Recordamini per deos immortales P.C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbißimis dißipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Iam aut fœdißimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomen, libenter

assentiar, hoc uulgari contentus uix sum, leuiore non utar. Itaque cùm supplicationes iustißimas ex his literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq́; decreuerit, augebo omnino numerum dierum: præsertim cùm non uni, sed tribus ducibus sint decernendæ. Sed hoc primùm faciam, ut Imperatores appellem eos, quorum uirtute, & consilij felicitate maximis periculis seruitutis, atque interitus liberati sumus. Etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut non Imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunque nullis? Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit: aut usitatus honos, peruulgatusq́; tribuendus ijs, quibus etiam noui, & singulares debentur. An si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbruit, Imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine hostium interfecta (dico, inquam, hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint) clarißimis ducibus supplicationis honorem tribuemus; Imperatorum nomen adimemus? Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores, cùm hesterno die propter eorum res gestas me ouantem, & propè triumphantem populus Rom. in Capitolium

tolium domo tulerit, domum inde reduxerit? Is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus ac uerus, cùm bene de Repub. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi Rom. mihi gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eò maius: siue utrunq; , nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur de te, dixerit quispiam. & quidem inuitus: sed iniuriæ dolor facit me præter consuetudinem gloriosum. non'ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam'ne in eos obloquentur, qui omnes suas curas in Reip. salute defigunt? Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per Idus Quintiles, qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquem'ne Imperatorem habituri erimus? crimen inuidia quærebatur? Credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum, non in eum, qui ne quid tale in Repub. fieri posset, effecerit. an ut ego qui Catilinam hæc molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repentè Catilina? quibus auspicijs istos fasces Augur acciperem? quatenus haberem? cui traderẽ? Quenquam fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret, tam furiosum, qui crederet? Vnde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo, cùm, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina fama

manaret? inflati lætitia, atq; insolentia impij ciues unum se in locum ad illam Curiam uiribus potius suis, quàm Reipub. infelicem congregabant. ibi cùm consilium inirent de cæde nostra, partirenturq́; inter se, qui Capitolium, qui ostia, qui urbis portas occuparent, ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quòd, ut cum inuidia mea fieret, & uitæ etiam periculo, famam istam fascium dißipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cùm esset quasi mea uoluntate factum, tum impetus conductorum hominum, quasi in Tyrannum parabatur: ex quo cædes esset uestrum omnium consecuta. Quæ res patefecet P. C. & suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. Itaq; P. Apuleius Trib. pleb. meorum omnium consiliorum periculorumq́; iam inde à Consulatu meo testis, conscius, & adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Rom. unum, atq; idem sentiente. In qua concione cùm me pro summa nostra coniunctione, & familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquam de Rep. nisi optimè cogitatum. Post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatißimi nuntij, & literæ uenerunt: ut idem dies non modò me iniquißima inuidia liberarit, sed etiam celeberrima populi Romani gratulatione auxerit.

tum non licuit Patres conscripti, id hoc tempore non solum licet, uerùm etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, uerbis notari, sententijs nostris hostes iudicari. Antea cùm hostem, aut bellum nominassem; semel & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest. ex literis enim C. Pansæ, A. Hircij Consulum, C. Cæsaris Propretoris de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modò qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit. nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est. decretum dico? ne uictoris quidem literis postulata est. Ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octauij insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriam Imperator ultus est Sylla: nulla supplicatio decreta à Senatu. ad teipsum P. Seruili num misit ullas collega literas de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te de supplicatione uoluit referre? profectò noluit. At misit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ uerò pugnæ ne triumphum quidem egit. eos enim ciues pugna illa sustulerat, quibus non modò uictoribus, sed etiam uiuis, & incolumis, & florens ciuitas esse posset.

Quod

Quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus. nam mihi Consuli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob Remp. pulcherrimè gestam postulantibus uestris Imperatoribus publicè denegāda est, quod præter Gabiniū contigit nemini: aut supplicatione decreta, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. Quod ergo illi re, id ego etiā uerbo, cùm Impp. eos appello: hoc ipso nomine & eos, qui iam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cùm uictores appello Impp. Quomodo enim potius Pansam appellem? etsi habet honoris nomen amplißimi. quo Hircium? est ille quidem Consul: sed alterum nomen beneficij est pop. Rom. alterum uirtutis, atq; uictoriæ. Quid? Cæsarem deorum beneficio Reipub. procreatum dubitem'ne appellare Imperatorem? qui primus Antonij immanem, & fœdam crudelitatem non solùm à iugulis nostris, sed etiam à mēbris, & uisceribus auertit. Vnius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fuerunt! Princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit, dignus Imperator legione Martia, digna legio Imperatore: cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset, uno prælio cōfecta res esset. Sed cùm libertatis

auida

Bruti sanguine pœnas patrias p̃sequatur. Itaq; fecerũt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. Quò maiore adolescens Cæsar Deorum immortalium beneficio Reipub. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate unquam abductus est. intelligit maximam pietatem conseruatione patriæ contineri. Quòd si partium certamẽ esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antonius'ne potius, & Ventidius partes Cæsaris defenderent, quàm Cæsar adolescens summa pietate, et memoria parentis sui? deinde Pansa, & Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum cùm illæ uerè partes uocabantur? hæ uerò quæ sunt partes, cùm alteris Senatus autoritas, populi Rom libertas, Reipub. salus proposita sit, alteris cædes bonorum, urbis, Italiæq; partitio? Veniamus aliquando ad clausulam. LEGATOS VENIRE NON CREDO. *Bene me nouit.* BELLVM QVO VENIAT. *Proposito præsertim exemplo Dolabellæ. sanctiores erunt, credo, iure Legati, quàm duo Consules, contra quos arma fert: quàm Cæsar, cuius patris Flamẽ est: quàm* COS. *designatus, quem oppugnat: quàm Mutina, quam obsidet: quàm patria, cui igni, ferroq; minitatur.* CVM VENERINT, QVAE POSTVLANT, COGNOSCAM. *Quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te quis-*

quam ueniat, nisi Ventidij similis? oriens incendium qui restinguerēt, summos uiros misimus: repudiasti: nunc in tantam flammam, tamq; inueteratam mittamus, cùm locum tibi reliquum non modò ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris? Hanc ego epistolam P. C. non quò illum dignum putarem recitaui, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. Cum hoc pacem M. Lepidus uir ornatissimus omnibus & fortunæ & uirtutis bonis, si hæc uideret, denique aut uellet, aut fieri posse arbitraretur? prius cum undis flamma (ut ait poëta nescio quis) prius denique omnia, quàm aut cum Antonijs Respub. aut cum Repub. Antonij redeant in gratiā. Monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reipub. moueri sedibus huic urbi melius est, atq; in alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retētos, intra hæc mœnia uidere. Optatissimum est uincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. Quæ cùm ita sint, de mandatis literis'que M. Lepidi uiri clarissimi, Seruilio assentior: & hoc amplius censeo, Magnum Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq;

rumq; suorum animo, studioq; in Remp. suaq; pristina uirtute, industria, uolũtate, fecisse, quòd suam eorumq;, quos secum haberet, operam Senatui populoq; Rom. pollicitus esset, eamq; rem S.P.Q.R. gratam acceptamq; esse, eiq; honori, dignitatiq; eam rem fore. Hoc uel cõiungi cum hoc Senatusconsulto licet, uel seiungi potest, separatimq; perscribi, ut proprio Senatusconsulto Pompeius collaudatus esse uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIIII.

ORATIO LVII.

SI, VT *ex literis, quæ recitatæ sunt P. C. sceleratorum hostium exercitũ cæsum, fusumq; cognoui, sic id, quod et omnes maximè optamus, & ex ea uictoria, quæ parta est, consecutũ arbitramur, D. Brutum egressum iam Mutina esse cognouissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. Antè uero quàm ea res, quam auidissimè ciuitas expectat, allata sit, lætitiæ usus satis est maximæ præclarissimæq; pugnæ: reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate. confectio autem huius belli est D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia, ut in hodiern*

diernum diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos uerò cùm semel ad eum, quem cupimus, optamusq́; uestitum, redierimus, id agamus, ut eum in perpetuum retineamus. nam hoc quidem cùm turpe est, tum ne dijs quidem immortalibus gratum ab eorundem aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Atqui animaduerto P.C. quosdam huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idq́; consilium est, ut cùm uideant illum gloriosissimum D. Bruto futurum diem, quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc tantum ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatiq́; prodatur, propter unius ciuis periculum populum Rom. ad saga iuisse, propter eiusdem salutem redisse ad togas. Tollite hanc: nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. Vos uero P.C. conseruate autoritatem uestram, manete in sententia, tenete uestra memoria, quod sæpe ostendistis, huius totius belli in unius uiri fortissimi, & maximi uita positum esse discrimen. Ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denuntiarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia Consules sortiti, ad bellum profectus A. Hircius, cuius imbecillitatem ualetudinis, animi uirtus, & spes uictoriæ confirmauit: Cæsar cùm exercitu com-

parato à primis pestibus Rempublicam liberasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, uicitq; dolorem aliquem domesticum patriæ charitate. Quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecunijs comparandis, Senatusconsultis faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutum liberaret? à quo populus Romanus frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit, ut eam non solùm commodis suis, sed etiam necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus Patres conscripti aut inceptum esse, aut iam esse confectum. Sed spei fructum rei conuenit & euentui reseruari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stultitia contempsisse uideamur. Sed quoniam significatio uestra satis declarat, quid de hac re sentiatis, ad literas ueniam, quæ sunt à Consule, & à Proprætore missæ, si pauca antè, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij Patres conscripti legionum, exercituumq; nostrorum, uel madefacti potius duorum Consulum, tertio Cæsaris prælio. si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si ciuium. Quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam

nostro

nostrorum militum tremere uultis, & dubitare utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis, hostem non appellatis. gratæ uerò nostræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictimæ, cùm interfecta sit ciuium multitudo? De improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarißimus uir: quæ sunt urbanarum maledicta litium, non inustæ belli internecini notæ. testamenta credo subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circunscribunt. his enim uitijs affectos & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor COSS. unus omnium latronum teterrimus: gerit idem bellum cum Senatu populoq; Romano: omnibus, quanquàm ruit ipse suis cladibus, pestem, uastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla barbaries posset ignoscere, id deorum consilio factum esse testatur: quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hinc ipse Iupiter ab his mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate: quos optimos uiros, honestißimosq; homines, maximè cum autoritate huius ordinis populiq; Romani dignitate coniunctos, crudelißimè interfecit, prodigium illud, & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint quos oportet, omnium

deorum. Refugit animus P.C. eaq; reformidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter cum dedecore subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intulisse. Sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est uita. Est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem constat Carthaginiensium uictam esse? qua enim in urbe tam immanis Annibal capta, quàm in Parma surrepta Antonius? nisi fortè huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis putandus. Si uerò coloniarum & municipiorum sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad explendas egestates latrocinij sui concupiuit: quam iam peritus metator, & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. Recordamini per deos immortales P.C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus, id est, qui intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbißimis dißipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Iam aut fœdißimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomen, libenter

assent

assentiar, hoc uulgari contentus uix sum, leuiore non utar. Itaque cùm supplicationes iustißimas ex his literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq́; decreuerit, augebo omnino numerum dierum: præsertim cùm non uni, sed tribus ducibus sint decernendæ. Sed hoc primùm faciam, ut Imperatores appellem eos, quorum uirtute, & consilij felicitate maximis periculis seruitutis, atque interitus liberati sumus. Etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut non Imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunque nullis? Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui antè dixit, decernenda non fuit: aut usitatus honos, peruulgatusq́; tribuendus ijs, quibus etiam noui, & singulares debentur. An si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbruit, Imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine hostium interfecta (dico, inquam, hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint) clarißimis ducibus supplicationis honorem tribuemus, Imperatorum nomen adimemus? Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores, cùm hesterno die propter eorum res gestas me ouantem, & propè triumphantem populus Rom. in Capi-

tolium domo tulerit, domum inde reduxerit? Is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus ac uerus, cùm bene de Repub. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi Rom. mihi gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eò maius: siue utrunq;, nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur de te, dixerit quispiam. & quidem inuitus: sed iniuriæ dolor facit me præter consuetudinem gloriosum. non'ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiam'ne in eos obloquentur, qui omnes suas curas in Reip. salute defigunt? Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per Idus Quintiles, qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquem'ne Imperatorem habituri erimus? crimen inuidia quærebatur? Credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum, non in eum, qui ne quid tale in Repub. fieri poßit, effecerit. an ut ego qui Catilinam hæc molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repentè Catilina? quibus auspicijs istos fasces Augur acciperem? quatenus haberem? cui traderē? Quenquam fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret, tam furiosum, qui crederet? Vnde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo, cùm, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina fama

manaret? inflati lætitia, atq; insolentia impij ciues unum se in locum ad illam Curiam uiribus potius suis, quàm Reipub. infelicem congregabant. ibi cùm consilium inirent de cæde nostra, partirenturq; inter se, qui Capitolium, qui ostia, qui urbis portas occuparent, ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quòd, ut cum inuidia mea fieret, & uitæ etiam periculo, famam istam fascium dißipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cùm esset quasi mea uoluntate factum, tum impetus conductorum hominum, quasi in Tyrannum parabatur: ex quo cædes esset uestrum omnium consecuta. Quæ res patescet P. C. & suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. Itaq; P. Apuleius Trib. pleb. meorum omnium consiliorum periculorumq; iam inde à Consulatu meo testis, conscius, & adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo Rom. unum, atq; idem sentiente. In qua concione cùm me pro summa nostra coniunctione, & familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquam de Rep. nisi optimè cogitatum. Post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatißimi nuntij, & literæ uenerunt: ut idem dies non modò me iniquißima inuidia liberarit, sed etiam celeberrima populi Romani gratulatione auxerit.

Hæc interposui P.C. non tam ut pro me dicerem (malè enim mecum ageretur, si parum uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdam nimis ieiuno animo, & angusto monerem, id quod ego semper fecissem, uti excellentium ciuium uirtutem imitatione dignam, non inuidia putarent. Magnus est in Repub. campus, ut sapienter dicere solebat Crassus, multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me post meum Consulatum, cùm ijs ipse cederem, principem non inuiti uidebant. hoc uerò tempore in tanta inopia constantium, & fortium Consularium, quo me dolore affici creditis, cùm alios malè sentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum constanter in suscepta causa permanere, sententiamq; suam non semper utilitate Reip. sed cùm spe, tum timore moderari. Quòd si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet, stultißimè facit, si uitijs cum uirtute contendit. ut enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. Tu si ego de Repub. optimè sentiam, ut me uincas, ipse pessimè senties? aut si ad me bonorum concursum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollem, primùm Reipub. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur, quem nunquam expetiui, quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententijs uinci

non

non possum, bonis forsitan possum, & libenter. Hæc populum Romanum uidere, animaduertere, iudicare, quidam molestè ferunt. poteratne fieri, ut non perinde homines, ut quisque mereretur, iudicarent? ut enim de uniuerso Senatu pop. Rom. uerißimè iudicat, nullis Reipub. temporibus hunc ordinem firmiorem, atq; fortiorem fuisse: sic de unoquoq; nostrum, & maximè qui hoc loco sententias dicimus, sciscitantur omnes, auent audire, quid quisq; senserit: ita de unoquoq;, ut quenq; meritum arbitrantur, existimant. memoria tenent, me ante diem XIIII. Calend. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse: me ex Calend. Ian. ad hanc horam uigilasse Reipublicæ: meam domum, measq; aures dies, & noctes omnium præceptis, monitisq; patuisse: meis literis, meis nuntijs, meisq; cohortationibus omnes, qui ubique essent, ad patriæ præsidium excitatos: meis sententijs à Calend. Ian. nunquam Legatos ad Antonium: semper illum hostem, semper hoc bellum uocatum: ut ego, qui omni tempore ueræ pacis autor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. Idem Ventidium, cùm alij Tribunum pleb. uoluissent, non ego semper hostem? In has sententias meas si Consules designati discesßionem facere uoluissent, omnibus istis latronibus autoritate ipsa Senatus iampridem de manibus arma cecidissent. Sed quod

tum non licuit Patres conscripti, id hoc tempore non solum licet, uerùm etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, uerbis notari, sententijs nostris hostes iudicari. Antea cùm hostem, aut bellum nominassem; semel & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest. ex literis enim C. Pansæ, A. Hircij Consulum, C. Cæsaris Proprætoris de honore dijs immortalibus habendo, sententias diximus. supplicationem modò qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit. nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est. decretum dico? ne uictoris quidem literis postulata est. Ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit: quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octauij insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriam Imperator ultus est Sylla: nulla supplicatio decreta à Senatu. ad teipsum P. Seruili num misit ullas collega literas de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te de supplicatione uoluit referre? profectò noluit. At misit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ uerò pugnæ ne triumphum quidem egit. eos enim ciues pugna illa sustulerat, quibus non modò uictoribus, sed etiam uiuis, & incolumis, & florens ciuitas esse posset.

Quod

Quod idem contigerat superioribus bellis ciuilibus. nam mihi Consuli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo & inaudito genere decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob Remp. pulcherrimè gestam postulantibus nostris Imperatoribus publicè denegāda est, quod præter Gabiniū contigit nemini: aut supplicatione decreta, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. Quod ergo illi re, id ego etiā uerbo, cùm Impp. eos appello: hoc ipso nomine & eos, qui iam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cùm uictores appello Impp. Quomodo enim potius Pansam appellem? etsi habet honoris nomen amplißimi. quo Hircium? est ille quidem Consul: sed alterum nomen beneficij est pop. Rom. alterum uirtutis, atq; uictoriæ. Quid? Cæsarem deorum beneficio Reipub. procreatum dubitem'ne appellare Imperatorem? qui primus Antonij immanem, & fœdam crudelitatem non solùm à iugulis nostris, sed etiam à mēbris, & uisceribus auertit. Vnius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fuerunt! Princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, & cum Antonio confligendi fuit, dignus Imperator legione Martia, digna legio Imperatore: cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset, uno prælio cōfecta res esset. Sed cùm libertatis

auida legio effrænatius in aciem hostium irrupisset, ipseq; in primis Pansa pugnaret, duobus periculosis uulneribus acceptis sublatus è prælio Reipublicæ uitam reseruauit. Ego uerò hunc non solùm Imperatorem, sed etiam clarißimum Imperatorem iudico: qui cùm aut morte, aut uictoria se satisfacturum Reipub. spopondisset, alterum fecit, alterius dij immortales omen auertant. Quid dicam de Hircio? qui re audita è castris duas legiones eduxit incredibili studio, atq; uirtute, Quartam illam, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione coniunxit, & Septimam, quæ constituta ex ueteranis docuit hoc prælio, militibus ijs qui Cæsaris beneficia seruassent, Senatus populiq; Rom. charum nomen esse. His uiginti cohortibus nullo equitatu Hircius ipse aquilã Quartæ legionis cùm inferret (qua nullius pulchriorem speciem Imperatoris accepimus) cum tribus Antonij legionibus, equitatuq; conflixit, hostesq; nefarios, huic Ioui Maximo, cæterisq; deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi Rom. nostræ uitæ, sanguiniq; imminentes prostrauit, fudit, occidit, ut cũ admodum paucis nocte tectus, metu perterritus princeps latronum, duxq; fugerit. O solem ipsum beatißimum, qui antequam se abderet, stratis cadaueribus parricidarũ, cum paucis fugientẽ uidit Antoniũ. An uerò quisquam dubitabit

appell

appellare Cæsarem Imperatorem? ætas eius certè ab hac sententia neminem deterrebit: quandoquidem uirtute superauit ætatem. Ac mihi semper eò maiora beneficia Cæsaris uisa sunt, quò minus erant ab ætate illa postulanda: cui cùm imperium dabamus, eodem tempore & spem eius nominis deferebamus: quod, cùm est secutus autoritatem nostri decreti, rebus gestis suis comprobauit. Hic ergo adolescens maximi animi, ut uerißimè scribit Hircius, castra multarum legionum paucis cohortibus tutatus est, secundumq́; prælium fecit. Ita trium Imperatorum populi Rom. uirtute, consilio, felicitate, uno die locis pluribus Resp. est conseruata. Decerno igitur eorum trium nomine quinquaginta dierum supplicationes: quas ut honorificentißimis uerbis ipse consequi potero, complectar ipsa sententia. Est autem fidei, pietatisq́; nostræ, declarare fortißimis militibus, quàm memores simus, quamq́; grati. Quamobrem promissa nostra atque ea, quæ legionibus bello confecto tributuros nos spopondimus, hodierno Senatusconsulto renouanda censeo. æquum est enim militum, talium præsertim, honorem coniungi. Atq; utinam P. C. ciuibus omnibus soluere nobis præmia liceret. quanquam ea, quæ nos promisimus, studiosè cumulata reddemus. sed id quidem restat, ut spero, uictoribus, quibus Senatus fi-

des

des præstatur: quam cùm difficillimo Reipublicæ tempore secuti sunt, eos nunquam oportebit consilij sui pœnitere. Sed facile est bene agere cum his à quibus etiam tacentibus flagitari uideamur. illud admirabilius & maius, maximeq; proprium Senatus sapientis est, grata eorum uirtutem memoria prosequi, qui pro patria uitam profuderunt. Quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certè non præteribo, quæ maximè occurrunt: quorum alterum pertinet ad uirorum fortißimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi Patres conscripti legionis Martiæ militibus, & eis, qui unà pugnantes occiderunt, monimentum fieri quàm amplißimum. magna atq; incredibilia sunt in Remp. huius merita legionis. hæc se prima latrocinio abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata Quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est. Quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia nonnulli in ipsa uictoria conciderunt. O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potißimùm reddita. Vos uerè patriæ natos iudico; quorum etiam nomen à Marte est: ut idem deus urbem hãc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. In fuga fœda mors, in uictoria gloriosa. etenim Mars ipse ex acie for-

tißẽ

tißimum quenq; pignerari solet. Illi igitur impij, quos occidiſtis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent: uos uerò, qui extremum ſpiritum in uictoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem, & locum conſecuti. Breuis autem nobis uita data eſt, at memoria bene redditæ uitæ ſempiterna. quæ ſi non eſſet longior, quàm hæc uita, quis eſſet tam amens, qui maximis laboribus, & periculis ad ſummam laudem, gloriamq; contenderet? Actum igitur præclarè uobiſcum fortißimi dum uixiſtis, nunc uerò etiam ſanctißimi milites, quòd ueſtra uirtus nec obliuione eorum qui ſunt, nec reticentia poſterorum inſepulta eſſe poterit, cùm uobis immortale monimentum ſuis penè manibus Senatus populusq; Romanus extruxerit. Multi ſæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerunt: nec tamen ullis tale genus honoris tributum eſt, atque utinam maiora poſſemus, quandoquidem à uobis maxima accepimus. Vos ab urbe furentem Antonium auertiſtis: uos redire molientem repuliſtis. Erit igitur extructa moles opere magnifico, inciſæq; literæ diuinæ uirtutis teſtes ſempiternæ: nunquamq; de uobis, eorum, qui aut uidebunt ueſtrum monimentum, aut audient, gratißimus ſermo conticeſcet. ita pro mortali conditione uitæ, immortalitatem eſtis conſecuti. Sed quoniam P. C. gloriæ munus optimis, & fortißi-

mis

mis ciuibus monimēti honore persoluitur, consolemur eorum proximos: quibus optima est hæc quidem consolatio: parentibus, quòd tanta Reipub. præsidia genuerunt: liberis, quòd habebunt domestica exempla uirtutis: coniugibus, quòd ijs uiris carebunt, quos laudare quàm lugere præstabit: fratribus, quòd in se, ut corporum, sic uirtutum similitudinem esse confident. Atque utinam his omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq; possemus, uel aliqua talis his adhiberi publicè posset oratio, qua deponerent mœrorem, & luctum, gauderentq; potius, cùm multa, & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus quod est pulcherrimum, suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos: quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur: nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atque muneribus, eaq; extructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara uirtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monimento declarari & uirtutem suorum, & pietatem, & Senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum uirtus extitisset, parricidio M. Antonij nomen populi Rom. occidisset. Atq; etiam censeo P. C. quæ præmia militibus promisimus nos Republica recuperata tributuros, ea uiuis, uictoribusq;

ribusq́; cumulatè, cùm tempus uenerit, persoluenda: qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus, tribuenda censeo. Sed ut aliquando sententia complectar, ita censeo: CVM C. Pansa COS. Imp. initium cum hostibus confligendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibiliq́; uirtute libertatem populi Romani defenderit: quod idem legiones tironum fecerint: ipséque C. Pansa COS. Imp. cùm inter media hostium tela uersaretur, uulnera acceperit: cumq́; A. Hircius COS. Imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq́; animo exercitum castris eduxerit, impetumq́; in M. Antonium, exercitumq́; hostium fecerit, eiusq́; copias occisione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unum quidem militem desideraucrit: cumq́; C. Cæsar Propræt. Imp. consilio, diligentiaq́; sua castra feliciter defenderit, copiasq́; hostium quæ ad castra accesserant, profligarit, occiderit: ob eas res Senatum existimare, & iudicare eorũ trium Imperatorum uirtute, imperio, consilio, grauitate, constantia, magnitudine animi, felicitate, populum Rom. fœdissima crudelissimaq́; seruitute liberatum: cumq́; Rempub. urbem, templa deorũ immortalium, bona, fortunasq́; omnium, liberosq́; conseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ, uti ob

eas res bene, fortiter, feliciterq́; gestas, C. Pan-sa, A. Hircius COSS. Imperatores, alter ambo'ue, aut, si aberint, M. Cornutus Prætor urbanus supplicationes per dies quinquaginta ad omnia puluinaria constituat: cumq́; uirtus legionum digna clarißimis Imperatoribus extiterit, Senatum, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq́; nostris, ea summo studio Repub. recuperata persoluturum: cumq́; legio Martia princeps cum hostibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hostium contenderit, ut quàm plurimos cæderent, caperent nõnullos: cumq́; sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint: cumq́; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute, & libertate populi Romani mortem oppetiuerint; Senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius Consules, Imperatores, alter ambo'ue, si his uideatur ijs qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisq́; populi Romani, pro urbe, templisq́; deorum immortalium profudissent, monimentum quàm amplißimum locandum faciendũq́; curent: ad eam rem pecuniam dare, contribuere, soluere iubeant, ut extet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelißimorum hostium, militumq́; diuinam uirtutem: utq́;, quæ præmia Senatus militibus antè constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniu-

gibus, fratribus: iisq; tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi uixissent, qui morte uicerunt.

Desideratur finis.

C. CRISPI SALLVSTII IN M. T. CICERONEM INVECTIVA.

GRAVITER, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirem iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista uti. sed cùm in te neq; modum, neq; modestiã ullã animaduerto, respondebo tibi: ut si quam uoluptatẽ malè dicendo cepisti, eam malè audiẽdo amittas. Vbi querar? quos implorem P. C. diripi Rẽp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ locũ? an apud pop. Rom. qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uænales habeat? an apud uos Patres conscripti? quorum autoritas turpissimo cuiq;, & sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi Romani defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac non irreptitius, ascitus, & paulò antè insitus huic urbi ciuis. An uerò M. Tulli facta, ac dicta tua obscura

sunt? an non ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? An scilicet istam immoderatam eloquentiam apud M. Pisonem non pudicitiæ iactura perdidicisti? Itaq; minimè mirandum est, si eam flagitiosè uenditas, quam turpißimè parasti. Verùm opinor splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior, atque obsequentior, quàm parēti par est. domū ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi ac tuis comparasti: uidelicet, ut nos commonefacias, quàm conuersa sit Respub. cùm in ea domo habitares homo flagitiosißime, quæ P. Craßi uiri Consularis fuit. Atq; cùm hæc ita sint, tamen se Cicero dicit in concilio deorū immortalium fuisse: inde missum huic urbi, ciuibusq; custodem, absq; carnificis nomine: qui ciuitatis incōmodum in gloriam suā ponit. quasi uerò non illius coniurationis causa fuerit Consulatus tuus, & idcirco Resp. disiecta eo tempore, quòd te custodem habebat. Sed, ut opinor, illa te magis extollunt, quæ post Consulatum cum Terentia uxore de Rep. consuluisti, cùm legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios morte, alios pecunia cōdemnabas, cùm tibi alius Tusculanum, alius Pompeianam uillam ædificabat, alius domum emebat: qui uerò nihil poterat, is erat calumniæ proximus, is aut domum

tuam

tuam oppugnatum uenerat, aut insidias Senatui fecerat: deniq; de eo tibi compertum erat. Quæ si tibi falsa obijcio, redde rationem, quãtum patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tusculanum, & Pompeianum infinito sumptu ædificaueris: aut si retices, cui potest esse dubium, quin opulentiam istam ex sanguine, & miserijs ciuium paraueris? Verùm, ut opinor, homo nouus Arpinas, ex M. Craßi familia eius uirtutem imitatur: contemnit simultatem hominum nobilium: Rempublicam charam habet: neque terrore, neque gratia commouetur. Illud uerò amicitiæ tantum, ac uirtutis est animi? imò uerò homo leuißimus, supplex inimicis, amicis contumeliosus, modò harum, modò illarum partium, nemini fidus, leuißimus Senator, mercenarius patronus: cuius nulla pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, manus rapacißimæ, gula immensa, pedes fugaces, quæ honestè nominari non possunt, inhonestißima. Atq; is cùm eiusmodi sit, tamen audet dicere, O fortunatam natam me Consule Romam. te Consule fortunatam Cicero? imò uerò infelicem, & miseram, quæ crudelißimam proscriptionem ciuium perpessa est, cùm tu turbata Rep. metu perculsos omnes bonos parêre crudelitati tuæ cogebas: cùm omnia iudicia, omnes leges in tua libidine erãt;

 cùm

cùm tu sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrum omnium, uitæ necisq; potestatem ad te unum reuocaueras. Atq; parum est, quòd impunè fecisti, uerùm etiam commemorando exprobras, neq; licet obliuisci seruitutis suæ. Egeris, oro te Cicero, perfeceris quod libet: satis est perpessos esse: etiam'ne aures nostras onerabis tuo odio? etiam'ne molestißimis uerbis insectabere? Cedant arma togæ: concedat laurea linguæ. quàsi uerò togatus, & non armatus ea, quæ gloriaris, confeceris: atque inter te, Syllamq; Dictatorem præter nomen Imperij quicquam interfuerit. Sed quid ego plura de tua insolentia commemorem? quem Minerua omneis artes edocuit, Iupiter Optimus Maximus in concilium deorum admisit, Italia exulem humeris suis reportauit. Oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paulos, Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reipublicæ placent? quem amicum, quem inimicum habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancillaris: quo iure, cùm de exilio tuo Dyrrachio redijsti, cùm sequeris? quos Tyrannos appellabas, eorum nunc potentiæ faues: qui tibi antè optimates uidebantur, eosdem nunc dementes, ac furiosos uocas. Vatinij causam agis: de Sestio malè existimas: Bibulum petulantißimis uerbis lædis: laudas Cæsarem: quem

maxi

maximè odisti, ei maximè obsequeris: aliud stans, aliud sedens de Republica sentis: his malè dicis, illos odisti, leuissime transfuga, neque in hac, neq; in illa parte fidem habens.

M. T. CICERONIS IN C. CRISPVM SALLVSTIVM RESPONSIO.

EA DEMVM *magna uoluptas est, Crispe Sallusti, æqualem ac parem uerbis uitam agere: neq; quicquam tam obscœnum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet. neque enim qui ita uiuit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest: neq; qui tam illoto sermone utitur, uita honestior est. Quò me uertam P. C. unde initium sumam? maius mihi dicendi onus imponitur, quò notior est uterq; nostrum. quòd aut si de mea uita, atque actibus huic conuiciatori respondero, inuidia gloriam consequatur: aut si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem uitium incidam procacitatis, quod huic obijcio. Id uos, si fortè offendimini, iustius huic, quàm mihi succensere debetis, qui initium introduxit: ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minimè mentitus esse uidear. Scio*

me P.C. in respondendo non habere magnam expectationem, quòd nullum uos sciatis nouum crimen in Sallustium audituros, sed omnia uetera recognituros, queis et meæ, & uestræ iam, & ipsius aures calent. Verum eò magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimentum: sed ita ingressus est, ut neque ab alio uinci poßit, neq; ipse se omnino reliqua ætate præterire. Itaque nihil aliud studet, nisi ut lutulentus sus cum quouis uolutari. Longè uerò fallitur opinione. non enim procacitate linguæ uitæ sordes eluuntur: sed est quædam calumnia, quam unusquisque nostrum testante animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. quòd si uita istius memoriam uicerit, illam P.C. non ex oratione eius, sed ex moribus spectare debetis. Iam dabo operam, quàm maximè potero, ut breue id faciam. Neque hæc altercatio nostra uobis inutilis erit Patres conscripti. plerunque enim Respublica priuatis crescit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis sit uir, potest latere. Primùm igitur, quoniam omnium maiores Crispus Sallustius ad unum exemplum, & regulam quærit: uelim mihi respondeat, nunquid ij, quos protulit Scipiones, Metellos & Fabios, antè fuerint aut opinionis aut gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & uita innocentißimè acta cōmendauit? quòd si hoc fuit illis initium

nominis, & dignitatis, cur non æquè de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, & uita integerrimè acta? quasi uerò tu sis ab illis uiris Sallusti ortus. quòd si esses, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis maioribus uirtute mea præluxi: ut, si prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ suæ: tu tuis uita, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras: ut etiam si fuerint egregij ciues, certè uenerint in obliuionem. Quare noli mihi antiquos uiros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis florere, quàm maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, et uirtutis exemplum. Neque me cum ijs conferri decet P.C. qui iam decesserunt, omniq; odio carent, & inuidia: sed cum his, qui mecum unà in Republica uersati sunt. Sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus (non hanc dico popularem ambitionem, cuius me principem confiteor, sed illam perniciosam contra leges, cuius primos ordines Sallustius duxit) aut in gerendis magistratibus, aut in uindicandis maleficijs tam seuerus, aut in tuenda Republica tam uigilans; quam tu proscriptionem uocas: credo quòd non omnes tui similes incolumes in hac urbe uixissent. At quanto meliore loco Respublica staret, si tu par ac similis scelestorum ciuium, unà cum illis adnumeratus esses!

An ego tunc falsò scripsi, Cedant arma togæ, qui togatus armatos, & pace bellum oppreßi? An illud mentitus sum, Fortunatam natam me Consule Romam, qui tantum intestinum bellum ac domesticum urbis incendium extinxi? Neq; te tui piget homo leuißime, cùm ea culpas, quæ in historiis gloriæ mihi ducis? An turpius est P. C. scribentem mentiri, quàm illum palàm hoc ordine dicentem? Nam quòd meam ætatem increpuisti: tantum me abesse puto ab impudicitia, quantum tu abes à pudicitia. Sed quid ego de te plura querar? Quid enim mentiri turpe duces, qui mihi ausus sis eloquentiam ut uitium obiicere? cuius semper nocens eguisti patrocinio. An ullum existimas posse fieri ciuem egregium, qui non his artibus, & disciplinis sit eruditus? an ulla alia putas esse rudimenta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Sed minimè mirum est P. C. si homo, qui desidiæ ac luxuriæ plenus sit, hæc ut noua, atque inusitata miratur. Nam quòd ista inusitata rabie petulanter in uxorem, & in filiam meam inuasisti, quæ facilius mulieres se à uiris abstinuerunt, quàm tu uir à uiris, satis doctè, ac peritè fecisti. Non enim me sperasti mutuam tibi gratiam relaturum, ut uicißim tuos compellarem. Vnus enim satis es materiæ habens: neq; quicquam domi tuæ turpius est quàm tu. Multum uerò te

 opinio

opinio fallit, qui mihi parare putasti inuidiam ex mea re familiari, quæ mihi multò minor est, quàm habere dignus sim. Atq; utinam ne tanta quidem esset, quanta est, ut potius amici mei uiuerent, quàm ego testamentis eorum locupletior essem. Ego fugax Crispe Sallusti? furori Tribuni pleb. cessi: utilius duxi quamuis fortunam unus experiri, quàm uniuerso populo Romano ciuilis esse dissensionis causa. qui posteaquam ille suum annum in Repub. perbacchatus est, omniaq; quæ commouerat, pace, & otio resederunt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa Republica manu trahente me, reuerti. qui mihi dies, si cum omni reliqua uita conferatur, animo quidem meo superet, cùm uniuersi uos, populusq; Rom. frequens aduentu meo gratulatus est. Tanti me fugacem, mercenarium patronum hi æstimauerunt. Neque hercule mirum est, si ego semper iustas omnium amicitias existimaui. Non enim uni priuatim ancillatus sum, neque me addixi: sed quantum quisq; Reipub: studuit, mihi tantum fuit aut amicus, aut inimicus. Ego nihil plus uolui ualere, quã pacem: multi priuatorum audacias nutrierunt. ego nihil timui nisi leges: multi arma sua timeri uoluerunt. ego nunquam uolui quicquam posse, nisi pro uobis: multi ex uobis potentia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. Itaque non est mirum, si nullius amicitia usus sum, qui

qui non perpetuò Reipub. amicus fuit. Neq; me pœnitet, si aut petenti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sestij insolentiam repreßi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut uirtutibus Cæsaris faui. hæ laudes egregij ciuis & unicæ sunt. Quæ si tu mihi ut uitia obijcis, temeritas tua reprehendetur, non mea uitia culpabuntur. Plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum P. C. nõ apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. Sed ubi rerum testimonia adsunt, quid opus est uerbis? Nunc ut ad te reuertar Sallusti, patremq́; tuum prætercam: qui si nunquam in uita sua peccauit, tamen maiorem iniuriam Reipub. facere non potuit, quàm quòd te talem filium genuit. neque tu si qua in pueritia peccasti, exequar, ne parentem tuum accusare uidear, qui eo tempore summam tui potestatem habuit, sed qualem adolescentiam egeris. hac enim demonstrata, facilè intelligetur, quàm petulãti pueritia tam impudicus, & procax adoleueris. Posteaquam immensæ gulæ impudicißimi corporis quæstus sufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patienda, quæ alteri facere collibuisset, exoleuerat: cupiditatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipse corpori tuo turpia non duxisses, in alijs experireris. Ita non est facilè reputare P. C. utrum inhonestioribus corporis partibus rem quæsierit, an amiserit. Domum paternam uiuo patre turpißimè

pißimè uænalem habuit, uendidit. & cuiquam dubium poteſt eſſe, quin mori coëgerit eum, quo hic nondum mortuo pro hærede geſſerit omnia? Neq; pudet eum à me quærere, quis in P. Craßi domo habitet; cùm ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. At hercule lapſus ætatis tirocinio, poſtea ſe correxit. non ita eſt: ſed abijt in ſodalitium ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit, & ita diſceßit, ut non hic innocens eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarētur. Primum honorem in Quæſtura adeptus, hunc locum, & ordinem deſeruit deſpectus, cuius aditus ſibi quoq; ſordidißimo homini patuiſſet. Itaque timens ne facinora ſua clam uos eſſent, cùm omnibus matribus familiarum opprobrio eſſet, cōfeſſus eſt uobis audientibus adulterium, neq; erubuit ora ueſtra. Vixeris, ut libet, Salluſti: egeris quæ uolueris: ſatis ſit unum te tuorum ſcelerum conſcium eſſe: noli nobis languorem, & ſoporem nimium exprobrare. Sumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum uxorum, ſed ita experrecti non ſumus, ut à te cauere poſſimus. audacia tua uincit ſtudia noſtra. Ecquod hunc mouere poßit P. C. factum ac dictum turpe, quem non puduit palàm uobis audientibus adulterium confiteri? Quòd ſi tibi nihil per me reſpondere uoluiſſem, ſed illud Cenſorium elogium Appij Claudij, & L. Piſonis integerri-

morum

morum uirorum, quo usus est quisq; eorum, pro lege palàm uniuersis recitarem; non'ne tibi uiderer æternas inurere maculas, quas reliqua uita tua eluere non poßit? Neq; post illum delectum Senatus unquam te uidimus: nisi fortè in ea te castra conieciſti, quò omnis ſentina Reip. cõfluxerat. At idem Sallustius, qui in pace ne Senator quidem manserat: posteaquam Resp. armis oppreſſa est, & idem uictores, qui exules reduxit, in Senatum post Quæsturam est reductus. quem honorem ita geßit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil non æquum, ac uerum duxerit, quod ipsi facere collibuiſſet: neq; aliter uexauit, ac debuit, si quis prædæ loco magistratum accepiſſet. Peracta Quæstura, posteaquam magna pignora eis dederat, cum quibus similitudine uitæ se coniunxerat, unus iam ex illo grege uidebatur. Eius enim partis erat exemplar Sallustius, quò tanquam in unam uoraginem cœtus omnium uitiorum excesserat. quicquid impudicorum, cylonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota, sicut in fretis subsederant, nomines perditi ac notißimi, nulla in parte castris apti, nisi licentia uitiorum, & cupiditate rerum nouarũ. At posteaquam Prætor est factus, modestè se geßit, & abstinenter: non'ne ita prouinciam uastauit,

ut nihil

ui nihil neque paßi sint, neq; expectarint grauius in bello socij nostri, quàm experti sunt in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantum hic exhausit, quantum potuit aut fide nominum traijci, aut in naues contrudi: tantum, inquam, P.C exhausit, quantum uoluit. Ne causam diceret, sestertio duodecies cum Cæsare paciscitur. Quòd si quippiam eorum falsum est, hic palàm refelle, unde tu, qui modò ne paternam quidem domum retinere potueris, repentè, tanquam somnio beatus, hortos pretiosißimos, uillam Tyburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. Neque piguit quærere, cur ego P. Craßi domum emissem, cùm tu ueteris uillæ dominus sis, cuius paulò antè fuerat Cæsar. modò, inquam, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repentè factus es tam affluens, & tam beatus? nam quis te faceret hæredem, quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis, ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollunt: quorũ siue tu similis es, siue illi tui, nihil ad omniũ scelus, ac nequitiã addi potest. Verùm ut opinor honores tui te faciunt insolentem. Tu C. Salusti tantidem putas esse bis Senatorem, & bis Questorem fieri, quanti bis Consularem, & bis triumphalem? Carere debet omni uitio, qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit,

quã

qui non potest uerum ab altero audire. Sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorum in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria. Quid enim grauius pati potuimus, quã quòd te incolumem in hoc ordine uideamus? Desine bonos petulantißima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto uti: desine unumquenq; moribus tuis existimare. his moribus amicum tibi facere non potes: uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciam. sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eòs qui commiserunt. Mihi quidem ratio habenda est, non quid Sallustius meritò debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honestè effari possum.

FINIS.

image
not
available